

190867
1215

M. Tõnisson.

Maaleri kool.

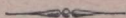
Rõige tarvilisemad õpetused wärwijatele
ja pildi maalijatele kui ka nendele, kes
igasugu wärwimise ja maalimise ametit
tahawad õppida.

J. M. Jaanus.

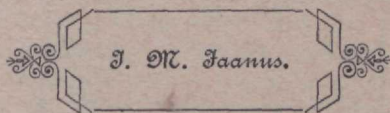
Trükitud M. Tõnisson'i kuluga.

M. Tõnisson.

Maaleri kool.

Kõige tarwilisemad õpetused wärwijatele
ja pildi maalijatele kui ka nendele, kes
igasugu wärwimise ja maalimise ametit
tahawad õppida.

Trükitud M. Tõnisson'i kuluga.

Дозволено Цензурою. — Юрьевъ, 27 Августа 1894 г.

22204

Печатня Г. Матизена въ Ревель, Никольская, 23.

Esimene raamat.

Lihht värwijatele ehk maaleritele.

Wärwi materialid.

Wedelad materialid on: a) Oliwärowide jauks: linaöli, mooniöli, pähkleöli, terpentiniöli, wiinawaim, firnis (wärnits); pikemalt teadawateks otstarbedeks: aether, rosmariiniöli, spieköli, kiwiöli. b) Wesiwärowide jauks: liim, gummi arabikum, gummi-tragant, pergamentliim, kalaliim, lina-seemnelina, tärkles ja jahu-kliister.

a) Wedelad materialid oliwärowide jauks. 1. Linaöli on kõigist teistest wärowidest sellepoolest parem, et ta kõige rutemine kuwab ja seal juures odaw on; temaga tehtud wärow lähed oswa toimetuse juures peagi kindlaks ning kõwaks. Wärske linaöli ei kuwa mitte nõnda ruttu kui see mis kaua seisnud. Sagedaste sünnib, et peale määratud linaöliwärow kuwaks ajaks ehk koguni alati-feks klištrifeks jääb; see tuleb siis osalt sellest, et ta liig wärske on ja et öli iseenesest ehk riistade läbi, milles teda hoitakse, nagu ankrud, kruusid, pudelid jne. mõne mitte kuwawa olusega, nagu nairiöli, traan jne. solgitud oli, ehk ka, et nairiöli ja linaöli ühe ja selle sama tööriistaga ning ühes ja sellesamas anumäs pressitud wõi löödud on saanud. Ka kõige wähem oja ühest mitte kuwawast ölist ehk ras-

wast nagu nairiõli, traan, rasw ja selle-
farnased, mis wärwi hulka segatud,
takistab seda kuiwamises. Linaõli pole
mitte nõnda klaar kui mooni- ja pählliõli, ta on
fiiski seda parem, mida wabam ta wõerast olu-
stest ja mida karwatum (wärwitam) tema on.

Kui keetmata ja segamata linaõli pisukeses
hulkas pikemaks ajaks kuiwa õhu siise wäljapannakse,
siis läheb ta weniwamaks ja paksemaks ning wõtab
neid häid omadusi juurde, et ta, õhukeselt määritud,
õige kõwaks ja kindlaks kuiwab ning klaariks läheb;
ja natuke sellest õlilatifirnise sekka pandud, teeb ta
seda niisamate kõwaks ning kestwaks. Mitte üksnes
laffirnise hulkas pruukimiseks pole farnane linaõli
soowitaw, waid ka muud seltsi wärwimise ja maali-
mise tööde juures, iseäranis kuld- ja hõbepõhjana,
õli sees kuldamiseks, hõbetamiseks ja brontsiirimeseks.
Sellepärast saab ka õliwärwidega, mis pikemat aega
riistade sees seisnud, kestawam töö, kui wärste õli-
wärwidega, fiiski on wana õliwärwide kuiwatamise
läbi ikka enam ehk vähem kahju; weniwa material-
idega töötamine on raskem ja wõtab enam aega, mis
läbi töö kallimaks läheb. Peenikeste tööde jaoks,
mis ruttu käest ära antud piawad saama, nagu juttide
tõmbamiseks, marmori karwaliseks tegemiseks ning
maalimiste tööde tarbeks wõetagu kergeste woolawat
linaõli ja wärskelt õrutud õliwärwisid.

Linaõli lasub ennast mitmel wiisil klaarida: kõige
parem ja kahjutum on teda pleegitada, mis ilma
muud hulka segamata ehk ka tinalaastukeste, tina-
walge (Bleiweiß) wõi kullasileduse (Goldglätte) sekka-
panemise läbi wõib sündida.

Linaõli pleegitamine.

a) Silma juurde lisamata: Tehtagu madal
puust kast, ehk parem weel põhi puust wõi rauud-

pletist ning küljed klaastahvlitest, mis nurkadeft heaste kolkukleebitud ja fitititud on faanud. Mida mada- lam kaft, seda rutemine klaarib öli. Kaft feataffe päikese paiste kätte, walataffe öli fiffe, pannaffe fiis üks klaastahwel peale ja laftaffe 14 päewa kuni 3 kuud ehk weel kauemine rahulifte feifta. Linaöli pleegitamifeks on walgust ja parajat foorjuft tarwis. Teda wõib ka klaaspudelites pleegitada, mis niifamate päikese paiste kätte faawad pandud.

b) Juurde lifamifega: Wõetagu madal tinast kaft, walatagu öli fiffe, featagu pikemaks ajaks — 1 kuni 3 kuud — klaastahwliga kinni kaetult foorja päikese paiste kätte. Kafti tina läbi tekkib tinaokfiid (Bleioryd), mis ofalt öli fees fulanuks jäeb ja jelle kuitwamift edendab, ofalt ennast öli wärwiwa, puhtufeta olufega ühendab ja jellega põhja langeb, misläbi tema felgub. Tinast kafti puudufel wõetagu pletist, puust ehk klaasruutudeft kaft ja wifatagu õhufefi tinalaastufefi fiffe ehk puiftatagu õhufene kord tinawalget natufefe kullafiledufega segatult kafti põhja peale; jelle järele walataffe toores linaöli fiffe, kaetaffe kaft klaastahwliga kinni, feataffe päikese paiste kätte ja laftaffe 14 päewa kuni terve juwi läbi wagufaste feifta; felginud ülemalpool feifaw linaöli faab ettewaatlifult ära walatud. Sellet kombel klaaritud linaöli kuitwab ka heaste, ei kõlba aga oma fees olewa tinaokfiidi pärast mitte tfinkwalgedliwärwide tarwis, feft et ta heledaid juttifi puhtaks ei jäta, waid wärwifid ajajookful muudab — mõnikord ühe ainfa päewa wältufel.

Kõigiks otstarbedeks kõlbulif, ruttu pleekin lina- öli faadataffe wee juurde lifamife läbi. Madala kafti fiffe pannaffe, seda mööda kudas ruumi on, 2 ofa linaöli 1 ofa weega ja feataffe klaasruutuga kaetult foorja päikese paistelle. On ta 14 päewa wagufaste feifnud, fiis laftaffe öli ettewaatlifult ära jookfta,

walatakse wesi wällja ning üksford klaaritud öli jälle puhastatud kasti, walatakse uueste kolmas ruumiosa puhast, wärsket wett sisse ja korratakse seda mitu korda, iga 14 päewa järel wett uuendates. Wiimaks ammutatakse madala lufikaga puhast öli ettewaatlikult ära ja hoitakse heaste korgitud klaaspudeli sees alal.

Roguni põlata on linaõli mingi lahjaks tehtud hapuga, näituseks witrioliõli ja palawa wee ehk koguni pottasche, jooda j. n. e. hulka panemise läbi puhastada tahta, sest et nimetatud olused ennast õliga ehk öli waiguse (j. o. kindla) osadega ühendawad, ühte osa sellest häwitawad ja selleläbi tema head omadused kautawad.

Wäga mõnus wahendit linaõli rutuliseks puhastamiseks on, et wett, mille sees keedu soola ära on sulatatud, sinna hulka segatakse ja seda mõni aeg tugewaste läbi lofsutatakse. Seda võib näituseks 40 toobilises waatis toimetada; waadi kumbagi põhja külge pandagu käeraud, siutagu mõlemi käeraudade ning lae külge kõis, nõnda et waat umbes 48 sentimeetrit pörandast kõrgel on. Müid pannakse 10 toopi wett, 10 toopi linaõli ja tubli pihutäis kuiwatatud keedu-soola sisse; siis kõigutatakse waati rohkem tund aega tubliste edasi ning tagasi. Wida tublimine olused üksiteisega läbilofjutatud saawad, seda parem. Ehk lastagu waadile telg sisse panna, millel kühwellauad külles ja wänt otjas, walatakse sinna sisse niisoma palju öli, wett ning kuiwatatud soola ja wändatakse kühwellaudasid tund aega ümber; siis kallatakse kõik ühe ehk mitme passiwa riista sisse, lastakse rahuliste selguda ja ammutatakse wiimaks klaar öli ära ehk lastakse ettewaatlikult ära woolata. Sool tõmbab öli wesised ja wärwiwad osad külge, sulab sellega ära ja langeb põhja, sest et soolwesi mitte üksnes raskest ei ole kui öli, waid ka raskest kui harilik wesi.

Wana, seisnud linaõli on palju warem kui wärsk,

sest wärste jääb pärast peale määrimist klištrifeks ja wana on ka klaarim kui wärste.

Nagu juba räägitud, on rasw, traan nagu ka enam jagu õlisid, iseäranis naireõli õliwäriwidele fikw-
tiks; sest nad ei kuiwa osalt jugugi, osalt koguni
piklamööda hoiawad sellega segatud wärwid ikka mär-
jad, kui palju sinna setka tuleb; jaawad nemad ka
üsna wäheses hulkas sellega segatud, siis jäewad wär-
wid peale määrides ikka enam ehk vähem klištrifeks,
ega ei saa iialgi kestwat kindlust ja kõwadust; nõnda
et neid sõrmeküünega hõlpsaeste ära wõib tõmmata.

Et linaõli paremine kuiwaks, saab ta keedetud.

Keedetud linaõli on kahte seltsi: a) üks, mis
tinaõksidiga keedetud ja tinawalge ning mustjama
wärwide tarwis saab pruugitud ja b) teine, mis ilma
tinaõksidita, näituseks pruunkiwiga (Braunstein) kee-
detud ning siis kuiwamiseks ilma kahjuta tinawalge-
wärwi hulka saab segatud.

Et te w a a t u s e r e e g l i d õli ja lakkfirmise juures.
Põndagu üks märg rätik kae pärast walmis, et seda
kõhe katla ehk poti üle wõib katta, kui leel sisse piaks
lööma. Keetmise tarwis on müürihauf kõige omasem,
kuhu pott, mille sees õli ehk lakkfirmis keedetud piab
jaama, karwapealt sisse passib. Pott olgu täieste
terwe, et palaw wedelus mitte läbi ei immiks.

Et klaari, heaste kuiwawat ja kestwat linaõli teeta,
piab järgmisi punktisid iseäranis tähele panema:

1. linaõli piab pisutese tule peal ja ainult para-
jaste keema;

2. mida kauemine see parajalt keetmine kestab,
seda paremaks läheb õli;

3. kui õli palawaks hakkab minema, ei tohi teda
mitte enam segada;

4. kõige paremad kuiwamisematerialid ärakeetmi-
kse on: kullasiledus ja tsinkwitriol ehk tsinkwitriol ja

traatwõrkus wõi kottis rippuw pruunkivi, ehk pruunkivi üffinda.

a) Tinawalge ja tumedama wärwide ja uks linaõli keeta. Wõta puhast pada, mis tema külles olewast raswast wabastatud ja ettewaatlikult tuliseks on aetud; selle sisse wala nõndapalju linaõli, et pada ülemisest äärest mõetes weel 7 kuni 9 sentimeetrit tühi on ja pane kuiwamiseks 5 kg. linaõli kohta 125 g. kullasilet ning 33 kuni 66 g. walget, pulwriks õerutud ja kuiwatatud witrioli sisse ning lase siis õli paraja tule peal ilma ümberliigutamata 4 tundi ehk weel kauemine keeda. Selle alalise keemise juures jääb õli klaariks ja kuiwamisematerialidel on aega seal sees jaguneda ning sulada. Kui keemisega walmis on, tõstetakse õli tulelt maha ja pannakse wõba õhu sisse, misläbi tema kuiwamine weel edendatud saab, — sest ta wõtab õhust hapnikku enese peale, ja see just ongi, mis õli kuiwaks teeb, sest et ta õli waiguse jagudega kindlaks tombuks ühineb ja teised wedelad osad sellest wabaks teeb, mis siis pikka aega ära auurawad; — sell põhjusel on hea, waba taewa all keeta. Kardetaw on wett, määrgasid ehk niiskeid asju keewa õli sisse wisata, misläbi see kangeste ümberpritsib; sellepärast piawad ka kuiwamisematerialid, nagu kullasiledus, witriol j. m. kuiwad olema ehk kuiwatatud saama, enne kui neid palawa õli sisse pannakse. Kuiwatamiseks wõib ka tinasuhterut linaõli sekka panna, on aga kuiwatusewahendituna wähem soowitaw, ja teised materialid, mida kuiwatamiseks ehk ka klaarimiseks piab tarwitatama, nagu mennige, umbra, sibulad, leib j. m., on jault üleliigsed, jault kõlbmatad.

Wõetakse õlikeetmiseks sawipott, siis piab see uus, tulekindel ja rikkumata waabaga olema.

Et klaari ja heaste kuiwawat keedetud linaõli saada, walatagu pool nõndapalju wett kui õli potti

ja pandagu kuiwatusematerialid lõuendise kotiga lina-
õli sisse, süüski nõnda, et see wee külge ei puutu ning
lastagu õli ümberliigutamata 6 ehk enam tundi keeda.

b) Zinkwalgewärwide tarwis lina-
õli keeta. Siia juurde saavad teised kuiwatuse-
materialid nõuutud ja õli piab kauemine keema. Wõe-
tagu 5 kg. õli kohta umbes 500 g. pruunikiwi kuiwa-
tamiseks. Et õli mitte wärwiwa pruunikiwi läbi sol-
gitud ei saaks, tehtagu traadist peenikene wõrk, õlle-
klaasi wormis, alt ja ümberringi põimitud ning üle-
walt lahti, pandagu pruunikiwi tütid pulwriks õeru-
mata 6 sisse ja pandagu õlisse, ehk tehtagu pruuni-
kiwi tütid pulwriks, siutagu lõuendise kotise sisse
ning riputagu seda õli sisse. Pijukese tule peal las-
takse nüüd õli parajalt keeda; et õli klaariks jääks
ning kuiwataw olus pruunikiwist pikkamööda sinna sisse
jaguneda wõiks, sellepärast piab 8 tundi ehk weel
kauemine keetma. Kui õli hea on, siis wõta wõrk
ehk kott pruunikiwiga wälja ja lase õli õhu sees ära
jagtuda ning natuke klaarida; niipea kui ta külmaks
saanud, wala ettevaatlikult teise riista sisse ja pruugi
tsinkwalgeõliwärwide tarwis. Kuiwatamiseks teeb ta
sedasama teenistust ka tinawalgewärwide seas, aga
hoitagu esimesest tinawalge jauks määratud õlist heleda
tsinkwalgewärwi hulka panemast.

Üks wäga weniw linaõli, raamatutrükkijafirnis,
saab harilikult katlates keedetud, mis kinnised ja pika
aurutoruga on. Torust wäljamine wuits läheb hõlp-
saste põlema, nõnda et wäga ettevaatlik piab oldama
ja keetmist kõige parem lausa taewa all ette wõtma.
Niipea kui torust pakš ja hall auur tuleb, wõetakse
katal tulelt ära ja õli on nüüd selle omaduse saanud,
et teda sõrmede wahel 2 sentimeetrit pikale wõib
tõmmata. Raamatutrükifirnisena pruunimiseks saab ta
tuliseks aetud kinnusfiga kookuõrutud. Pannakse ka
õli lahuses katlas põlema ja lastakse mõne aja järele

wälljaaurata, mis läbi ta weel weniwamaks läheb ja wasetrükkimiseks omane on.

Kunstõli saab ka linaõlist walmistatud. See on palju paksem ja weniwam kui harilik linaõli ja annab sellepärast õliwärwile palju enam hiilgust ning filedust. Temaga saab ka pikemalt wastupidaw, ilus töö, piab aga, sest et ta pikkamisi kuiwab, esimesed paar päewa tolmu ja mustuse eest hoitud saama. On ka rutemine kuiwawat kunstõli, see saab aga ka rassemalt nõnda kõwaks ja kestwaks, kui pikkamööda kuiwaw. Ka lakkfirniisele annab ta peenemat läiget ja suuremat kestust, kui teda natuke hulka saab segatud.

2. Mooniõli ja pähkõli on, nagu juba tähendatud, palju klaarimad kui linaõli, kuiwawad aga aeglasemalt. Kui mooniõli selka natukene pulwriks tehtud tsinkwitrioli pannakse ja seda madala kasti ehk klaas-riistade sees pikemaks ajaks päikese kätte wälja seatakse, siis jaadakse õli, mis palju klaarim on ja siis palju paremine kuiwab ning mida ilma kahjuta heleda ja peenikeste wärwide hulka wõib segada. Siiski on selleks pleegitatud linaõli parem. Mooniõli piab puhtas plintis riistades, kõige parem klaas pudelites alal hoitud saama. Kui teda walge liiwaga läbi lojutatakse, siis läheb ta alustuses küll tumedaks, aga siis ikka wedelemaks ja walgemaks.

Pikemalt kuiwawad kanepiseemnetest, tubakaseemnetest ja päewalille seemnetest saadud õlid.

3. Terpentiniõli on puhtas olekus nõnda selge kui wesi ja kange, waiguse haisuga. Ta ühineb hea meelega õlidega, raswadega ja waiwudega, mõne gummisortiga ja kange wiinatwaimuga, aga koguni mitte puhta weega, mis seal sees niisama nagu linaõlis alla wajub. Ühe ilusa, kestwa, mitmekordse wärwimise juures on terpentiniõli wäga arwaste põlata. Tema aaurab täieste ära ja ei wõi sellepärast ilma õli ehk lakkfirniise juurde lisamiseta mitte wärwide

setta pandud saada; sest wärw, mis ainult linaõliga on saanud tehtud, läheb peale määrimise järel kõwaks, see aga, mis üksnes terpentiniõliga on saanud segatud, ei seisa mitte koos ja jääb, kui terpentiniõli ära on auranud, kuiwa pulvrina tagasi, mis ennast ärapühkida ja koguni ära tolmata lasseb. Linaõli *k ö i d a b* wärwiolused teineteisega kokku, terpentiniõli sellewastu teeb nemad lahti; sellepärast mõjub ka wiimane wäga palju wärwide kuitamise ja kõwaks jaamise kohta, kui teda linaõliga wedelaks tegemiseks õliwäride hulka saab segatud; sellamal põhjusel läheb ka wärw tuhmiks ehk klantsituks, kui temas palju terpentiniõli ja wähe linaõli on. Sisemiste ilusa ja kestwa tööde jaoks on ta kõlbulik, õliwäridega wärwimiseks wabas õhus aga harwaste pruugitaw.

Kui terpentiniõli wärwitud, piimane ehk sogane on, siis on ta segatud, ja kui wärwiwaid osasid ei tunta, siis tehakse heaste, kui enne katsutakse, kas ta kuitwab.

Jäeb terpentiniõli wähehes hulka ka seisma, siis läheb ta paksum ja weniwaks ning kõlbab siis wäga heaste lakkwäride hulka segamiseks, millele ta kõwemat läiget ja enam kindlust annab, kui siis kui ta wärske on; ka õlilantswäride wedelamiseks tegemiseks on teda kasulik pruukida.

Tema saab Weneetsia terpentiniist walmistatud, millest teda weega destilliratakse; paksu terpentini wäik jääb tagasi ja sellest ära lahkuw terpentiniõli saab ühe isearalise riista sisse kogutud.

Teda pruugitakse maalimises ja wärwimise juures õliwäride wedelakstegewaks wahendituks ja lakkfirnise walmistamisel waitude sulatawaks- ning ühendawaks wahendituks. Pilemalt tarwitatakse teda riiete puhastamiseks ja plekid wäljawõtmiseks, klaaspuurimiseks, kange wiinawaimuga ühendatult lampides põletamiseks j. n. e.

Weneetsia terpentiin on wäga weniw ja

paaks nagu siirup, waiguse haifuga ja on äraaurawast õlist (terpentiiniõli), ning waigust (kolophonium) koos. Tema lahkus õhu sees väga pikkamisi, kuna waik järele jääb, ja teeb jelleläbi, et õliwäriwid, millega ta segatud saab, kaua klištriseks jääwad. Teda segatakse sagedaste lakkfirnisse sekka, et selle pudedust kauda ja temale enam weniwust ning hiilgust anda. Heäraniis head teenistust näitab ta wiinawaimulakkfirnisse seas; aga õlilakkfirnis läheb waewalt kōwaks ja kindlaks, kui temas palju Weneetsia terpentiini on. Teda segatakse keewa jahulliistri hulka, mis läbi see külgehakkawaks saab ja kindlamine külge kuwab ja pealegi selle omaduse wõtab, et ka õli- ning lakkwärimistele, mis kuwab on, kōwaste külge hakkab. Põhufestes osades lakkfirnisse seas ehk heaste kuwawa, leedetud linaõli hulka segatud, pruugitakse Weneetsia terpentiini kuldamiseks, hõbetamiseks, brontsiirimiseks ja wasepiltisid metalli, klaasi ehk puu peale ärawõtmiseks. Weneetsia terpentiinist saab pärastpoole weel kõneldud.

4. Firnis ehk parem: lakkfirnis walmistatakse waigust ehk gummist, mis osalt terpentiiniõliga, osalt õliga, terpentiiniõli ja linaõliga, pikemalt wiinawaimuga, aetheriga jne. üles sulatatud ja wedelaks tehtud saawad, misjärele teda ka terpentiiniõli-lakkfirnisseks, linaõlilakkfirnisseks, wiinawaimulakkfirnisseks ja kui kollast ehk kollakatpunast wärwiolust sekka tuleb, kuldalakkfirnisseks nimetatakse. Lakkfirnist pruugitakse hiilgawaks ja warjawaks ülekatteks wärwitud ja maalitud ehk ka wärwimata asjade, nagu puu, metalli jne. peale. Enamiste pruugitakse teda ilma wärwide juurde lisamata; väga sagedaste saawad aga ka wärwid sinna hulka segatud, nagu wantrilakeerimise, plekilakeerimise juures, walge ja heleda laki-joonte tegemiseks, puu- ja marmoriwärwide läbipaistwaks muutmiseks ja kuldlaki tegemiseks.

Lakkfirnisse üle hiljem weel mõndagi.

5. Tõrw, tumepruun, ehk must, on weniwam kui õli ning saab puu, kõite, purjede, lubjaseinade j. n. e. peale määrimiseks tarwitatud. Ta kuiwab aga wäga pikkamisi ja jääb kaua woolawaks. Tõrw ühendab ennast kergeste õliga, isegi siis weel, kui ta juba kõwaks on kuinud, ja wärwib oma peale määritud õliwärvifid, kuna ta ühtlasi nende kuiwamist talistab. Selle paha ärahoidmiseks määratakse tõrwa-plekid esiteks wiinawaimulakfirnisega ja lastakse neid sellega kuiwada, enne kui õliwärvidega üle tõmmatakse. Kui lubjapulwrit tõrwa hulka segatakse, siis edendab see wiimase kuiwamist.

Tõrwa on kahte seltsi: puutõrw ja kiwisüetõrw. Wiimane on karwa poolest mustem kui esimene ja halwema haiguga. Kiwisüetõrw kuiwab rutiimine, ei ole aga ammugi nõnda kaua wastupidaw kui puutõrw.

Miskuse ja wihma wastu warjuks on kiwisüetõrw wäga kasulik wälimiste seinade peale määrida.

Puutõrw saab waigusest puust aetud. (Waata musta wärwide juures ja sealsamas kiinrus). Kiwisüetõrw on walgustusegaasiwalmistuse tõrwaline produkt.

6. Wiinawaim ehk piiritus on peale oma teiste iseäraliste omaduste ka sellepoolest eesminewaist wedeliklusest isesugune, et temas midagi raswast ega õlist ei ole, ka mitte raswase õliga ei ühine, küll aga ära-aurawatega, nagu näituseks terpentiniõliga. Teda saab iseäranis firnisewalmistamise juures waitude sulatamiseks ja wedelaks tegemiseks pruugitud, pikemalt ka mõne wärwioluse taimedest j. m. wäljatõmbamiseks. Range wiinawaim terpentiniõliga ühendatult ja iseäranis kui mõlemad soojalt peale on määritud, wõtab wana laki korra lahti. Wiinawaimuga wõib mitmesuguseid plekkfide ära kautada ja palju asju temaga puhastada. Wiinawaimu kangus

jaab alkoholi graadide ehk protsentide järele määratud. Teda nimetatakse:

Wägakorraline wiinawaim 90 prots. alk. juures, wesine alkohol ehk korraline

wiinawaim	64	"	"	"	ja
põletatud wiin wõi naps .	54	"	"	"	juures

Wiinawaim wõtab mõned waigud ja gummid lahti ehk sulatab ära ja seda paremine, mida kangen ta on, mida rohkem alkoholi temas on.

Firnise walmistamise juures on temal suur tähtsus. Ta auurab ruttu ära ja teeb sulanud waigud ning gummid selleläbi peagi kõwaks.

7. Nether. Läbitungim, wäga hõlpsaste wooraw, koguni ruttu ära-auuraw ning kangeste lõhnaw wedelus. Tema jaab wiinawaimust ja mõnest hapust, pikemalt wiinawaimust ja kloorist, brom'ist, jod'ist walmistatud ning sellepärast oluste järele: wääwli-aetheriks wääwlihapu järele jne., klooriaetheriks jne. nimetatud. Nether sulatab raswad, mõned waigud, wärwiolused, kautschuki j. m. ära, mispärast ta kui sulataja wahendil firnise walmistamise juures sagedaste wäga kasulik on.

8. Spiek-õli on üks selts lawendeliõlist. Ta on wäga ära-auuraw õli, lõhnab terpentiniõli sarnaselt ja sulab hõlpsaste kange wiinawaimu sees ära; ta on firnise walmistamise juures sulatajaks wahendiks. Saab ka portsellaniwärwide peale määrimiseks pruugitud. Paberit läbijoositamiseks, mis ainult möödaminewalt lähipaisiwaks tahetakse teha, wõitagu wärwita lawendeliõliga üle; on joonitus walmis, siis läheb paber tuie lähidal hoides jälle niisama puhtaks nagu ennegi. Lawendeliõli asemel lasub ka terpentiniõli ennast läbijoositamiseks pruukida, sellega piab aga paber tihti niijutatud saama ja see teeb teda enam ehk wähem plekiliseks. Läbi-

joonitamiseks tarvitatakse ka nahwtat (kiwiõli) ja kapaivabalsamit; viimane annab õlipaberit.

9. Rosmariiniõli. Wärvita (karwata), woolaw ja alkoholis hõlpsaste sulaw nagu eesmine w ring saab ka lakfirniise juures sulatama wahendituna pruugitud.

10. Kopaivabalsam. Õljarnane wedelus, mis teadama puude sisse lõigatud armidest woolab. Teda segatakse firnišewalmistamisel pudeda waitudele hulka, et neid fikseerida teha ja on iseäranis läbi- paiswa õlipaberi tegemiseks hea.

11. Kiwiõli, waata tagapool.

b) Wedelad ja ühendawad materialid wesiwärwide jaoks.

1. Harilik liim, tiskeriliim wõtab siin esimest paika, sest et ta kõwaste ärafuimab, temas palju ühendawat (siduwat) jõuudu on ja et ta mitte wäga kõrge hinnaline ei ole, mis põhjustel teda ka enamiste hariliku wesiwärwide juures ühendawaks wahenditaks saab pruugitud.

Teda walmistatakse naha- ja kõrwatükkidest, kontidest ning muust sellejarnast kraamist. Pehmemad osad pannakse mõneks ajaks lubjapiima sisse, mis neid ühtlasti pudedaks teeb ja mädanemise eest kaitseb, siis jaawad nad fuimatatud ja kui keetmiseks tarwiline osa käes on, liutatakse neid wee sees ja pestakse hoolega puhtaks. Nüüd pannakse nad jõeweega keedutalasse, milles üks sõelapõhi on, et külgekõrwe- mise eest hoida, ja lastakse hoolsa ümberliigutamise ning wahu ärawõtmise all pisutese tule peal nõnda kaua keeda, kuni wäljajõetud proow ruttu sülde- rnakseks läheb, keedis saab siis korwide läbi furnatud, milledele hõled sees; nüüd lastakse wedelust klaarida, mille edenduseks sagedaste palawas wees ära sulatatud maarjäd hulka segatakse. Sellepeale ammutatakse

teda weel soojalt weega niisutatud puust liimikastide sisse ja lastakse jahedas kohtas ära tarretada. Wormidest väljavõetud sülditükid saavad peenikese waftraadiga õhufesteks tahwlikeks läbilõigatud, mis siis raamidest olewa wõrkude peal õhu käes ehk soojas kohtas ära kuiwatatakse.

Liim on puhtas olekus läbipaistew ja ilma wäwita, lõhnata ning maiguta, kõwa ja wintske; kollakas ja pruunikas karw tulewad kõrwalijest praht, millel mingit ühendawat jõudu pole. Pruuni liimi puhastamiseks kõlgutakse teda külma weega täidetud riista sisse, mis läbi pruunid osad lahti lähewad ja riista põhja langewad; nüüd süldisarnaselt ülessepaifunud liimil on suurem ühendaw jõud ja annab, juhtruga segatult, äratarretamise järele suu liimi.

Enne pruukimist saab liim keedetud; et seda ruttu toimetada, lastakse teda enne mõni tund külma wees sees liguneda ja ülespaifuda ning pannakse siis paraja osa weega tulele, lastakse üks ehk kaks korda ülesse ajada ja wõetakse siis tulelt ära; et ta rutemine koost ära läheks ja riista põhja kinni ei hakkaks, liigutatakse teda keemise juures puust pilpaga mõnikord ümber. Alaline soojendamise ja hapuks minemise wõtawad liimil ühendawa jõuu ära.

Kui palawa liimile maarjääwett jekka pannakse, siis seisab ta paremine niiskuse wastu ning saab selles olekus ka paberi liimimiseks tarwitatud.

2. Gummi arabikum. See gummi saab sooja wees ärasulatatud ja siis sagedaste ühendawa wahendikuna weefwärwide juures pruugitud, iseäranis paberi peale maalimise juures, tuschwärwide walmistamise juures, kus soowitawad wärwid gummiweega õerutud, wormidesse pandud ja kuiwatud saamad; pruukimiseks laskeb wärw ennast hõlpsaste pintsliga ja weega ärasulatada. Ehk teda küll sagedaste weefwärwide juures tarwitatakse, siis on temal ometi,

nagu ka tisleriliimil, see omadus, et ta wärwid ropafeks teeb. Ta on kollakas ehk kollakas punakas tükkides wõi terakeses.

3. Gummitragant. See on mõlemist eelminewast palju mõnusaam, ühendawa wahendikuna peenikeste wesiwärwi tööde juures pruukida; sest selle hea omaduse kõrwal, et ta wärwisid ei ropasta ega mustjamaiks tee, on temal ka see omadus, et temaga segatud wärw mitte klištrine ega weniw ei ole, ennast wäga heaste peale wõida lasew ja mitte sisse ei woola, nõnda et ta lõuendi, nõgese kiududest walmistatud riide ja iseäranis siidi peale maalitawa wesiwärwide juurde wäga omane on. Et ta wärwid täieste puhataks jätaiks, piab teda puhta jõe- ehk wihmaweega kofkufectma. Wett wõib wäga palju juurde lijada, sest tema paisub enam kui sajakordse raskuse weega weel paksums limaiks. Ta on helekollakas, läbipaistwas, keerulistes, wintsketes tükkides ehk terakeses.

4. Tärkles ja jahukliister jaawad ka sagedaste, iseäranis esimene, ühendawa wahendikudena wesiwärwide juurde pruugitud. Wärwid, millele tärklest hulka pandud, jääwad puhtaks ning lasewad enesega hõlpsamine töötada kui liimiga; nõnda ei ole näituseks ultramariinsinine wesiwärwina mitte ilma plekkideta peale määrataw, kui ta liimitweega kokku on puutunud, tärklesega saab ta ühtlases wärwimisest hoitud. Et tärklest pruukimiseks ruttu ja heasti teeta, pandagu tarwilik osa kuiwa tärklest riista sisse, mis suur küllalt on wähemalt kaksstimmend korda nõnda palju wett weel enesesse mahutama, lastagu kuiwa tärkles peale natuke külma, puhast wett woolada ja ärgu segatagu ega raputatagu, waid lastagu rahuliste liguneda. On wesi temast läbi tunginud, siis litjutakse ja derutakse teda lusikaga, walatakse siis alaliste ümbersegades keewa wett, ilma wahetpidamata peale, kuni tärklisel tarwiline sitkus on. On siiski

palju tompusid sees, siis lastagu teda riistas veel fõrd tule peal läbi keeda.

Tärklisegummi wõib kõrwetamise ja alalise ümberkeeramise läbi kuivatatud tärklisest kohwitrommelis tule peal walmistada. Kui trommelis olewad tärkliseterad pruuniks on läinud, siis liutatakse nad sooja weega koost lahti, furnatakse läbi ja lastakse nõnda kawa paraja tule peal aurata, kuni ta jahutamisel kõwaks läheb. Tärklisegummi saab muu seas ka tapetide (seinapaberi) wabritsemisel wärwide paksums tegijaks pruugitud.

Jahukliisrit keedetakse umbes 2 osast rukkija 1 osast nisujahust kokku, mõlemad peenikeselt sõelutud, ja lastakse nii kawa tule peal keeda, kuni ta klaariks läheb ning palju seal sees ujuwaid rakufesi näitab. Tahetakse jahukliisri ühendawat jõuudu ning wastupidamist veel ülendada, siis segatagu 1 kg. keewa jahukliisrile umbes 70 g. Weneetsia terpentiini hulka, selle jahukliisriga wõib ka õliwäri üle kestwalt tapetseerida.

5. Linaseemnelima saadakse linaseemneid weega keetmise läbi; kuueistkümnepordne raskus wett annab sellega kiududesse tõmbawat lima. Saab marmoripaberi walmistamiseks tarwitatud, kuna selleks otstarbeks linaseemne lima kasti sisse walatakse, wedeluse pinna peale wees peeneks õerutud wärwisid pritsitakse, mis pinna peal ilusaste laiade lähewad, ja siis selle peale poogen walget paberit ühtlaselt laiati lautatakse.

6. Kalaliim (Hausenblase) saab ühe hauseni nimelise kala nahast, sijekondadest, jabast ja iseäranis põiest aga ka teistest kaladest walmistatud, kuna nimetatud osad esiteks wee sees liutatakse, siis keedetakse ja sült raamide peale wälja lautatakse, ning enne kui ta üsna kuiv on, kokku rullitakse. Tema

saab katki lõigatud, liutatud ja pruukimiseks wee ehk napši sees klaariks liimiks keedetud.

See, nagu ka pergamentilim saavad sagedaste tarvitatud, näituseks peenikese walgele ilumaa-
mistes hulka segada; ka wesiwärrwide, wasepiltide maa-
kaartide j. m. ületõmbamiseks, mis firniisega üle tehtud
piawad saama; kuldamiseks, hõbetamiseks klaasi peale r.

Gesminewad tähendused.

Elunähtused on mitmekülgselt õpetanud, kui kahju-
lik see terwisele on, ettewaatamatalt ja kergemeelset
wärwidega ja wärwimaterialidega ümber käia, milleks
siis enam kui küllalt põhjust on, selle ette hoiatami-
seks mõned riad pühendada.

Wärwid on metalliliste kehade kokkupanekud: mitme-
sugused metallid on kihwtised ja mõned wäga kihwti-
sed. Puhtas olekus pole mitte kõik wärwid kihwtised,
puuduvad aga looduses sagedaste teiste olustega
kokku ning wõiwad walmistamisel ja kaupluses koge-
mata ehk meelega segatud saanud olla ning pikemalt
tinaoksiidiga keedetud linaõli wõi puhastamata riista
ehk pintslile läbi juba enam ehk wähem kihwtiseks saada.
Ümberpööratud on see arwamine, et wähe kihwti
midagit kahju ei tee. Kui pisutegi osasid palju ihusse
saab, awaldab tema warem ehk hiljem oma mõju.
Ta ei ole mitte ainult sissehingamise ja allaneelamise
läbi kahjulik, waid ka wäljaspidi sellega wigaseks
saanud naha läbi tungib tema kihwt pikamööda ihu
sisse. Wäga ettewaatamise läbi wärwide puistamises,
õrumises ja peale määrimises, ettewaatuse läbi sisse-
hingamise juures, sageda käte, näu, pea ja kaela
pesemise läbi wõib paha kõrwale hoida. Üksiku ma-
terialide kirjeldamises jaab sellest kõneldud, peale selle
olgu siin weel tähendatud, et ijeäraniis kanged kihwti-
tid on: Arsenikulised wärwid, waseoksiidid, nagu
Schweinsfurti ehk Pariisi roheline (arsenik ja äädika-

hapu waseoksiid); grünsyan ehk Hispaania roheline (äädikahapu waseoksiid); scheeles roheline ehk mineraalroheline (arsenikhapu waseoksiid); rauschkollane ehk rauschpunane (mõlemad wääwliarsenikud); bremeriroheline ja bremerifinine (süehapuwaseoksiid); pikemalt kõik tinaoksiidid, nagu tinajuhkur, mennige, tinawalge, kullasiledus; elawhõbedalised, nagu zinnober (wääwlielawhõbe) ja muud, nagu ka need, mis praegu nimetatudest kokku on pandud, nagu kroomkollane (kroomhapu tinaoksiid) j. m.

W ä r w i d.

1. Walged wärwid.

a) Oliwärwide jauks. Tinawalge (Bleiweiß), keemialik nimi: süehapu tinaoksiid*), lasneb ennast hõlpsaste õeruda, katab ja kuivab heaste. Suurel hulgal valmistatakse teda harilikult järgmisel wiisil: Sõnnikuaseme peal seatakse lahti rullitud tinatahwlid äädika üle, mis waabatud pottide põhjade peale on walatud, kaetakse tinatahwlid pisukest wäheruumi jättes pottide üle ja tehakse seda mitmele korrale üksteise üle; siis katetakse kõik ümberringi sõnnikuga finni. Sõnnik annab nõuetawa osa soojust, äädikas annab süehaput ja hapnikku tina külge, mis selleläbi pikamööda tinawalgeks muutub.

Tinawalge saab sagedaste schwerspati ehk kriidiga segatud. Wõltsimist võib järgmistel põhjustel ära tunda:

*) Oksiid (Oxyd) on ühe keha ühendus hapnikuga, seega on siis tinaoksiidist tina hapnikuga, rauaoksiidist (rooste) rauahapnikuga ühendatud. Hapnik on üks üksik keha, niisamate tina ja raud; esimene on gaasvormiline, teised raskemetallised kehad. Üks üksik wõi ühetordne keha on ainult ühest ja sellesamast olusest, need, mis mitmest olusest on, on kokkupandud. Tinawalge on siis üks kokkupandud keha, sest ta on tinast ja hapnikust koos. Süehapu on süsinikust ja hapnikust koos.

1. wõltsitud ei kata mitte nõnda heaste ja ei lähe mitte nõnda walgeks kui puhas tinawalge, kui teda linaõliga tehakse ja peale määratakse;

2. kui walms tehtud wärwist natuke pöidla küine peale pannakse ja teise pöidla küinega tasakeste üle õrutakse ning siis kõwad, liiwased terad tunda on, mida harilikult juba filmaga näha wõib, siis ei ole tinawalge mitte puhas;

3. aga kõige kindlam wahendik tinawalge ehtsuse tundmiseks on, et ühte klaasi 1 ruumiosa jalpeetrihaput ja 2 ruumiosa wett walatakse ning natuke tinawalget sisse wisatakse; sulab see seal sees täieste ära, nõnda et wedelus klaariks jääb nagu wesi ja põhjas pära ega ujuwaid tolkasid näha pole, siis on tinawalge puhas.

Tinawalge läheb puhtujeta õhus ja iseäranis seal, kus ta mitte otse päikesewalgusest puudutatud ei wõi saada, peagi kollaseks, nõnda et mingit festwat walget sifemist wärwimist temaga ette wõtta ei wõi. Harilikult tööde tarwis on ta ülemal tähendatud hea omaduste ja madala hinna pärast soowitaw. Tinawalge, nagu kõik, millel tina sees, iseäranis aga arsenikulised ja waselised wärwid on kihwtised.

Tinawalge õliwärv hoiab küll wabas õhus ja päikesewalguses oma walget karwa, aga õlil pole mingit peatust, sest walge jääb wiimaks wabas õhus lahtise pulwrina seisma. Tsinkwalge juurde lisamise läbi saab ta festwamaks. Sapude ja kunstlikult walmistatud soola sulamuste (Laugen) läbi ei saa tinawalge mitte nõnda hõlpsaste rifutud kui tsinkwalge.

Kremnitserwalge on kõige parem sort tinawalget; ta annab kõrgemat walget; on sellewastu ka tähtsalt kallim, katab halwemine ja ei ole mitte nõnda hea õruda kui harilik puhas tinawalge, on ka rassem kui see. Teda saadakse neljanurgelistes tükkides, mis umbes 6 sentimeetrit pikad ja laiad

ning umbes 2 sentimeetrit pakjub on. Teda pruugitakse sagedaste kõige wiimaseks pealemäärimiseks peenemates õlitöödes, ehk ta küll oma karwa õlis nõndesamati muudab nagu harilik tinawalgegi. Teda saab peaaegu nagu tinawalget, aga küetud tubades walmistatud ja harilikult, wähe gummiweega kastetult, praegu räägitud tükkides wormitud. Teda nimetatakse ka fremserwalgeks.

On ka Hollandi tinawalget ja Weneetsia tinawalget olemas. Esimesel on hallikas karw, on harilikult pehme ja pisukesteks keeglimormilisteks leibadeks wormitud; wiimasel on kollakas sära, mida ta aga wärimise juures peagi kautab.

Tsinkwalge, keemialik nimi: Tsinkoksiid, on eesminewatest walge wärwidest üsna iselaadi, sest ta on tähtjalt kergem, ei kata ega küiwa ka mitte nõnda heaste nagu tinawalge, siiski on ta sellepoolest mõnusam, et ta oma karwa hoiab, et ta kõwemaks ja kestawamaks läheb ning termisele mitte kahjuline ei ole. Tema katmise jõuud saab teadawa mõnude läbi töö juures ülendatud, nagu hiljemalt näidatud saab. Tsinkwalgewärw pole mitte nõnda weniw nagu tinawalgewärw, teda võib siis paremine ja rutemine laiale määrada. Hea tsinkwalge on hõlpsaste puruks õerutaw, annab klaaritud linaõliga tehtult palju puhtamat walget, kui tinawalge ja hoiab puhtal olekul ka puhtusetä õhus oma karwa alles; ta ühendab ennast heaste linaõliga ja läheb sellega wähehaawal väga kõwaks oluseks. Rahjuks ühinewad hapud ja kunstlikult walmistatud soolajalamused (Laugen) ihaldawamalt tsinkwalgega kui tinawalgega.

Tsingiwalget saadakse tsingi wabas õhus põletamise läbi, kus juures õhu hapnik tsingiga tsinkwalgeks ehk tsinkoksiidiks ühineb ja nõnda walgeks lahuseks koguks saab.

Tinalised olused mõjuwad väga kahjulikult tsink-

walgeõliwäriwä, mißpärast kuiwamißes kullafileduß, tinaßuhkurt ega jellega jëgatud linaõli ñinna hulka ei tohi panna. Need gaasid ehk õhufelßid, miß tina-walge walget karwa rikuwad, mõjuwad wäga kaßulikußt tñinkwalgeõliwäriwi ülemiße pinna peale, kui jelles mingit tinaokßiidi ei ole*).

Lumiwalge (Schneeweiß) on kõige parem fort tñingiwalget ja eesminewateßt ainult jelleläbi ißeßugune, et tema weel kõrgemat walget wäriwi annab, aga sealjuures ka weel wähemine heaste katab.

b) Walge weßiwäriwide jauks. Kriit, keemialik nimi: süehapu lubjamuld. Teda saab kaewatud. Tema headußt tuntakße jelleßt, et ta weega jëgatult ilußaks walgekß läheb, heaste katab, ja suurema oßa weega jëgatult wähe ning ainult pikka-mööda põhjapära õigitab. Kriiti on mitu sorti. Puhastatud kriit on parem kui puhastamata. Puhastamine sünnib jelleläbi, et temale palju wett peale walatakße, pealpool seisaw piimane wedelik ära kallatakße ning põhjapära kõrwale heidetakße. Ka jelleläbi laßeß ta ennast parandada, et teda puhta weega keedetakße. Kõigi walge weßiwäriwide seast pruugitakße kriiti kõige sagedamalt, kus juures temale liimiwett jekka pan-nakße. Ka õliwäriwideß saab teda tihti kaßuga tar-

---

*) Kõige kaßulikum gaasifelßs tinawalgeõliwäriwi kohta on wäawliweßinikgaas, miß kõik tinalißeß ühendufe mußtakß, wäheßeß hulgal hallikß ehk kollakßes wäriwiß. Seesama gaas wäriwiß tñingilifeß ühendufeß, milles tina ei ole, walgekß. Ni-metatud gaasil on tülgaß hais ja tekßib paljudeß puhtufeßta kohtadeß, ißeäraniß pelðikute juures, kus temal ammoniakiga ühendufeß läbitungiw kange halw hais on. Wäawel on ühefordne keha, weßinik nõndasamate; eßimene on mittemetalliline kindel, teine on gaasiwormiline. Lämmastik on ka ühefordne keha, ja ammoniak on lämmastikußt ning weßinikußt koos. Wäawliweßinikgaas on gaasiwormiline, wäawliweßinikammonium woolaw ehk gaasiwormiline keha.

wtitatud ja aknafti walmiftamiſe juures on teda tingimatalt tarwis.

Lubi, keemialif nimi: lubjamuld ehk kaliumi ühendus hapnikuga. Tema ſaab kuſtutatud olekus weega wedelaks tehtud ja ilma liimi liſandufe ta peale määritud. Kiwiſe ja liiwafe ojade ſeelt wälja heitmifeks tehakſe heaſte, kui weega ſegatud lubi enne pruukimifit läbi kurnatakſe. Lubjaga wärwimine tõmbab niifkult külge, jääb ſeinte peale, mis mitte üſna kuiwad ei ole, plekifeks, läheb pea määrinuks ja kautab enam ehk wähem oma karwa, mis kriidiga wärwimifje juures waewalt ette tuleb. Tema kautab liimi ühendawa omaduſe ära, kui teda liimiwärwiga ſegatakſe, jellepärast piab lubjatud ſeina eſiteks nõrga ſeebiweega ülekaſtma ja ſiis, kui ſee kuiw on, liimiwärwiga määrima. Raſulikult ſaab lupja pruugitud kui karedat, uut ſeina temaga üks- ehk mitu korda üle määritakſe, et ſeda taſafemaks ja ſiledamaks teha, enne kui liimiwärw peale ſaab tõmmatud. Määrinud lae weſiwärwiga üle tegemifeks pannakſe määrdeſeebile wähe lupja ſekka ja tõmmatakſe jellega eeft, miſläbi kindel üleford tekkib, mida ſiis liimiwärw hõlpfaſte katab.

Kokkuläinud ehk pakſ piim lubjaga ſegatud, annab teadawal kordadel ſoowitufewäärilifit weſiwärwi. $\frac{1}{3}$ wäljapreffitud pakſu piima ja $\frac{2}{3}$ kuſtutamata lupja pudruks kokku öerutud, annawad portsellani ja ſawi-riiftade jautſ fitti.

Gips, keemialif nimi: wäawlihapu lubjamuld, ſaab, niifama nagu lubi, ilma liimi hulka ſegamata ſeinade ning lagede wõidmifeks tarwitatud; pikemalt ſeinade kittimifeks ja ſilendamifeks, gipſwigurite walamifeks, ſimpſide tõmbamifeks, rooſijarnaſte joonitufte ja muudeks lae iluſtamifteks; gipſmarmoriks, kus juures ta liimitwee ja nõuetawa wärwidega ſegatud,

külgepandud ning kui kõwaks on läinud, bimssteini ja õliga lihitud ning poliiritud saab.

Walge = sawi ehk saffamaa = sawi (Thon), keemialik nimi: walge-sawimuld, aluminiumi ühendus hapnikuga. Võib ka weega määratawaks wärwiks pruugitud saada, on siiski kasulitem ja otstarbelitem teedetud linaõli ja weega segatult kareda puuwärkide filendamiseks, pikemalt linaõliga ühenduses linase-ehk nõgeseriide filendamiseks maalimise wõi wärwimise tarwis. Tema ei pudene mitte nõnda hõlpsaste ära kui kriidisegu. Wee sisse segatult ja pealemääritult kuwab ta pikkamisi, wärwib kangeste ära ja imeb raswa, määret ning õli enese sisse.

Tinawalge. Annab ilusamat walget wesiwärvist kui kriit ja katab ka heaste.

Kremenitserwalge annab wesiwärvistes kõige ilusamat walget ja saab sellepärast ilustusmaalimistes, iseäranis gipsmaalimise juures tarwitatud, et kõige kõrgemat walget ettetuua. Koguni heaks läheb tema, kui teda esiteks wee sisse õrutakse, siis paras osa pergamentkalaliimivett ehk ka klaari tisliliimivett tarwilises rohkses hulka segatakse ja pikem aeg kinnikaetult seista lastakse, liim mädaneb temas ära, ilma oma ühendawat omadust kautamata ja saab siis väga ilus, peenikene ja hõlpsaste koost lahku minew walge. Seda on küll tähele panna, et kremenitserwalge väga tundlik on ja tema puhtaks hoidmiseks ka kõige vähemat mustust eemalle hoidma ning pintslid ja riistu enne pruukimist heaste puhastama piab.

Tsinawalge on wesiwärvistes harilikult tinawalgest mõnufam, siiski piab ta heaste liimitud ja ühe tugewaste liimitud ning heaste kaetud kriidipõhjawärwile wõimalikult ruttu peale määratud saama. See nagu ka lumiwalge hoiatwad endid ka liimiwärvist kauemine walgeks kui tinawalge ja kremenitserwalge.

Lumiwalge võib krennitserwalge asemel pruugitud saada ja annab kõige puhtamat walget; sest ehk küll alustuses walge wärw mitte nõnda ilus ei ole, siis on temal ometi kauem kestus kui krennitseril, nõnda et ta sellele sagedaste juba lühikese aja sees järele jõuab.

2. Kollased wärwid.

a) Oliwärrwide jauks. Kollased wärwid kuiwad oli sees peaaegu kõik wäga pikkamisi, sellepärast pannakse neile tarwiline osa kuiwatuse materjali sekka.

Neapelikollane. Ilus, wastupidaw kollane, mis osalt kaewatud, osalt kunstlikult walmistatud on, selleläbi et antimon, mennige ja tsinkoksiid kokkufulatatud saawad. Ta on maalimistes ja muude peenikese tööde juures nagu ilus ja wastupidaw kollane soowitaw.

Kroomkollane keemialik nimi: kroomhappu tinaoksiid, ilus kollane, mis aga, iseäranis wabas õhus pruugitud, mitte kaua wastu ei pia; tema muudab kollase karwa peagi rohelisteks ja on sellepärast rohelisteks segadusteks sjemiste tööde juures soowitaw. Ta laskeb ennast palju paremine õeruda kui Neapelikollane. Kroomkollast on kahte tõugu, hele ja tume; üks on puhas kollane, teine punakas, mõlemad saawad punasest kroomhappu kaalist ja äädikhapust tinaoksiidist (tinahapukur) walmistatud, sellwiisil, et 133 g. punast kroomhappu kaalit $\frac{1}{2}$ toobi wihmawe sees, ja teises riistas 400 g. tinahapukur $\frac{1}{2}$ toobi wihmawe sees ärasulatatakse; mõlemad sulatused saawad kokku walatud, $\frac{1}{4}$ tundi pilpaga ühtelugu ümberliigutatud, jälle 5 kuni 6 toopi wett peale walatud, rahuliste klaarida lastud, klaar wedelus ära ammutatud ja seda toimetust nõndakaua korratud, kuni wedelusel mingit haput maiku enam ei ole. Selle-

järele kas mõlemad sulatused ruttu ja ühekorraga ehk aegamööda ja pisukestes osades segamine liigutatakse, jaeatakse heledamat ehk mustjamat segu, esimesel korral heledamat, viimasel korral mustjamat kroomkollast.

Kroomkollast saab väga sagedaste pruugitud ja on kollase ning pruuni segamiseks soovitatav, iseäranis aga segamiseks sinisega, et rohelist värvi ette-
tuua. — Ta on kihtvine.

Ooker või **Ocher**, keemialik nimetus: raua-
oksiidhidrat valgesaviga segatud. Teda saab kaevatud. Ta annab kollast ja pruuni ookerit mitmesuguse värvi-
astetega. Üks väga hea sort on Hollandi ooker. Iseäranis kui ta puhastatud on. — Ehk ta küll iialgi nõnda ilus ei ole, kui kroomkollane ehk Neapelikollane, siis annab ta ometi kestvat kollast värvi ning on odav, ei lase ennast aga mitte heaste õeruda, sest et ta liivane on. Läheb õerumisel paksuks. Et tema kollane karv pruuniks läheb, siis ei pruugita teda iialgi puhas kollase värviga ja niisama vähe puhta roheline ehk ilusa pomerantsivärviga segamiseks. Tema on niiheaste maalijale kui värvijale tingima-
talt tarvilik; sest selle tõttu, et teda mitmesuguste segamiste juurde pruugitakse, annab kollane ooker val-
gega segatult kaunist ja kestvat kollast värvi sisemiste ning välimiste tööde tarvis. Kui ookerit põletatakse, läheb ta punaks; waata punaste värvide juures.

Üleüldise ookeri nime alla saab ka palju pruuni-
kaid ja punakaid värviluseid arvatud. nagu Hiina-
kollane (Chinesergelb), Hiinapunane, katlapunane (Kef-
selrot), majapunane (Hausrot), uuspunane, Inglis-
punane, furnupea (Totenkopf). (Waata punased
värvid).

Glus selts ookerit on kuld ooker.

Hiinakollane, kollase ookeri sarnane tume-
kollane ehk palju enam pruunikaskollane värv, mis

niisamuti kestaw ja walgega segatult kauni karwaline on. Teda pruugitakse rohkesti.

Rasselerkollane ehk mineraalkollane, keemialik nimi: põhjusline floortina, läheb puruks õerumise juures heledamaks ja saadakse kollasileduse ehk mennige salmiakiga kokku õerumisest. Üks teine, Turneri patentkollane, saadakse peenikeseks õerunud kollasileduse teedusoola ja weega kokkukeetmise läbi; pakis põhjapära saab weega wäljapestud ja saadud walge sodi kuumeldatud, mis läbi ta kollaseks läheb. Mõlemad on wastupidawad wärwid. Mineraalkollase nime all saadetakse harilikult metalli sarnaselt hiiulgawaid ilusaid kollaseid tükkisid.

Staalialakk ehk Terra di Siena, ka nagu ookeri seitsidki rauaoksid, ja saab niisamuti kaewatud. Ta on piiskestes, nurgelistes ehk ümariknurgelistes tükkkestes ja sellepoolest ookerist isejugune, et teda harwaste katwaks wärwiks ehk katwa wärwide hulka segamiseks pruugitakse, sellewastu on ta kollase läbi-paistwa (Lasur) wärwina peaaegu puudumatast tarwiline; tema katab halwaste, mille eest temal aga see headus on, et ta wees kui õlis ennast ühtlaselt üle pinna lasseb laguneda, mis teiste kollaste wärwide juures mitte nõnda ei ole; sellepärast tarwitatakse teda maalimises ja iseäranis puuwärwide järeldamises väga mitmekordselt; seal juures on ta väga wastupidaw ja ei seis mitte kalliks hinnas. Nõnda kui ooker, läheb ka Staalialakk kõrwetamise ja kuumeldamise juures punakaks. (Waata kollakaspunased wärwid!) Lasseb ennast hõlpsamine õeruda kui ooker, piab aga esiteks külmalt õerumisekiwi peal pulwriks tehtud saama.

Akajoulakk wõi mahagonilakk, on Staalialaki sarnane wärw ja wõib selle asemel pruugitud saada, ei anna aga mitte ilusat lasuuri, nagu Staalialakk. On kollast ja punast, põletamatat ja põletatud akajoulakki, mõlemad on väga pehmed ja lasewad

ennast hõlpjaste õeruda. Tema on juuremates ehk pišemates neljanurgalistes ehk ümarik-nurgalistes tükides, mis külgepuutumise juures kangeste äravärviwad. (Baata kollakaspunased värwid.)

Rauschkollane (Auripigment, Operment), keemialik nimi: poolteist-wääwliarseniik. On kahe-sugune: loomulik ja kunstlik; esimene on sitronikollases, läikivas, lehtses tompudes; teine kollases läbipaistmata tompudes ehk kollases pulwris, mida arseniigi hapust ja wääwlist ehk arseniige hapust ja wääwliwefiniigaaasist saadakse. Mõlemad on kihwtised ja wõib nende asemel ühte eesminewatest värwidest, iseäranis Neapealikollast ehk ka kroomkollast pruukida.

Muud kollased värwid on: kuningakollane, kroomkollase farnane; uus-kollane, kollane muld, majawärwine., millel wähem head omadused on kui kirjeldatud ja sellepärast kõrwale wõiwad jääda.

b. Kollased värwid wees.

Kõik eelminewad kollased värwiolused wõiwad ka weewärwideks pruugitud saada, siiski saawad ooker, kuldooker, kroomkollane (mis wae sees paremine wastu piab kui õlis) ja Itaaliaalakk kõige enamiste tarwitatud. Peale nende on aga ka weel teisi, mis ainult weewärwidena pruugitud wõiwad saada ja nimelt järgmised:

Schüttkollane saab mõne taimede weesjast keedetusest walmistatud, näituseks kollasepuu keedetusest, jelleläbi et värwiolusele walgesawimulda ethk wees puhastatud kriiti jekta pannakse. Tema kaab küll wähe, annab aga kaunist kollast ja ilusaste läipaiistwat värwi, sellepärast on ta iseäranis maalimiseks ja marmoriseerimiseks weewärwidest soowitusewäärt.

Gummigutt, India taimedest woolaw, wäga rohke kollase värwioluseline gummi. Et gummi juba

loomulises seisus wärwiolusega ühendatud on, siis ei tarwita tema mingit liimi eht muu ühendusewahendiku lisadust, teda on üksnes waja pihustetes osades weega sulatada. Wäljaspidi näitab ta tume määrdinud-kollanepruun olema ja annab weega wäga ilusat kollast. Teda tarwitatakse wesiwärwina iseäranis paberi, siidi jne. peale. Kanges wiinawaimus sulab tema kui ilus tšitroniwärw ära, on jellepärast wäga hea fuldlakffirnise tarwis, millele ta wärwi kõrwal ka enam pakjust ja hiilgust annab.

Safran, kuiwatatud, wärwioluserikkad taimeosad. Wärw lasseb ennast wiinawaimu ja õliga punakas-kollaselt wälljatõmmata; weega ei saa teda mitte nii täieste wällja. Saab enamiste fuldlakfiwalmistamise juures tarwitatud.

Kurkume, on ühe taime juur; wärw lasseb ennast wiinawaimu, terpentiniõli ja õliga wälljatõmmata ning saab lakffirnise kollasets wärwimisets ja puu kollasets beitsimisets tarwitatud. Wiinawaimuga wälljatõmmatud ja tragantweega lisandatud kollane wärw on ka paberi, siidi jne. peale maalimisets pruugitaw.

Orlean (Roucou, Arnotta), saab ühe Ameerika taime wiljast aetud. Kollane wärw saab weega wälljatõmmatud ja maalimisets pruugitud; wiinawaimu, linaõli eht terpentiniõliga tõmmatakse punakas-kollane wärw wällja, mis fuldlakffirnisele juurde lisatakse.

Neid 4 wiimast nimetatakse ka sahwtiwärwidets; kolmest wiimast wälljatõmmatud wärwiolus läheb pakjust, kui teda puhta alustassiga tule kohal hoides ära-aurata lastakse.

3. Punased wärwid.

a) **Õlis**. **Karmin**. Puhas, ilus ja kestew punane. Teda saadakse peenikese pulbrina, mida

ainult väga vähe tarvis õeruda on. Ta on väga kallis, sellepärast suurte lagendikkude peale ühtlaselt wärwimiseks waewalt pruugitaw; pisukeste lagendikkudele selle wastu ja pikemalt läbipaistwa wärwina üle odawa ehk natuke heledama punase wärwi, ilusa helepunasega segamiseks, ilustuseks ja ülepea, kus kõige ilusamat punast saab nõuutud, ei ole karminit mitte põlata. Karmini walmistatakse ühest tõuust pisukestest insektidest, mida kosheniljeks nimetatakse, järgmisel wiisil.

Wala 36 raske osa puhast jõe- ehk wihmawett (kõigeparem destilliiritud wett) ühe heaste tinutatud katla sisse ja lasse tule peal keeda; siis riputa 1 raske osa puruks õerutud kosheniljet sisse, lasse teda sellega weel kõige kauemine 8 minutit keeda, pane $\frac{1}{20}$ pulwriks tehtud Rooma maarjäd wedeluse seika ning lasse weel lühikene aeg keeda; nüüd wõetakse tema tulelt ära, lastakse klaarida, walatakse klaarinud wedelus klaas-riistade sisse ja katetakse need kinni, siis on wärwiolus mõne päewaga walmis. See esiteks jääb karmin on kõige ilusam, kestwam ja peenem. Arwalatud wedelusest ja katlasse tagasi jäenud põhja pärast walmistatakse wähem head karmini, karminilakki, Florentsilakki, Wiinilakki, Pariisilakki, Suidhauserlakki j. n. e.

Krapplakk walmistatakse ühe krappi nimelise taim juurest ja on ilus ning kestaw punane maalriwärv. Teda on mitu sorti. Kõige parem on nõnda nimetatud kristalliseeritud krapplakk. Maalimise juures väga sagedaste pruugitaw.

Zin ober, keemialik nimetus: wäawlielawhõbe, on puhta wäawli ühendus puhta elawhõbedaga. Ta on kollakam, ta tähtsalt odawam ja rassem kui karmin. Annab niisamate kestwat wärwi. Kõige parem on Hiina tsinnober, ta see on esimese headusline, mida karmintsinnobri nime all müüakse, ja Hollandi

tsinnober vermillori nime all. Kus ühte ilust punast värwi nõuutud saab ja karmin liig kallis on, pruugitagu tsinnobrit. Ta katab heaste.

Zinnober on lihtvine, saab osalt maa seest ette toodud, osalt kunstlikult valmistatud. Tihti on tsinnober mennigega segatud, mis temalt ühe osa puhast punast värwi ära võtab ja teda kollakaks teeb, millest siis võltsimist tunda on; ka läheb mennigega segatud tsinnober ajajooksul mustaks. Tsinnobri peendus, kui teda vesivärwina pruukida tahetakse, lasseb ennast piimaga õerumise läbi veel ülendada.

Z a a p a n i = p u n a n e. Selle nime all saadakse ühte tsinnobri sarnast värwi.

Z o d e k o p p (surnupea, Kaputmortuum, Kolkothar), keemialik nimetus: rauaoksiid. Ta on tumepunane ehk pruunikaspunane värw, mida osalt kaevatakse, osalt kunstlikul viisil nagu kõrvaline produkt wääwlihapu rauawitriolist (roheline witriol) puhastamise läbi saadakse. Ta on wästupidaw värw, mis maalijatest ning wärwijatest harilikult pruugitud saab, kui ühte odawat ja tumedat punast tarwis on; jagedaste teenib tema segamisteks: mustaga pruuniks, walgega helepunaseks, helehalliks jne. Saab ühte ilusat, punast värwi pruugitud, siis wõetakse karmini, wähem ilusa tarwis tsinnobrit ja peenikest roosat kõige paremast krapplakist walgega.

O n p u n a s t j a w i i o l i t e t surnupead; wiimane annab mustaga segatult kaunist tumepruuni.

D r a k o = p u n a (Drachenblut) on kuiwatatud wälgune taimesahwt, mis wiinawaimu, terpentiniõli ja õli sees ära sulab. Wärwijatest ja maalijatest wähe pruugitud, on ta ometi kuldlakkfirniise ja tiskleripoliituuri wärwimiseks wäga soowitaw.

K a r m i n l a k k ehk F l o r e n t s i l a k k. (Wiini-, Münscheni- ehk Saiduusi-, Pariisilakk). Tume punane, mis enam ehk wähem wiioliteks wõi pruuniks hoiab.

Need latijordid on sagedaste wärwis wähem üksteist tunda, kui wormis ja nimes, mille all nemad kaupluses on: nõnda saadakse Florentsilakki üsna lühikeste naelade kujul, Wiinilakki pulwrewormis, Münnchenilakki piisufestest, piferguustes neljanurgelistes tükkides. Wedelus, millest karmin äralaktunud, saab esiteks walgejawiliste materialide (maarjää näitufeks) kottupaneku ja pilema keetmise läbi paksums tehtud; pakks, wärwiline wedelus saab nüüd tilgakaupa klaasruutude peale kuitwama walatud; selle tilgutamise läbi tekkivad paljad piisufesed naelakesed, mis kui Florentsilakk kauplusesse tulewad. Sgaüks nimetatud tõuug on jälle mitmesuguse omaduse ja headusega, mille järel ta nende hind on. Kui neid õlis pruugitakse, siis ei jae nende karw harilikult mitte kaua puhtaks, nad saawad aga sellegipärast sagedaste maalijatest ning wärwijatest segamiseks ja läbipaistwaks korrats tarwitatud.

Järgmised punased wärwid on, furnupea wälljawaõetud, heledamad, odavamad ja wähem puhtad, kui esimesed, on aga siiski mitmes töös väga kasulised.

Uus punane, heledam kui furnupea, õerub ennast natuke liiwast, hoiab heas seisuses ja on odawa hinnaline. Saab palju pruugitud.

Mennige, ta minimumiks nimetatud, üks jelts tinaotsiidi, mis tinawalgest, kullasiledusest wähese kuumendamise, jahwatamise, wee sees puhastamise ja jällegi kuumendamise läbi saadakse. Ta on kollakas-punane, hoiab ennast nagu warjaw wärw puu peal küll heaste, ei kõlba aga peenikeste tööde jaoks mitte heaste pruufida, sest et tema punakas kollane karw halliks eht mustjaks kipub muutuma. Tema õerub ennast weniw-pudrusarnaselt, aga ruttu ja saab väga sagedaste pealemääritawaks wärwiks tarwitatud, enamiste põhjuswärwiks ja raua ning teiste metallide ümber rooste eest kaitsemiseks, sest et linaõliga tehtud mennige ifegi wee all kõwaks läheb; sellegipärast ühi-

neb ikka tema üks osa weega, nõnda et ta pikkamööda lahti liguneb, ja et see üks kihwtine wärwiolus on, siis pole mitte hea metalli ega puud, mis pumbaks, weelünaks jne. saab pruugitud, sellega wärwida. Selleks parem on raswane aswalfirnis natukese ultramarini lisadusega, mis oluseid igatordse määrimise järele, kus see sündida võib, tõuswas soojuses 60 kuni 70 graadini Celsiuse järele 2 päewa kõwaks põleda lastakse. Ka kiwisüetõrwaga ja lubjapulwriga wõidakse rauuda rooste eest kaitseada ehk halja, kuumaks tehtud raua keedetud linaõliga üle õerumise läbi. Nimetatud asjadeks tarwitatawat puud joodetakse keedetud palawa pruunikwilinaõliga, lastakse jeda heaste sissekuiwada ja määratakse ühe kestwa, kahjuta wärwiga üle, näituseks tšinkwalge ja ultramarin ühesuuruses jagudes, mida ainult keetmata ja väga wähe keedetud linaõliga segatakse ja neid kõwaks kuiwada lastakse; et nüüd tšinkwalge ka wäljaspoolt mitte koguni puhta wee leheliseliku ning hapu osade eest kaitsetud saaks, wõidakse wärw weel raswase bernsteinlakkfirnisega ilma tšinkwalge lisata üle.

Bolus, punane, raualine walgesawimuld, on raswane ja laguneb oma osade peenduse pärast juus ära. Ta annab kestwat wärwi. Kõigeparema on armeenia bolus. Bolust tarwitatakse mitmel wiisil ja tuleb muude seas ka poliirpõhja alla kuldamise juures (wesituldamine) ette.

Rõteli ehk **punane kriit**, enam raualine ja kõwem kui bolus, siiski kangeste ärawärwim, saab enamiste kirjutamiseks, joonitamiseks, pliiatsideks jne. tarwitatud.

Berliinipunane, tumepunane, enam ehk wähem wiioleteks wõi pruuniks hoidew; on hele ja tume, wiimane parem. Wähem kestew wärw õlis kui wees. Saab pernakumpuust ehk krapp'ist walmistatud.

Inglis punane, raualine walgesawimuld, sellega ka üks ookeri tõug; kestew, uuepunase jarnane, õerub ennast liiwajeks.

Hiinapunane, harilik, puhtujeta, liiwane hele punane. Wiimase jarnane.

Muud punased wärwisordid on: froompunane, keemialik nimi: froomhapu elawhõbedaoksidul; rauschpunane, keemialik nimi: ühefordne-wääwliarsenit, ka realgariks ning punajeks rauschkollajeks nimetatud; on kihwtine.

Pikemalt wäheha seltside seas: katlapunane ehk pruunpunane, punane majawärw, Neapelipunane (kallim), kuningapunane, kaunis värw ja peenite õerumiseks, punane muldjne.

Kollakas-punased ja põletatud wärwid nõnda kui: põletatud Itaalialakk, põletatud ooker, punane akajon jne. tulewad kollakas-punaste wärwide juures ette.

b) Punased wärwid wees. Kõik eespool kirjeldatud punased wärwid wõiwad ka wešiwärwidenä pruugitud jaada. Peale nende on teiste seas weel järgmised:

Kuulilakk (Kugellack), saab pernambuki- (Brazilia-) puust tehtud, sell wiisil, et pernambuki keedetusele maarjäd juurde lisatakse ning siis süehapu kali (Pottasche) juurdelisamise läbi walgesawi mullaga maarjäst ühinemud wärwiolus alla wajub, seda paksu lahutatatakse nüid wedelusest, lastakse teda natuke kuiwada, wormitakse kuulideks ja lastakse täieste kuiwada. Ta annab mustjastpunast, mis õlis mitte sugugi ja ka wešiwärwina kestew ei ole.

Karmeljiinlakk, niisamuti punane taimevärw, heledam kui esimesed ja mitte kestaw.

4. Sinised wärwid.

a) Sinised oliwärwid. Kobaltsinine, keemialik nimi: sömerhapu (Kieselsaures) kaalikobaltoksidul, ka schmaltels nimetatud. Saab sulatuseonnides kobaltikiwist, kwartsist ja pottaschest tehtud. Ta on wäga ilus sinine, kestew, aga ka kallis wärw. Kus kulude peale mitte ei waadata ja wõimalikult puhast sinist tahetakse, on ta kõigist teistest ette soowitaw. Ta on puhtas olekus sinine klaas, mis enne kui ta kauplusesse tuleb, wärwiweskeli peenikeseks jahwatatud ja siis weega pesemise läbi puhastatud saab; hapudes ja wees on ta sulamata ning kanges palawakuuujes läheb ta — siniseks klaasiks.

Ultramarin, keemialik nimi: sömerhapu natronwalge sawimuld wääwlinatriumiga. Pluduse ja kestuse poolest peaaegu kobaltsinise sarnane; loomulik olekus nimetatakse teda: lajurkiwi ehk lapis lazuli. Sellest kiwist sai ta endisel ajal jahwatamise ning weega pesemise läbi tehtud, nüüd valmistatakse teda kunstlikult järgmisel wiisil: Süldisarnane sömerhapu (wesiklaas) saab walge sawimullahidrati ja wääwliiditega põletawa natronilehelises ära sulatatud, koos äraauratud, sulatatud ja roheli-pruuniks läinud kogu pikem aeg pulwriks tehtud olekus õhu sees kuumeldatud. Kunstlikult valmistatud nagu ka loomulik ultramarin kannatab tuliseks ajamise palawust. Ultramarinist ja ka kobaltsiniseist on mitmed sellid, mis iluduse ja hinna poolest üksteisest isesugused on. Saab ühte ilusat ja kestwat sinist nõuutud, siis ei wõi mitte kobaltsinist ehk ultramarini wõtmata jätta. Mõlemad seisawad heaste, niisama seespool kui ka wabas õhus. Orna segaduste juures piab tähele panema, et ultramarin hea meelega etteastub ja teised wärwid tagasi tungib.

Indigo (sinikiwi) saab teadawalt taimedest aetud. Ta on kestew, tumesinise karwaline ja tuleb

neljanurgelise tükkidena kauplusesse. Eht indigo piab väga kerge olema ja tükkides wee peal ujuma. Tahetakse indigot teadawaks otstarbedeks (näituseks sinise trükiwärvina) wõimalikult peenikeseks teha, siis piab teda wääwlihapu sees sulatama ja sellest sulatusest kaali ehk ammoniaki läbi põhja walgutama. Teda saab väga sagedaste wärwimiseks, trükkimiseks ja beitsimiseks tarwitatud, siiski maalijatest ja wärwijatest vähem kui järgmine wärv pruugitud.

Berliinisinine ehk Pariisisinine, keemialik nimi: rauatsianürtsianid ehk sinihapu raud. Tema tekitab, kui rauasulatus sinihapuse pannakse, kus juures sinine pära, sinihapu raud põhja wallgub, mis wäljapressitud ja kuivatatud saab; suurel hulgal saadakse teda aga rauawitriolist ja sarwesüest pottasche ning soolahapuga. Tal on pikerguse neljanurgelise tükkide worm; kõige parem on üsna tumesinine, ja kui teda katti murtakse, on murtud otsadel wäsesarnane läige. Pisemad jelsid on heledamad, tuhminad ja pehmemad, sest et nendes walgesawi mulda on, mis nad wabritseerimise juures maarjää hulka-segamise läbi on saanud. Temal on head omadused, et ta ruttu kuivab ja väga kangeste segab ehk wärwib. Eht ta küll õhus väga kestew ei ole ja seespool weidi rohelisteks kipub minema, iseäranis tinawalge wärwide hulka segatult, siiski saab ta ometi weel väga sagedaste pruugitud, ehk küll ultramarini hinna poolest pea niisama kasulikult tarwitada wõib. Kõige parem Berliinisinine piab pisukestes osades igaford peenikeseks õerutud saama, kui teda heaste segamiseks ehk peenikeste tööde juurde pruukida tahetakse. Berliinisinist leitakse ka loomulikul olekul maa seest, millel aga walgesawi ehk liiwa segadust hulka on.

Leidenerinine, üks tõuug kobaltoküüdi, kallis aga kestaw sinine.

b) Sinised wesiwärwid. Nimetatud sinised wärwid lajewad endid ka wee sees pruukida: ainult ultramarin nõuab isesugust pruukimise juhatusi, nagu siin antud saab:

Ultramarin. Pruukimise juures piab ta heaste liimitud saama, siiski on temal see paha omadus, et ta, kui harilik (tisleri) liimiga segatud saab, ennast mitte ühtlaselt määrada ei lasa ja jesseläbi plekid figiwad. Liimi asemel pruugitagu siis mõnda muud ühendajat wahendikku, ja kui see odaw piab olema, siis wõetagu tärklist ehk peenikest, heaste klopitud jahukliisrit ilma liimi lisanduseta.

Bremerisinine. On waseoksiid, mis wesiwärwina siniseks, oliwärwina aga rohelisteks kuiwab. Ta on hele kerge ja hõlpsaste derutaw sinine.

Mäesinine (Bergblau), ka wasesiniseks, wase-lasuuriks, siniseks malachitiks nimetatud, on süehapu waseoksiid, mida wasekaewandustest leitakse. Liimiwärwis sagedaste pruugitud, läheb ölis ja enamiste, kui mingit haput juurde tuleb, rohelisteks.

Ussinine, ka siniseks karminiks nimetatud, keemialik nimi: indigosinine wäawlihapu kaali, saab indigost walmistatud ja on puhtas olekus üks jelts soola, mis pisukestes neljanurgelistes tüfikestest kaubale tuleb. Ta wärwib kangeste. Uuesinise nime all tuleb ka selljamal wormil üks sinine kaubale, mis Berliinisiniseft ja tärklistest walmistatud saab.

Lubjasinine, on taewakarwa sinine wesiwärw, üks mäesinine, milles palju lupja on.

Sakkmus saab teadawa taimede jahwtist (mahlast) aetud, sellwiisil et taimed jahwatatud ja mädanenud kuse ning põletatud lubjaga mõneks ajaks õhu mõju kätte panna. Pisukesed neljanurgelised tüfikesed. Wäga tundlik sinine, mis wesiwärwiks, niisama wähe ka oliwärwiks kõlbab. Teda pruugitakse walgelubja nõrgalt siniseks wärwimiseks; peale

felle pesu finetamiseks j. n. e. Et ta hõlpsaste niiskust külge tõmbab, siis on ta walgelubja hulka segamiseks iseäranis niiste feinade jaoks põlata.

5. Kollakaspunased ehk pomerantsikarwalised wärwid.

Kollakaspunaseid wärwijid võib igal korral kollaste ja punaste wärwide kokkujegamise läbi fümmitada.

Järgmised wärwid wõiwad õli- ja weefiwärwidena pruugitud saada:

W e n n i g e on juba punaste wärwide juures nimetatud saanud.

K r o o m o r a n g e, karwapoolest punakas, muidu seejama mis kroonkollane.

Põletatud Itaalia lakk ehk põletatud Terra di Siena saadakse põletamata Itaalia laki põletamise läbi, mis kollaste wärwide juures juba kirjeldatud sai. Põletamiseks pannakse pisukene oja pleklusika sisse ja hoitakse tule peal; tahetakse temast ühtlaselt tumedat ja ilusat kollakaspunast ehk kollakaspruuni saada, siis lastakse teda nõnda kaua tule peal olla, kuni temal ühtlane karw on ehk möödaminewalt õõguwaks on saanud. Tema on kestew, peenikestelt läbipaistew wärw, mis jagedaste, iseäranis läbipaistwaks katteks pruugitud saab.

Põletatud ooker. Dokeri jelsid lähewad põletades tumedamaks; sellejärele kudast põletamata ookerit lühem ehk pikem aeg tules lastakse olla, saab ta heledamaks ehk tumedamaks põletatud, et tarwitust mööda pruukida. Kestuse poolest seisab ta Itaalia lakiga ühel järjel, karwa poolest aga mitte täieste. Saab jagedaste maalijatest ning wärwijatest puuigitud, iseäranis läbipaistwaks wärwiks.

Punane akajon ehk punane mahagoni-lakk. Kestew, hõlpus õeruda, neljamurgelistes tükides, mis wäga pehmed ja sellepärast jagedaste ümar-guseks on läinud. On kollakaspunane-pruun läbipaistew

wärw, fiiski wähem ilus kui põletatud Terra di Siena. Punakas kollase põhjäärwi peale määritud saadakse mahagonipuu farnast karwa, millest ka tema nimi tuleb; see wärw wõib aga põletatud Itaalia laki kollasega, punasega ja pruuniga segamise läbi petwamaks tehtud saada, nagu päraistpoole mahagonipuu järelemaalimise juures kirjeldatud saab.

6. Rohelised wärwid.

Need on kollase ja sinise wärwide ühendusest ehk segamisest; kõige ilusamad on need, mis kõige paremine ja ühtlaselt kollase ning sinise segadusest on saadud; farnased ühendused ei lasse ennast aga mitte otsekohe kollase ja sinise wärwide segamise läbi, waid loomulikult teel wõi palju enam kunstlikul wiisil keemialiku toimetuste läbi sünnitada. Wiimasel wiisil valmistatud rohelistel wärwidel on aga enamiste see omadus, et nad kuiwamise juures oma karwa tähtjalt muudawad, see on tumedamaks lähewad, mis nende pruukimise juures väga tähele on panna. Maalijad tarwitawad niisuguseid wärwisid väga harwaste: nemad segawad enestele rohelist wärwisid parem kestwast kollasest ning sinisest ja kaunistawad selle nägu kolbliku läbipaistwa wärwidega.

a) Rohelised oliwärwid. Schweinfurti roheline ehk Pariisiroheline, keemialik nimi: arsenik- ja äädikhapu waseoksiid, väga ilus heleroheline, aga kibwtine pulwer; annab wäljaspool ja seespool kestwat oliwärwi. Ta on kaunis raske. Kui teda õrumatalt ehk pealiskaudselt õrutult õliga wedelalt segatakse ja peale määratakse, siis jookseb ta peagi walgeis tilkades loodis seiswa asjade küllest maha, nõnda et waja on teda õige hoolfaste pihufestest ofades õruda, mis läbi mitte ainult tema katmisewõim tähtjalt ülendatud ei saa, waid ka iludus. Kuiwamise ajal läheb Schweinfurti roheline tumeda-

maks. — Rõige ilusam põhjavarw Schweinfurti roheline ehk ühe kestwa roheline wärwile ülepea on hall, kas puhtalt ehk pisut rohelisega segatult; hoiagu aga põhjavarwi tooni poolest tumedamaks tegemast, kui need wärwid, mis üle saawad tõmmatud. Ettewaatuse pärast tõmmatakse rohelisted õliwärwid, mis mitte kestwad ei ole, nagu näituseks tšinnobriroheline, kaks korda üle, mis läbi nad kestwamaks saawad, kui ükskord halli põhjavarwi peale tulles. Schweinfurti roheline kuiwab pikkamööda.

Grünspan, keemialik nimi: äädikhapu waseoksiid. Tema saab wasest ja äädikhapust walmistatud, enamiste wasest ja wälljapressitud wiinamarjadest, sell-wiisil et wiinamarjadestad ja waseplaadid kibi wiisil waheldawalt üksteise peale saawad pandud; mõne nädali pärast lastetakse wiimased wette, pannakse nad mõneks ajaks õhu kätte ja kaabitakse siis grünspani-kord wasele nuuga ära. Grünspani saadakse nagu jämedat särawat pulwrit, mis enam sinine kui roheline wälja näitab. On teda aga peenikeselt õlisse õerutud ja peale määritud, siis läheb tema kuiwades tumedaks rohu-roheliseks. Ta annab wäga kestwat, kindlat, kõwa wärwi ja jagab seda omadust ka teiste wärwidesele, kui ta nende hulka saab segatud; temal on siiski ka wiga, et ta õhu sees lehele kipub minema, mis jelleläbi ära wõib aidata, et kõigepealt puu kuiw on, siis seda palawaks tehtud, keedetud linadliga joodetud saab, et seda jooki niiheaste kui järeltulewat põhjavarwi kõwaks kuiwada lastakse ning siis grünspani ühe teise kauni roheline wärwiga segatult peale pannakse (waata bremeriroheline). Selleläbi saadakse kõige kestwamat wärwi, mis päikest, wihma ega külma ei karda. Tema lasneb ennast waewaga ja aimult pisufestest osades õeruda.

Õerumise juures leitakse õerumiselikiwi all tihti wasekillufesi, mis destilliiritud grünspani

sees mitte ei leita, mis ülepea mitte nõnda weniw ei ole ja ennast paremine õeruda lasseb kui esimene. Destilliiritud ehk kristalliseeritud grüinspani saadakse, kui räägitud kombel tehtud grüinspani pulwreks õerutakse, äädikhapu sees keedetakse, kuni ta seal sees ära sulab ja seda sulamust äraaurata lastakse, misläbi järeljäeduses grüinspanikristallid siigwad. Grüinspani-õliwärw kuiwab wäga ruttu, saab mitmekordselt tarwitatud, on aga kihwtine. Harwaste saab ta ükshinda pruugitud, enamiste teiste roheliste wärwidega ja natukesse walgega segatult. Põhjawärw tehtagu nagu Schweinfurti rohelistele! Waata sealt!

Bremeriroheline ehk Braunschweigeroheline, on süehawu waseoksiid. Kerged, suured, neljanurgelised, pehmed tükiid, millel sinine kark on, sellepärast ka bremerisiniise nime all müüdüd saawad. On palju wähem kestew ja wähem ilus, kui grüinspan, millega kokkusegatult tema puuduwaid häid omadusi wõtab ja selle lehte ehk lapiliseks mineku eest hoiab. Kaalu järele wõetagu üheks ilus-roheliseks, odawaks ja kestwaks wälimiseks wärwiks: $\frac{1}{4}$ Schweinfurti rohelist, $\frac{1}{4}$ ehk $\frac{2}{8}$ grüinspani, $\frac{1}{4}$ bremerirohelist ja $\frac{1}{4}$ ehk $\frac{1}{8}$ tinawalget. Bremeriroheline läheb kuiwamises tumedaks ja wõtab enam rohelist karkwa külge, annab aga sinist wesiwärw, on kihwtine.

Friisiroheline; Bremerirohelise sarnane, saab aga wähem pruugitud.

Zinnober-roheline, kobaltroheline ehk (tema ülesleidja järele) Riemanni roheline kobaltoksiidi ühendus tsingiga. On roheline pulwer, mis, kui ta eht on, kestwat õliwärw annab. Teda saadakse mitmes heledas ja tumedas seltsis. Ta katab tähtjalt paremine kui eesminewad. Kui aga lugu mitte nõnda ei ole, siis segotagu parem üks teine kestew roheline, näituseks Schweinfurtiroheline grüinspaniga hulka, misläbi ta ka ilusamaks läheb.

lachit, saab kaematud, ka kunstlikult walmistatud; on süehapu waseoksiid.

L ä h e n d u s. Roheliste wärwide nimeb saatwad sagedaste teineteisega ärawahetatud, iseäranis on lugu tfinnobriroheline, kroomroheline, ja leheroheline juures lugu nõnda. Kattewroheline, mille nime all ennem koguni harilikku rohelist müüdi, tuleb mitmes liigis kaubale, mille seas kaunid ja kestiwaid tumerohelisi wärwifid leitakse. Mitte harwaste saatwad rohelifed wärwipulwrid kuiwas olekus ahnitsejatest ja seal juures wahest oskamata kätest teiste roheliste, finiste ning kollaste wärwidega segatud ja finisest ning kollasest wäga palju tõuugusid sünnitatud, nõnda et ilusate ja wastupidawate roheliste juures küll ka nende omaduste peale waadata on. Nõnda tuntakse **Schweinfurტიrohelist** kuiwa pulwri silmapaistwast ilusast, puhtast, hülgawast, rohelifest karwast. See pulwer on kaunis raske, jookseb siiski hõlpsaste ja tolmab puistamise juures, õli sees õerumise juures on ta alustuses paks ja weniw, nõnda et, kui ühte hunitusse pannakse, pea laiali jookseb ja ikka wedelamaks näitab minema, edasi õerumise juures aga seda oma wenimist kautab. **Grünspani** tuntakse jämedateralisest, tumefinisest pulwrist, mis õlisse õerumise juures paksemaks ja weniwamaks läheb ja milles, — destilliiritud grünspan mahaarwatud, — palju waseosakesi on. **Siidiroheline** ei ole mitte nõnda ilus, kui Schweinfurტი oma, tumedam ja harilikult enam finise wõitu: ta on peenikene pulwer, ei liiwane ega wintste, pole sellepärast ka mitte waja teda palju õeruda. — Teiste roheliste wärwide kestus õlis lasseb ennast kõige kindlamine proowimise läbi tundma õppida; wärwijad ning lakkijad wõiwad endid kirjeldatud seltsidega enam kui küllalt läbiaidata, kui nad ühe roheline puuduwat iludust ehk kestust Schweinfurტიroheline ehk grünspani hulka segamise läbi parandawad, nagu juba bremeriroheline juures tähendatud jai. Niisamati pruugiwad maalijad harwaste walmis tehtud rohelisti õliwärwifid, sest et need enam ehk wähem järelemustuwad; sellepärast segawad nad mitmesuguseid rohelisti finisest ja kollasest, ja pruuni, musta, walge jne. juurdelisamise läbi igasuguseid wärwifid. Segamiste läbi wõiwad ka wärwijad endid sagedaste aidata, millest pärastpoole weel räägime.

b) **Rohelifed wesiwärwid.** Kõik rohelijed õliwärwid lasewad endid ka wesiwärwideks pruulida, siiski Schweinfurტი roheline ja grünspan mitte kasuga. **Bremeriroheline** (bremerifinine) ja **friisiroheline** annawad finiseid wesiwärwifid.

Siidiroheline, tšinnobriroheline, kroomroheline ja leheroheline on wesiwäriwideks soowitawad. On aga weel ilusamaid ja siiski odawaid rohelisti wesiwäriwid, mis oli sees mitte pruugitud ei saa, nad on aga wäga kihwtised, nende nimed on:

Neuwiedergrün, kangeste arjenikulised, kerged, neljanurgelised, ilusad helerohelised, pehmed tüfid. Katab heaste, lasseb ennast hõlpsaste ühetasa määrada ja annab õige kaunist, rohelist, odawat, aga wäga kihwtist wesiwäri. Samasugune on:

Uus roheline, niisamati neljanurgelised, pehmed, kerged, helerohelised tüfid, hõlpsad õeruda, aga mitte nii ilus roheline, kui eesmine ning enam kollakas hoidew, miksparast ultramarini juurde lisamise läbi rohelist karwa tõsta võib.

Roheline muld (Grüne Erde). Pisukestes ja suurtes tükkides, mis kaewatud saawad ja raua ning walgejawi mullaga segatud on. Halwem jägu ei anna ilusat rohelist ja ei kõlba õliwäriwidks pruukida; parem selts nimetatakse veroneeser-roheliseks, karwa poolest ilus, grüspani sarnane.

7. Wiiolette wäriwid.

Need on punase sinisega ühenduse wõi segamise läbi saadud.

Kõige ilusam wiiolette wäriw lasseb ennast kobaltsinise ehk ultramarini karminiga segamise läbi walmistada, mida siis soowimist mööda walgega heledamaks võib teha; wähem ilusat wiiolettet annawad ultramarin ja tšinnober, ultramarin ja krapplakk jne.

On mõned wiiolette wäriwid, mis enam ehk vähem wiioletted on, näituseks Wiinilakk, wiiolette furnupeer (waata punased wäriwid) jne. Peale selle on walmis, puhtaid wiiolette wäriwid, mille kestuse peale mitte palju ei wõi loota, kui nad ka oma iluduse läbi külge

tõmbavad: sellepärast tehakse kõige ettevaatlikumalt, kui ise oma tahtmist mööda punasest ja sinisest wärwist segatakse ja nõuudmist mööda oli-ehk weelwärvina pruugitakse. Ainult seda on tähele panna, et kõige ilusamad ja kestvamad punased ning sinised wärwid ka kõige ilusamaid ja kestvamaid wiolette wärwijid segamise läbi annavad.

8. Pruunid wärwid.

Need on punase ja musta wärwide ühendused ehk segadused, mis sedamööda kas punast ehk musta rohkem on, punakaspruuniks ehk mustjaspruuniks läheb. Kollakaspruunid wärwid on punase, musta ja kollase wärwide ühendused ehk segadused.

Walmis pruunid wärwid saavad enamiste kaewatud ja on enam ehk wähem raualised, walgesawiga jne. ühendatud ning osalt ka, nagu näituseks umbra, jätised taimede ilmast. Nad on suuremalt osalt ookeri liigist, mis mitmesugusel astmel pruunikas-kollasest kuni punakas pruunini, roheline, puhaspruuni, mustjaspruuni kuni musta toonisse kaduwad wärwid on.

Pruunid mullawärwid on kõige kestvamad.

a) Pruunid oliwärwid. Pruun ooker, tume ehk kollakaspruun ooker sünnib, peale selle et tal tumedam wärw on, harilikult kollase ookeriga kokku. Seda ookerit saadakse mitmes wärwijärkus ja wõib temale põletamise läbi punakat karwa anda. (Waata kollakaspunaste wärwide juures).

Põletatud Itaaliaalakk ja punane akajou. (Waata kollakaspunaste wärwide juures).

Rasfeleermuld, harilikud tumepruunid tüüdi mitmesuguses suuruses, nurgelises ja ümarguses läinud nurgelistes wormis, ka tumepruun pulwer. Seda saadakse enamiste puhaspruunilt, harwaste mustjaspruunilt ehk punakaspruunilt. Ta on õlis kestaw, laheb ennast hõlpsaste õlis ehk wees õeruda ja pole

mitte kallis. Saab wäga palju wärwijatest ning maalijatest pruugitud, harwemalt katwawärwide segamiseks, aga palju enam, puhtalt ehk põlemata wõi põletatud Itaaliaalafiga, põletatud ookeriga jne. segatult, pruuniks, punakas- ehk kollakas pruuniks läbipaistwaks wärwiks puu- ja marmoriwärwidele, kui läbipaistew warjuwärw kollasele; paraja oja mustaga segatult, kui läbipaistew warjuwärw kollakaspunasele; ja puhtalt ehk palju enam musta wõi sinise lisadusega, kollase ehk rohelistega kui läbipaistew wõi kattetew warjuwärw rohelistele. Warjuwärwina on ka kassjeler-mullal juur tähtjus — headus, mis wististe jellest tuleb, et must ja punane wärw paremine kassjeler-mullas ühendatud on, kui segamise läbi jeda korda wõib jaata.

Rölni muld. Tumepruun, öerub enamast liiwaseks, annab walgega segatult tuhahalli, jaab enamiste heleda ja tumepruuni, halli jne. wärwide segamiseks pruugitud. Annab kestwat oliwärw.

Um bra, u m b e r ehk **u m p r u u n** (Umbrun), mädanenud taimede produkt. Osalt pulwer, osalt ümarinurgelised tükid mitmekesises suuruses, heledam kui kassjelermuld. Öerdub jagedaste liiwaks. Umbrat on mitmes feltis, osalt heledat ja osalt tumedat, osalt rohelistemat, osalt enam punakat jne. Wäga armastatud on Hollandi umbra. Umbra on kestew, iseäranis segamisevärwiks soowitaw, jaab ka läbipaistwaks wärwiks puu- ja marmoriwärwidele ja warjuwärwina maalimises pruugitud, siiski oliwärwis wähem ilusa mõjuga, kui kassjelermuld. Kui umbrat põletatakse, siis jaadakse tugewat pruuni.

Põletatud umbrat, mis head läbipaistwat- ja segamisevärwi, aga mitte mõnusat katwat wärwi ei anna.

U s w a l t annab suurema hulga wäriwimata lakk-firnise hulka ilusat pruuni läbipaistwat wärwi, pisema

hulga lafffirniise seas sügawat musta. (Vaata musta värwide juures aswalti täielisemat kirjeldust!)

b) P r u u n i d w e s i w ä r w i d. Kirjeldatud pruunid värwid, aswalt wälljawõetud, wõiwad ka wesiwäridena pruugitud saada; küiski pole kasselerimullal liimivärwis läbipaistwaks pruugitud ammugi mitte jeda ilusat mõju, mis oli sees, ja wõetakse tema asemel sellepärast umbrat, mis liimivärwis jälle kaunistat mõju awaldab kui ölis.

Pealeselle wõib enesele weel järgmisel wiisil puh-talt läbipaistwaid wesi- ja jahwtiwärwid valmistada:

R o h w i p r u u n, on mõnisalt läbipaistwa pruuni jahwtiwärwina paberite jne. tarwis soowitaw. Põle-tatud ja peenikeseks jahwatatud kohwi saab keewa weega ülewalatud ja parajas palawuses lühikene aeg keemas pietud; siis walatakse pruun wedelus ära, kurnatakse läbi tiheda linase riide ja lastakse äraaurata, mis läbi jahwtiwärw on jaadud, mis ilma gummi ehk liimi lihandujeta kõwaste kinni hakkab. Ehk: pannakse keewa segule natuke maarjääd sekka, lastakse weel lühikene aeg keeda ja walatakse siis pruun wedelus ära teise riista sisse, kus siis mõne tunni pärast walgesawimullaga (maarjääst) ühendatud kohwiwärv allawajub. Müüd wiimasel ajal on üks wesiwärv jaadud, mis aga mitte, nagu jahwtiwärv, iga töö kohta kõlbulik ei ole, ja pruukimiseks piab temale liimi- ehk gummiwett juurde lisama.

Pruuni jahwti- ja wesiwäri annawad pikemalt: t u b a k a j a h w t, l a k r i t s e j a h w t ja k a m i n a - t a h m, maalimiseks paberi peale jne.

9. Hallid värwid.

Neid wõib mustast ja walgest soowimist mööda segada ja tarwituse järele muud värwi juurde lisada, et neile punakat, sinikat ehk rohelist tooni anda.

Odawuse pärast wõetakse siiski jagedaste walmis halli wärwi.

Hall muld. Harilikult liiwane, parem wesi- kui oliwärwiks.

Zinkhall, üks selts tšinkofsiidi. On pulwer, mis puhast ja kestwat halli wärwi annab ning hõlpus öeruda on. Parema oliwärwiks kui wesiwärwiks.

10. Mustad wärwid.

a) Mustad oliwärwid. Kiinrus, ka lihtsalt mustaks nimetatud, on wäga kerge, peenikene, must pulwer, mis öieti üsna peenikeseks jautatud, mitte täitsa põlenud puu on. Walmistamine on järgmine: Puu saab enne tõrwa ajamiseks pruugitud, mis iseäralikus, kõwaste kinnises ruumis sünnib. Tõrwoolab, sellejärele kui ta wäljaspidi külma weega ümberpiiratud torudes tihedaks läks, riista sisse. Mitte täieste süünenud puu saab nüüd tahmaks põletamiseks põletuseahhju pandud, põlema süüdatud ja sarnasel kombel õhu juurde tungimise eest kinni pandud, et põlemine mitte täieste ei wõi süüdata. Suits ehk kiinrus lendab nüüd läbi pika, pikali olewa korstna ühte laudadest tehtud kongi ja jääb osalt seinade, osal lahtise linajest riidest koti külge rippuma.

Kiinrusis on siis weel ikka natuke raswast wõi õlist, mis mitte üksnes kuiwamist oliwärwides ei takista, waid ka sellega segatud wärwi muudab, näituseks helehalli natuke rohelisteks teeb. Et seda heleda wärwidele kahjulikku õlust kautada, kuumeldakse kiinrusi lahtise sawi ehk pleksti riista sees, sell kombel et tükikene põlewat taela sisse panna, mis teda põlema jütitab, siis mõni aeg seista lastakse, kuni liigutamise juures waheldawalt igas kohtas jätendab. Siis maetakse seda pealt kinni. Tema katab wäga heaste ja wärwib ehk segab kangeste, mis pärast teda ka wärwimise juures mitmekordset tarwitatud saab, ei anna

aga mitte kõige puhtamat ja sügavamamat musta, ei kõlba ka mitte läbipaiſtwaks wärwiks.

Kiinruſs saab ſagedaste teiſte ja raſkema oluſtega, nimelt liiwaga ſegatud, et ta ſellega raſkufe jaab, miſläbi mitte üksnes oſtmiſe juures jägu wähem ei ole, waid ka omadus halwemaks on ſaanud ja kiinruſs peale ſelle weel halwem õeruda on.

Elfenbeinimust, on ſügaw must, saab kindlaſte kiini kitiſtatud riſtades mitte täitja põletatud ja nimelt elfenbeini tükkideſt.

Luumust (Beinſchwärze), wõlſiſte harilikult elfenbeinimustaſs nimetatud, on must pulwer, miſ raſkem, jämedam, raſkem õeruda, ometi ſügawam must on kui kiinruſs, aga mitte nõnda ſügawamust kui elfenbeinimust. Ei kata ega wärwi mitte nõnda heaſte kui kiinruſs, on aga ſellewaſtu läbipaiſtwaks wärwiks ſeda puhtam ja ei muuda ſellega ſegatud heledaid õliwärwiſid; annab keſtwat ja puhalt ſegamiſewärwi ning puhalt läbipaiſtwat wärwi. Ta kuiwab paremine, läheb ka kõwaks, aga mitte nõnda keſtwaks kui kiinruſs. Saab mitmeſugusteſt kontideſt põletatud.

Reebenimust, ſügaw, peenikene must, läbipaiſtwaks ja ſegatawaks wärwiks hea, ja ei muuda wärwi, nagu kiinruſs, ei kata aga mitte nõnda heaſte. Kergem kui luumust ja mitte nõnda teraline.

Aſwalmart, ka raua- ehk tulelakk, saab pruunikaſ muſtaſt, läikiwaſt aſwalmartiſt (Zuudipigi, maapigi, maawait, mäewait) walmiſtatud, ſellawiſil et teda keedetud linaõliſ ſulatataſje ja lakkfirniſt juurde liſataſje. Tema on pruugitaw kui katter must lakkwärw metalli peale ja piſufefeſ osas kopali- ehk bernſteinlakkfirniſi ſeaſ, kui iluſ pruun läbipaiſtew, hiilgaw ületõmmatuſ, näitufeſ punaſe, punakaſpruuni ehk keſtmijeſt tumeda üle, järeletehtud puuwärwidele; ta läheb aga, pealmiſe pinda aſtudes, kord-korralt tumedamaſ, miſpeale wäga waatama ja

teda tarwiliku oja klaari lakfirnišega läbipaistwaks wärwiš segatud piab saama. Puhtalt ja kangelt pealemääritud annab ta ilusat sügawmusta, metalli peal wäga kestwat ületõmmatust.

G r a h w i i t (Graphit) ehk rauamust, ka wešitinaš nimetatud, on tumehall, läikiw, hõlpsaste peeneks õerutaw wärwiolus, mis raua (näituseš ahjude) muštamiseš ja poliirimiseš jaab pruugitud, niisama ka pliitšite walmistamiseš. Teda kaewatašje iseäranis ja wäga heas omaduses Inglise maal.

Temas on wäga palju süeolust ja umbes 5 protšenti rauda, aga mitte sugugi tina, nõnda et wiimane nimi wõlts on.

Oluga õerutult annab ta kestwat segatawat wärwi hallile ja head läbipaistwat wärwi.

P e h m e d, wälljapõletatud puusüed, näit. pärnapuust, annawad ka head musta; weel paremat

Põletatud kork, mis wäga peenikest musta, Hispaniamusta annab.

P e e n i k e s t m u s t a wõib walmistada, kui terpentiniõli ehk linadli lampis põleda lastašje ja tahma tule kohal hoitawa pleki tüki külge korjatašje. Pilemalt, kui ookerit linadliga segatašje ja üheskoos kummeldatašje, siis šigib mustpruun ehk must wärw.

M u s t o o k e r, mille kemialit nimi rauaokšidulokšiid on ja mis läbipaistwa wärwina head teenistust näitab.

M u s t k u u l i k e s t e s; sessel kujul ehk ümmargustes, juuremates ja pišemates, kergetes tükkides tuleb üks must, mida kui hõlpsaste õerutawat head segatawat ja katwat wärwi soowitada wõib.

b. M u s t a d w e š i w ä r w i d. Kõik eespool kirjeldatud mustad wärwiolused, aswalmartlak maha arwatud, wõiwad ka wešiwärwidena pruugitud saada.

K i i n r u s s ei lase ennast šis'ki kergeste ilma wahelwahendikuta weega segada. Seal toimetatagu

järgmiselt: Walatagu wähe weega tehtud kiinrusile natuke piiritust, napsi ehk seebilehelist hulka; pole neid asju mitte käepärast, siis segatagu weidi liimiwee ja pintsliga kiinrusi hooljaste läbi, pakstaks pudruks ja lisatagu siis alalise pintsliga õerumise all pisut haawal wett ja liimiwett juurde. Ei taheta aga kiinrusi mitte puhtalt pruukida, waid segowärwits, siis ehakse kõigeparemine, kui piiritust, napsi ehk selle puudusel natuke tõrwaseebilehelist musta hulka segatakse.

Must tusch ehk Hiina tusch, üks kunstlik produkt. Teda saadakse musta, pisukeste, neljakan-diliste pulkade wormil. Pruukimiseks walatakse natuke wett tassi peale ja õerutakse tusch'iga sellest läbi, kuni wedelusel nõuetaw karw on. Selle musta wedelusega wõib maalida ja tindi asemel kirjutada. Tuschil on see omadus, kui ta hea on, et tema ennast mitte hõpjuste paberi ehk riide pealt ära ei lasje kautada. Üleüldse on tusch niisugune wärw, mis küll paberi jne., aga mitte seinade ja lagede wärwimiseks pruukitaw ei ole.

Maaleri wärwid õllis.

Need saawad kirjeldatud wärwidest walmistatud, kus juures kõige ilusamad, kestwamad ja peenemad wälja otsitakse ning õerutakse neid mooniõliga ehk keetmata, klaari, ilma wahelwahendiluta pleegitatud linaõliga klaasise ehk kõwa, marmorise õerumisekiwi peal klaas-õerumise-pressiga wäga peeneks. Peeneks õerutud wärwid pannakse pisukese klaaspudeli ehk wassikapdie sisse. Wassikapdied saawad kääridega sirtel-ümarmarguseks tükkideks lõigatud, weega niiskeks tehtud ja käte wahel pisut õerutud, misläbi nad pehmemaks lähewad. Tülid lautatakse jürgelt wälja ning pannakse igauhe kes-kelle peenisejeks õerutud wärwi; siis wõetakse kahe käega ääred woltides kokku, hõitakse

woldid pahema käega kõwaste linni ning mähitakse parema käega kõwa niit tugewaste ümber. Harilikult saab täheksene, mille peale sees olew wärwi nimi kirjutatud, sinna külge linni pandud ja kuiw wärwipõis ülevalt finni pitseritud. Wärwid piawat väga puhtaste hoitud ja õerumisekwi ning nühkimisepreß wärwide waheldamise juures igaford hoolega puhtaks tehtud saama.

Wõetagu walgedeks wärwideks: Kõige armsamalt tsinkwalge; pikemalt ka tinawalge ja fremnitserwalge.

Kollasteks wärwideks: Neapelikollane, kollane ooker, põletamata Itaalia-lakk ja kroomkollane.

Kollakaspunasteks ja punasteks wärwideks: Põletatud Itaaliilakk, põletatud ooker; karmin, krapplakk, tsinnober, uus-punane jne.

Sinisteks wärwideks: Kobaltsinine, ultramarin, ka segamisteks: kõige peenem indigo ja Berliinisinine.

Pruuni wärwideks: Kasselermuld, põletatud ooker, pruun ooker, põletatud umbra, furnupea (Totenkopf) jne.

Kohelisteks wärwideks: Saawad ilusast ja kestwast kollasest ning sinisest segatud ehk läbipaistwa wärwina kollasest sinise ehk sinisest kollase wärwi üle sünnitatud.

Musta wärwideks: Elfenbeinimust, luumust, rebmust jne.

Üsna peenikesi wärwipulwreid, nagu karmin, tsinnober, krapplakk, kobaltsinine ja ultramarin pole mitte tarwis õeruda, neid võib kuiwas olekus paremine hoida ja nende pruukimise juures tarwiline osa õliga ära teha.

Wärwid puupeitsimiseks ja pooliirimiseks.

Kollased beitsjed.

Safran saab wiinawaimuga ülewalatud. Lastakse mõlemad 24 tundi seista, raputatakse mõni kord ümber, walatakse meel natuke napsi juurde ja pannakse terwe segu kestmise sooja kätte. Müüd kas pannakse puu ise wedela sisse ehk määratakse seda mõni kord pintsliga üle. Rõige paremine kõlbab selleks: waher, saar jne. Siis saab teda liimiweega joodetud ja firnisega üle tõmmatud ehk poliiritud.

Gummigutt saab wääwlihapu sees ära sulatatud ja siis wiimaweeaga wedelamaks tehtud. Võib ka natuke safrani juurde lisada.

Kurkume saab kange wiinawaimuga wäljajätõmmatud ja orleân nõndasamate.

Punased beitsjed.

Sandelipuu saab wiinawaimuga wäljajätõmmatud (liutatud), misläbi ta punaseks läheb; keedetakse teda weega, siis läheb ta kollaseks.

Drako=puna (Drachenblut) saab alkoholi sees ära sulatatud.

Bernambukilaastud. Liuta 133 g. 1 kg. wiimawee sees, lisa 66 g. maarjäd ja 16 g. wiinawaimu sees sulatatud kalaliimi juurde, lase kõik poolest saadik ärakeeda ja määri soojalt enne soojendatud puu peale. See wärw on väga wastupidaw ja läheb igaäse lahku.

Sinised beitsjed.

Indigo. Rõige peenem Guatimala-indigo. 16 g. saab paberi peale laiale lautatud ja piijukese ahjusooja juures kuivatatud; pandagu teda siis portselaniriista sisse, kuhu kolm toopi mahub, walatagu kord korralt 66 kuni 83 g. paremat wääwlihaput peale ja liigutatagu ühtelugu klaasise ehk rauudse kepikesega

ümber. Täielise sulamise järele liigutatagu segu weel mõne lusikatäie leige weega wirgaste ümber, pandagu pikemalt pisukestes osades rohkem leiget wett sisse, kuni ta enam ei kihise ja beitsi walmsis on, mida ilusat pehmet wahtra ehk pärnapuu tükki sisse pannes proowitakse; jeda seltsi puu on nimelt kõige kõlbulisem. Teise kindla riista sisse, milles ruumi küllalt on, pannakse peitsitawad õhukesed puuliistud, walatakse beitsi üle, kaetakse riist heaste finni ja wiiakse pisukese ahjusooja kätte. Ühe rüewa pärast jaawad puuliistud ümberpööratud, lastakse weel üks päew seista ning kuiwatatakse neid siis, esiteks nõrgemas ja siis kangemas soojuses.

Mida rohkem wett beitsile juurde lijatakse, jeda heledamaks ta läheb kuni taewa siniseni.

Lakkmus. Wala 3 toopi lubjawett 133 g. lakkmussi peale, lasse mõlemad 1 tund aega keeda ja määri sellega puu mitu korda üle.

Kollakaspunased beitsjed

jaadakse kollase ja punase segamise läbi.

Mahagoniwarw. Sulata 16 g. aaloet, 16 g. pulwriks õerutud lendawamau werd ja 8 g. alkannajuurt 250 g. kõige kangema wiinawaimu sees ära. Niid pritsi wahtra- ning jalaka-laudasid scheidewasjeriga, märi kaks kuni kolmkorda wammi ehk pintslil abil nimetatud sulatussega üle ja lasse ära kuiwada.

Ka wdib wärskelt kustutatud lubjaga kirsipuud beitsimiseks äramäärida, kuiwada lasta ja siis ärapühkida.

Wiolette beitsjed.

Neid saab punase ja sinise segamise läbi ehk selle läbi, et puu esiteks punaseks beitsitakse ja siis sinise indigobeitsi sisse pannaakse.

Hallid beitsjed.

Lase soojas 133 g. wasewett (ka rohelişeks witrioliks ehk rauawitrioliks nimetatud) ja 33 g. maarjääd 1 kg. wee sees äraşulada. Wala şelginus ruumika riista şisse, milles beitsitud piab şaama, ja tilguta, ühtelugu ümberşegades, mõni till gallustinkтури (näit. bablaatinkturi) şisse; şissepandud puud lähewad nüüd 2 kuni 3 päewa sees halliks.

Rohelised beitsjed.

Deru grüņspani õerumisekiwi peal kange weiniäädikaga, pane õerumise ajal weel 66 g. rohelist witrioli juurde ja keeda şeda 15 minutit 2 toobi wee sees. Pane puu şisse, ja kui ta küllalt beitsitud ning wärwitud on, şis wõta wällja.

Ka kollasest ja şinisešt beitsjest şaab rohelist şegada.

Mušt beitsje.

Sulata maarjää sooja wee sees ära ja pane puu şisse; şis şaab peenikeşeks raspeldatud şinepuu wõi kampeşipuu (Kampescheholz) 1 toobi wee sees pooleni äraşeedetud; kaunistuşeks wõib ka natuke indigot juurde lişada. Kui nüüd maarjääs ettewalmistatud puu pintşli abil soojalt şellega ära määritalşe, şis läheb ta wiiolette karwalikeş. Şeda määrēt laştagu kuiwada ja korratagu weel kaşkorda. Şis wõitagu puu üksford grüņspaniga, mis wiinaäädikas keedetud on şaanud, laştagu kuiwada, õerutagu ešiteks harjaga ja şis õliga ning tüki nahaga ära. See poşliirib ehk laşkeerib şeda peaaegu eebenipuu şarnaseks.

Zintide eestkirjad.

1. Mušt tint.

a) 1 oşa pulwreks tehtud şinipuuekstrakti şaab 8 oşa wee sees ära şulatatud ja natuke pulwreks tehtud

wafewitrioli juurde lisatud. See tint läheb kuiwamise järele õige mustaks.

b) 33 g. sinipuud, 100 g. jämedaks pulvriks tehtud japiõunu keedetakse 550 g. wee sees 8 minutit aega, kurnatakse wedelus läbi ja sulatatakse selle sees 50 g. rauawitrioli (rohelist wutrioli) ja 33 g. araabia gummi ära ja pannakse wiimaks 16 g. indigo 33 g. puhastatud wääwlihapu sees ärasulatust juurde. Wiimane liha on soolahapu wastuliseks.

2. Punane tint.

a) K a r m i n i s t. Keedetakse kochenille (kochenij) wee sees, kurnatakse wedelus läbi, pannakse natuke puhastatud wiinakiwi (kremartartari) hulka ja liigutatakse siis tükki Rooma maarjäd niikaua wedeluse sees ümber, kuni sellel kõige kõrgem wärwimise graad on. Maarjäd saab siis wäljawõetud.

b) B e r n a m b u k i s t. Lastakse raspeldatud pernambutipuu weega keeda ja lisatakse wedelusele natuke wiinakiwi, maarjäd, walgetina sulatust (Zinn-auflösung) ja gummi juurde.

T ä h e n d u s. Walgetina (Zinn) laskeb ennast kuningawee (soolahapu ja salpeetrihapu) sees ära sulatada.

Kuiwatuse materialid.

Need on selleks, osalt wärwide hulka õerutud, osalt keewas linaõlis ehk terpentiniõlis ära sulatatud, et õliwäride kuiwamist edendada.

K u l l a s i l e d u s, ka lihtsalt filedufeks (Glätte) nimetatud, keemialik nimi: tinaoksiid. On raske, lehekas, särav, helepunakaskollane pulwer, mis jääb, kui hõbedat sulatamise läbi tina- ja waseolusest wäikudest lahutatakse.

Tema jagab wärwidele, millede hulka teda saab egatud, seda omadust, et nad ruttu kuiwawad ja seal-

juures lühikeste aja sees kõwaks ning plingiks lähevad, sellepärast on ta väga mõnus kuiwatuswahendit. Tema punakaskollane karw pleegib wälja, selleläbi et ta õhust süehaput sisjewõtab ja wähehaawal süehapuks tinaoksiidiks (ehk, mis see sama on, tinawalgets) muudab, nõnda et sellest küllest mingit wärwimist karta ei ole, kui kullasiledust heleda oliwärwide hulka segatakse; kui aga juurt raskest ühe walge ehk heleda tšinkwalgewärwi walgets pleekimise peale pannakse, siis ei tohi kullasiledust sugugi sekkta panna, sest see on tinaoksiid ja kõik tinaoksiidid ehk tinalised olused ülepea jaadawad seestpidise heleda oliwärwidietele ka siis weel kollakat ja hallikat jumet, kui neid väga pisukestes osas (näit. 1000 osa tšinkwalge peale 1 osa tinaoksiidi) hulka saab.

Ta on, nõnda kui kõik tinalised olused, lihtwine.

Lakeerijad ei pruugi kullasiledust mitte hõlpsaste, sest et temal niisugune omadus on, et lakkimise aja jookjul teraliselt karedaks teeb. Wankri- ja plekilakeerimise juures ning ülepea lakfirnise hulka panemiseks wõetagu siis kullasileduse asemel põletatud wiritrioli ja tšinkwalgelakwärwide hulka segamiseks pruunikwifikkatiwi.

Tinajuhkur, keemialik nimi: äädikhapu tinaoksiid. Need on tüdid, mis walge juhkruga taju, wärwi ja maigu poolest jarnased, aga lihtwised on. Kuiwatuswahendituna on pole ta kaugelki nõnda joowitusewäärt kui kullasiledus, sest, ehk ta wärwidel küll ruttu wedeluse kautab, siis jätab ta neid ometi väga kauaks niisteks, misläbi jarnane wärw väga tolmne, soppa ja iga wõeralikku külgepuutumist kardab ning sellepärast temaga wärwitud asi peagi uueste ületegemist tarwitab; peenikesteks, walgets wärwimisteks nagu ka põhjuswärwideks llants- ja lakwärwimisele ei piaks teda mitte pruugitama, waid

tema asemel eesminewat ja järgmist kuiwatuswahendikku wõetama, mis mõlemad odawalt saada on. Tšinkwalgewärwi hulka segatult mõjub tema ka kahjulikult, sest et ta tinavõõd on.

Ta julab wee sees hõlpsaste ära.

Walge witrol, tšinkwitrioliks, galigensteiniks nimetatud, keemialik nimi: wääwlihapu tšinkoõid. Wälimise kuju poolest tinasuhkru jarnane; kui ta wärowitud on, siis tuleb see wärw juhtumise kauupa tema sisse jaanud raua- ehk waseosakestest. Derumise juures on ta kõwem kui tinasuhkur. Teda jaadakse puhtalt tšingi lahjaks tehtud wääwlihapu sees sulatamise läbi ehk hõlpsamine weel tšinkwalget lahjakstehtud wääwlihapuga ülewalamise läbi. Harilikult saab ta aga ühest blende nimelisest nimeraalist aetud, ja on temas siis enamiste pisukene osa rauuda ehk waske, mis temale roheline karwa annab; wahest on temas ka natuke tina. Ta on wäga hea kuiwatuswahendik, teeb ruttu kõwaks ja ei muuda karwa mitte wahematki, kui ta puhast on. Et teda weel kuiwatawamaks teha, saab ta põletatud, mis ühes raudses lufikas sünnib, mida esiteks jeeftpidi pakult kuiwa kriidipulbriga üle häigatakse, witrioli kriidi peale lufikasse pannakse ja siis tule kohal praadida lastakse, kus juures ta ülesjakeeb ning kõwa, wammise tombuna wälljawõetud saab. Teda võib ilma kahjuta tšinkwalgeõliwärowide hulkas pruukida, awalda aga tšinkwalges wahem kuiwatawat mõjudust, kui igas teises wärowis.

Wäga soowitamise wäärilist kuiwatuswahendikku annab 2 rasukeseosa kullasileduse ja 1 rasukeseosa põletatud witrioli jegamine. Mõlemad õerutakse üheskoos linaõli sees õerumisekiwi peal õige peeneks ja pannakse 5 kg. õliwärowi kohta umbes 20 kuni 30 g. seda materiali. Wärow läheb kuiwamise jaal ühtlaseks ja kõwaks ning ei hakka juba järgmisel

päewal enam külge, olgu siis, et õhk talwel wäga niiske ja külm on ehk et wärwide hulkaš olewa raswajarnased wõi õlijed mitte kuiwawad jäud kuiwamist takistawad. Sijemise wärwimise kohta on see kuiwatuswahendik iseäranis soowitaw; sest jarnase wärwituse peale ei hakka tolm ja mustus mitte nõnda hõlpsaste finni ja kowaks jaanud wärw ei karda mitte niiwäga nende gaasijagude kahjulikku mõju, mis tina-walgeõliwäri kollaseks wärwiwad.

P r u u n k i w i, keemialik nimi: mangansuperoksiid (manganmetalli ühendus hapnikuga), hallpruunid ehk pruunid, mustpruunid tüfid wõi pulwer. Üks puhtujeta selts pruunkivi, mida wad nimetatakse, saab wärwimiseks pruugitud, iseäranis Inglismaal, kus teda mõnes paikas hulga kauupa maa sees leitakse. Pruunkivi saab temas olewa hapnikuhulga pärast, mis ta kergeste oma ühendusest minna laheb, keewa linaõlile kuiwatamiseks juurde segatud. (Waata linaõli juures: tšinkwalgele linaõli keeta.) Temal ei ole mitte seda omandust, mis tinaoksiidil, et heledaid wärwid muudab ja on sellepärast tšinkwalgewärwide kuiwatamiseks kõige armsam. Ta ei lahe enamist aga mitte, nagu teised kuiwatuswahendid, õruda ja siis otseteel heleda wärwide hulka segada, kuiwatawolus tõmmatakse linaõli sees keetmise läbi wällja ning pruugitakse siis seda õli kuiwatuswahendikuna.

W e d e l kuiwatuswahendik ehk sikkatiw. Üks wedelus, mille sees mõned kuiwatusmaterialid keedetud on jaanud. Selle juurde wõib terpentiniõli ehk linaõli, igauhte üksikult ehk mõlemaid koos pruukida, wiimane on esimesest parem. Sellejärele kudas sissepandud olused ja nende rohkus on, on ka sikkatiw parem ehk halwem, ja pikemalt on sikkatiwi headus aja ning temperatura järele, milles see walmistatud sai, sest nõnda kui õlikookide juures, on ka siin reegliteks, et kaua kestew, keefmine palawus head oma-

kuiwatusmateriali jaadakse, kui ühe piijukese, mitte liig, kitsa riista sisse pulwriks tehtud kullasiledust pannakse ja seda terpentiniõliga ülewalatakse, nõnda et wiimane kullasileduse üle seisma jääb; esimestel tundidel liigutatakse seda paar korda ümber ning lastakse 24 tundi seista. Selleüle seiswas terpentiniõlis on nüüd üks sikkatiw jaadud, millel järgmised head omadused on; 1. ta on üsna karwata; 2. tema wiib ise waha kuiwamisele, nagu wahaloomuwärwid tammede ja kuuskede jauks, ja pikemalt oliwärwid, mis waha üle, näit. wahawigurite ning wahaküinalde üle jaawad tõmmatud, teeb ta kuiwaks, kui teda pisukeses osas wärwide hulka segatakse; 3. iga linaõli- ja raswane lakkwärw läheb tema läbi ruttu kuiwaks ja ühtlase kõwaks: see on suur kasu, sest tolm ja puhtusetad õhud ei awalda oma mõju kaugeltki nõnda kahjulikult kõwa pinna, kui õliniiske, klištrise oliwärwidietuse peale; 4. wärw, mille hulka seda wedelat kuiwatusmateriali segatakse, ei hakka mitte pudenema ega lehtede kauupa lahti tulema, ainult ei tohi mitte palju linaõli ega mingit muud kuiwatuswahendikku juurde lisada ja põhjuswärw piab kõwaks kuiwanud olema; wiimaks jääb lakipinna terakaredaks tegemine juutumaks ära, nõnda et see sikkatiw ka lakkitööde jekka pruugitaw on. Selle wastu on ja jääb ta ikka tinaoffiidiks ning jelleläbi heleda tsinkwalgewärwidele kahjulikuks, kui ka mitte nõnda kõrgel kraadil, nagu tinahukur ehk õerutud kullasiledus.

Ühte teist wedelat ja wäga mõnujat kuiwatuswahendikku wõib niisamate kullasiledusest walmistada, see on aga tülikam ja wõtab pikeimat aega. Nimelt walatakse 5 kuni 10 kg. linaõli 133 g. kullasiledusega kokku ühe sawi riista sisse ja lastakse parajas soojas ahju lähidal sageda ümbersegamise all 14 päewa ehk weel kauemine seista. Kut ta tuas seisab, siis katetakse teda heaste kinni, osal-

ja peaaşjalikult temast wälljalautawa kahjuliku õhu pärast ning teisest küllest, et teda jüşselangewa tolmu eest kaitseda. See fiktiiv on jüis flantsi-, laki- ja ülepea õliwärwide hulka segamiseks mõnus pruukida.

Kiist, milles õli ja kullasiledus on, piab terve ning tiht ja waab tema külles ning sees ilma wigata olema. Siiski pole mitte waja wedelust ilma wahetpidamata soojaks hoida; kui ei taheta, jüis pole mitte tarwis õõjel tuld teha.

Ka palawat puutuhka wõib hädaõrral kuuwatuswahendiks tarwitada, kui mustawad jüied wällja jöelutakse ning tuhka weel palawalt linaõliga kiwi peal õerutakse ja wärwi hulka segatakse.

Mennige, tinawalge ja mõned teised hapnikurikkad olused wõiwad kuuwatuswahendikkudena tarwitatud saada, kui neid linaõliga koos mõni tund piijutese soojuse juures üsna parajalt keeda lastakse. Siiski ei tohi ümberliigutada ja hoitagu kange palawuse eest, sest need on mennige ja tinawalgematerialid, mis mitte õli ainult ei wärwi, waid ka patjaks teewad, jellega suuremat osa õli kõlbmataks teewad, kui mitte karwapealt jelle eeskirja järele ei toimetada.

Muud materialid.

Bimsstein, wammine kiwi ja nõnda ferge, et ta wee peal sejab. Kerged on harilikult kõige paremad.

Teda jaab liipimiseks ja poliirimiseks tarwitatud. Bimssteini õerutakse ka õli- ja lakkwärwide jelleka, nende kestwamaks tegemiseks, näit. aswalmartaki hulka, ehk õerutakse ka ajuti bimssteini- ja wärwioluseid koftu, et wiimaseid rutemine purustada, näit. Kullasileduse ja põletatud walge witrioliga linaõli hulka.

Bimssteinis on suurem osa sõmermulda, jelle kõrwal ka walgefawimulda, mõrumulda (Bittererde) jne.

Tema algneb tulepurtšawatest mägedest ehk teistest maa-alustest tuledest.

Wiini himsstein on harilikult liiwane, liibib küll ruttu, aga on peenikese tööde jaoks arwaste soowitaw. Teda saab kunstlikult valmistatud ja nimelt peenikeseft liiwast ning walgesawist kokkusegatud, jahwatatud, wormitud ja põletatud.

Schoti kiwi. Saab niisamati liipimiseks pruugitud. Ta on tihedam, plingim ja raskem kui harilik ja Wiini himsstein, aga mitte kõwa (wali). Kui ta alles uus ja pruukimata on, pannakse teda esiteks mõneks tunniks palawa linaõli sisse. (Tema pruukimise üle waata tagavool wärwide liipimise juures!)

Klaasipaberit saab kuiwa õli- ehk lakkwärvimiste, ka weefwärwidega wärwituste, puu, metalli jne. liipimiseks tarwitatud. (Tema pruukimise üle waata wärwide liipimine juures.) Klaaspaberi tarwis wõetakse head liimi ja plinki walget ehk halli paberit; see saab kange liimiweega üle tõmmatud ja peenikeseft pulwriks tehtud klaas üfinda ehk peenikese liiwaga segatult peale sõelutud. Sedamööda kudas sõel tihedam ehk harwem on, saab ka klaaspaber peenem ehk jämedam ja saab sellejärele oma numri.

Osi on peenikene, kidaline ja lüliline taimewarss, mida niisamati liipimiseks saab pruugitud ja õrna pinna tarwis, nagu näituseks kriidipõhi kuldamise juures, soowitaw on. Kõwapinna, näituseks kuiwa õliwäri tarwis on ta oma murdumise pärast waevalt pruugitaw.

Maarjää, keemialik nimi: wääwlihapu kalithonmuld. Kristalli sarnased tüfid, mis palawa wee sees ära sulawad. Tema ei tõmba õhust mingit niiskust külge ja ühendab ennast hea meelega wärwiolustega ja kiudliste fehadega, nagu paber, nõges, lõuend jne. Selle omaduse pärast saab teda mitmepidiiselt tarwitatud. Tahetakse niiskeid plekkisid ehk nõndanimetatud

wesiplekkijid (mis niiskusest on tõusnud) seinade ehk lae küllest ära hävitada, siis wõitagu teda sooja weega üle, mille sees maarjääb on sulatatud, üks- ehk kaks korda. Niiskuse mõju wastu paberi peale, saab paber temaga niisutatud. Wärawide walmistamise juures saab maarjääb sagedaste tarwitatud.

Siin järgnewad tähtsamad waigud, gummijelsid jne., mida firniise walmistamiseks tarwitatakse. (Rohkem nende pruukimise üle waata lakkwärawimiste ja lakkfirniise walmistamise juures!).

Merewail wõi bernstein, ka agtsteiniks nimetatud, on ühe juba häwinenud taimeselti wail. Harwemalt saab teda maa sees, enamiste aga Preisi Läänemereerannast leitud, kuhu ta merest wälja on saanud uhitud. Tema on läbipaistwat kollast karwa, mis mõnikord punakaks ehk pruuniks hoiab. Merewail annab linaõliga ülesjulatatult kõige kestwamat lakkfirnist, aga tal ei ole pärast julamist mitte seda klaari karwa, kui kopallakkfirnijel ja ei saa ka seda kõrget hiilgust, mida ta aga kauemine hoiab, kui see. Wesi ei mõju sugugi tema peale, nõnda et ta alalise niiskusele wastupaneb.

Kopal on wail, mida teadawast puudest saadakse, mis Ameerikas, Idaindias ja Aafrikas kaswawad. Need on helekollased, läbipaistwad, pudedad, murtud otsadest klaasi sarnaselt läikivad tükid. Teda on mitu selti, millest ka kollased wärwid wälkjast kollakaks, pomerantsikollakaks, tumekollakaks, rohelikuks, punakaks ja wioletteks kipuvad minema. Kõige parem on Idaindia kopal ja sellest heledad, läbipaistwad tükid, mis kergeste murduwad ja ruttu sulawad. Peenikene Idaindia kopal põleb wailje leegiga, hoiab pärast leegi ärapuhumist heleda ja fileda pinna ning ei jäta peaaegu sugugi jütt järele; liht kopal aga mitte nõnda. Kopal annab heledat, terpentiiniõliga ja linaõliga

kõige ilusamat ja bernsteini järele kõige kestvamast lakkfirnist.

Schellakk, ka üleüldise gummilaki nime all tuttav, mis kolmes jeltsis kauplusesse tuleb: Stock-lack, Körnerlack ja Schellack. Neil kolmel on kõigil ühesugune algus ja woolavad Idaindia puudest ühe intsekti pistehaawast, kes oma munad puusisse muneb. Ta on punakas ehk kollakaspruun ja pisut läbipaistev. Gummilakki sulatatakse tule peal, kurnatakse ehk pigistatakse läbi ja lastakse läbikurnatus lehtede wahel wäljalautatult ära anguda.

See on nüüd schellakk, wiinawaimulakkfirniseks ja tisleripolituuriks jaab tarwitatud. Ta jaab wiinawaimu sees parajas sobjuses ära sulatatud. Hea kirjalakk valmistatakse schellakist terpentini, natuke weel läbi puhastatud kuiwa kriidi ja wärwi hulka segamisega, millele siis weel hea lõhna tarwis storakšit ehk peerupalsamit juurde lisatakse. Halwemat jeltsi kirjalakile pannakse männiwaiku ja rohkem kriiti juurde.

Schellakk annab wäga kestwat, aga tumedat wiinawaimulakkfirnist.

Dammar. Kollunudkollased ehk walged, wäljaspoolt tolmused, läbipaistwad, sõrmede wahel walgeks, jahuseks ja klištrijeks pulwreks hõlpsaste katti õerduwad tükid, mis kergeste tule peal sulawad ning sealjuures walge ehk kollakaswalge, klaasjarnaselt hiilgawa ülemisepinna järele jätawad. Tema tuleb taime waiguna Idaindiast. Walged ja läbipaistwamad tükid on kõige paremad. Oma hõlpsa sulamise pärast terpentiniõlis ja sellepärast et temast peaaegu wesklaari firnist võib valmistada, on ta wäga sagedaste pruugitaw. Kestuse ja wenimise poolest käiwad temast siiski kolm enimast kirjeldatud üle: kopal, bernstein ja schellack, milledest wiimane siiski ainult wiinawaimu sees sulab ning sellepärast ainult wiinawaimulakkfirniseks pruugitud võib saada.

Dammar jaab paraja joojuse juures terpentini-õlils julatatud.

M a s t i k s woolab Greeka saarte peal ühe teadawa puu sisse lõigatud tärkest. Osalt puhtad ja läbipaistwad, osalt kollakad, läbipaistwad terad, mis hamma all lõssi lähewad. Wesise wiinawaimu sees ei jula mastiks mitte täielikult, aga kange wiinawaimu sees julab ta täieste ja puhtad ning läbipaistwad terad niisutamata terpentiniõli sees. Teda pannakse laff-firnistele juurde, et need heaste poliirida lasjewad. Ta ei ole mitte nõnda kestew kui dammar.

S a n d a r a c h, puuwai, mis Põhja-Aafrikast tuleb. Helekollased, läbipaistwad, aprad terad, mis hamma all mitte pehmeteks ei lähe. Ta julab kõige paremine alkoholis ja jaab wiinawaimulafffirnisjeks pruugitud. Puhastamisjeks lastakse teda kange lehelise sees, mis aga mitte lubjaline ei tohi olla, mõni tund feeda, pannakse siis, et lehelist ära kautada, teise riista sisse weega, feedetakse teda weel kord, loputatakse wiimaks weega üsna ära, lautatakse siis puhastatud sandarach õhukeselt wälja ning lastakse teda kuiwada. Firnisse walmistamise juures tuleb 1 oja sandarachi 2 oja kange wiinawaimu peale.

W a i f, harilik männiwai, wioliwai-waiguks ehk kolwooniumiks nimetatud. Kollakaspruun, läbipaistew ja abras-pude. Seda waiwu saadakse pãras (ülejäedus), kui Weneetsia terpentini weega destilliratakse, millest äraauramise läbi terpentiniõli saadakse. Ta ju'ab ja põleb hõlpsaste ning ühineb, kui sulanud on, hea meelega terpentiniõliga ja linaõliga; jaab sagedaste lafffirnisjeks pruugitud, ehk jee küll pude on ning mitte kestew pole ja tumeda karwaga on. **W a l g e w a i f**, walgeks pigiks ehk Burgundi pigiks wõi waiguks nimetatud, jaadakse, kui waiwu julatatud jaab, julamise ajal äädikat ehk wett juurdewalatakse ja nõnda kaua

tulel lastakse olla, kuni ta kollase waha karwa ning pakuse on saanud; siis saab ta läbiturnatud.

Kautschuk või gummi elastikum on wäljamaa taimede kuivatatud, wäga painduw jahwt. Pikema keetmise läbi wee sees paisub ta ülesse, weel enam aga puhastatud terpentiniõlis, kiwiõlis, kiwisüesõlis, aetheris ja kautschukõlis. Wenimat firnist, mis head läiget saab ja pärast kuivamist mitte enam klištrine pole, saadakse, kui kautschuki esiteks puhastatud terpentiniõli sees ülespaisuda lastakse, siis seda soojas, enne kullasiledusega keedetud linasõlis sulatatakse ja terve kogu terpentiniõliga wedelaks tehakse. See firnis on iseäranis hea siidi ja muu kujukud riiete tarwis. Kautschuk ei sulata hapudes ega alkalides (tuttawal kumbel kõige terawamad, mõjuwamad sulatus- ning pudistamise wahendid), ka mitte alkoholis ehk wees ja ei saa terawa gaasiselise läbi, nagu soolahapu gaas, ammoniakgaas jne. mitte rikutud; kõige puhtamas olekus on ta wärwita ja läbi paistew, wärw (karw) tuleb kõrwalistest ofadest (nagu süed, wesi jne.). Sulatatud kautschuki võib ka lakkfirnistele juurde lisada, milledele ta siis enam painumist ja kestust annab. Guttapercha (üttele guttaperscha) on esimiseega kõigis omadustes wäga sarnane. Teadawas soojuses (65° C.) läheb ta tümaks, laheb enamast wormides litjuda, on sitke, nagu kautschuk, saab aga külmaks mineku juures jälle kõwaks. Ta on ühe wäljamaa metsapuu kõwaks läinud mahl, millest teda üleliigi woolab. Toorelt on ta kõwa nagu puu, wintske, aga mitte painuw: sulab süetõrwaõlis, kautschukõlis ja aetheris, mitte aga wees ehk wiinawaimus.

Elemi, üks taimewalk, mis Idaindiast tuleb. Kollakad, läbipaistwad, wintsked tüfid, mis hõlpsaste sulawad. Sulab palawa wiinawaimu ja terpentiniõli sees. Teda saab jagedaste lakkfirniste hulka pan-

dud, milledele ta mitte ainult segadust ei anna, waid ka nende üksikuid osasid üks-teisega ühendab ja nende pudedust wähendab.

U n i m e e, ka kourbarillenhartsiks nimetatud, tuleb Brasiiliaist. Kollakas, läbipaistew, pehmineb hamma all. Sulatatult ja kangeste õerutult lõhnab ta armsaste; sulab wiinawaimus, terpentiniõlis ja linaõlis, siiski pikkamööda. Balkjas kollakad, puhtad ja kuiwad tükikesed korjatagu wälja. Tema teeb lakkfirnijed, milledele teda juurdelijatud saab, healõhnaliseks ja kestwaks.

L a d a n u m. Mustjaspruun ning pehme; puhtalt sulab ta alkoholi sees täieste ära. Tema on kuld-lakkfirnise hulka hea; lõhnab armsaste.

S t o r a k s ehk **s t i r a k s** (Styrax), kollakad ehk kollased ja pruuni plakilised tükid, armsaste lõhnaw, sulab wiinawaimu sees. Oma hea lõhna pärast saab ta sagedaste lakkfirniste jekka lisaks pruugitud; teda wõib aga ainult pisukeses osas sinna hulka panna, sest et ta muidu kestuse ära wõtab; sellepärast piawad ka teised waigud seda kestwamad olema.

W i i r u k, niisamate healõhnaline waiw; enamiste fuitjutamismaterial.

B e n z o e, waigune, ära kuiwanud taimesahwt, helepruun, ka walge ja kollase plakiline, sulab kange wiinawaimu sees ära. Ta teeb firnijed, millele teda hulka segatakse, weniwamaks ja hea lõhnaliseks.

A s w a l t, waata eespool musta wärwide juures!

A m b r a ehk **a m b e r**, wahajarnane waiw, mis wäga head lõhna annab, kui ta soojendatud ehk kuumeldatud saab; sulab juba keskmise soojuse juures ja ujub õli kombel sooja ning külma wee peal. Ta on hall ehk must, sulab terpentiniõlis ja weest puhastatud wiinawaimus. Saab fuitjutamismaterialina, heaste lõhnawate wete juurde ja ka hea lõhna pärast

lakkfirnistes lihas tarwitatud, aga on kallis ja wõtab lakkfirnistel festiwuše ära.

Weneetsia = eht paks terpentiin. On waiw, mis olastuudest woolab, harilikult paks nagu siirup, aga weniw, üks alles poolwedelas seisujes olew waiw. On mitu jeltsi:

1. Küpruse eht ka käända terpentiin. Wäga paks ja weniw, klaar ning läbipaistew, kange, aga heaste lõhnaw. Esimene Küpruse Ghiose saarelt, teine Põhja-Ameerikast (Kanada).

2. Weneetsia terpentiin, palju wedelam kui eesminew, klaar ja läbipaistew, kahwatukollane, mõruda maiguga, lõhnab waigu tauliselt, terawam kui eesminew, aga wedelwoolawam ja wähem teraw kui harilik terpentiin.

3. Strasburi, Elsassi eht Prantsuse terpentiin, klaar, helepruun eht kollakas, paksem kui Weneetsia aga mitte nõnda paks kui esimene ja järgmine terpentiin, klištrifem ja mõrudam kui eesminew.

4. Liht terpentiin, männidest eht kiiferi puudest (Kiefer, jaksamaa mänd, millel kats olast ühest tupest kaswawad), pakswedel, weniw, tume ja hallkollane, kange halwa lõhna ja maiguga.

Wiinawaimulakkfirnise sekka on esimene ja teine jelts kõige soowitamisewäärilifemad, aga wõib terpentini ka teiste lakkfirnisete juurde pruutida, mis tema läbi mitte üksnes läikiwamaiks ja läbipaistwamaiks ei saa, waid ka oma üksikus osades kindlamine üks-teisega ühendatud saawad. Kõige parem on ta pudenewa firniste ja niisuguste hulka, milles mitte palju linaõli ei ole; teda ei tohi aga mitte palju hulka panna; muidu läheb lakkfirnis sooja läbi pehmeks ja ei saa tarwilist kindlust ning kõwadust.

Waata enam eespool ühendawawahendikkude juures Weneetsia terpentini üle pikemalt järele!

Ropaiwabalsam. Wedel, nagu õli, wähe haawal paksuks minew, heledollane, läbipaistew, maitseb mõruksalt terawaste ja sulab kange wiinawaimu sees. Teda saab sellisamal põhjusel kui Weneetsia terpentiinigi wiinawaimufirniiste hulka segatud. Balsamkopaiwa pruugitakse iseäranis õlipaberi walmistamiseks, nagu juba ühendatawahendikkude juures kõnelnud sai.

Peerubalsam. Lõuna-Ameerikast. Puu koore sisse lõikamistest, aga iseäranis puu katti raiutud osadest ja weega keetmise läbi korjatud, mille peale ta wäljakeetmise juures tõuseb ja siis ära-ammutatud saab. Sisjelõigatustest woolaw on kõige klaarim ja parem. Ta sulab kange wiinawaimu sees ja saab peaaesjalikult hea lõhna pärast firniise hulka segatud.

Spiik-õli ja rosmariinõli, waata eespool ühendawa materialide juures.

Kiwioõli ehk **mäeõli** leitakse maa seest, osalt wee peal ujuwalt, osalt ka pisukestes jagudes maa ja kiwide seest wälljahigistawalt. Ta on kollakas ehk pruunikas ja wedel, wäga ärasingaw ja põlema pataw ning lõhnab kangeste. Kui kiwioõli weega puhastatud saab, siis jaadakse, peenikest, wedelwoolawat, wärwita õli, mida nahwtaks nimetatakse ja kautschuki sulatamiseks ning läbijoonitamiseks pruugitakse. Liht kiwioõli tarwitatakse naha määramiseks, millele ta ilusat läiget annab; ka pannakse teda weniwamaiks tegemiseks lakffirniisede juurde, need lähewad aga tema suure ära-amramise pärast pudedaks, kui teda suuremal osal wiinawaimu ehk terpentiini asemel juurde lisatakse, ja ta ei tõlba ka peale kautschuki mingi muu waigu sulatamiseks.

Rampfer, walged, iseäralikult lõhnawad, wäga woolawad tülid; on paksuks läinud taimesahwt. Ta sulab kange wiinawaimu sees ära ja saab firniise-walmistamise juurde pruugitud, et lakffirniiseid katte-

mise eest hoida, neile wenimist anda ja mõnda waiku, iseäranis kopalit, hõlpsamine sulatada; teda ei tohi aga mitte palju hulka panna, ta teeb hõlpsaste jahufeks.

Waha, tutaw mesilajewaha, kollane eht walge. Walge on puhastatud eht pleegitud. Ta sulab keewa aetheri ja palawa, hingawa õlide (näit. terpentini-õli) sees ära; pikemalt ka saltartari (puhta pottasche) sees, kus juures seda esiteks sooja wee sees sulatatakse ning siis waha juurde lisatakse. Selles olekus wõib waha ka firnisena pruukida, liimiwärwisid ning muid pindasid üle tõmmata. Selleks otstarbeks saab nüüd saltartari soojas wees sulatatud, kuni wesi temast täis on; siis igakord pisuke tükike walget waha alaliste ümberliigutades sissewisatud, ja seda niipalju, kui wedelus wastu wõtab, nõnda et, kui teda segamise orgi peal ära lastakse kuiwada, temal wõi paljus on. Pruukimiseks tehakse seda wahawõid weega wedelamaks, määratakse sellega üks eht mitu torda üle, lastakse ära kuiwada ja nühitakse harjaga üle, kui läikima tahetakse panna.

Pikemalt saab waha puuwärwide järeleaimamise juures tarwitatud, millest pärastpoole enam, ka liimiwärwide hulka lisaks, et neile enam elawust ja kestust ning harjamise läbi läiget anda, põrandate ja mööblite läikima tegemiseks jne.

Lehekullaks nimetatakse ühe raamatukese lehtede wahel olevad kullalehekesejed, mis raske wäjaraga tagumise läbi esiteks pergamendi lehtede ja siis väga õhukeste kuiwatatud nahkade wahel metallist jaadakse. Teda on kahte jeltsi: eht ja mitte eht; esimest, mis puhtast kullast, tuntakse üleüldse tulijelt hiilgawast karwast, süledusest ja lehtede kookuhoidmisest. Mõlemaid pruugitakse kuldamiseks, esimene on aga ilusam ja kestvam. On weel üks kolmas jelts lehekulda, m

ühelt küllest kuld ja teiselt küllest hõbe on, ta annab aga, kui kuld ka eht on, harwaste üleüldist kuldamist.

Lehehõbe. Sellesamas wormis ja saab ka niisama tautud, nagu lehekuld, saab hõbetamiseks pruugitud. Hõbetatud kaubad saawad jagedaste kuld-
firnisega üle tõmmatud, mis hõbedale kulla näu annab; nõnda saab näituseks kuldliistudega tehtud, mis osalt piltide ja peeglite raamideks, osalt tuaseinade ilustuseks saawad tarwitatud.

Bronksid (Bronzen) on peenikesed metalli pulwrid, mis elawalt hiilgawad. On kuld-, hõbe-, kõrgekollast-, karmin-, rohelist-, lihakarwalist bronksi jne. Kuld- ja hõbebronsi wõib ise walmistada, kui lehefulda ehk lehehõbedat tükk aega meega õerutakse ja siis mesi weega wäljapestakse ehk weel parem: tambu keedusoola katla sisse, laste katel ja sool tule peal tuliseks minna siis lastagu jahtuda ja õerutagu nüüd selle waga terawa soolaga ning natuke meega kuld- ehk hõbelehekesi õerumisekiwi peal ja pestagu sooja weega sool ning mesi ära, lastagu peenikene kuld ehk hõbe põhja wajuda ja walatagu wedelus ära. Selle metallipulwriga, kui ta waga peenikeseks on saanud õerutud, wõib ka kirjutada, ja kui tahetakse kirja poliirida; kirjutamiseks pannakse natuke gummiwett sekka; poliirimine sünnib soojas oletus, sest külm mõjub siin kahjulikult.

Bronksid saawad ilustamiseks tarwitatud, nendega antakse mööblitele ja teiste pisutele asjadele ehk piltidele metallifarnast, hiilgawat nägu.

Pinsled.

Harilikud wärwimisepinsled.

Kuulipinsel, suur fileumarik pinsel, mille karwad wihukombel paksum, ümarguses puurattas, mille filedas külles wars seisab, kinnipandud on. Reed

pinsled on mitmesuguses juures, 9 kuni 19 sentimeetri läbimõõtes ja saavad wefiwärwide tarwis pruugitud, et neid ruttu ja ühtlaselt laiali määrada; ka tapetseri ja pruugiwad neid, liistri rutuste tapeetirullide peale määrimiseks.

Saripinsled saavad sellesamaks otstarbeks pruugitud kui kuulipinslidki, nad on pikad neljanurgelised ja enamiste suuremad kui harilikud riide- ehk saapaharjad, aga sellesamas vormis ja ainult pikema karwadega ning warsi taga. Kui karwad äraltipinud on, võib neid oliwärwis tarwis pruukida, näituseks põrandat wärwida. Wefiwärwide juurde pruukimiseks on kuulipinslid paremad.

Side- ehk käsipinsel. Selle karwad on warre ühe otja ümber ümarguselt ja tihilt kokkukõidetud, warreotja juurest sagedaste pigiga läbipigitatud ning harilikult rauudse sidemega ümberpandud. Ta on 3 kuni 7,2 sentimeetrit jäme ja saab oli- ning wefiwärwide tarwis pruugitud. Sidepinsled, mida oliwärwide tarbeks pruugitakse, piawad kindlad olema, s. o. karwad piawad tihti koos olema, nõnda et teda mitte laiaks ei wõi litjuda, kui teda ülevalt poolt sidet kõwaste kinni wõetakse. Kindla ja tiheda karwadega pinsled on oliwärwis tööde juures wäga head ja näitawad weniwate ning tinawalgewärwide juures mõnusat teenistust; jellewastu piab wefiwärwide ja tsinkwalgeoliwärwide tarwis pehmeid, pitakarwalisi pinsleid wõtma, mis eest otjast õrnad ja peenise karwadega on, et töö juures mitte palju pinslijoonesid ei tule ning nad palju wärwid ei wõta.

Walgewihad ilma warreta ja warrega. Need saavad lupjamise tarwis pruugitud. Neil, mis ilma warreta, on külgede peal haugud, kuhu soowimist mööda pikka wart võib panna.

Raamipinsel, pisem kui sidepinsel, 1,8 kuni 3 sentimeetrit jäme, muidu nõndasamati sissepandud,

siiski harwaste rauudse sidemega. Neid pruugitakse pisema pindade õli- ehk wesiwärwiga wõidmiseks ja kitja asjadele kantide tõmbamiseks, nagu näituseks atna raamide ristpuudele.

Pisutehesed pinsled. Nendeks võib kõiki neid arvata, mis kõige rohkemalt 1,8 sentimeetrit jämedad on ja sellest ikka peenemaks lähewad, kuni 3 millimeetri jämeduseni. Sedamööda kudas töö, mille tarwis nad pruugitud piawad saama, on nad osalt pika-, osalt lühikesse karwalised; esimesed saawad enamiste wesiwärwide ja siis harilikult joonetõmbamiseks, teised pisutehesete pindade määrimiseks, maalimiseks ja õliwärwiga joonte tõmbamiseks tarwitatud.

Lioni pinsel. Õli- ja wesiwärwides pruukimiseks. Raami pinsle ja pisutehesese pinsle suurdune 3 sentimeetri jämedusest pisemaks minnes. Karwad on peenikesed, lõhkenud, painuwad, hooljaste sisse pandud sagedaste pleki sisse); ta on igatsugu tööde juurde tõlbulik, nagu wärwiniseks, lakeerimiseks, maalimiseks ja joonetõmbamiseks.

Joonetõmbamise pinsel. Sellega saawad õli- ja wesiwärwiga joonelaua abil jooned tõmmatud. Sellejärele kas jämedaid ehk peenikesi joonesid tahetakse tõmmata, walitagu ka pinsel, mis 2 sentimeetrist kuni 3 millimeetrini peened on. Joonetõmbajad, mida wesiwärwidele pruugitakse, piawad pika karwadega olema, õliwärwidele on niisugused paremad, millel mitte wäga pikad karwad ei ole, aga heaste painuwad on. Jämeda joonetõmbamispinslete seast walitagu niisugused wällja, millede karwad eestotsast õrnad on; kui joonetõmbamispinsel wette lastetakse, wälljatõmmatakse ja alumine ots ülessepidi hoitakse, siis piawad karwad otsekohe alaspidi rippuma, kofku jäema ning otsast ühetasa pikad ja peaaegu nagu lõigatud wälljanäitama; on ta aga teraw ja pruukimise läbi kangeste ärafulunud, siis on raske sellega

ühetafasi laiija joont tõmmata. Riitsa ehk peenikeste joonte tarwis wõetagu niisugune pinsel, mille karwad, kui ta wette ehk wedela wesiwärwi sisse on saanud lastetud, kofku ja otskohe jäewad. Niisuguse pinsle warjs piab pikk olema.

Koik nüid kirjeldatud pinsleselsid on harjastest wõi siakarwadest.

Peenemad pinsled.

Määrapinsel ehk ajaja. Enamiste on see pinsel määrara karwadest walmistatud, mis warre juurest, mille külge nad sidemega kõwaste kinni on köidetud, wäljaspoole wiltu seisawad ja jellkombel ülevalt otjast laiemad on kui warre juurest. On ümargusi ajajaid ja tafaseid ehk laiiju. Niiheaste laiad kui ümargused saawad wärwimise ehk peenikeste töö juures pinslejoonte ajamiseks, see on peenikeste pühkimiseks tarwitatud. On ka siakarwadest ajajaid, need on tafased, karwad seal külles pikad ja painduwad, on otskohe, otjadest peenikeselt lõhki, ei aja aga mitte nõnda õrnalt kui määrakarwalised. Kaupluses on ka määrapinsle farnaseid ajajaid, mis mitte määrakarwadest walmistatud ei ole; need seisawad määrapinsletest headuse poolest kauugel taga; neid tuntakse karwast ja otjade wärwimisest.

Tassija (Schlepper) on pisukesed pinsled wäga pika, peenikeste karwadega, mis sulewarre sisse on kinnitatud. Nad saawad wärwijatest, maalijatest ja lakkijatest, pea-asjalikult aga wantrilakkijatest tarwitatud, et laki- ehk õliwärwiga ühtlaseid joonesid otskohehes ehk kõweras jooksus wabal käel tõmmata.

Pooltassija ehk kirjutuspinsel, niisamati pisuke pinsel, mille karwad niisama peenikesed ja sule sisse pandud, aga mitte nõnda pikad ei ole kui tassijal. Need piawad õige painuwad olema. Pruukimise tarwis lõigatakse uuel pintslil teraw tipp

ära ja tarwitatakse teda kirjutamiseks, pikemalt peeniteje maalimise tarwis.

Maalijapinsel. Reid on osalt peenitejeft (näit. tõhu-) karwadest, osalt siaharjastest, mis siis ka õrnad on. Esimesi saadakse suleroo sisse pandult ja pruugitakse wesi-, õli- ja lakwärwidega maalimiseks, wiimaseid harilikult õliwärwide tarwis.

Kuldamise pinxel (Anschießpinxel). Seda saab ainult kuldamise juures pruugitud, löigatud kuld sellega ülesse wõetud ja fullatama asja peale pandud. Ta on väga harw ja umbes 9 sentimeetrit lai tasane pinxel hõredast, aga üksteise kõrwal seiswast määrakarwadest, mis kinnitatud otsadega kahe kindla paberilehelele wahele kinni on pandud.

Peale selle pruugiwad kuldajad ka weel ühte teist pinselt (Stuffpinxel), et sellega kulda kinnisuruda ja tolmust puhastada: ta on ümargune, kaunis jäme ja on tõhu karwadest, mis mitme suleroo sees kinni on.

Wuu- ja marmoriwärwide pinsled.

Lainetepinsel. Karwad on temal siaharjased, mis ühe tasase lauakele külles pleki sees kinni on, millest nemad umbes ainult 1,8 sentimeetrit pikalt kindlaste koos ja ühetasa tihtsalt wälljaulatawad. Tema warjs on tõmp ja lühike. Need pinslid on 7 kuni 12 sentimeetrit laiad ja peaaesjalikult selleks otstarbeks määratud, et heledama põhjawärwi peale wõitud niiskeid jooneliisi wärwisid (Majersfarbe) lainete farnaselt plakiliseks teha.

Löömise- ehk floppimise pinxel. Ta on tõmp ja 8 kuni 12 sentimeetrit lai, karwad on aga väga pikad, otsekohe seiswad, kanged, painuwad, jämedad siaharjased, mis niisamate nagu lainetepinslel sisse on pandud, aga warjs on märkja pikem. Temaga lüüakse niiske plakiwärwi (Majersfarbe) sisse, et puu-

loomusid nagu tammel petvalt ettetuua, osalt ka, et puud jooniliseks ja sooniliseks teha.

Lõhke mata, tõmbil süidme-pinsel on lõmispinslega palju sarnadust, ta pole aga mitte nõnda lai, harjased on ka otsekohe ning painuvad, aga mitte üsna nõnda pikad, seisavad hõredalt, on peenemad ja üheskes ühepikkused, warrel on seesama pikkus ja worm, nagu floppimisepinsel. Selle pinslega saavad mitmed süidme-jooned ühtlasi kuiva plakiwäriwi peale tehtud, jellwiisil et teda segatud plakiwäriwiga läbiniijutatakse, siis üle jämedahammalise kammi tõmmatakse, mis läbi karwad jalgukauupa lahku lähewad, ja nüüd sellega üle kuiva, wärwitud pinna tõmmatakse.

Lõhkenud, tõmp süidme-pinsel. On eesminewast ainult jellepoolest teistjuguine, et karwad natuke lühemad ja juba jalgukauupa on seatud, nõnda et neid üksnes tarwis on wäriwiga läbiniijutada, kui temaga jooneid tahetakse tõmmata, ilma et waja oleks pinjelt enne üle kammi tõmmata. Sooned saawad jelleläbi ühtlasemad, näitawad aga kunsti läbi sünnitatud wällja, nõnda et harilikult parem eesminewat joonepinjelt mõne puu jauts wõdetakse, sest et sellega loomutruud tööd wõib teha.

Pisuke tõmp süidme-pinsel on peenikesest pleki sisse pandud siaharjastest, mis 1,8 kuni 2,4 sentimeetrit ühtlaselt ja pikalt plekist wällja ulatawad. Pinsel on tõmp, 1 kuni 2 sentimeetrit lai ja pika warrega. Teda pruugitakse ühtkute waigu soonte puu sisse järelemaalimiseks ja tumeda plekkide tamme sisse maalimiseks. Peale selle on ta mõnus oliwäriwi maalimise juures, raswase, weniwa kuld-põhja panemise juures olikuldamises ja pisukeste pindade weniwa wäriwiga joonetamises.

Täppimisepinsel on ümmargune ja 1 kuni 5 ja 7 sentimeetrit jäme. Ta on jellepoolest hariliku

sibe- ja raamipintslest ijelaadi, et tal wäga pikad karwad on, mis pisukestel 7 kuni 9 sentimeetrit ja suurtel 9 kuni 12 sentimeetrit pikalt warrest wälja ulatawad. Karwad on selle pikkuse juures ometi üsna otselohke, painuwad, kõik ühepikkused ja hoiawad eest otsast ligistiku ja ümmarguselt kokku. Seda pinselt kastetakse ühe ehk ühtlasi mitme wärwi sisse ja täpitakse marmori karwaliseks tehtawa pinna peale: Pikad karwad lähewad pinna peal, mis sellega puudutatakse, laiali, misläbi kõikjuga sed kivid mitmesuguses suuruses, kujus ja kauguses mitmekesise wärwide waheldusega tekkib, mis ainult wäga suure waewaga ehk aega raiskawalt üksiku pisukeste pinslitega ja ka mitte nii loomutruult ning nõnda kaunis waheldustes järelemaalitud poleks wõinud saada. Ka siis, kui ühte loomurikkast juurepuud järele teha tahetakse, näituseks pähtlepuud, jalakajuurepuud j. n. e., on see pinsel töö kiirustamiseks kohaline pruukida.

Teised tööriistad puuwärwide juurde ja muuks otstarbeks.

Kamm süidme pinsle tõmbamiseks. See kamm piab 2 kuni 3 sentimeetrit pikk ja pak, aga ometi terawa otsaliste pidemetega olema; kammi pikkus võib 12 kuni 14 sentimeetrit olla ja selle pikkuse peale võib 18 kuni 23 pidet teha. Ta on sarwest ehk wintskest puust. Tema otstarbe on, sissekastetud, lõhastamata, lai ja soonepinselt läbitõmmata, et karwad kammi pidemete ja waheruunide pärast kooft lahti ja salkudesse lähewad.

Kammid tamme puuwärwi jaoks. Need teeniwad selleks, et haukusid tamme puus järele maalida. Nad on nahast walmistatud, mis siia juurde wintске, kindel ja õhuke piab olema. Pidemeid wõi tippusid võib ise õhukese terawa sulenuaga wälljalõigata. Pidemed piawad mitmesuguses lauses, aga

waheruumid kõik kitsad olema. Selguse pärast num-
merdame kammid ära:

Nr. 1. Kammipidemed võivad 6 millimeetrit
laiad olla, see on kõige tugevam kamm.

Nr. 2. Selle kammile tehtaife $4\frac{1}{2}$ mm. laiad
tipud, see on neljandil osa kitsamad, kui nr. 1.

Nr. 3. Selle kammile tehtagu 3 mm. laiused ti-
pud ja

Nr. 4. olgu 2 kuni $1\frac{1}{2}$ mm. laiuse tippudega.

Sga nende kammide pikkus võib 7 kuni 9 senti-
meetrit olla; lahtus seiswa kitsa pindade jaoks teh-
tagu füiski lühemad kammid, millega puhtam töö saab.
Peale selle võib ka veel peenemaid sarvest kammisid
pruufida.

Nr. 5. See kamm on sarvest, tema pikkus võib
4 kuni 6 sentim. olla: sentimeetri peale võib 11 kuni
15 pidet minna, pidemete waheruum piab väga kit-
sas ja nende otjad nüriks tehtud olema, mis klaas-
paberi peal ehk wiiliga võib teha. Et pidemed pai-
nuwad oleksivad, piab neil kõige vähemalt 1 senti-
meeter pikkust olema. (Waata tagapool tammepuuwärw
õlis!).

Tammepuuwärwi jaoks wee sees võib ülemise 4
ehk 5 kammi asemel ühte ainust sarvest kammi pruufi-
da. Tema sakid on 6 kuni 7 sentimeetrit pikad,
seisawad üsna ligistiku koos ja on õhukesed; sakid ja
kamm on kaunis painuwad. Selle kammi pikkus võib
14 sentim., laius 9 kuni 11 sentimeetrit mõeta.
(Waata tammepuuwärw wees!).

Üks ümargune pleki tükkene, mille läbi-
mõetja enam kui 2 sentimeetrit kannab. See saab
tükkese õhukesse kalewiga, nõgese ehk muu riidega
ümbermähitud, et sellega heledaid lappisid tammepuu
sisse teha, nagu parasipöole täielisemalt ja selgemal
kombel saab õpetatud.

Schabloneid on õliwärwiga, õliga ehk firni-

fega üle määratud kindlad paberid mitmesuguses suuruses, kus sisse joonitused ja muud wigurid on lõigatud. Selle otstarbe on, neid joonitusi ehk wigurisi ruttu ühe teise pinna peale wiia, sellwiisil et schablon pinna peale panna ja pinslega, milles nõuetaw wärw on, selle üle tõmmata. Schablone wäljalõikamise juures pandagu tähele, et wigurid natuke juuremad saawad lõigatud, kui nad eesolewa joonituse peal on. Wäljalõikamiseks pandagu paber ühe lõwa ja sileda aluse peale, kõige parem tinutatud rauudpleki peale. Schablonede abil võib ka heledaid ja tumedaid lappisid tammepuuwärwisse tuua, sellwiisil et heledaid pehme kalewiga (öliwäris) ehk puhta wammiga (wesiwäris) ärapühkimise läbi saada ja tumedaid nõuetawa wärwiga schablonest ületõmbamise läbi.

Restwaid kujutusewormisid võib pergamentist ehk õhukesest wassplekist walmistada.

Paused on paberid, mille peal nõelaotsaga läbititud joonitused on. Seda pruugitakse joonituse pauskotiga täppimise ja pühkimise abil ruttu mingi asja peale saatmiseks, et teda siis seal wäljamaalida. Tarwitust mööda saab paber ühe-, kahe-, nelja-, kuue- kuni kahesakordselt kottupandud ja siis joonitus nõela otsaga peale tipitud. Mida peenem nõel on ja mida peenem ning kuiwem must pauskottis, seda selgem on läbipaasitud joonistus.

Pauskott. Wõetakse kuiwa, heaste põletatud puusütt, tambitakse ehk õerutakse see peenikeseks pulwreks, panna linase lapi peale ja siutakse siis kiini. Teda saab torgitud joonituste läbipaasimiseks pruugitud.

Joonelaud. Hea joonelaud ei tohi mitte puududa. Klaasepad tarwitawad klaasilõikamiseks ühte lühemat joonelauda winklis kantidega, wärwijad ja maalijad piawad enestele pikemad ja õhemad joonelauad muretsema, milledele libamisi hõiweldatud kandid

on; pikkus wõib 0,70 kuni 1,12 meetrit ja laius 4 kuni 5 sentimeetrit olla; ta piab wintske ja sirge olema, aga ei tohi mitte raske olla. Joonelaud teenib muu seas joonetõmbamiseks: Ta pannakse selleks otstarbeks libamisi kandiga pinna peale ja tõmmatakse pintsliga, mida tarwiliku niiske wärwi sisse on kastetud, pikuti serwa mööda edasi. Pikemalt pruugitakse joonelauda joonitamise ning mõetmise juures.

Derumisekiwi on üks kiwi, mille peal wärwid kuiwalt ehk märjalt ja nimelt wees, õlis, terpeniinil j. n. e. õerutud saawad. Temal piab file pind olema, wõib 42 kuni 56 sentimeetrit pikk ja lai olla ning piab õige kõwa olema, nii et õerumise juures mitte ära ei wärwi. Ta seisab kuskil kõrgema koha ehk laua peal. Wõib ka pakjust klaasist, peegiklaasist õerumisekiwi walmistada, ja et klaas üleni oma aluse peal puhkab, tehakse pudru tauline, ruttu kuiwan kitt, lautatakse see aluse peale laiale ja surutakse klaas pikkamisi peale finni.

Õerumisepreß on see tõbriist, millega wärwisid õerumisekiwi peal puruks õerutakse. Ta on kiwist ehk klaasist ja fileda alumise küllega. Raskest kiwi preßid on alt laiad ning jooksewad pealt keegliwormil kõlku. — Uuemal ajal on wärwide õerumiseks masinad ilmunud, mis maalerite waewa wäga suurel määdul vähendawad. Need masinaid on mitmesuguses suuruses olemas ja saab igast suuremast materjaali kauplusest osta. Aga sellegi pärast lähneb õerumisekiwi ja preßi ikka weel wahete wahel tarwis. Riieaste kiwi peal õerumise riistad kui ka masin piawad igakordse pruukimise järele hooljaste puhastatud saama.

Wärwinuga, millega õerutud wärwisid kiwi pealt ja masina küllest ära wõetakse. See on lai, pikk nuga; tera wõib 17 kuni 26 sentimeetrit pikk ja 3 kuni 5 sentimeetrit lai olla, on terasest, laskeb

ennast heaste painutada, otjast on tema natuke ümar-
gune. Selle nua asemel on ka puust, sarvest ehk
rauast lapitsed (mõlad), mis õhukesed, umbes 7 kuni
10 sentimeetrit laiad ja libamiini teraga mis õerumise-
kivi peale litjutakse ja temaga, wärwi ühte huni-
kusse lükates, ära wõetakse. Hädakorral wõib ise
enelele puust sarnast riista walmistada; sarapuu
(pähklepuu) on selleks iseäranis omane. Lapits piab
õhukene olema, ennast hõlpsaste painutada lastma;
ferwad olgu õhukesed ja õiged.

Lapitsa ülesanne on ka titti peale määrada, nagu
punkt 9 all üleüldises reeglites kirjeldatud saab.

Üleüldised reeglid õli ja wesiwärrwide töö üle.

Nendes reeglites saawad kõikjused toimetusewiisid
arusaadawalt kirjeldatud, mis õli-, laki- ja wesi-
wärrwide pealemäärimise juures waja ette teada on,
üsnä lihtjast kuni kõige peenema wärrwimise ja lakkimi-
seni, mis karwapealt täidetud piawad saama, kui
neid töõsid soowimist möõda tahetakse korda saata.

1. Mida filedam üks õliwärrwiga määritus on,
seda wärrwide wõib tolm ja mustus sinna peale kinni
jäeda ja seda hõlpsamine wõib teda sealt ära häwi-
tada. Pietagu sell põhjusel ka juba harilikku wärrwimist
kaunis peenitejeks ja õrutagu kuiw põhjawärrw bims-
steiniga ehk ilaaspaberiga ära; sest mis töõ selleläbi
aja poolest rohkem maksab, saab sagedaste kahetõõrdelt
wärrwi puhtuse ja kestuse läbi wõidetud ja läheb
palju wärrwide, sagedaste mitte poolt nõnda palju wärrwi
fileda, kui krobeline põhja peale. Niisamati mida
peenemaks üks wärrw on õrutud, seda paremine katab
ta, lasseb ennast hõlpsamine ja rutemine töõtada, ja
töö tuleb ka palju ilusam ning filedam.

2. Wärwil segadus.

Wärw, mida wärwimisets, maalimisets ehk lakeerimisets saab pruugitud, ei tohi liig paks ega liig wedel olla, selle loomus piab nõnda olema, et ta ennast heaste määrida lasseb ja sealjuures nõudmist mööda katab, hiilgab ja kuiwab. Mida wedelam wärw oli poolest on, seda õhemalt piab teda tingimata peale wõidma, kui ta kestew piab olema ja pea kuiwama; sest just kõige wedelamal ja raswafemal wärwil tekib kuiwamise juures õhuke aga sitke nahk peale, ja selle niiske naha all olew wärw wõib wäga waewalt kuiwada. Sellepärast kuiwawad kõik raswased oliwärwid, mis tugewaste peale on määritud, wäga pikkamisi. Kõik oliwärwid piawad ühtlaselt ja õhufeselt laiale aetud saama, tsinkoliwärwid wäljaarwatud, mis harilikult paksuks jäetakse; ainult wiimane ehk walmis määrimine piab läike hoidmiseks natuke tugewamalt tehtud saama kui esimised wõided. Ka lakkwärwides wõib teiste teha, sest lakffirnisel on see omadus, et tale harwaste nahk peale kuiwab, ja siis on see wäga paks, waid tema läheb pikkamööda läbi ning läbi paksuks ja kõwaks; süiski hoiab tundja ennast, ta lakki paksjalt peale määrimist kui tarwis on, iseäranis kui oliwärwil aluspõhi, mille üle lakeerida tahetakse, raswane ja weel mitte kõwa ei ole. (Enam selleüle waata üleüldistes reegrites 11 ja wantrilakeerimise juures!)

3. Krittimine.

Toppewärwiks, ehk mis seesama on, klaasititiks wõta 1 osa heaste kuiwawat, kreedetud (kõige parem wana ehk weniwat) linaõli ja 2 osa keetmata linaõli ja tambu mõlemad kriidiga segamine; mida peenem kriit on, seda parem. Toppewärw saab järgmiselt tehtud: pane hunik kriiti õerumisekiwi peale ja tee sellest pisema ehk juurem ringiline tamm, jedamööda

kas enam ehk vähem toppewärwi tahetakse walmistada; wala siis sissepoole jeda kriiditammi linaõli ja pane natuke kriiti juurde, sega tugewa nuaga ehk puu tüfiga heaste läbi, ja lisa wähehaawal ikka enam pisukestes osades kriiti juurde, niipalju kui tarwis on, mida tammist ära wõetakse. Kui nüüd pudru nii kange on, et ta ennast segamise orgiga ehk nuaga mitte enam arendada ei lase, siis määri käed kuiwa kriidiga ja rõhu ning rulli kriiti nõnda kaua käte wahel, kuni kitt kõwa küllalt on. Kui mitte jugugi keedetud õli, waid, ainult keetmatat ja kriiti wõetakse, siis saadakse kitti, mis pigistamise juures seestpidi kõwa näitab olema ja wäljaspoolt pehme, lõgane ning määrdiw on ja sealjuures ka halwaste kuiwab. Wõetakse liig palju keedetud linaõli, siis kuiwab kittile nahk peale, ehk ta läheb pudedaks, jahuseks.

Klaasipaneja ning wärwija kitinuga on enamiiste tera otsast ümarguselt teraw, selja poolt on tema nõgus ja tera poolt kumer. Sellwormiline kitinuga on klaasipanemiseks ja harilikuks kittimiseks wäga mõnus, tal on aga see halbtus, et kittimise juures toppewärwi üsna siledaks ei tõmba, waid natukene õenistab. Teine worm, mis kitti tasandab, nõnda et tema pind koguni ühtlaseks läheb ja peale tõmmatud wärwi all tundmata on, saadakse, kui nual wiltu otsast maha käiatakse, nõnda et umbes 2 sentimeetrit pikk õige külge saab. See õige külge tasandab kitti ja on peenikese tööde juures iseäranis soovitataw. — Suitagu pinna kittimise juures üleliiga toppewärwi panemast, sest jelleläbi tulewad uued kühmad, mis peenema wärwimise ja iseäranis läike- ehk lakkwärwi juures koke filma paistawad. On kittimise töö walmis, siis oodatagu wärwimisega 1 kuni 2 päewa, et kitt enne ära kuiwaks; sest märja õlliwärwiga pintsliga karwad wõtawad määrimise juures ühe osa toppewärwi ära ja wärw segab enast wärste kitiga, mis läbi plekid

sihiwad, kuna toppewärwi ärapühkimine uueste lohkufid jünnitab; ka läheb öliwärw wärskelt titititud kohtades hõlpjaste läiketaks. — Tumedama wärmise tarwis tehtagu ka kitt tumedam, kui mitte ei ole mõeldud katwad wärwi mitu kord üle tõmmata. Selleks tambitagu kiti hulka tumedamat, kuiwawat, peenikest wärwipulwrit passiwast wärwist: Wõta halli jäuks natukene kübaramusta (Schwärze); punase jäuks kui jee tume on, furnupead (Totenkopf), Inglisepunast j. n. e.; helepunase jäuks menniget; pruuni jäuks kasjelerimulda, umbrat, põletatud ookerit j. n. e.; kollase jäuks wõta ookerit; punawärwi jäuks, jellejärele kudast ta heledam ehk tumedam on, wõta põletamata, põletatud ookerit, kasjelerimulda, kübaramusta, kas ühikult ehk teiste wärwidega segatult; walge wärwi tarwis wõetagu puhast tinawalge- ehk tsinkwalgekitti, mida heaste kuiwawast keetmata linaõlist ja ühest neist kahest wärwist tehtakse, ilma kriidi juurdelija- mata; walge kitt tehtagu wäga pakas, sest ta kuiwab tompus halwemine kui kriit ja laheb ennast wäga kindlas olekus paremine töötada. Neeenesest mõista, et tsinkwalge wärwi mitte tinawalgekitiga ja tinawalge wärwi tsinkwalgekitiga kittida ei tohi, sest mõlemil kordadel tekiwad pea nähtawaks jaawad kollased ehk walged plekid, sest et tinawalgewärw ennast muudab.

Wõib ka firnijest ja wärwist kitti teha, nagu wanfrilakeerimise juures pruugitud saab.

Partsellanitükide kofku klisterdamise kitti tehtakse kopal- ehk bernsteinfirnijest ja kriidist; seda segu õerutakse, tõmmatakse temaga tükkide murtud ääred ära ja lastakse neid niikaua kuiwada, kuni nad enam ei klisterda, tehakse nad siis soojaks, litsutakse passiwalt kofku ja lastakse tõuusewa soojuse juures täieste kowaks kofkukuiwada. — Ühte teist portsellanikitti walmistatakse pakjust piimast ehk juustust ja kustutamata lubjast.

Mõlemad osad õerutakse nuaga kiudutõmbawaks koguks. Ka schellakiga lajewad tüfid endid soojas olekus kofku litjuda.

4. Wärwitub ehk wärwitawa asjade puhastamine.

Enne wärwimist waadatagu järele, kas pind, mis wärwitub piab saama, raswane, õline ehk ülepea määrdene ei ole ja puhastatagu olewad plekid terpeniiniõliga heaste ära; on need puu sisse tunginud, siis kaabitakse neid nuaga ehk klaasitükiga wälja. On aga palju raswaplekkisid, siis määri esiteks lupja ja wett (lubjapiima) peale; lase lubi kuitwada, puhasta teda puhtalt ära ja wärwi: Rasw ja õli tõmbab lubja sisse. Peaaegu weel halvemad kui harilikud raswaplekid on tõrwaplekid, jest jelle kõrwal, et need mitte ei kuitwa, sünnitawad nad peale määritud wärwi sisse nähtawaid ning määrgasid plekkisid; kaabitagu tõrw esite kaunis puhtalt ära ja tõmmatagu siis wiinakiwilakfirniisega üle, mis juurde juba harilik tišleripolituur kõlbulik on: tõrw ühineb sellega, kuitwab ära ja ei saa mitte enam wärwiga segatud. Lindi-plekid lajewad endid klooriwee, hapuristikheinajoola, tšitronisahwti, wäga lahjendatud salpeetri- ehk joola-hapuga ära beitsida: Hapusid piab ettewaatlikult plekkide peale panema ja mitte kauemine mõjuda lastma, kui tarwis on; weega ärapestemise läbi tehtakse hapud mõjutaks. Plekid, mis lubja läbi uue tammepuu külge on tulnud, kautatakse äädikaga pestemise läbi ära.

Kõigist pindadest, mis wärwitub piawad saama, piab tolm, liiw ja sapp ärapühitud saama. ja kus wiimane kõwaste kinni on, piab teda kaapimise- ehk seebiga pestemise läbi kautada katsuma.

Pestemine wõib weega üksinda ehk ka lehelisega sündida. Kui nimelt sopp nõnda kõwaste kinni on, et wesi teda mitte lahti ei suuda wõtta, siis tehtagu järgmiselt: et k u l m wihmawesi ja w a l g e seep kõige

paremad wahendikud oliwäriwõdētuse puhastamiseks on, siis wõdetagu wamm ehk willane lapp, kätetagu jeda külma wihmawee sisse ja nühitagu siis jellega üle walge seebitüki, kuni kange waht sigib, ja tõnnatagu üle pinna, mis ärapestud piab saama, ülewelt kuni alla, nõnda et terve pind seebiweega tehtud ja märjaks saab. On nüüd wammiga õerumise läbi sopp lahti läinud, siis saab see ja seebihaast puhta wammi ja puhta külma wihmaweega õige puhtalt äraloputatud; siis pestakse wamm ära ja pigistatakse kuiwaks, kuiwatatakse jellega suurem osa wett ära ja puhastatakse siis wiimaks puhta hirwenahaga pind täieste kuiwaks. Kange seebi haast wõtab soppa täieste ära, ilma oliwäriwi rikkumata, wäriw näitab peaaegu nagu uus ja isegi läige tuleb jälle puhtalt ette. Pandagu ka löödud munawalget selle külma wee hulka, millega õige wiimaks loputatakse, misläbi läige ja wäriw weel elawamaks saawad. Määrdeseebihaastal aga on see kahjulik omadus, et ta kuiwa oliwäriwi külge hakkab, ja wõdetakse sinna juurde weel sooja wett, siis teeb see kõwa wäriwi pehmeks, ning selle asemel, et soppa ära häwitada, pestakse paiguti oliwäriw ära; paiguti pestakse sopp alles õige kõwaste jellesse sisse ja ei wõi teda sealt enam wälja saada; pitemalt ei kau mitte jesseläbi ainult läige, waid, mis weel pahem on, wäriw läheb jellega ühendatud sooja haasta läbi pehmeks ja saab waewalt jälle kõwaks ja kindlaks, nagu enne oli, ning jeda wähem, kui kõhe uneste üle määratakse.

5. Wäriwide õerumine

fünnib kas masinas ehk õerumisekiwi peal. Kui wäriw, mis õerutud piab saama, tükkides on, siis piawad need esiteks õerumise pressiga pulwriks tehtud saama. Sellejärele kas õli ehk wesiwäriwi tahetatakse walmistada, saawad wäriwid õli ehk weega õerutud;

lakkfirnise jekka pruukimiseks öerutakse wärwisiid terpen-
tiiniõliga. On ta peenikeseks küllalt öerutud, siis
wöetakse ta wärwinuaga ehk laastuga ära. Wäriw
on seda ilusam ja seda suurem katmise- ning segamise-
wõimuline, mida peenemaks ta öerutud on saanud.
Mõned lasjewad endid ruttu, teised ainult pikkamisi
peeneks öeruda, ja mida halwemine üks wäriw ennast
öeruda lasseb, seda wähem tohib teda korraga öerumise-
kiwi peale panna. Wäriwid, mida mitte sugugi ehk
koguni wähe waja on öeruda, on öliwäriwides ise-
äraniis järgmised: karmin, tsinnober, krapplakk, kobalt-
sinine, ultramarin, puhas kiinruus (kübaramuust); järg-
mised pruugiwad ainult wähe öerutud saada: tina-,
tsink- ja lumewalge, kroomkollane, mennige, südiroheline,
tsinkhall j. n. e. Järgmised lasjewad endid üksnes
pikkamööda peenikeseks öeruda: krennitserwalge, kriit,
Neapelikollane, enamad ookeriselsid, Berliinifinine,
grünspan, Schweinfurti roheline j. n. e.; kestmiselt
öerutawad on: põletamata ja põletud Itaalia-lakk,
kasselermuld, põletamata ja põletud umbra, Inglis-
punane, uuspunane, furnupea, lendarwamauweri,
Florentiinilakk, leheroheline, tsinnobriroheline, mõned
mustad wäriwid, kuiwatusematerialid jne. Terpentini-
õli sees lasjewad wäriwid ennast paremini öeruda, kui
linaõli sees; wee sees lasjewad kõik nimetatud wäriwid
endid heaste öeruda, peale Neapelikollase, Berliini-
sinise ja krennitserwalge. — Schweinfurti- ja His-
paniaroheline pole mitte wefiwäriwid. Mõned wäriwid,
nagu enamad ookeriselsid ja kriit, ei saa wefiwäriwina
pruukimiseks harilikult mitte öerutud, waid lastakse
neid enne mõni aeg wee sees rahuliste, ilma liiguta-
mata liguneda, ja kui nad küllalt ligunenud on,
segatakse neid pruukimiseks liimiga ja tehtakse tarwitust
mööda weega wedelamaks; ligunemata, raskest, liiwased
wäriwi osad wajuwad siis põhja; piab siis tehtud
wedelat wäriwi mõni aeg rahuliste seissta lastma,

ülemise, kõlbliku oja äratallama ja põhjapära ära wiskama. Iseäranis ruttu tekitab põhjapära, kui segatud wärwid wee poolest õige wedelad on. Selle toimetamise läbi, mis weega puhastamiseks nimetatakse, ei saa wärwid mitte ainult peenemaks, waid ka puhtamaks ja ilusamaks.

6. Wärwid, mis ruttu ehl pikkamööda kuiwawad.

Ruttu ja heaste ilma kuiwatuswahendikuta kuiwawad järgmised wärwid ridamööda: grünspan, Berliinisinine, mennige, tinawalge jne. Kõik teised wärwid ei kuiwa mitte nõnda ruttu ja iseäranis järgmised wäga pikkamööda: kiinruus, kasselermuld, kõik ookeriselsid, tsinkwalge jne. Wiimased neli felti piawad kuiwatusmateriali hulka jaama, iseäranis mõlemad esimesed. Et ühte kindlat juhtnöõri kõige wärwide kohta saada, siis pruugitakse ainult sajandat ruumiosa kuiwatusmateriali wärwi hulka segada, nõnda et siis ikka 100 toobi tehtud wärwi kohta 1 toop õerutud kuiwatusmateriali küllalt on. Pealegi pandagu aasta aega, muid olekuid ja wärwi omadust tähele; aga waadtagu, et mitte rohkem kuiwatusmateriali wärwi hulka ei saa, kui just tarwis, sest wärwidel piab aega olema ka seespidi kõwaks saada, ü's iseus, mida kuiwatusmateriali läbi harwaste wõib torda jaata.

7. Wärwi hinnad.

Et materialide, iseäranis linaõli hind tihti wahetab, siis ei wõi neid mitte karwapealt ülesse anda. Üleüldse on järgmised wärwid ikka wäga kallid: karmin, kobaltsinine ja parem ultramarin; mitte nõnda kallid on järgmised: indigo, krapplakk, tsinnober, Berliinisinine, Schweinfurti roheline, grünspan, Florentiini- ja Wiinilakk, kroomkollane, siidiroheline, nendest odavamad on järgmised wärwid: lubi, kriit, pea kõik ookeriselsid, tinawalge, tsinkwalge, furnupea,

Inglispunane, uuspunane, Hiinapunane, mennige, kübarmust (kiinruus), tsinkhall, luumust (mitte elfenbeinimust), kasselerimuld, Kölni muld, Itaaliaalakk, umbra, leheroheline, tattedroheline uusjälleroheline, uusrroheline, mineraalvine, mäefine, lubjafine, kroomroheline, tšinkroheline, roheline muld ja kuuwatusematerialid.

8. Wärvide liipimine.

See võib mitme viisi peal sündida, ja nimelt;

a) kuiwa õlivärvi kuuvalt liipimine bimssteiniga,
 b) kuiwanud õlivärviga värvituse bimssteiniga ja weega liipimine,

d) liipimine bimssteini ja terpentiniõliga,

e) liipimine bimssteini ja viinawaimuga,

g) liipimine bimssteini ja linaõliga,

h) liipimine bimssteini ja õlivärviga,

i) kuiwa õli- ja lakvärvi õrutud bimssteini ja weega liipimine ning lakvärvi poliirimine,

k) kriidiliimivärviga värvituse bimssteiniga, weega jne. liipimine,

l) liipimine klaasipaberiga ja asjaga.

a) Kuiwa õlivärvi kuuvalt liipimine võib väga tululik olla, kui õlivärv, mida liibitud piab saama, õige kuuw kõwa on; põle ta aga mitte kõwaks kuiwanud, siis pehmineb ta weel enam ehk vähem liipimise all, jelleläbi hakkab värv bimssteini külge ja kui siis töö mitte ei edene, pannakse parem wett juurde. Ühe peenikese värvitusele on see kuuvalt liipimine ainult siis mõnus, kui kuuw värv küllalt pakfult peal on ja jellepärast nõnda kauugelle äraliibitud võib saada, et kõik lohud ja muhud tasajaks tehtud saawad.

b) Bimssteiniga ja weega liipimine võib ühe vähem apra ehk kõwaks kuiwanud põhja peal ettewõetud saada, ei ole aga ka, nagu eesminew

töö siledaks tehtaw, kui mitte liipimiseks rohkeste wärwi ei ole.

d) Liipimine bimssteini ja terpen-
tiiniõliga on siis asjakohaline, kui kuiw ära-
liibitaw wärw õlist õige raswane on ja vähem ras-
waseks piab saama: Terpentiiniõli, kui teda rohkel
osal saab pruugitud, wõtab õli ja wärwi üleliiguse
hõlpsaste ära, aga liipimisevahendiku rutulise ära-
hingamise läbi läheb see töö natuke kalliks.

e) Liipimine bimssteini ja wiina-
waimuga on lakimäärituse peale soowitaw, mis
uendatud ja üleliigsest lakist wabastatud ja mille
pind ühtlasi siledaks ning tasaseks piab saama tehtud;
üks juhtumine, mis sagedaste küllalt ette tuleb. Wana
lakk on wäga harwaste nõnda pude, et ta bimssteini
ja weega äraliibitud wõib saada, niisamawähe hak-
kawad bimsstein ja õli peale ehk bimsstein ja märg
õliwärw. See wiimane töö ja ka terpeniiniõliga
liipimine ei ole sellepärast soowitawad, et wärw,
terpentiin ja bimssteiniõsjad liipimise ajal lakkiga
ühinewad ja karedust ettetoowad ehk weel enam prahti
peale kannawad, mis waewalt ärajaadetaw on, sest
et juba wanas lakkwärwimisest on liig palju materiali
ees, mis läbi selle kestus rifutud saab. Toimetatakse
järgmiselt: piab näitujeks walge lakk ühe ukse külles ära
liibitud saama. Wõetagu kanget wiinawaimu, sest nõrk
ei sulata lakki mitte tarwiliselt, ta pehmitab teda
ainult paiguti ja rullib ennast sellega bimssteini alla.
Wala natuke wiinawaimu ühe kõrge, kitsa riista
sisse, pane üks lauanauga käepärast walmis, mille tera
sile ja sirge ning ilma kõige wähema hammata piab
olema, et ta mitte ei kratsi ega joonesid tee; nua
tera piab kaunis pikk, õhuke, painuw ja nõnda lai
olema, et pea kaugel küllalt taga seisab. Wõta üks
maha ja pane teda kahe pingi wõi tooli peale lasta pisukese,
kuiwa raamipinõlega wiinawaimu sisse ja tõmba ukse

Kuskilt kohast kats ehk mitu kord järjestiku ruttu üle; liibi niikohes lakk natukene bimssteiniga läbi ja võta lauanuga, parema käega selle peast ja pahema käega tera seljast kinni, hoia natuke wiltu, nõnda et selg weidi sinu poole on, juru pahema käega kõwaste tera peale ja kaabi puu loomupidi, nuga enese poole tõmmates, pehmendatud lakk ära, mis nua külge kinni hakkab ja igakord teise nuuga sealt ärawõetud piab saama. Nüüd määri uksel jälle üks teine koht ja kaabi ära, kuni sedawiisi tükk-tüki järele terve üks walmis on. Kitsa ja sügawa pindade jaoks (näituseks madalad ringid ukse-tahwite ümber) võetagu üks lapitsitauline raud, näituseks lai nuga, mis risti katki murdunud ja murtud otjast äraliibitud saanud. Kui nua tera file on ning osawaste töö kallale minnaks, siis võib tööd ruttu ja pinda wäga tajaseks teha, piab aga selle peale waadatama, et nuuga kaapimise ajal pehmet lakk kõrgemast kohast madalamale tõmmataks, kuna üleliigne lakk ühtlasi nua eest ära liikatse. Ukse peale järele jäenud lakkiwärv on pea jälle kindel ning kõwa, ja on nüüd palju endisest raswajest olekust kautanud, misläbi ta uue wärvimisele kestwat põhjawärwi annab.

Lakkfirnis, mis bernssteinist ehk kopalist on, ei jula mitte nõnda hõlpsaste kui walge dammarlakk, wiinawaim üksi ei ulata selleks mitte, sellepärast võetagu kas kanget wiinawaimu, terpentiniõli ehk mõlemist ühepaljus. Wiimase segamisega on ka wõimalik lakeeritud lauudade walgeid ääresid ja plekkisid ära kautada, selleläbi et puhast linane lapikene segu sisse kastetakse ja üks ehk mitu korda sellega üle pleki tõmmatakse.

g) Liipimine bimssteini ja linaõliga on firnisega määritud puu, näit. tammepuu peale pruukida; mis kare on; külmad saawad ära liibitud ja õli ehk bimssteini osad täidawad loomud täis, ilma

et puu ehk puuwärw jelleläbi kahju kannataks. Üleliigne liipimisejoga pühitakse lapiga ära. Segatagu linaõli hulka natuke terpentiniõli, et firnis paremine ärajalaks ja, mis pia-asi on, et selle läbi ruttu kuivawat põhja saaks, mida tarwis on, kui weel kord firnise ehk õliga määrida tahetakse. Ka uut firnijega wõidmata puud wõib õli- ja bimssteiniga äraliipida, iseäranis tamme, kus juures aga tähele on panna, et toores tammepuu õli läbi tumedamaks ja sagedaste mustpruuniks läheb; sellepärast on soovitatav, et puu, mis lakeeritud piab saama ja mitte päikese ning tuule käes ei seija, esiteks kopallakfirnijega, mis ruttu kuivab, üle jaab tõmmatud, mis läbi puu heleda karwa alles hoiab.

b) Liipimine bimssteiniga määrjas õliwäris on iseäranis tähtjas, sest seda piab wäga sagedaste ettewõtma; tahetakse ühte puhast, filedat õli- ehk läikewärwõietust, ühte latiwõietust, ühte kaunist puu- ehk marmoriwärwi tegewusele tuua, siis piab nimetatud liipimist ettewõtma.

Liipimiseks on kaks ehk mitu pehmet bimssteini tüüki tarwis, pikemalt üks ehk mitu Schoti kiwi ehk nende asemel kindlad bimssteinid ehk wilmaste kiwide asemel kõlbulik nuga, nagu mõni rida allpool kirjeldatud jaab; pikemalt on selleks tarwis: liipwärm, pinsel, ajaja ning weşi; siis ka nuga, nurladesse hunikusse koguwa liipimise kogu ära lõikamiseks. Asjal, mis liibitud jaab, piab õlipõhjawärm olema, mis õige kuiw on ja kus juures ka juba suuremad haugud ning lohud äratititud on saanud. Kui see põhjawärm teraline on, siis õrutagu teda esiteks kuiwa bimssteiniga natuke ära, et hiljem mingi liiwatera bimssteini alla ei hakka, mis liipimise juures määrja värwi sees palju kahju wõiks sünnitada ja mis siis mitte nõnda hõlpus pole kõrwale saata. Liipimisewärm õrutagu tinawalgest ehk tsinkwalgest keetmata

ja natukesee teedetud linaõliga ning tehtagu teda pruukimiseks terpentiniõliga wedelamaks. Selle wärwiga, mis mitte pak's ei tohi olla, wõitakse ühte osa, wõetakse peenikene, pehme bimsstein ja liibitakse sellega niikaua ringi, igast kohast heaste trehwates, kuni külmud wõimalikult kadunud on. Liipimise juures on tähele panna, et iseäranis alustuses mitte liig kõwaste bimssteini peale ei lit'suta, waid kergeste ja lahtiselt liibitakse, et puu külmud ja muud kõrgemad kohad, — nagu kuuse sooned, mis harilikult kõrgemal seisawad ja ehk küll kõwemad on kui kõrwal seisaw puu, siiski aga hõlpsaste bimssteiniga surumise läbi sissewajuwad — ühtlaselt siledaks saawad. Kui wärw pika liipimise järele weel pehmet's ja raswafets jäeb, siis piab terpentiniõli juurde lisama, läheb ta aga ruttu lahjaks ning kuiwaks, siis segatagu natuke linaõli hulka. Wanad wärwid on selle töö tarwis harilikult liig weniwad, sellepärast wõetagu wärskelt õrutud. Mida peenem ja õrnem wärw on, seda parem; nõnda on tsinkwalge parem kui tinawalge, ja see palju ette kui ooker ehk kriit. Arwatakse, et pindtasane küllalt on ja on wärw liipimise wältusel pak'suks ning tuhmi'sks läinud, siis wõetagu Schottimaa kiwi, ehk selle puudusel kindel ja kõwa, aga peenikene bimsstein, mida esiteks õliga ülemääratakse, kui ta alles uus on; ajaja ehk ühe teise pinslega pritsitakse puhast wett pinna peale ja liibitakse Schottimaa kiwiga ehk plingi bimssteiniga weel kord tubliste läbi; peale pritsitud wesi wõtab nüüd üleliigse wärwi külmade pealt ära ja täidab lohud sellega täis. Haugud ehk teised sügawal olewad kohad, mis ennast mitte liipida ei lase, wõib hiljem, kui liibitud wärw kuiw on, täis kittida. On nüüd pind wõimalikult siledaks tehtud, siis jäetakse liipimine järele ja puhastatakse peale kogunud purud ajajaga ära. Mõned pruugiwad ajaja ning Schottimaa kiwi asemel pehmet, laiija õliwärwi

pinjelt, millest nad õlivärwi esiteks nuaga ära kraabivad, teda laiaks litsuvad, wette kastawad ja juure kiirusega kerge käega wiltameisi hoides üle pinna tõmbawad; selle liikumise läbi saawad ainult liibitud värwi kõrgemad kohad puudunud ja ühiküsus kohtades humikus olew liipvärw teistesse, sügawamal olematesse kohtadesse wiidud, kuni pind täiesti sile on. Kõige kindlam ja usinam wiis siiski ühte bimssteini ja õliwäriwiga liibitud pinda silendada, on see, et värw lauamuga tajaseks kaabitakse. Et sell wiisil palju aega raiskamata jäeb ja sealjuures puule kahjulik wefi ära saab hoitud, on selgeste arusaadaw; liipimisvärw pinna peal piab aga peenikene ja pakš olema. Tarwis on hoolega tähele panna, et mingit joont ehk karedust liipimisvärwi sisse ei järe, sest kui see kõwaks on saanud, wõib neid üksnes juure waewaga klaaspaberi, bimssteini ehk kitti abil kautada.

i) Kui wanud õli- ehk lakkwärwi liipimine õerunud bimssteini ja weega ei wõi, kui värw wõimalikult peenikeseks ja siledaks piab saama, mitte kõrwale järeba. Bind piab juba wäga tajane olema, enne kui ta õerunud bimssteiniga tehtud wõib saada, muidu jaoks töö wäga pikaline ja waewaline olema. Seda jeltsi liipimist wõetakse siiski harwaste õliwäriw peal ette, küll aga ja sagedaste peenikesse lakkwärwi peal. Toimeta järgmiselt: Tee tükk bimssteini tules kuumaks, pulwerda teda siis õerumisekiwi peal ja õeru tema weega peeneks. Pane siis õerunud bimsstein ühe kitsa ja kõrge riista sisse, näit. kitsasse tasssi, wala natuke wett juurde, liiguta bimssteiniga segamine ja lase natukene aega seista, wala ülemine wedel osa ära ja heida põhjapärge kõrwale; wõta willane lapp, pane teda neljamurgeliselt kokku, kasta peenikesse bimssteini sisse, nõnda et ta läbi ja läbi märjaks saab ja liibi sellega pinda; kanna hoolt, et lapp mitte kuiwaks ei lähe, sest wett ei tohi

liipimise juures puududa; ära litsu ka kõwaste peale ega liibi mitte liig kiirelt ja kaua ühe koha peal, et sellest tõuuswa sooja läbi lakkwärw mitte pehmeks ei lähe ja kõwad, terawad tükikesed sellest bimssteini hulka ei lähe, mis läbi osalt karedad jooned, osalt koguni kärnad tekkivad, mis wäga raskest kautada on. Kui pind tarwiliselt file on, siis wõta märg wamm, puhasta liipimise jodi üsna puhtaste ära ja kuiwata siis pinda niiske afnanahaga (Fensterlederiga). Töö on siis walms, kui pinda weel kord lakkwärwiga üle tõmmatakse; jarnasel korral aga, kui wiimane lakkwärw juba peale on tõmmatud ja see pärast äralliipimist oma täit hiilgust tagasi piab saama, siis piab poliirima.

Poliirimisest. On peenikeseks lämustatud bimssteiniga hoolsaste ettetöötatud ja liipimisesodi wammiga ärapuhastatud, et näha, kudas töö edenenud on, ja on see hea, siis pestakse kõik wammi ning weega õige puhtaks. Et nüüd poliirimise juures kindlat tagajärge saada, siis liibitakse weel kord terwet pinda ühtlaselt peenikeseks lõmistatud ehk läbisõelatud kriidiga, ja puhastatakse liipimisesodi õige puhtaste pealt ära, sest kõige wähem peale jäenud fopp sünnitab plekkisid. Siis õerutakse õrnalt pehme, puhta, wana siidirätikuga üle pinna, kuni hiilgus kääs on.

Tähendus. Hiilgus tuleb walguse fileda pinna pealt tagasiirgamise läbi; mida filedam pind on, seda kõrgem on ka hiilgus; ta hiilgab seda enam, mida wähem tema peal külmastid ja lohkusid on. Wõia, näituseks, ühte liibitud ahju peenikese liiwa ja weega ning ta läheb tuhmiks; liiwa läbi ettetoodud walged jooned on sellepoolest süidlased, et ta oma hiilgust on kautanud. Seesama lugu on õerutud bimssteini ja weega lakkfirnise peal liipimise juures. Need jooned nüüd, need krobefused, mis hiilgust takistawad, piawad ärahäwitatud saama. Ärahäwitamine läheb seda kergemine korda, mida peenemad jooned on. See wõib kahel wiisil sündida, kas edasiliipimise läbi ilka peenemaks saawa pulwriga, nagu näituseks klaasliipimise ja gipsmarmori poliirimise juures lugu on, ehk soojuse läbi, ja

just soojus on see, mis lakkvärwide poliirimise juures pearolli mängib. Siidi rätikuga õerumine sünnitab kestmist soojust, mis lakkfirniise pinda pehmenab, peenikesed, walged jooned pehmenadatu, woolawa lakiga täis täidab, selleläbi pinda võimalikult silendab ja sellega hiilguse wäljameelitab. Siidi rätik on wana, õrn, peenike ja ei wõi sellepärast enam mingit uut kriipsu lakkfirniise sisse teha.

Mitte iga lakkfirnis pole poliirimiseks kohane: ruttu lõwaks minew ei kõlba selleks; sellepärast wõetakse kestwa lakkfirniise tarwis kopalit ja ilma wahewahendikuta ehk weega pleegitatud, keetmata linaõli, terpentiniõli ja mitte sugugi kuiwatusmateriali. Walge lakkfirniise tarwis wõetakse dammarit, natuke nimeetatud linaõli ja enne tarwilise osa terpentiniõli sees ülessefulatatud wähe kopalit ning dammarit. Lakkfirnisel piab hea hiilgus olema, ei tohi mitte ruttu kuiwada ega kergeste oma ühikusse jagudesse lahkuda, waid piab sitke ja kokku hoidew olema. Puhas lakkfirnis on kõige parem; hulka segatud wärw wõtab temal jagedaste nimetatud head omadused ära, fiiski on tsinkwalgega segatud lakkwärw iseäranis hea poliirimiseks, kui tema 40 kuni 50 ruumioja keetmata linaõliga kokku on segatud.

Walge lakkwärwi hõlpsaste ja ruttu poliirimine sünnib järgmiselt: Kui wiimane wärw peale on tõmmatud, mis terpentiniõli sees ülesfulatatud dammarit, natukefest wanast, weniwast linaõlist, wähest kopalist ja pisut peenikesest terpentiniõli sees õerunud tsinkwalgest koos on (waata tagapool walge lakkwärwi üle), siis oodatogu nõndakäua, kuni lakk liipimiseks küllalt kuiw on, mis juba 6 tunni pärast, harilikult alles teisel päewal sünnib. Siis liibitakse hooljaste õerunud ning lõmistatud hirmssteini ning weega. See liipimine piab otsekohe, aga mitte ringliselt sündima; piab ka igast kohast ühetasa liipima, sest need kohad, mis mitte heaste liibitud pole, saawad harilikult wähe hiilgust. On nüüd liipimine õigel ajal ning korra-

pärast toimetatud ja kõik joga hoolaste ära puhastatud, siis näha, et hiilgus iseenesest peagi jälle nähtavale tuleb, ka ilma siidi rätikuga õerumata, iseäranis siis ja ruttu, kui nüüd laff suuremat sooja saab, olgu ilma ehk tua soojemaks mineku läbi; aga ka ilma suurema soojata tuleb hiilgus, siiski ikka alles järgmisel päeval.

k) Liipimine kuiwatatud bimssteiniga ühe põhja peal, mis kriidist, liimist, weest ja ehk weel ka mõne wärwi juurde lisamisest koos on. See liipimine pole mitte üksnes mingi peenema wesiwärtwile, waid ka kui põhi õliwärtwile hea, mis näituseks ühe kareda seinaga ehk wäga kareda puu peale pruugitud piab saama, kus ta siis, iseäranis kui aja ning raha peale saab waadatud, soowitaw on, kestuse pärast aga vähem. Mida karedam pind on, seda sagedamalt ja rohkemalt piab kriidipõhi pealekantud saama; töö ja material jääwad ühesuguseks, kas alus õli- ehk wesiwärtwi tarwis saab. Toimeta järgmiselt: Lase kriit tükk aega wee sees liguneda ja sega siis mõlemad pakjaks pudruk; siis wala $\frac{1}{3}$ kuni pool osa liimitett juurde, sedamööda kudas see liimi poolest kange ehk nõrk on, liiguta liim heaste wärwiga segamine ja määri pinna peale, ja kui see kuiw on, kiti teda liimist ning kriidist tehtud kitiga ja lase kuiwada, enne kui pind liibitud ja weel kord wõitud saab; piab see weel kord määritud saama, siis pandagu liimwärtwile weel natuke kriiti, ja kui waja, ka natuke wett juurde. On nüüd liipimisewärtw heaste kuiw, siis liibitagu teda pehme bimssteini tükiaga hoolaste, kuni pind sile on. Piab tumedamat wärtwi peale määritud saama, siis pandagu nõuetaw wärtw, natuke kübaramusta, pruuni, sinist, kollast ehk punast kriidi sekka. See ei tohi aga liimi poolest mitte liig nõrk ega liig kange olla; liig kange liimi juures ei hakka bimsstein mitte peale; on

liig wähe liimi seas, siis on wärw liig lahtine liipimiseks; ka pakatab liimipõhi pärast hõlpsaste, kui ta liig kangeste liimitud on; lasseb ta aga ennast heaste liipida, siis tõmbab õli weel küllalt sisse, ja selle üle määritud õliwärw sünnitab siis liimiwärwiga enneminde kindlat, kestwat pinda.

Bimssteini asemel võib kriidipõhja ühel teisel wiisil silendada, nimelt kui lühikesed tükiid pinsle abil weega märjaks tehtakse ja kääe pakaga ehk parem märja rätikuga üle pühitakse ja pehmeks läinud wärwi kühmadest lohkudesse litsutakse. Et liiwatade eest hoida, tehakse heaste, kui lõmistatud kriiti pruugitakse.

Soitagu aga niisuguseid asju, mis niiskes kohtas ehk ka sagedaste waheldawas temperatuuras seisawad, kriidiliimipõhjawärwiga toimetamast: liim läheb pehmeks ja õliwärw läheb ühe osa liimipõhjaga pikkamööda lahti.

e) Klaasi- ja liiwapaberiga liipimine on selleks, et kuiwanud wärwi karedust kautada; suured ja kõwad kühmad ei lasse endid sellega küll mitte kautada, ta hakkab aga palju enam peale, kui õrutud bimsstein, ei tee aga nõnda peenikest tööd. Wida peenem töö piab saama, seda peenem piab ka klaasipaber olema. Pruukimise tarwis lõigatakse poogen klaasipaberit mitmeks piisuseks tükiiks, pannakse iga üksik tükk neljanurgaliselt kokku ja liibitakse sellega pikuti pintsliga joont mööda. Piaks klaasipaber weel mitte peenikene küllalt olema, siis pane 2 tükki liiwakülgedega wastastiku. Klaasipaber on wärwijale alati tarwilik ka siis, kui ta ainult kestmist peenikest tööd tahab teha. Ühte peenikest lakkwärwi ei tohi aga mitte klaasipaberiga õrutud bimssteini asemel liipida; see saaks teda rikkuma.

9. Sapitsemiseft ehk spahteldamisest.

See sünnib kareda, mähklise pinna peal, et seda silendaks ja tasaseks teha; seda tõmmatakse nimelt paksu,

ruttu kuiwawa wärwiga üle, mida lapitswärwiks nimetatakse. Lapitsemise juures on esimene asi kestus, ja on töötataw pind suur, siis piab ühtlasi ka lapitswärwi odawuse ning selle peale waatama, et ta ennast ruttu ja heaste liipida lasseb. Kõige esimene asi on siis lapitswärwide kõlbuline kokkupanek; selleks wõetawad materialid piawad kestwad olema, ennast heaste liipida lastma, ruttu kuiwama ja madalas hinnas seisma. Odawad ja ühtlasi kestwad wahenditud on kriit ja linaõli; selle tarwis et nad endid heaste liipida laskestiwad, pandagu umbes 10-nes osa peenikest lāmustatud vokerit sekka ja kuiwatamiseks tarwilik osa kuiwatusmateriali, nimelt peeneks pulwriks tehtud kullasiledust, menniget ja keedetud linaõli. Sellel wiisil kokkutehtud lapitswärw on iseäranis kareda seina peale soowitaw. Piab lapitswärwi üle walge eht koguni hele wärw tulema, siis segatagu ka tarwiline osa tinawalget selle hulka, mis ühtlasi ka kuiwamist edendab. Kui sein wäga kare on, nõnda et müirimiselubja sekka sattunud sõmerkiwikesi seal peal nähtakse, siis piab neid tasase telistikwiga maha nühtima. See on esimene töö, teine seisab selles, et seina, enne kui ta lapitsitud saab, poole keedetud ja poole keetmata linaõliga joodetakse, mis seina sisse tõmbab ja lapitswärwile kindlat põhja annab, sellega hädaste tarwiline ette walmistus on. Õlitatud sein lastakse paar päewa kuiwada ja tõmmatakse temale siis lapitswärw järgmisel wiisil peale: selle järele kui lapitswärw õrumisekiwi peal pudrustikus on tehtud, et ta kauugelt mitte nõnda kõwa ei ole kui toppewärw, waid nõnda pehme, et ennast laiale lasseb ajada, aga ka jälle nõnda pakks, et ennast siledaks litjuda lasseb, et kuiwamise ajal nahka tema pinna peale ei tekki, mis pikema kuiwaks-jaamisele takistuseks on, ja et lapitswärw mitte lapitsraua külge ei jae, wõetakse lapitsraud, üks selle töö

tarbeks wäga mõnus, õhuke, aga tugev ja painuv raud, 12 kuni 14 sentimeetrit lai, libamise teraga ja paremaks kinnivõtmiseks 14 kuni 18 sentimeetrit pikk. Selle raua libamise seiswa teraga saab lapitswärw peale tõmmatud ja ühtlaselt laiale aetud, heaste kinni litsutud ning filitatud, kus juures iseäranis hoolt piab kandma, et lohud täis, tasaseks saavad. On see töö walmis, siis lastakse lapitsitud wärw kuiwaks saada ja tõmmatakse siis teine lapitswärw peale, mis kärke pealt nõnda on kui esimene, ja tehakse sellega sein nõnda siledaks, kui läheb. Järgmisel päewal waata, kas weel haikusid ehk muid pisukesti lohkusid on jäänud, ja kiti neid lapitsraua abil ühe paksu pudruga täis, mis kriidist ja puhtast weest on segatud; lapitswärwist läheb õli selle kiti kriidi sisse ja teeb seda niisamuti kestwaks ning kõwaks. Kui nüüd lapitswärw seina peal kuiw küllalt on, siis liibitagu teda hirmssteini, kriidi ja palju weega ehk õliga ja terpentiiniga siledaks ja määritagu, kui ta kõwaks küllalt on saanud, nõuetawa õliwärwiga. Sfeenesest mõista, et wäga jügawad haugud seina sees enne müürimise lubjaga täidetud piawad saama, muidu saaks liig palju lapitswärwile selle peale minema ja see liig pikkamisi kuiwama.

Siledama asjade, näituseks puu peale, pruugitagu peenemat lapitswärwile ja toimetatagu, kui kestew töö piab saama, järgmiselt: Wõta heaste kuiwawat, keedetud linaõli, tee see palawaks ja wõia temaga õhukeselt puu üle. On õli kuiw, mis pea sünnib, kui mitte liig palju puu sisse ei ole tunginud, siis wõta lapitswärw, mis keedetud ja keetmata linaõlist tinawalge ehk tsinkwalgega, tarwilise osa õerutud kuiwatusmateriali ja pisukeste liija peenikese ookeri ehk bolusega paksuks pudruks on saanud tehtud; see toppewärw wõi lapitswärw tõmba laia, sileda ja natuke painuwa nuaga ehk lapitssega üle pinna. Siia juurde

on kaks nuga ehk lapitsat tarwis: üks lai suurema ja teine kitsas kitsama ning sügawama pinna jaoks.

Kestwat lapitswärwi, mis ka tähtjalt odavam on, wõib ka harilikult walgesawist, keedetud linadlist ja weest valmistada. Need kolm olust kowaks pudruks kokku tehtud, annawad lapitswärwi, mis mitte kergeste ei katke ja sellepärast kareda puu- ning rohke ma õli ja wähema weega nõgeseriide, linaseriide j. n. e. lapitsemiseks wõib olla, et neid riideid maalimise ehk õliwärwiga wärwimise tarwis ettevalmistada. Enne selle seguga lapitsemist piab aga puud õliwärwiga wõidma.

Weel odavamalt silendatakse karedat seina järgmiselt: Lapitswärw jääb ära, selle asemel määratakse seina nõrgalt liimitud wesiwärwiga ja tõmmatakse seda pintslega peale; see wesiwärw on lämastatud kriidist, liimist ja weest; kui seda mitu korda peale pandud ja kuiwaks saanud, siis saab ta silendatud, kas himssteiniga liipimise, ümarguselt kokkukõidetud lõuendise kotiga õerumise ehk willase riide ja weega pesemise läbi.

Lapitswärwil valmistamisest wantrilakeerimiseks ja peenikeste ning kestwa lakitööde jaoks ülepea, waata selleks raamatus wantrilakeerimise juures.

10. Wärwide raku tõmbamise, kestendamise, lõhkemise ja puhkemise eest hoidmine.

Ühte wiga on kergem ärahoida, kui selle põhjus teada on. Määratakse niisket puutükki raswase wärwiga, mis pea kowaks läheb ja lastakse sooja päikest tema peale paista, siis ei wälta mitte kaua, et wärw ennast rakkudesse tõmbab ja mitmest kohast ülesse kerkib. Niiske puu wesi otsib enesele wäljapeasemise teed, wenitab ennast sooja wõimul ka natuke wälja, astub sooja ülemisse pinda ja kergitab

mõnest kohast rõhuvat wärwikatet. Sarnane lugu on wärwiga raswase-, näituseks waigu- ehk terpen- tiinirikka oksapuu peal. Terpentiin puu sees läheb sooja läbi wedelamaks ja lendwamaks, wenib wälja, pikkamööda lahkeb paksu terpentiini lendaw õli, puu sisse jääb ainult kõwem, waigussem olus pisemas osas tagasi ja wärw, mille õli mitte ei ole puu sisse tungida (sisseskuiwada) wõinud, jääb nagu puust lahkuw ehk kooriw kogu pinna peale. Peadegu niisamati läheb lugu wäga raswase, õlise wärwiga kõwa puu peal wabas õhus päikese paistel. Kestamist ja ära- koorimist õliwäriwides nähikse enamiste wäljaspidi ja isearanis päikese pool külles, wäga harwaste aga sisetise wärwi juures ja ka siis ainult palawas koh- tades, näit. ahju ligidal, ehk wäga niiskes kohtades. Saab wäga wastupidaw wärw puu jauks määratud, siis lastakse jeda, kui ta niiske on, tarwiliselt kui- wada, siis määratakse teda ükskord üleüldse keedetud, palawa ja heaste kuiwawa linaõliga ära, lastakse, kui kee sündida wõib, sooja päikese käes ehk ahjusoo- jas heaste kuiwada ja tõmmatakse siis jälle wärwisid peale, mis igakord heaste kuiwada lastakse. Kui nüüd asi igast küllest nõnda toimetatud on saanud, siis saab kõwa koore läbi waewalt nõnda walju niis- kust sisse tungida wõima, et hiljem pealmises pinnas olewa wärwi ära koorib, mille alumine õige kõwaks läinud ning wäga kõwaste puu külles ja sees kinni on.

Enamiste tuleb lehte wiisil kestamine roheliste wärwide juures ilmüts. Wäga kestwat ja kaunis rohelist wärwi annawad juhatatud wiisil heaste kui- waks saanud põhja peal: 125 g. grüspani, 125 g. Schweinfurtirohelist, 190 g. Bremerirohelist ja 63 g. tinawalget. Heledama wärwi jauks wõetakse ka roh- fem tinawalget. Grüspan annab wäga kõwa wärwi, mis aga hõlpsaste lehele läheb, kui temale mitte tar- line osa wastulist materialist jekka ei ole lisatud.

Tinawalge läheb aga harwaste lehele, tema pudeneb päikese käes lahtise tolmuna pinna pealt ära. Mõlemad teised wärwid ei lähe niisamati mitte hõlpsaste lehele ja Schweinfurtiroheline ilustab sega.

Öliwäri puhkamine ehk lõhkamine tuleb kõige rohkemalt lakkfirniste ja lakkwäriwide juures ette. Et wäga sagedaste ilus tükk tööd, mille kallal nõndapalju töötatud, pragude ja lõhede läbi näutumaks läheb, siis on tõeste waewa wääriline, kui selle paha põhjusele jälile katsutakse tulla.

Soitakse tükk aega kuumaks aetud raud kang ühe klaasi tüki peal ja jahutatakse siis see häkitselt külma wee peale walamise läbi ära, siis läheb klaas sell wiisil puruks, et killud ümber lendawad. Selle põhjus on kõige pealt klaasi apruses ja siis rutulises temperatuura wahelduses; et tükid ärakargawad, tuleb sellest, et need mingit wastupanekut ei leia; sest oleks klaas enne ühe paksu öliwäriwiga wõitud fileda asja peale litjutud, siis saaks ta temperatuura wahetuse läbi niisamate katki minema, aga klaasi tükid jäeksiwad ligistikku kokku, sest et nad aluse peal kinni on. Portsellani waap on niisamati klaas ja abras, ning siiski ei lähe ta ülemal räägitud tegewusel katki; põhjuseks on siin see, et waap portsellaniga ühinemud on ja ühes olewa kõwa terwe asja sünnitab.

Nagu klaasi ja waabaga on lugu ka lakkfirnistega, ja põhjused, mispärast need pakatawad, on sellejärele järgmised:

- a) lakkfirniste aprus,
- b) rutuline kange ja sage sooja ning külma waheldus: päikese paiste ja wari, soe ja külma õhk, kange ja külma sagedaste tagasitulew õhutõmbus ning tuul,
- d) aluse pehmus ja nilbus,
- e) üks lakkfirnise ja aluse wahel olem koha, mis mõlemaid teineteisega ühinemast takistab.

Kui lakk ruttu kuiwab ja kõwaks läheb, siis pole temal aega ennast alusega ühendada; kuiwab ta aga pikkamööda ja alus on pehme, siis kuiwab laki peale ometi kõwa koor, mis selle all olewa õliwärwi kõwaks minemist alles õiete pikale wenitab. Laki tulewad lõhed sisse, mis jeda laiemaks ja sügavamaks läheb, mida rohkem laki peale on määritud, ja mis jeda ennem ning tugevamalt tulewad, mida enam lakfirnis sooja ning külma, päikese ja tuule käes on. Lakk kuiwab temas olewa terpentiiniõli wälja-auramise läbi ikka enam kokku, tema üks-teise külge hoidwad osad tõmbawad endid lähemale kokku, ja pole ta mitte kindla alusega kõwaste ühendatud, siis tulewad lõhed, sest et lakk kuiwamise ajal oma peenikesed olused kautab. Abras ja lahja lakfirnis wäga kuiwa õliwärwi aluse peal ei lõhke küll mitte, aga läheb jahuseks.

Abras lakfirnis kautab ära-auramise läbi enam oma kestiwast olustest, vähemalt kautab ta neid enne, kui ramus lakfirnis.

Sellepärast muretsetagu kõige pealt, et õli ehk õliwärw, mille üle lakfirnis piab saama määritud, õige kuiwaks ja kõwaks saaks, kõige pealt esimene põhjawärw, sest selle õli tungib puu sisse ja see sissetunginud õli wõib ainult pikkamööda kuiwada ja nõndapalju raskemalt kõwaks minna, kui liig wara üks- ehk kahtkorda selle üle saab määritud. On nüüd õliwärw kõwa küllalt, siis muretsetagu ka selle eest, et lakfirnis temaga ühineda wõib; see ühineb jeda kindlamalt, kui lakfirnis waigustel ja õlistel osadel küllalt aega on õliwärwi õli- ning waiguosadega üksteisest wastastiku läbi tungida. See wõib küll pikamööda kuiwata, mitte aga nii kindlaste ruttu kõwaks minema lakfirnise juures nõnda olla.

Soitagu selle eest, lakwärwile õliwärwisid põhjaks wõtmas, mis mitte = kuiwata, raswase ehk

õlise võera jagudega folgitud on. Ärgu määritagu mitte liig palju lakkfirniisi ühekorraga peale ja kaitsetagu, kui see sündida võib, lativärwi, iseäranis esimestel 14 päeval, päikese, rutulise sooja ja külma vahelduse ning õhutõmbuse ja tuule eest. Rõige kestvamad lakkvärwi annavad need, mis talvel tehtud saavad, sest värwid kuivavad siis ainult pikkamööda ja lähewad sellepärast läbi ja läbi kõwaks, niisama kuivab ka lakk ainult pikkamööda, mis läbi ta allolewa värwi enesega ühendawa õliosjade võimul juurt wintskust saab, mida tema mitte hõlpsaste ei kanta. Suwel jellewastu lähleb lakk ennemine, iseäranis mõistmata ja ülekatte toimetuse juures, kestmataks, apraks ja lõhkewaks. Rõige parem wahendiks õliwärvide rutulise kuivamisele wiimiseks on see, et neid laiali nihitakse ja natuke terpentiniõli juurde lisatakse. Õlivärwi hulka, mida lakkvärwi ees peale määratakse, pandagu kaunis palju terpentiniõli, mis värwi tuhmiss teeb ja kohewaks jätab, nõnda et lakkfirniis selle läbi eesminewa värwi sisse võib tungida.

Kui lakkfirniis ehk lakkvärw liig ruttu kuivab, nõnda et peale määratud proow juba järgmisel päeval mitte enam klištrine ei ole, siis pandagu umbes 15. ruumiosa, s. o. 15 toobi peale 1 toop heaste keedetud linaõli ja umbes 30. ruumiosa standõli ehk selle asemel parem wana, weniwat, keetmata linaõli hulka. Et lakkfirniisel ehk lakkvärwil pruukimiseks tarwiline wedelus piab olema ja siis mitte paksemalt peale wõitud ei tohi saada, kui läikimiseks tarwis lähleb, on iseenesestki mõista. Ka puu piab puhast olema, enne kui esimest põhjavarwi peale tõmmatud saab, ja kui lugu mitte nõnda ei ole, siis on wiibimataalt tarwis teda enne kõigist raswalistest jagudest puhastada, nagu üleüldiste reeglite juures nr. 4. all näha on.

Lahus oleb lakkvärwi ja õlivärwi wahel wõib ka felleläbi tulla, et liimiga, ehk, nagu näituseks puuwärwides, gummi arabikumiga kangeste segatud wesiwärwid põhjawärwi peale määratakse ja lakkfirnist selle üle tõmmatakse. Kui puumaalimisels tarwilikku loomuwärwi kuiwa lakkfirnise peale tõmmatakse ja loomuwärwi üle lakeeritakse, siis sünnib ka wäga hõlpsaste, et wiimane lakkfirnis lõhkeb ning jeda enne-
malt, kui ta ruttu kuiwab ja terpentiniõliga mitte wäga wedelaks ei ole saanud tehtud.

On esimene õlipõhjawärw õige kõwaks saanud ja sellega heaste puu külge kinni hakkanud, on teised selle järele tulewad wärwid niisamati kõwaks kuiwanud ja põhjawärwiga kindlaste kokku läinud ning on wiimaks lakk kõigis oma üksikutes, pisemates osades kindlaste kõwa õlivärwiga ühinenud: siis ei katke lakkfirnis mitte.

11. Wana, wigalise värwi ära kraapimine, ärapõletamine ja lehelisega lahti liutamine.

Kui wana värw uuendatud piab saama ja on ta ahti läinud, siis piab teda enne hooljaste ära kraapima, enne kui uut peale määratakse. Kui mitte palju wigalisi kohtasid seal kullas ei ole ja wärwist ka mitte suurt asja ei pieta, siis ei hakata tema juures pikka aru pidama, waid kraabitakse värw nuuga ehk kraaprauaga ära (kraapraud on lühike, tugewa peaga riist, mille ülemises otsas kolme terawa kandiga raud on). Piab oga terve pind wärwist wabastatud saama, siis on tarwis teistmoodi toimetust ette võtta; sest paiguti weel kinni olew värw on nõnda kõwa ja wintske, et teda tihti wägivaldselt kraapimise läbi ära ei saa; siis piab värw terwelt, palawuse läbi ärapõletatud ehk kange lehelisega lahti liutatud saama.

Urapõletamine sünnib presrauaga ehk raudse poldiga, millel pihk waris taga on, ka selleks ots-
tarbeks tehtud piisukese masinaga, millele süsa süsse
wõib panna. Seatakse, kui see sündida wõib, ära-
põletataw pind loodis ette, pehmindatakse wärw pala-
waks tehtud rauaga ühe koha pealt ära ja kaabitakse
niitohu kraapraua ehk tugewa nuaga ära; seda tööd
toimetatakse nõnda kaua, kuni pind wõimalikult puhas
ja sile on. Põletatud pinna peale määritud uus wärw
on väga wastupidaw. Urapõletamine on siiski sage-
daste hädaohtlik töö, sest et wana wärw tihti väga
tihwtisest rohelistest ehk tinaoksiidist on.

Lehelisega lahti liutamine. Sulata-
tagu tarwilik osa pottascht keewa wihmaweese sees ära
ja wõitagu selle palawa lehelisega terve pind faks-
korda ruttu üheteise järele üle; siis määritagu üks
piisukene koht pinnast weel üks ehk mitu korda üle ja
kaabitagu lahti ligunenud wärw kraaprauga ehk
nuaga ära ning tehtagu seda, ilka pisut ruumi ette-
wõttes, nõndakaua edasi, kuni terve pind wärwist
waba on; siis saab see puhta wihmaweega pesemise
läbi lehelisest puhastatud. Puu lastakse jälle õige
kuiwaks saada, enne kui uut wärwi peale tõmmatakse.

Sooda- ehk määrdeseebileheline ei hakka mitte
nõnda heaste peale kui palaw pottascheleheline.

12. Wärwide segamisest, lasiirimisest ja üks-teisega lõrmuti seadmisest.

a) Wärwide segamine. Peawärwisid on
ainult kolm: kollane, punane ja sinine; walge on
walgus ja must on walguse puudus. Nendest wiiest
saawad kõik teised wärwid sünnitatud: pomerantsi-
kollast saadakse kollasest ja punasest, rohelist kollasest
ja sinisest, wiolettet punasest ja sinisest, pruuni puna-
sest ja mustast; kollasest ja walgest saadakse helekollast,
ja nõnda tehtakse igakord walget teise wärwile juurde

lifamise läbi: helepunast, helesinist, helerohelist j. n. e., halli mustast ja walgest n. n. e.

Et wärwide walimises julge olla, järgnewad siin peasegamised:

Kollast wärwi annawad: Keapelikollane, mineraalkollane, kroomkollane; wähem puhast: põletamata ooker, põletamata Itaaliaalakk j. n. e.

Punast wärwi: karmin; wähem puhast: tsinnober, krapplakk, furnupea, uuspunane, Drako puna j. n. e.

Sinist wärwi: kobaltsinine, ultramarin; wähem puhast: indigo, Berliinisinine j. n. e.

Kollaspunast wärwi: ühe kollase ja punase wärwi segamine: pikemalt mennigest, kroomorange; wähem puhast: põletatud Itaaliaalakk, põletatud ooker.

Rohelist wärwi: Schweinsurtti- ehk Pariisiroheline; wähem ilusat: Hispaaniaroheline, siidiroheline, tsinnoberroheline, leheroheline j. n. e.; pikemalt aga wähem ilusat rohelist wärwi saadakse kui kollast wärwi sinisega segatakse.

Wiolette wärwi: punase ja sinise segamine.

Pruuni wärwi: kasjelerimuld, umbra, põletatud Itaaliaalakk puhtalt ehk ühe pruuni wõi musta wärwiga segatult; pikemalt annab ühe punase wärwi mustaga segamine pruuni.

Walged wärwid on. tsinktina, tsinkwalge, kremenitsiwalge, tinawalge j. n. e.

Mustad wärwid: luumust, rebmust, süemust, kübaramust, fiinruus, aswalt annab sügawat musta, on aga ainult teadawaks otstarbedeks pruugitaw.

Walge hulka segamise läbi lähewad wärwid heledamaks, musta läbi tumedamaks.

Halli wärwi annawad: tsinkhall, hall muld; Kölni muld ja walge ning pikemalt musta ja walge segamine.

b) Wärwide lasiirimisest. Kõrkupandud

wärwi ei saada mitte ainult segamise, waid ka weel ühe kunsttoimetuse läbi, mida lasiirimiseks nimetatakse.

Lasirimine on katmise wastand. Katmine on: ühte wärwi nõnda määrda, et allolew wärw sugugi läbi ei paista; lasirimine aga: ühte wärwi nõnda pealekanda, et allolew wärw läbi paistab.

Mäitus: Kui õli sees peenikeseks õrutud luumusta õhufeselt ja ühtlaselt tsinnobripunase fileda põhjawärwi peale tõmmatakse, siis paistab põhjawärw läbi ning on ilus pruun. Määratakse aga kübaramusta nimetatud põhjawärwi peale, siis ei paista see mitte enam läbi, waid pind läheb ühtlaselt mustaks. Sellega siis luumust lasiiris, aga kübaramust kattis.

Wärwi, mis ilufaste lasiirib, nimetatakse läbi-paistwaks wõi lasurwärwiks; see wärw, mis heaste katab, jaab katwaks wärwiks nimetatud.

Lasurwärwid on peaaesjalikult järgmised:

Kollased: põletamata Itaaliaalakk, Neapeli-kollane, põletamata ooker.

Punased: karmin, krapplakk; wähem puhtad: uuspunane, drako-puna.

Sinised: kobaltsinine, ultramarin; mitte nii puhas: indigo; Berliinisinine annab niisamati lasurwärwi, pole aga puhas ega kestew.

Pomerantsikollased ja pruunid: põletatud Itaaliaalakk, põletatud ooker, kasselermuld, põletatud ja põletamata umbra.

Rohelised: grüspan, Schweinfurtiroheline; wähem ilusad teised rohelised wärwid.

Walged: tsinkblume, tsinkwalge; ilus, aga mitte nõnda kestew: fremnitserwalge.

Mustad: luumust, rebmust, süemust; teadawaks otstarbeks annab aswalt wäga puhas (pruuni) lasurwärwi.

Hallid: tsinkhall.

Pikemalt saadakse lasiirimise läbi mitmesuguseid värvisid: nõnda annab kollane sinise üle ehk sinine kollase üle lasiiritult rohelist värwi; punane sinise üle ehk sinine kollase üle lasiiritult rohelist värwi; punane sinise üle ehk sinine punase üle annab wiolette; kollane punase üle annab pomerantjikollast; must punase üle annab pruuni värwi; walge musta üle lasiiritult annab sinist. Walgega lasiirimise läbi võib kõik värwid, lasiirimise läbi walfjaskollase, kollase ja kollakaspunasega tumedad värwid heledamaks teha; sügawa mustaga ja pruuniga lasiirimise läbi saawad kõik heledamad värwid tumedamaks jne.

Lasiirimine on puu- ja marmorimaalimise juures väga tähtjas: pole mitte wõimalik, puud rutemine ja petwamalt järele maalida, kui laasiirimise abil; kõwa, läbipaistew, õrn, loomulik ühes marmoris ei lasse ennast milgil muul teel etendada, kui wärwidega lasiirimise läbi.

Kunst- ja teatrimaalimises on lasiirimine peategelane. Kõige puhtamad walguse- ja warjuvärwid saawad lasiirimise läbi etendatud. Kollane saab pruuni lasurwärwiga warjustatud, punane mustaga, kollakaspunane mustjaspruuniga, wiolette mustaga; roheline mustaga, sinisega, pruuniga; walge mustaga, pruuniga, sinisega; pruun saab ühe musta wärwiga warjustatud n. n. e.

d) Wärwide passiliktõrwustiku seadmine. Kui faks ehk enam wärwisid üksteisega kõrwustiku tuleb seada, siis piawad ueed nõnda walitud saama, et nad filmale armsad waadata on ja mitte kirju nime ei teeni. Nõndasama tähtjas kui wärwide tundmine ja nende segamine, niisama tähtjas on ka nende ilufaste korraldamine; mõnikord on see koguni peaasi ja nimelt seal, kus suur wärwide waheldus käpile piab wõtma. Mis kasu võib ühest wärwidega

hooldaste tehtud tööst olla, kui vaatajad tahtmataalt filmad ära pööravad? Nõu töötaja teeb wärwide pisutese wälljawalikuga lühikese aja jooksul wäga meeldiwa töö, kuna üks teine wärwide suure wälljawaliku juures ja rohke hoole, usinuse, aja ning materiali pruukimise järel ometigi töö annab, mis kellegile meelt mööda pole ja mida nähes hüidma piab: „Jee on liig kirju!“ On inimest, kes raske waewa järele wärwide walimises suure harjumisele on jõuudnud, aga ometi mitte ikka kindlad ei ole ja sagedaste asjas eksiwad.

Siiski pole ajaraistatuid tegewuses õppimisi tarwis, et wärwide walimises kokkuseadmise juures julgeste töö kallale minna; sest on hõlpsaste tähelepandawaid reeglisi, mille järele töötades mitte eksitust ei tule. Need reeglid on järgmised:

1. Reegel.

Rahest wärwist, mis teineteise kõrwale piawad jaama pandud, piab üks tähtsuseta olema, kui teine.

Seletus.

a) Kõige tähtsamad wärwid on kõige puhtamad ja lihtsamad:

Kõige lihtsamad wärwid on kolm peawärwi, jellejärele on kõige tähtsamad wärwid:

1. kõige ilusam ehk puhtam kollane (kroomkollane),
2. kõige ilusam ehk puhtam punane (karmin),
3. kõige ilusam ehk puhtam sinine (kobaltsinine).

b) Sgaüks neist kolmest peawärwist on iseenele kohta üksinda täieste tähtjas; iga teine wärw on siis tähtsuseta kui üks peawärw. Täieste tähtsusetad on: walge ja must ning (walgest ja mustast segatud) hall. Wärwid jaawad siis tähtsusetaks, kui nad rahest peawärwist ja weel tähtsusetamaks, kui neid kolmest peawärwist

wärwist kofku pannakse. Tähtsusetaks saawad wärwid ka, kui neid walge ehk mustaga segatakse. Mida kofkupantum üks wärw on, seda tähtsusetam ta on ka.

d) Kui kats ühtewiisi tähtsat wärwi körwuti pannakse, siis rikuwad nad teine-teist wastastiku. Seatakse näituseks kõige ilusam kollane kõige ilusama punase körwale, s. o. kroomkollane karmini körwa, siis kaub mõlemi wärwide iludus.

e) Tahetakse nende iludust jälle jolule tõõta, siis segatagu natuke musta pisku osa karmini hulka, mis läbi see pruuniks ja tähtsusetaks saab, ja pandagu see pruun puhta karmini ning kroomkollase wahele, siis on mõlemad wärwid jälle ilusad. Ehk segatagu üks osa kroomkollast sinisega, mis läbi rohelist, tähtsujeta, wärwi saadakse; see roheline karmini ja kroomkollase wahele seatult teeb mõlemad puhtad wärwid ja iseennast ilusaks. Pikemalt, mida enam kollast walgega helendatakse, seda ilusamaks teeb see karmini. Walge ja punane sünniwad kofku (harmoneeriwad), sest walge on tähtjas ning punane tähtsujeta; niisamati harmoneeriwad punane ja roheline, iseäranis kui mõlemad teadawas olekus teineteise körwal seisawad.

g) Mõndasama ilusaste, nagu punase wärwi körwal roheline seisab, niisama ilusaste seisab ka kollase körwal wiiolette ja sinise körwal pomerantsikollane wärw. Sellejärele seisab siis kõige ilusamalt ühe puhta peawärwi körwal kahest teisest puhtast peawärwist kofkupandud wärw.

h) Kolm peawärwi on kõige puhtamas, tähtjamas olekus walgusest ja warjust wabad: niipea kui walgust ehk warju wõi, mis seesama on, walget ehk musta juurde lisatakse, saawad nad tähtsusetaks; et nüüd üks tähtsujeta wärw heaste ühe tähtja körwal seisab, siis harmoneeriwad tumesinine ja puhas sinine, niisamati hele punane ja puhas punane.

i) Kõige puhtam roheline on kõige puhtama sinise

ja kõige puhtama kollase segadus sarnasel olekul, et kumbki värw teisest üle ei käi; nõnda on ka lugu kõige puhtama wiiolette ja kõige puhtama pomerantsi-kollasega, esimeses piab kõigepuhtam sinine ja kõige puhtam punane, teises kõige puhtam kollane ja kõige puhtam punane korralikult kokku segatud saama.

k) Praegu nimetatud kolm kokkupandud värwi: kõige puhtam roheline, kõige puhtam wiiolette ja puhas pomerantsikollane ei sünni mitte kokku; sest nendest pole ükski tähtjusetam kui teine; pannakse aga ühe värwile walget ehk musta jekka: siis läheb üks tähtjusetamaks kui teine ja nad harmoneerivad heaste.

l) Kui kahest ehk mitmest kõrwuti seiswast wärwist üks tähtjam on kui teine ja nad ühtlaselt tumedad on, siis ilustatakse neid selle läbi, et tähtjusetamale enam walget ehk musta hulka segatakse.

m) Kolmest peawärwist niug mustast ja walgest wõib kõikisuguseid wärwiwaheldusi sünnitada; süin on wäga ruumikas põld ja on ainult tarwis hoolt kanda, et kus kaks ehk rohkem wärwisid wastastiku kokku puuduwad, üks ikka tähtjusetam, s. o. peawärwidest kõrwale minewam piab olema, kui teine.

2. Reegel.

Kokkuseadmist, milles mitmed wärwiwaheldused ettetoodud piawad saama, hoitagu ikka ühes ja sellesjames peawärwitoonis.

Seletus.

a) Peawärwitoonid on kahe sugused: jõe ja külm wärwitoon.

b) Sooja wärwitooni annawad wärwid: kollane ja punane; sellega on siis kõik wärwid, milles kollane ehk punane tugewaste etteastub, soojas toonis.

d) Sinine ja hall annawad külma wärwitooni,

ja nõnda on kõik värvid, mille juures sinine ehk hall wälljapaistwamad on, külmas toonis.

e) On sellejärele ühte pinda mitmesugustes wärwi-
kõkkufulamistes maalida ehk näituseks ühte tuba mitme-
suguse wärwiga üle tõmmata, siis toimetatagu tuas
olewa teiste wärwide järele ehk pietagu seda tooni
finni, milles töötada ette on wõetud.

Tähendus. Kui ühe wärwitud klaasi läbi waadatakse,
siis on kõigil selle läbi waadatud asjadel oma loomuliku wärwi
kõrwal ka natuke klaasi wärwi külles. Waadatakse näituseks
läbi sinise klaasi, siis on kõigil asjadel sinine jume; waada-
takse läbi punase, siis on nendel punakas sära ehk, mis seesama
on, sinise klaasi läbi waadatud asjad on külma ja punase läbi
waadatud asjad sooja tooni wõtnud.

g) Kui aga selle reegli wastulifelt töötatakse ja
ühe ning sellejama pinna peal külmas ja soojas toonis
paiguti maalitakse, siis läheb kõik halwa mõjuliseks.

Tähendus. Tuas, mis kiinla ehk lambi läbi walgus-
tatud on, saawad kõik asjad punakat walgusekuma, ehk mis
seesama on, sooja tooni, ja osaw maalija, kes sarnast tuba
pildi peale tahaks maalida, ei saaks wististe mitte walgustuse
reeglite wastu töötama; wäga halb oleks filmile waadata, kui
seinad puhta taewasiniise karwalised saaksiwad; sest see on loomu-
wastaline ja täieste wõimata, et punakas kollaka walgusepaiste
juures seinade taewasinine mitte ka sellest walgusepaistest osa
ei saa ja oma puhastnisest wärwist sugugi ei lauta.

h) Puhta päikesewalguse juures paistawad kõik
asjad omas puhtas wärwis, nõnda et mitte tingi-
matalt tarwis pole ühes ehk teises wärwitoonis
töötamist nõuuks anda. Suur wiga on aga see,
ilma täielise põhjata ühest wärwitoonist teise minna.
Maalijad teewad sooja ning külma õhule, hommiku-
ehk õhtuõhule üheltpoolt ja puhta päewawalgele teiselt
poolt wahet.

3. Reegel.

Mingi asja, näituseks puu ehk mar-
mori loodusest järele maalimise juures
hoitagu tahete kiirgawat wärwi kõrwus-

tiku panemast, ilma et asi seda wäljapaistwa tundemärgina enese külles kannaks ja sellepärast nõuaks.

Kui selle reegli vastu töötatakse, siis üteldakse: „Wärwid on liig kalgid!“ Ja siiski tehtakse sagedaste seda wiga, kuna loodus meile ainult mahedat wärwide-waheldust näitab.

Plumaalimises sünnib sagedaste, näituseks Mauride wiisis, et kiirgawad wärwid kõrwustiku seatakse, siiski neid 1. reegli järele korreldatakse. Aga kui midagit looduse järele maalikakse, siis peab seda ka nõnda tegema, nagu ta ennast meile looduses näitab.

Puu järelmaalimise juures toimetawad asjaga harjumata käed harilikult selle reegli vastu ja teewad seda liig kalgiks, kuna needjamad töötajad marmori järelmaalimise juures wastupoolset wiga teewad, s. o. teda liig nõrga, liig tuhmi teewad, nagu parajas kohtas sellest pikemalt kirjeldatud saab.

Lasirimisese puutu w lija nende kolme reegli juurde.

1. reegli järele on kollane tähtjas wärw ja nimelt seda tähtjam, mida puhtam ta on: kollane ooker on siis kaunis tähtjas wärw; põletatud Staalialakk on tähtjusetam kui põletamata Staalialakk ja kollane ooker; tahetakse põletatud Staalialakki weel tähtjusetamaks teha, siis pannakse temale kasselerimulda, umbrat, musta ehk sinist jekka.

Mida helendawamalt tähtjusetat lasurwärwi tähtja (näituseks kollase) põhjawärwi peale wõitakse, seda enam särab tähtjas põhjawärw läbi, seda tähtjamaks jääb lasuur; aga seda tähtjusetamaks saab lasuur, mida paksemalt tähtjusetat lasuurwärwi peale määratakse.

Kui, nagu pähklepuu järelmaalimise juures sünnib, kasselerimullaga õrnalt kokkujulawates lainetes üle kollase põhjawärwi lasiratakse, siis saadakse mitmesuguseid kollasest pruuniks minekuid, nõnda et üks koht

tähtjusetam on kui teine tema külge puutum. 1. reegli järelle piab see wärwidewaheldus passiwlik ja meeldiw olema.

Passiiritakse selle pinna üle weel kord kasfelerimullaga, siiski nõrgemalt kui esimesel korral, ja tehakse seda jälle lainetawalt, siis leitakse, et see töö weel ilusam on kui eesmine; sest 3. reegli põhjuseid mööda piab ühe asja järelemaalimise juures nõnda õrnalt hoitama, nagu loodus seda nõuab, ja see on just teise lasuuri läbi sündinud, sest et selleläbi esimene nõrgemaks (paiguti ka tugewamaks) tehtud ja pähkli-puu karw petwamalt kujutatud on.

On marmori maalimises wärwid kalgilt ja kiirgawalt üksteise kõrwal, siis on see töö weel wäga toores näha; lastakse neid aga kuiwada ja lasiiritakse siis mõned kohad wedela tsinkwalgega, siis on kõik see wärk palju meeldiwam. Kust see tuleb? 1. reegli järelle on walgega mõned kohad tähtjusetamaks tehtud kui teised ja 3. reegli järelle on tsinkwalgega sünnitatud ühtesulamisest loodust paremine kujutanud ja nõnda tööd ilustanud.

Nagu walge lasuurwärwiga wärwid tähtjusetamaks saawad, nõnda ka musta lasuurwärwiga lasiirimise läbi.

Tahetakse üksikuid wärwisid tähtjamateks teha, siis lasiiritagu neid tähtja wärwidega, kollase, punase ja sinisega.

Reegituse reegel.

On ühe pinna tarwis wäga mitmesuguseid wärwisid pruukida, siis võib wärwide nõndasuguses walimises, et üks ikka tähtjusetam on kui teine ja kõik wärwid kokku harmoneeriwad, hõlpsaste kimbatusesse sattuda. Et mitte eksitust ei tuleks ja wähem tülitust oleks, walitagu esiteks üks peawärwitoon, mille järelle töötada tahetakse ja tehtagu siis walitud wärwi-

toonis tarwilik osa tähtjaid ehk tähtjufeta wärwi walmis ning segatagu sellest tähtja wõi tähtjufeta wärwide juurde lijamise läbi kõik feised pruugitawad wärwid.

Dleks näitufeks üks tuba wesiwärwides maalida, piab lael teine wärw, wähemalt heledam olema, kui seinadel; simsid piawad heledatest wärwidest isemoodi olema ja ilustused ning jooned wälljade ja simside peal piawad jällegi teist karwa saama; ülemine ümb-rus-krant (wiirg) piab teistest rohkem wälljapaistma ja tahwliid tumedamad olema kui seinad ja lagi.

Pikemalt, tahetaks näitufeks joojas toonis töo-tada ja walitaks punakaskollane wärw: tehtakse siis suur hulk sellest walmis ja üsna tahtmise järele, kriidist, vokerist ehk uuspunasest; ühte osa sellest wär-wist tehtakse kriidiga heledamaks ja määratakse sellega lagi; ülejääduks tehtakse natuke tumedamaks ja mää-ritakse sellega seinad. Esimese wärwiga tõmmatakse lae krant, tehtakse üks osa sellest natuke tumedamaks ja tõmmatakse temaga seinade krandid. Tahwlite (Lambri, ütle: langbri) wärw tehtakse weel natuke tumedam. Et heledam wärw harilikult kõige tähtju-setam on, siis segatakse jeda kollase ja punasega, et ta tähtjamaks saaks, ja lisatakse natuke pruuni, näi-tufeks umbrat juurde, mis teda tumedamaks warju-komaks teeb. Krandid, ilustused ja jooned saawad nüüd koguni isefuguste wärwidega maalitud, punasega, rohelistega, sinisega jne. ning lisatakse, et neid pea-wärwitooniga jupärast ühifusesse wiia, natuke oo-kerit ja uuspunast juurde.

Wesiwärwidega töötamisest.

Harilised wesiwärwid saawad kas weega õerutud ehk wee sees liutatud, sell wiisil et riista sisse na-

tule puhast wett walatakse, siis pikkamööda kuiw wärw fiseepuistatakse ja mõlemad lühike aeg rahuliste, ilma liigutamata seista lastakse. Selle toimetuse läbi lähebwad mõned wärwid ruttu peenikeseks, iseäranis enamad ookeriselsid ja kriit; peenemad wärwid saawad ainult weega segatud, jämedamad piawad siiski õerutud saama.

Et nad ennast paremine hoiaksiwad ja määrimisel woolawamad oleksiwad, saab wesiwärwidele liimiwett sekka pandud, maha arwatud lubi ja gips, mis ilma liimi lisanduseta, palja weega tehtud saawad. Liimi asemel võib ka tärklisist ehk jahukliistrit tarwitada ja on kordasid, kus tärklis liimist parem on, nagu näituseks ultramarini juures, mis ennast mitte ühtlaselt määrida ei lase, kui temale liimiwett juurde lisatakse; pikemalt segatakse ühte wärwi ka siis tärklisega, kui seda paksult peale piab määrima, näituseks kus uut, karedat seina ehk wana, wigalist tualage wärwiga võimalikult siledaks tuleb teha. Peenemate tööde jaoks, näituseks paberi peale maalimiseks, pannakse wärwile gummi arabikumi, gummitraganti, kala-liimi ehk pergamentliimi sekka; enamal kordadel on peenikeste wesiwärwi tööde juures gummitragant teistest ühendawaisst wahendikkudest parem. (Waata ühendusmaterialidest wesiwärwide jaoks raamatu ees-otjas!)

Wesiwärwide peale määrimiseks wõetagu enamiste pika-karwaline, palju wärwi wõttew pinsel; suurte pindade tarwis pruugitagu kuul- ehk haripinselt. Wärwid tahawad ruttu peale wõitud saada, sest et muidu alumine wärw lahti läheb ja uus selleläbi plekiliseks saab. Kui üks pind mitmele korrale ülemääritud piab saama, siis tehtakse esimene wärw liimi poolest nõnda kangeks, et ta ennast, kui kuiwaks on saanud, käega üle häigamise läbi mitte ärapühkida ei lase; et seda pea näha, tõmmatakse na-

tufe wärwi paberi-tüki peale ja lastakse jeda tule juures kuuwada.

Et wärw wõimalikult ühtlaselt peale saaks, piab teda niiskelt, wõimalikult ruttu peale määrima, ja et ta mitte paiguti liig ruttu ära ei kuuwaks, mis juure pinna tööde, näituseks juure tua lae wärwimise juures sagedaste tülifas ära hoida on, selle tarwis piab ukseid ja aknad nõnda kawa kinni pidama, kuni töö walmis on, mis läbi wärw ennemine üleni märjaks ehk niiskeks jääb, ühtlasemalt ära kuuwab ja pinsli jälgesid järele ei jäta; ka lasseb wärw ennast siis paremine laiali ajada. Kangeste liimitud wärw pakatab wäga hõlpsaste, kui ta läbitõmbawas õhus kuuwab, nõnda et õhu juurde peasemine ka sellepoolest kahjulik on. Kui pind terweni määritud on, siis piawad aknad lahti tehtud saama, et wärw nõnda ruttu ära kuuwaks, kui wõimalik; sest mida rutemine see sünnib, jeda ühtlasemaks ja ilusamaks läheb wärwitud pind. On wärw kangeste liimitud, siis hoiatagu aga, kui see võib sündida, õhu läbitõmbamise eest.

Ühtlast määrimist wesiwärwis saadakse ka iseäranis selle läbi, et wärwid ühtlaselt õhukeste laiali nühitakse ja pinsle jooned üksteise sisse pühitakse.

Harilikult tõmbab wesiwärw nii usinaste ühe pinna, iseäranis lubjaseina peal sisse, et tööd waewalt juure waewaga äratoimetada võib. Et nüüd töö edeneks ja mitte liig palju materialit kasutada äraraijatud ei saaks, tõmmatakse sein esiteks nõrga seebiweega üle ja määritakse siis kohe nõuetawa wärwiga.

Ühte wana, mustunud liimiwärwi tõmmatakse esiteks seebiweega üle, millesse natuke kustutatud lupja — üks peutäis pange täie seebiwee kohta — jekka on pandud. Kui leheline kuuwaks saanud, harilikult alles teisel päewal, saab niikohe nõuetaw liimiwärw peale määritud.

Sellepärast et mõned wärwid wäga tundlikud lubja

wastu on, siis piab, enne kui wärw pealekantud saab, pinna peal olew lubi esiteks kahjutumaks tehtud saama, mis heaste liimitud kriidi põhjawärwiga võib sündida, millega pind, kui ta enne seebitatud on saanud, üle määratakse.

Nõndanimetatud wesi-plekid ehk ülepea plekid, mis niiskusest tulewad, saawad kõige paremine jelleläbi ära kautatud, et neid keemise palawa maarjajääwee sisse kastetud pinslega edasi-tagasi nühkides üle määratakse, kuiwada lastakse ning siis wärw peale tõmmatakse. Maarjää sulab küll palawa wee sees, aga ainult wäga wähe külmas wees, wajub jahtuwas wees jälle kristallina põhja ning ei tõmba õhust mingit niiskust külge.

On ühes wesiwärwis plekkisid parandada, siis piab see ettevaatlikult sündima, sest muidu saawad ka uued, parandatud kohad ikka jälle nähtawad olema, ja seda koguni siis weel, kui wärw, mida selleks pruugitud, wanaga ühesarnane on. Tee järgmiselt: sega uus wärw nõnda heaste kui võimalik wana wärwi sarnaseks, wõia sellega plekkisid ja, mis peasi on, aja ettevaatlikult koguni puhta pinsle ning puhta weega ülemääritud plekkide uus wärw õrnaste ümberringi wana wärwi sisse.

On pisukesed haugud ehk lõhed ära kättida, siis tehtaakse kriidist ja liimiweest kitt, kastetakse ktitawad kohad esiteks weega märjaks ja täidetakse siis kohe kitiiga, mis palju rutemine kuiwab kui lubi ehk gips ja nende kombel plekkisid ei tee. Kui aga suuremaid wigasid on, siis piab ometi lupja ning gipsi tarwitama.

Liimiwärwide segamise juures piab seda tähele panema, et need kuiwades heledamaks lähewad, kui nad niiskes olekus on. Segatakse mitme riista sisse wärwisid walmis, mis üksteise juurde piawad pas-

siina, siis võib ühest wärwist ainult till teise sisse lasta ja kohe on nende wahel näha.

Wärwid on selle raamatu eesotsas kirjeldatud jaanud, pandagu aga heaste tähele, misjuga need wees ja misjuga need olis pruukida sünnivad.

Tahetakse liimiwärwi teha, siis segatagu tarwilised kuiwad värwid weega pudruks ehk õrutagu neid weega õrumiselikiwi peol ning walatagu siis nõndapalju liimiwett juurde, kui kestuseks just tarwis on — liig kangeste liimitud wärw puhkeb hõlpsaste ja nõrgalt liimitul pole mingit kokkupidamist, wärwid wäga kangeste ära ja ei seisid kuigi kaua. (Waata liimi kirjeldust!)

Et pruukimiseks walmis tehtud wedelad liimiwärwid riistad põhjapära sünnitawad, siis ärge unustatagu neid töötamise ajal küllalt sagedaste ümber segada.

Kudas wärwisegamise ja wärwide kokkuseadmise juures toimetada tuleb, waata eespool ja peenikese wesiwärvidega töötamise üle raamatu tagapool.

Skeeloniide pruukimisest ja joonetõmbamisest.

Jooned saawad nõuetawa wärwiga joonepõltsel abil joonelaua najal tõmmatud, millel üks ehk kaks kaks libamisi äärt on. Joonetõmbamiseks pruugitawad värwid piawad kaunis wedelad olema ja tarwilikult liimitud; mida peenemaks wärwid on õrutud, seda parem. Põltsel saab wärwi sisse kastetud, warre ots pöidla ja esimese sõrme wahel wõetud ning kindla käega pikuti joonelaua äärt edasi tõmmatud, mida pahema käega kinni hoitakse. Rõige parem on, et põltsel karwa pealt nõnda peenike ehk jäme on, kui joon peenike wõi lai piab olema. Need jooned, mis laie-

mad on kui 1 sentimeeter, lasewad endid kõige paremine ja rutemine niisuguse pinsliga tõmmata, mille karwad otsast nudid, nagu ära lõigatud on, aga karwad ometegi õige õrnad; ümarguse ehk terawa otsaga pinsel pole selleks mitte kõlbulik, sest ta ei anna ühtlast joont.

Need kohad, kuhu joont tahetakse tõmmata, saawad wärwitund nõõruga ette märgitud ehk pliiaatsiga paiguti tähendatud.

Mis ja kuidas schablonid on, sai juba eespool kirjeldatud. Wärv, mida schabloneerimiseks tarwitatakse, ei tohi liig wedel olla, piab temas aga tarwilik osa liimi olema. Walitagu ielle tarwis pinsel mis küll lühikesse karwadega, aga mitte liig kõwa ei ole. Et wigurid puhtaste läbijoõnitatud saaksiwad, wõetagu koguni wähe wärwi pinslesse ja tõmmatagu esiteks üleliigne wärv tema küllest paberi tüki ehk laua külge ära, enne kui ta schablони peale tuleb.

Schablonisid on ühe-, kahe- ja mitmelöögilisi.

Saab ilustus üksainus kord läbi schabloneeritud, siis nimetatakse schablone, mis selleks pruugitud saab, ühekordseks schabloneks.

Saab üks ilustus enam kui ükskord läbi schabloneeritud, siis nimetatakse selle tarwis walmistatud schablonesid kahe- ehk mitmelordseks schabloneks; need teeniwad selleks, esiteks ühe ilustuse peale walitsewat wärwi (põhjawärwi) kanda, ja siis teiste selleks passiwä schablonidega mitmeid wärwisid näit. walgust ja warju põhjawärwi peale wiia.

Harikult saab ühe ja sellesama schablони läbi ainult üks wärv peale tõmmatud. Wõib aga ühe löögilise schablони läbi ka mitmewärwiliselt maalida, sellwiisil et kaks passiwat, aga kiirgawat wärwi üks-teise sisse häigatakse ja ilustuse wälimised ääred kõwaste ning tugewaste wärwiga nähtawaks tehtakse; selle töö juurde piawad heaste seiswad wärwid wali-

tud saama, näituseks tumepunane ja heleroheline ehk walgepunane (Vichtrot) ja tumeroheline. Tihti saawad ilustused esiteks läbischabloneeritud ja siis wabal käel walmis tehtud.

Olgu siis, et üks ja seesama ilustus sagedaste järjestiku tehtud piab saama ja selleläbi aega ning waewa tagasi saab hoitud, muidu maalib maaler seda parem wabal käel, kui et mitmekordse schablonide lõikamise waewa hakkab wõtma.

Paused on paberid, mille peal nõelaga läbi torgitud joonitused on. (Waata eespool: paused ja pausekott.) Sarmaste saab üks ja seesama joonitus ühekordselt paberi peale läbi torgitud, waid paber pannakse enamiste kahe- ehk mitmekordselt kokku; et ilustusel harilikult kaks ehk enam ühesuguseid osasid on, siis saab ta nurga- ja keskükkide tarwis kahekordselt kokku pandud.

Paused on alati siis töö juures fergituseks, kui üks ja seesama joonitus mitu korda pruugitud piab saama. Kui aga joonitust üksainus kord nõuutakse ja läbitiffimise waewa mitte ei taheta ettewõtta, siis tehakse joonitus pliiatfiga paberi peale ja tõmmatakse paberi teine külge kuiwa wärwipulbriga üle, mis tume on, nagu kübaramust ja umbra, ehk hele, nagu kriit ja ooker: siis pannakse paber wärwitud küllega tarwilise koha peale ja tõmmatakse joonitus pliiatfiga järele, misläbi joonitus selgeste pinna peale jääb, kui see mitte wäga kare ja mähkline ei ole.

W a h a w ä r w i d. Tuleb ka ette, et liimitärwidele sulatatud waha hulka pannakse, et need enam kestust saaksiwad, peaaesjalikult aga, et neile elawamat nägu anda ja harjamise käbi läiget jagada.

Jäeb weel kõnelda, kudas wärwide pealmäärimise juures, nende kokkusulatuses ehk õrnas äraseisus tuleb toimetada. Wärwide peale kandmine sünnib

fissepesemise läbi ehk töötamise läbi kuiwa põhjavarwi peal.

Wärwide fissepesemiseks nimetatakse ühe märja warwi teise märja warwi fisseajamist. See töö on enamiste tülikas, puhtuseta ja mõnikord, näituseks liistudemaalimise juures täieste wõimata. Riisuguse töö juures aga, mis rutulist tegewust nõuab ja kus warwisid mitte waja pole niwäga walida, nagu näituseks luule- ehk wantasimarmori (Phtantasiemarmor) juures, wõib märja warwiga märja peale töötada.

Wedela warwi kuiwa põhja peale kandmine, mis tarwis eesminewat warwi enne kuiwada lastakse, enne kui järgmist peale tõmmatakse, annab rutulist, kindlat ja puhast tööd. Nõuetawad warwid saawad riistas walmis segatud ja nimelt nõnda õrnad kui need mida lasiirimiseks tarwitatakse. Mida wedelamad warwid on, seda enam lasiiriwad nemad ja seda ilusam saab töö. Ärgu unustatagu põhjavarwi ja lasuurwarwi heaste liimida.

Restwat wesivarwi ilma liimilisa-
duseta annawad 1 ruumiosa kōwa lubjaputru ja 1 kuni 2 ruumiosa kōhunenud piima ehk juustu, mis mõlemad tubliste segatud saawad.

Lakffirnistest ja nende walmistamisest.

Materialid, mis lakffirniste juurde saawad wõetud, on waigu ja gummiseltside kõrwal järgmised wedelused: terpentiiniõli, linaõli ja wiinawaim, miska esimesed sulatatud ja wedelaks tehtud saawad. Sellejärele on terpentiiniõli lakffirnised, raswaseid lakffirniseid ning wiinawaimulakffirniseid. Wiinawaimulakffirnised ei wõi mingit linaõli ehk terpentiiniõli lisadust kannatada ja ümberpöördukt terpentiiniõli ehk linaõli mitte wiinawaimu.

Waigud ja gummid annavad lakkfirniistele kestust, pakjust ja kõvadust.

On lakkfirnise piiajagused ja kõrwalisi jagused.

Pea ja ud on: kopal, bernstein, dammar, schellak, mastiks, sandarach, kolowoonium ehk männiwaiw; pikemalt terpentiniõli, linaõli ja wiinawaim.

Terpentiniõli- ja linaõlilakkfirniiste juurde saawad enamiste järgmised waigud pruugitud: kopal, bernstein, dammar ja männiwaiw; pikemalt ka aswalt, mis aga sügawmusta ehk mustpruuni lakkfirniist annab.

Wiinawaimulakkfirniiste juurde pruugitakse harilikult järgmisi waikuseid: schellaki, mastiksi, sandarachi; tihti saab ka kopalit juurde lisatud, mis lakkfirnise kestwamaks teeb, aga raske teiste olustega ühendada on.

Kõige kestwamaid õlilakkfirniiseid annavad kopal ja bernstein, vähem kestwat dammar, mitte kestwat annavad mastiks ja männiwaiw.

Kõige kestwamat wiinawaimulakkfirniist annab schellak, mis isegi kopalist ja bernsteinist taha ei jae; palju vähem kestwad on mastiks ja sandarach.

Kõige kestwamad lakkfirniised on enamiste tumedad, vähem kestwad sagedaste wäga klaarid, tarwitus nõuab aga sagedaste klaari firniist, nagu marmoril karwaliseks tehtud pindade walge wärwi üle lakeerimise juures ja õlimaalide, wasepiltide, maakaartide j. n. e. ületõmbamise juures.

Heledamat ja klaarimat terpentiniõlilakkfirniist annab dammar, vähem kestwat mastiks.

Kõige klaarimat wiinawaimulakkfirniist saadakse mastikist, mis aga wäga pube on, kui temale kestwamat wahenditku sekka ei panda.

Lakkfirniiste kõrwalised jaud on:

- a) sulamise- ja ühenduswahenditub,
- b) suurema kindluse ja kestuse lisadused,

- d) kuiwatuswahendikud,
 e) wärwiwadwahendikud,
 g) hea lõhna lisandused.

Neli wiimist jaawad lakkfirnistele ainult wähesel osal jekka pandud.

a) Sulatawad = ja ühendawad = wahendikud on kõige pealt terpentiniõli, linaõli ja wiinawaim; peale nende weel: aether, lawendeliõli, rosmariiniõli, kampfer, peenikene mäenahwta ehk hele kiwiõli, wiimane kautschuki julatamiseks. Pilemalt on nendest balsamid, nimelt paks ehk Beneetsia terpentiin, peerubalsam, kopaiwa balsam; nemad wähendawad ka teiste waiwude pudedust, aga nende suur rohkus teeb lakkfirnisse liig pehmeks. Pealegi toimetawad balsamid peaaegu sedasama lakkfirnisse seas, mis linaõli terpentiniõlilakkfirnisse seas toimetab.

b) Suurem kindlus, sitkus ja kestus jaab lakkfirnistele iseäranis järgmiste materialide läbi antud: elemi, anime, kautschuk, kõige pealt aga hea, wana, klaar linaõli.

Mõlemaid esimest, nimelt elemi ja animet, pannakse ka wiinawaimulakkfirnistele hulka. Terpentiniõlilakkfirnisse hulka lisaks on kõik neli joowimise wäärt, sest et nemad osalt kõwadust, osalt wisadust annawad, hiilgust ülendawad ja lakkfirnisse puhkemist ning pakatamist ära hoiawad.

Tähendus. Üleüldiselt on raswased, aeglaselt kuiwawad lakkfirnised kõige kestwamad ning ilusa, kestwa läikega. Ruttu kuiwawad, wähem õlised lakkfirnised sellewastu on enamiste pudedad, ei pane temperatuurale wastu, katkewad hõlpsaste ja nende läige ei kesta kaua. Piab ühte asja lakeerima, mis tuule-taeiva all seisab, ehk ühte mööblit, mis nühkimise käes on, siis jaab kestwamat, kindlamat lakkfirnist nõuetud. Pole aga mingit muud kui üksnes ruttu kuiwawat käepärast, siis wõib ka seda ühe lihtsa wahendiku läbi parandada, jelleläbi, et natuke keetmata, wana, weniwat linaõli ehk standõli ja pisut heaste keedetud linaõli jekka pannakse. Linaõli ühendab tähtjalt lakkfirnisse läiget, wenimist ja kestust, ta teeb seda.

töötamiseks woolaw-wedelaks, ja kuiwades läheb ta õige kõwaks ning kautab terwelt ehk suure osa oma pudedusest.

Kui lakkfirnist on, mis liig pikkamisi kuiwab — muidugi mõista, et ta mitte raswastest ehk teistest mitte kuiwawatest jagudest solgitud ei tohi olla — siis pandagu terpentiniõli sees õige peenikeseks õerutud kullasiledust ja põletatud walget witrioli ühesugues ruumiosades tema jekka.

Kõige kestwamaid lakkfirnisseid annawad bernstein ja kopal, iseäranis, kui neile weel tarwilik osa heaste keedetud ja keetmata, wana linaõli jekka pannakse; nad lähewad kindlaks, sitteks ja kõwaks.

Glemiwaik wähendab teiste waikude pudedust. Gummiwaigu lisadus kopalakkfirnisse hulkas teeb seda weel kestwamaks.

d) Kõige paremad kuiwatuswahendiks lakkfirniiste jaoks on: peenikeseks pulwriks tehtud kullasiledus ja sinkwitriol. Kui siiski kullasiledus mitte üsna heaste lakkfirnises ära ei ole sulanud, teeb ta seda kahju, et lakkfirnis keraliseks läheb; kõige parem on see, kuiwatusolust kullasiledusest terpentiniõliga wälja tõmmata ja seda lakkfirniise hulka segada. Pik-malt edendab lakkfirniise kuiwamist ka kangeste keedetud linaõli; hoitagu aga selle asemel keetmata linaõli suures hulkas jekka panemast; iseäranis seda wähem, kui see wärste on; ta ei jaoks siis sugugi kuiwama. Waadatakse aga wähem rutulise kuiwamise kui kestuse peale, siis on wäga kasulik, keetmata linaõli, aga ainult wäga pisukeses osas, hulka segada.

Tähendus. Kui keetmata linaõli ja lakkfirnist ühesugustes osades segatakse, siis ei jaoks see segadus sugugi kuiwama, kui mitte tarwilik osa kuiwatusmateriali jekka ei tule; segu saab aga seda paremine kuiwama, mida wähem mõlemi osade rohkus ühesugune on; nõnda kuiwab näituseks 1 osa keedetud linaõli ja 10 osa terpentiniõlilakkfirniise segu peagi ja kõwaks ning 1 osa lakkfirnist 10 osa keedetud linaõli peale saab niisamate pea kuiwama, aga ainult pikkamööda kõwaks minema; wõtatakse aga keedetud linaõli asemel keetmatat, siis

kuiwab see väga pikkamööda ehk mitte sugugi. Sellepärast on lakeerimise ja wärwimise juures seda iseäranis tähele panna.

e) Wäriwioletid lakkfirniiste jauts on:

1. Kollane: kurtuma, millest kollane wärw wiinawaimu ehk terpentiniõliga wälljatõmmatakse.

2. Kuldkollane: safran laskeb ennast wiinawaimu ja terpentiniõliga wälljatõmmata, niisamati orlean; gummigutt läheb weega wällja-tõmmates kollaseks ja alkoholiga punaseks.

3. Punane: drako-puna (Drachenblut), julab alkoholis, terpentiniõlis ja linadlis.

Need wäriwioletid teeniwad kuldlakkfirniise wäriwimiseks, mis hõbetatud asjadele, näit. kuldlüüstudele, mille üle ta tõmmatud saab, kulla nägu annab.

Piab üks lakkfirnis, millega üle puuwärwi lasi-rida tahetakse, wäriwitud saama, siis segatakse teda nõuudmist mööda terpentiniõlis peenikeseks õerutud põletamata ja põletatud Itaaliaalakkiga, kasjelermulaga ja wõib ka kollast ookerit, põletatud ookerit, põletatud ja põletamata umbrat, sedamööda kas kollakat, punakat ehk pruunikat wärwi tahetakse saada, lakkfirniise hulka õeruda. Tahetakse väga tumedat, tanget lasuuri puu ehk puuwärwi üle tõmmata, siis pannakse pisut aswaltlakki lakkfirniise hulka.

Üleüldse laskeb terpentiniõlilakkfirnis nõuudmist mööda ennast iga teise wäriwiga segada.

g) Head lõhna antakse ladanumiga, storakfiga, benzoega ja peerubalsamiga. Umbra toob ka ka väga head lõhna, on aga peale selle, et ta lakkfirniise kestuse kautab, kallim, kui teised wahendikud.

Waitude sulamist.

a) Kopal- ja bernsteinlakkfirnis. Kopal ja bernstein ei laske endid mitte hõlpsaste sulatada, sellepärast piab kangeste järgmise eeskirja järele tegema.

Rõige parem ja hõlpsam kopal ehk bernsteini

fulatamise vahendit on see, et neid esmalt hernejuurusteks raasufesteks tehtakse, mistarvis kopalit jauts heledad, läbipaistvad terad väljaotsitakse, siis teda paraja süetule peal sulada lastakse, ja kui ta fulanud on, esiteks tilgaviisi ja kord korralt ikka rohkem alalise ümberliigutamise all keevat palawat linooli juurde walatakse; selle töö tarvis piab poti tule pealt ära võtma, piab teda aga, niipea kui õli hulka on segatud, kohe jälle tulele panema. Mõne minuti pärast võetakse pott päriselt tulelt ära ja walatakse siis, järeljätmataalt ümberliigutades $1\frac{1}{2}$ ehk 1 rästuseosa soovendatud terpentiniõli niisamati pikka-mööda sekka. Kui lakfirnis veel leige on, kurnatakse teda läbi tiheda löuendi pudeliteksse, mis kinni korgitakse ja päikese kätte pannakse.

Kopal saab ka pikalise fulamise läbi enam ehk vähem kangeste wärwitud, wärwimine jääb aga palju vähemaks, kui teda pisut rosmariinõliga ühtlasi potti pannakse ja karkapealt nõnda toimetatakse, nagu kirjeldatud on saanud.

Segaduse rohkus: 330 g. kopalit peale $16\frac{2}{3}$ g. rosmariiniõli, 120 kuni 150 g. keetmata wana linooli ja 330 kuni 500 g. terpentiniõli.

Teised kopalit ehk bernsteini fulatamise viisid on osalt tülikamad, osalt kallimad ja osalt annavad ka vähem head produkti.

b) Walge raswane lakfirnis. Hõlpus vahendit walge ehk heleda, klaari lakfirnise walmitamiseks on järgmine:

Pannakse ühe klaaspudeli ehk uue, heaste walatud sawikruusi sisse pulvriks tehtud dammarwaitu, millest enne tumedad puhtuseta terad wälja on nopitud; siis walatakse tarwiline osa terpentiniõli pulvriks tehtud dammari peale ja lastakse teda kas paraja tule peal ehk soovja päikese läes sulada; wiimane toimetus wõtab rohkem aega, aga on parem. Tähe-

takse seda lakfirnist iseäranis ilufaste läikivat teha, siis walatakse teda peale sulamist teise riista sisse, lastakse see lahtiselt 14 päewaks ehk kauemine õhuses kohtas seista, kus mitte tolmu pole. Pruuksimiseks pannakse umbes 30 ruumioja dammarlakfirnise peale 1 oja kopalit ja 1 oja wana, klaari linaõli ehk standõli ja natuke heaste keedetud linaõli.

See lakfirnis piab sisemiste asjade tarwis pruugitult peaaegu nõndasama kaua wastu, kui kopali ja bernsteini lakfirnis.

d) Sitke lakfirnis. Wäga fitket lakfirnist, näituseks löuendi jauks, saadakse, kui kautschuki esiteks weega puhastatud terpentiniõli sees ülesse paiuda lastakse, siis seda soojas kullasiledusega keedetud linaõlis sulatatakse ja pikemalt terpentiniõliga wedelaks tehakse.

Kui peenikeseks pulwriks tehtud kopali ehk bernsteini pistu rosmarinõli ehk lawendeliõliga niisutatakse, siis sulab ta terpentiniõli, linaõli ja ka wiinawaimu sees paremine.

Ka alkohol, mille sees natuke kampferi ära on sulatatud, teeb kopali ja bernsteini wiinawaimulakfirnise tarwis kergemalt woolawamaks.

On juba waremine ühiku waitude kirjelduses kõneldud saanud, mille sees nad sulawad, nõnda et hõlpus walida on, kui kirjeldatud waitudest ühest ehk mitmest osadest kokkupandud lakfirnist tahetakse walmistada. Rutuliseks ülewaatuseks tuleb siin üks tabel mitme lakfirnise jelsiga, siiski ilma nende jagude rohke ülesseandmata. Wõetagu läbistiku $\frac{1}{2}$ kg. kindla osade (waitude ja gummi) peale $\frac{3}{4}$ funi $1\frac{1}{4}$ kg. wedelaid (terpentiniõli ja linaõli); wiinawaimu rohkus wiinawaimu lakfirnises wõib suurem olla. Rohke oleku juures tehakse peaosade ja kõrwaliste osade ehk lisade kohta wahet. Nõnda on näituseks A 2 kopal, linaõli ja terpentiniõli peosjad,

anime aga lišandus. Nišjamati on B 1 kopal, keedetud linaõli ja terpentiniõli peaosad, kullasiledus ning witriol sellewastu on kuiwatusmaterialid, sellega kõrwalised osad. Kõrwaliste osade rohkus ei tohi iialgi juur olla ja piab sellepärast ikka ainult pisukeste osa animewaike kuiwatuswahendikuks wõtma.

Saltsfirnišide testušet ja pruukimisešet.

Üleüldiseelt on õlilakksirnišed testwamad kui wiinawaimulakksirnišed, liiategi, kui need:

1. walmistamise juurde heaste kottupandud ja täieste ärasulatatud on saanud,

2. kui neil pruukimise juures kindel põhjus ehk põhjawärw on,

3. kui nad järk-järgult tõuuswas palawuses kõwendatud ehk küpsetatud on saanud.

Seda näitawad meile heaste lakeeritud wanfrid üheltpoolt ja teiselt poolt reeglimõeduliseelt lakeeritud plekk- ja metallkaubad.

Mitte wähem testwad on need wiinawaimulakksirnišed, mille peaosad šhellak nõrgas soojas ainult wiinawaimus ära sulab ja ennast sulamise juures mitte õliga ei ühenda, siis wõib ta ometi pruukimise juures teatawa kunst-toimetuse läbi linaõliga läbitembitud saada, millega tema siis peagi üheks kindlaks, peaaegu kiwikõwaduseks tomбуks kottukuiwab, nagu see mööblite külles näha on, mis esiteks linaõliga äraliibitud ja hariliku tisleripolituuri ning linaõliga poleeritud on saanud, ja pörandatest, mis esiteks raswase linaõlipõhjawärwiga ja siis faks kuni kolmkorda šhellak-wiinawaimulakksirnišega määritud on saanud.

Harilikult piawad wiinawaimulakksirnišed soojas kahas peale määritud saama, muidu lähewad nad walgeks ning karedaks. Siig palju palawust kõlbab nišjama wähe. Nad saawad esiteks peeneks lämuse-

tatud tripeliga (ehk peeneks õerutud ja lämusedatunud bimssteini või lämusedatunud friidiga), puuõliga ja wildi tüügiga ehk willa tuustiga äralliibitud ning wiimaks juuksapuudriga ja ühe puhta õrna kalewiga poliiritud.

Õlilakkfirnisseid arendatakse ehiteks peenikeseks lämusedatunud bimssteini ja weega, siis tripeli ning puuõliga ja kõigewiimaks peenikeseks pulbriks õerutud tärlisega.

Firnise (wärnitse) teetmise juures pannakse järgmisi reegleid tähele:

Et materialid hõlpsaste tuld külge wõtawad, siis on seal juures suurt ettevaatust tarwis: hoitagu sellepärast märg rätik käepärast, et seda ruttu aga ettevaatlikult üle poti lautada, kui leeb siise piaks lööma.

Kõige lihtsam on tule peale pandud raud kolmejalgne, mille peale firnisepott pannakse; selle asemel aga ja ettevaatuse pärast on ahi soowimiseväärlihem, mille ülemisesse äärde pott parajaste sissemahub.

Kiist, iseäranis kopali- ja bernsteiniõlifirnise tarwis võib üks walatud rauast pada olla, mis aga ikka puhtaks on hoida, ehk üks sawiriist mis tulekindel ja uus on ning mille waap seest- ega väljaspoolt wigane ei tohi olla.

Sellel pajal või potil olgu kindel kaas peal, kaane sees olgu auk, millest segamise möla warsis läbi pistetakse.

Lakkfirniste tarwis, mis vähem palawust tarwitawad, kui dammar- ja wiinawaimufirnis on lühikesel ajal pudel kõlbulik, mis mitte üle $\frac{3}{4}$ kõrguse täidetud ei tohi saada; ülevalt kõidetakse teda põiega kinni, millest tugew nõel läbipistetakse, mis wällja wõetud saab, kui pudelit palawast ära-

wõtta ning ümberloksutada tahetakse, mispeale nõel jälle sisse pistetakse.

Et pudel firniseetmiseks mitte liig kangesse ja häkilisesse palawusesse ei tuleks, puistatakse ühe sulatamise-poti sisse rohke osa liiwa, pannakse tina wõru sisse ja pudel, milles lafffirnise osad on, selle rõnga peale liiwa üle, ehk walatakse wett potti, pannakse hõled sisse ja pudel nende hõlgede peale wette ning kihutatakse tuld alla.

Et palawust suurendada, peaasjalikult aga lafffirnise kokkulangemist sulamise juures hoida, saab peeneks tõugatud klaasi hulka segatud.

Kurnamiseks wõetakse trihter, pannakse puuwillu sisse, ja et need mitte kõrgelle ei läheks, pannakse haukline tinalehekene nende peale ja lastakse wedelus soojas olekus faks korda läbijooksta.

Kurnamine võib ka kahetorra kokkupandud tiheda lõuendi läbi sündida.

Tähendused eesjõiswa tabeli kohta.

Kopal, nagu ka bernstein, ei lasse endid mitte heaste üheskoos sulatada, sellepärast piab kumbki iseäranis sulatatud saama, nagu see waremine kirjeldatud sai, ja niisama saawad teised waigud ilma kopali ehk bernsteini juurde lisamiseta ära sulatatud; alles kui sulanud wedelused läbiturnatud on saanud, segatakse neid üks-teisega kokku.

I. A. 1. Lasseb ennast heaste poliirida ja võib wanfrilakiks pruugitud saada; kõige kestwamat wanfrilakki annawad I. A. 5 ja I. A. 3. Sisemisteks kestwaks töõdeks on I. A. 6 soowitada, ta on heledam ja lasseb ennast heaste poliirida.

I. B. 3 on pudedam, niisamate mastiks terpeniiniõliga, teised I. B-st lähewad kõwaks.

I. C. 1. pole kestew.

Tabeli lakkfirnise de mitmesuguse koku- jeade üle.

I. Silakk-firnise de.

(Öli-lakkid).

A. Väga kestva öli-lakkfirnise harilikud osad.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
kopal keetmata linaõli terpen- tiiniõli	kopal animewait keedetud ja keetmata linaõli, ter- pentiiniõli	bernstein kopal keet- mata lina- õli terpen- tiiniõli	kopal elemi kee- detud lina- õli terpen- tiiniõli	bernstein keetmata linaõli terpen- tiiniõli	kopal dammar keetmata linaõli terpen- tiiniõli

B. Ruttu kuitwawa öli-lakkfirnise harilised jaud.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Kopal ter- pentiini- õli keed. ehk keetm. linaõli, kullafile- bus ja wit- riol.	bernstein terpentiini õli keed. ehk keetm. lina- õli, kulla- filedust ja witrioli.	dammar terpen- tiiniõli.	dammar terpen- tiiniõli keed. lina- õli.	dammar terpen- tiiniõli kopaliga ehk mit- me osad 1-seft.	dammar ehk maš- tiks, ter- pentiini- õli ühe ehk mitme osaga 1-seft.

C. Odawa öli-lakkfir- nise jaud.

1.	2.
Waiť (männi- waiť, kolo- woonium), keeda lina- õli, ter- pentiini- õli, kulla- filedus	nr. 1 mingi teise lakkfirni- sega sega- tud.

D. Öige klaari ja kestva lakkfirnise jaud.

1.
dammar terpen- tiiniõli klaar lina- õli hele kopal

II. Wiinawaimu-lakkfirnisfed.

(Piirituse laadid).

Wiinawaimu-lakkfirnise harilikud jaud.

Tisleri= politur tume	Tisleri= politur hele				
1.	2.	3.	4.	5.	6.
schellak alkohol	puhastat tud schel lak alkohol	sandarach schellak Weneetsia terpentiin alkohol	kopal jan darach Weneetsia terpentiin alkohol	sandarach mastiks Weneetsia terpentiin alkohol	sandarach Weneetsia terpentiin alkohol

III. Ruldakkfirnisfed.

Segatagu wiinawaimu-lakkfirnist tarwilise osa alkoholis ülesse sulatatud lendawamau werega, 96 graadiliseks alkoholis ülesse sulatatud gummigutti, orleaniga ja wõib ka wiinawaimuga wälljatõmmatud saf-rani sandlipuud, kurkumat wõtta.

Tahetakse nimetatud wärwimise wahendikkusid ühe õlilakkfirnise hulka segada, siis piab tarwilisi wärwaluseid terpentiiniga wälljatõmbama ja ei tohi neid mitte palawa, waid leige jahutatud õlilakkfirnise hulka segada.

Wärwide pealelaadumiseft.

Mõned toimetuse wiisid, mis wärwimisesse iseäranis puutuvad.

Tähendus. Et siin järgnewate üleilbiste reeglite ülemitugi korda saab räägitud, siis saab igakord kohalise numbre peale juhatatud.

1. Toimetusewiis. Harilik, kestew õliwärwiga määrimine.

Wärwid õliwärwid jauts saawad linaõliga õerutud ehk segatud ja linaõliga ehk linaõli ja terpentiinõliga niipalju kui waja wedelaks tehtud.

Siin on hädaste tarwis weel fõrd meelde tule-
tada, et suur wähe on, kas heledad wärwid tinawal-
gega ehk tsinkwalgega segatakse.

Tabetakse odawat, heaste katwat ja wõimalikult
ruttu kuiwawat õliwärwi, siis wõetagu tinawalget
(Bleiveiß).

Tabetakse aga wärwi, mis õige kõwaks läheb ja
ka weel aastate pärast oma puhast walget ehk hele-
dat karwa alles hoiab, siis wõetagu tsinkwalget, mää-
ritagu puhta pintsliga ja ärgu pandagu wärwile mingit
muud kuiwatusmateriali hulka kui natukene pruun-
tiwilinaõli.

Tinawalge katab paremine kui tsinkwalge, aga
enamiste on töötamise süü, kui tsinkwalge halvaste
katab. Muretsetagu esiteks, et ta peenikeseks küllalt
on õerunud; teiseks määritagu teda harjaspintsliga,
mis täielik ja pehme ning kaunis pita karwadega on;
tsinkwalge jäetakse nõnda paksums, et ta mitte pins-
lest wällja ei jookse, aga ka mitte pudrusarnane pak-
s ei ole, tõmmatakse seda nimetatud pinsliga nii ruttu
ja ühtlaselt peale, kui iganes wõimalik, ja aetakse,
kui peenikesest ja katwat tööd soowitakse, siis wäledaste
määrापinslega laiaki. Kui nimelt pinsle karwad kõ-
wad ja jämedad on, siis tuleb pealemäärimises palju
pinsle kriipsusid, ta ei kõlba sellepärast mitte tsink-
walge wärwimiseks. Tsinkwalge juures on ka see
kafu, mitte üksnes, et wärwi paksemat segada, waid
ka kõwemine määrida tohib ja et ta ennast palju
hõlpsamalt töötada lasseb, kui tinawalge, aga ka kahju,
et ta aeglasemalt kuiwab kui see.

Soowitakse näituseks walget wärwi: tehtagu
järgmiselt.

P õ h j a w ä r w. Wõetakse tinawalget, kas puh-
talt ehk wähe linaõlis õerunud kriidiga segatult, mis
roheliste wärwidele mingit kahju ei tee, küll aga seda
kafu toob, et ta wärwi kõwemaks ja kestvamaks teeb.

Wõetagu 1 osa keedetud ja 2 osa keetmata linaõli. Tahetakse keetwat wärwi saada, siis määratakse põhjawärw õhufeselt laiali ja lastakse heaste ära kuiwada; wõib see sündida, siis oodatagu vähemalt 8 päewa, enne kui järgmine wärw peale tõmmatakse; sest põhjawärwist puu sisse tunginud õlil on kaua aega kuiwamiseks tarwis, ja kui teine wärw liig ülekaela peale on kantud, siis ei saa põhjawärw fagedaste mitte aastate jookjul kuiwaks ja keelab peal pinnas olewat wärwi niisamati kõwaks saamast. Muretsetagu siis kõige pealt hea aluse eest, kui keetwat wärwi tahetakse saada; kõige kõwem wärw jääb alati kõige puhkamaks ja ilusamaks, sest tolm ja mustus ei tekki mitte nõnda hõlpsaste tema peale ja lafewad endid fergeste sealt ära kautada. Ka katawad ning hüilgawad järgmised wärwid paremine, kui eesminewad heaste kuiwaks on saanud.

Rangeste sisseimewad asjad, näituseks gips, määritagu esiteks linaõliga, millesse wähe aga mitte palju wärwi on saanud segatud. Saab aga enam kulude, aja ning muu kui kestuse peale waadatud, siis on asjakohaline, farnast pinda linaõli asemel esiteks liimiweega ületõmmata, enne kui õliwärvistid peale pannakse. Sell wiisil wõib ka paberit, pappikaanesid, lubjaseinasid jne. töötada, enne kui õliwärvit wõetakse.

Kõwad asjad, näituseks metall, saawad paksu põhjawärwiga, mida linaõli kõrwal ka pisiku terpeniiniõliga wedelamaks on tehtud, määritud.

2. wõietus. Kui põhjawärw kuiwanud on, siis wõta 1 osa keedetud ja 2 osa keetmata linaõli ja õeru sellega tinawalget ehk sega seda temaga üheks pudrusarnaseks paksuks ja tee seda wärwi ainult terpeniiniõliga wedelamaks, et see wärwiford tuhm ja järgmine ehk wiimane jelleläbi enam läiget saab. Kui siiski põhjawärw küllalt kõwaks pole kuiwanud, siis lija rohkem keedetud linaõli ehk ka kuiwatus=

materiali juurde; sest sellepärast, et kuiw, wärsk pui oli wärwi feest ahnelst sisseimeb, siis rohkeneb 2. wõietus oli poolite kuiwanud põhjawärwiga ja tungib niisamati jaukauupa puu sisse, mis läbi siis 3. wõietus tuhmi plekkisid piab jaama ning mitte heaste katta ei wõi. Rõwa asjade wärwimiseks, mis wärwi oli mitte sisse ei neela, wõetakse paksem wärw ja pannakse enam terpentiniõli juurde.

Wälimate asjade tarwis wõetagu õliwäriwede wedelamaks tegemiseks wäga wähe terpentiniõli ehk parem mitte sugugi.

3. wõietus. Niipea kui 2. wõietus kõwaks on kuiwanud, tehtakse tinawalge wedelamaks, kui teisel korral ja ei panda, kui teda hülgawat soowitakse, terpentiniõli sugugi juurde; sest, nagu juba üteldud, teeb terpentiniõli wärwi tuhmiks ehk läiketaks. Wõetakse weel enam keedetud linaõli, kui eesminewal korral, ehk, kui kõrget läiget tahetakse, siis wõib ka natuke wana, weniwat linaõli ehk standõli wärwi jekka panna.

Nagu üeldud, ei jõe tinawalge wärw mitte kauajelt walgeteks; soowitakse nüid niisugust, mis oma puhast karwa alles piab hoidma, siis wõetagu tinawalge asemel ainult tsinkwalget ja mingit muud kuiwatus wahenditku, kui tsinkwalge pruukimiseks keedetud linaõli. Et tsinkwalge wärw paremine kataks, piab teda pehme pinslega paksumt peale määrima, muidu piaks wärwi kolme korra asemel neli korda peale pinseldama. Tsinkwalge kuiwab palju aeglasemalt kui tinawalge; sellepärast jätagu ta aja hooletaks ja ärgu sunnitagu teda mitte juurte kuiwatusmaterialide liisandustega, sest ta läheb kuiwamise juures ühtlase kindlaks ning kõwaks. Muidu on toimetus niisamajugune, nagu tinawalge wärwi juures jai õpetatud.

Kui üsna walget wärwitust jaab soowitud, siis määratakse wiimane kord fremnitserwalgega, ja piab

wärw wältawalt walgekš jäema, siis piab wiimsekš wõietusekš, kui muu tšinkwalge mitte jarnast wäga walget wärwi ei anna, tšinkfinist ehk lumivalget wõetud saama.

Kui juhtub, et õliwäriwõietust mingis teises wäriwis kujutada tahetasse, siis wõib seda siit järgne watest wäriwisegadustest walida.

Walge juurde lisamise läbi saawad wäriwid tahtmist mööda heledamamaks tehtud. Üleüldis: on heledamad wäriwid meeldiwamad, kui tumedad. Et tšinkwalge kestwamalt walgekš jääb, siis jääb ka iga teine hele wärw puhtoks, kui temale tinawalge asemel tšinkwalget hulka saab segatud.

Kollase ja uks. Jhusa kollase jauks saab enamiste kroomkollane wõetud, see muudab aga õli sees wäga pea oma karwa: wähem ilus, aga wäga kestaw on wõer, põletamata Itaaliaalaff saab enamiste ainult lastirimekš. harwaste segamisekš ning weel wähemine segamata tättewärwina pruugitud! Restwat ja ilusat kollast wäriwi annab Neapelikollane.

Punase jauks. Wäga ilusat punast annab karmin, on aga harilikult tööde juures ka seguwärwina liig kallis; wähem ilusad, aga tähtsalt odawamad on: tšinnober, krapplaff; harilist, odawat punast annawad: uuspunane, furnupea j. n. e.

Pomerantsikollase jauks. Mennige; põletatud Itaaliaalaff; kroomkollane wäheste tšinnobriga ja muud segadused kollasest ning punasest.

Sinise jauks. Ultramarin, wähem ilus ja mitte nii kestaw on Berliiniline; indigo annab tumefinist, aga mitte nõnda ilusat kui ultramarin.

Rohelise jauks. Restew ja ilus: Schweinfurtiroheline; pikemalt Hispaaniaroheline Schweinfurti ja ühe teise rohelistega segatult; wähem ilus: fiidiroheline; kestufeta: leheroheline, tšinnobriroheline;

piemalt annab kollane sinisega segatult rohelist värwi, mis aga vähem ilus on kui esimised.

Wiolette jauks. Punane sinisega segamine.

Pruuni jauks. Kasselermuld; põletatud umbra, põletatud Staalialakk; piemalt ühe punase ehk punaspruuni värwi mustaga segamine.

Salli jauks. Tinkhall ning piemalt musta ja walge segadus.

Walge jauks. Wäga ilus: fremnitsiwalge; paremine fatterw aga vähem ilus: harilik tinawalge. Restew ja wäga ilus: lumiwalge; niisama kestaw, aga vähem ilus: harilik tsinkwalge.

Musta jauks. Peenikene ja sügawmust: rebmust, sügawmust aga vähem peenikene: luumust; kõige katwam ja peenem must on kiinrus, ei ole aga mitte sügawmust, kuiwab halwaste ja muudab aja jooksul jeda värwi, mille hulka teda on segatud. Tahetakse teda sellejärel heleda värwi hulka panna, siis on wäga hea, kiinrusi esiteks kuumeldada ehk palawaks teha.

2. Toimetusewiis. Uue puu, papi jne. peale wäga odawat ja ilusat õliwärvwi kõige lühema ajaga määrida.

On kordasid, kus üksnes wähe värwi kestuse peale saab waadatud, kus ühtlasi wähe kulu piab saama tehtud ja sellegipärast ilusat soowitakse, kus ka aeg liig lühikene on, reeglite järele toimetada, nagu see näituseks pidude juures enamiste ette tuleb.

Piab see walge wärv olema, siis wõetagu kriiti, liutatagu jeda esiteks wee sees paksuks pudruks ja pandagu siis nõndapalju liimiwett sekka, et värwi, kui ta kuiw on; see wärv, mis kaunis pakswoolaks piab jääma, saab puu ehk papi peale määritud. Saugud, lõhed ja muud lohud saawad kriidist

ja liimiweest tehtud kitiga täis kititatud. Täis kitimine sünnib kas enne põhjavarwi peale määrimist, ehk ja parem, kui see peale määritud ja kuiwaks on saanud. Kui põhjavarw ja kitt kuiwad on, siis õerutagu neid pehme hirmssteiniga ja liistufid, kui neid on, klaaspaberiga ära.

Siis kantagu teine põhjavarw peale, mis tinawalgest on, mida weega õerutud ja tinaweega segatud saanud; kui see warw weel küllalt ei piaks olema katnud, siis võib teda, kui ta kuiw on, weel kord üle pintseldada.

Piaks warw tuhniks jäema, siis pintselda üle kuiwa liimivarwi walget lakkwarwi, mis dammarfirnist on, mille sekka terpentindõli õerutud tinawalget on segatud. Seda lakkarwi tee terpentindõliga heaste wedelamaks ja määri siis liimivarwi peale.

Piab aga warw läiget saama, siis pane wiimase liimivarwi sekka õige kanget liimiwett, ja kui see peale määritud ning kuiwaks on saanud, siis tõmba seda ruttu kuiwawa, kaunis patšwoolawa dammarlakfirnisega üle, millesse aga ainult wähe tinawalget tohib tulla ja mitte enam terpentindõli, kui tarwis on, et lakfirnis ennast ühtlaselt laiale määrida lasseb.

Soowitakse wõietust mingis teises warwis, siis tehtagu järgmiselt.

Seleda kollase jauks. Sega teise liimivarwi tinawalge sekka tarwilik osa wees õerutud kollast; lakeeritud saab puhta dammarlakfirnisega.

Tumekollase jauks. Sega 1. ja 2. põhjavarw kriidist ja nõndapaljust kollasest, kui just tarwis on; teine warw tee kangeste liimiseks. On ta hästi peale määritud, siis saab tema dammarlakfirnisega walmis lakeeritud.

Punase jauks. 1. põhjavarw tehtagu krii-

dist ja punasest; kui see kuiw ja file küllalt on, siis määratagu nõuetaw punane wärw wee sees õerutult ja liimiweega segatult peale; kui see katnud on, siis lakeeritagu teda puhta, muidu punasega segatud dammarlakkfirnisega.

Musta jauks. Pane esimese põhjawärwi kriidi sekka nõnda palju musta, et segadus tumehalliks saab; lase ära kuiwada, liibi teda ja tõmba peenikesse ning heaste liimitud mustaga ilma muu wärwi lihandueta üle. Kui see wärwiford kuiw on, tõmmatagu temale ruttu kuiwawa lakkfirnisega läige peale.

Pruuni jauks. 1. põhjawärw saab helehall ehk tumehall, sedamööda, kas pruun hele ehk tume piab saama, kriidist ning natukesest mustast; 2. wõietus saab soowitawa pruuni wärwiga, mis heaste liimitud piab saama, peale kantud; 2. wõietus saab, kui ta kuiw on, ruttu kuiwawa lakkfirnisega ületõmmatud.

Galli jauks. 1. põhjawärw saab kriidi ja natukesese musta ning liimiweega walgehall; 2. wõietus saab tinawalgest ja mustast nõnda tumehall, kui tahetakse. Teda võib puhta dammarlakkfirnisega lakeerida.

Puhta sinise jauks. 1. põhjawärw: wäga hele kriidist ning natukesest mustast; 2. põhjawärw: heleinine tinawalgest ja ultramarinist; 3. wõietus: sinine ultramarinist, mis tinawalgega tahtnist mööda heledamatks tehtakse; kõik kolm wärwi piawad heaste liimitud olema. Sülgust antakse puhta dammarlakkfirnisega; liimiwee asemel wõetagu parem 1. ja 3. wõietuse jauks teedetud tärklist ja ultramarini.

Rohelise jauks. 1. põhjawärw kas helehall ehk heleroheline kriidist pisut musta ehk rohelisega; põhjawärw tehtakse aga natute heledama wärwitooniline, kui nõuetud roheline; 2. wärw: roheline, puhas, ehk kui heledamat tahetakse, enam ehk vähem

tinawalgega segatud. Ka lafffirniise hulka võib natuke rohelist segada.

Wiolette jauks. Pandagu sedasama tähele, mis sinise värwi juures üteldud on saanud, üksnes wõetagu sinise värwi asemel wiolettet, mis ilusast punasest ja sinisest, näituseks tšinnobrist ja ultramarinist soowitawas toonis tinawalgega kokku segatakse.

Puhta puu jauks. On ühte puud lakeerida, mis oma loomuliku karwa piab hoidma, siis joodetakse teda esiteks üks ehk kaks korda liimiweega, lastakse iga wõietust heaste kuiwada ja lakeeritakse ruttu kuiwawa lafffirnisega.

Walge, sinise, wiolette, nagu ka heleda värwi jauks wõetakse dammarlafffirnist, sest et see hele ja klaar on; teiste wärwide jauks võib tumedamat lafffirnist pruukida; ainult on sellepeale waadata, et ta ruttu kuiwaks, kui aeg, milles töö walmis piab saama, lühikene on.

Liimiwärv piab liimi poolest küllalt kange ja täiesti kuiw olema, enne kui lafffirnis peale määratakse. Saab aga värwi kestuse peale waadatud, siis ärgu liimitagu värwi mitte liig tugewaste ja ärgu määratagu seda mitte paksemalt, kui liipimiseks ja katmiseks hädaste waja on, sest et tugewaste liimitud ehk tugewaste peale kantud wesiwärv hõlpsaste lahti läheb ja katkeb, iseäranis, kui ta niisuguses kohtas seisab, mis niiske on ja temperatuura muutmise ehk õhu läbitõmbamise käes on. Muidu võib sarnane wärwitatus väga kaua ilujaks jääda.

Täiskittimine sünnib kriidist ja liimiweest litiga, millele tarwilik osa värwi hulka pandud. Puhta puu jauks tehtakse kitt kriidist ja puu karwa järele soferiga, Hiinatollasega ning umbraga segatult; üsna heleda puu jauks wõetakse ka tinawalget.

Sarnasest wärwist on see tulu, et teda ruttu sile-

daks ja kuiwaks wõib saada, et ta odavam ja rutem walmis teha on.

T i n a w a l g e asemel wõib ka tšinkwalget pruukida.

Wärw, mis lakkfirniise hulka tuleb, piab kas kuiwalt ehk terpentiniõlis õerutult hulka segatud saama.

On ühte kiiret tööd metalli peale teha, siis lakeeritagu ruttu kuiwawa lakkfirniisega, mille jekka niipalju terpentiniõli sees õerutud wärwist on segatud, kui katmiseks ja läikimiseks tarwis on.

3. Toimetuswiis. Lääkewõietuši õliwärwis anda.

Mida peenem wärw ja mida filedam pind, mille peal ta on, seda peenemaks ja kõrgemaks saab ka läige, mida sinna peale tahetakse tuua. Sellepärast piab sellepeale suurt rõhku panema, et pind filedaks ja libedaks saab tehtud, kui teda ilusaks wärwida tahetakse. Sellepärast on tingimata tarwis, et puu, mille peale wärwi tahetakse tõmmata, enne heaste filedaks hõweldatakse.

Wärwide walimises käidagu 1. toimetusewiisis kirjeldatud juhatusse järele.

P õ h j a w ä r w wõib niisama olla ja pealekantud saada, kui esimeses toimetusewiisis. Tahetakse ühte harilist läikewärwi, siis liibitagu pinda lihtsalt bimssteini ja klaaspaberiga ja tititagu tema haugukesed täis. Piab läikewärw aga ilusaste filma paisma, siis saagu põhjawärw bimssteini ja märja õliwärwiga liibitud.

Kui nüüd nõnda harendatud põhjawärw ehk liibipõhi kuiw ja klaaspaberiga heaste äraderutud, hooljaste täisktititud ja ka kitt ühe päewa wanaks on jaanud, siis antakse teist wõietust.

2. wõietus. Wärw ja selle pealekandmine on nagu esimeses toimetusewiisis 2. wõietuse juures kirjeldatud sai. Siin juures pruugitakse siiski määrapiinelt ja aetatse pinsle jooned sellega nõnda õrnaste

laiali, kui iganes võimalik. Kui see wõietus ära on kuiwanud, saab ta peenikese klaaspaberiga filedaks liibitud ja siis järgneb 3. wõietus. Ei piaks 2. wõietus küllalt katnud olema, kuidas ikka lugu on, kui kui põhjawärw märja õliwärwiga liibitud on saanud, siis antakse

3. wõietus karwapealt nõnda kui teine; piaks aga 2. wõietus küllalt katnud olema, siis lastakse teda peaaegu ära kuiwada ja tõmmatakse siis wiimane ehk läikewõietus peale.

Läikewõietus. Kui ilusat ja kestwat läiget soowitakse, siis piawad eesminewad peaaegu täieste katma ja diete kuiwad olema, enne kui wiimast wõietust käpile tohib wõtta; sest läikewärwi hulka ei tohi mitte rohkem katjat panna, kui wedela osade nõuetawaks wärwimiseks tarwis on. Wärw segatakse wedelalt umbes 3 osa keetmata ja 1 osa keedetud linadliga ja pannakse siis segaduse 4. kuni 3. ruumi-osa standõli sisse ja segatakse kõik heaste segamine. Standõli toob wärwile läiget, teeb aga jeda weniwaks ning paksums, et teda ainult waewaga ühtlaselt laiali saab ajada, millepärast ka juba kõwa, lühikese karwalist sibe- ehk raamipinselt töö juurde tarwis on. Piaks aga wärw standõli läbi nõnda weniwaks olema läinud, et teda mitte sugugi ehk ainult suure waewaga ühtlaselt ja õhukeselt laiali ajada võib, siis saab natuke terpeniiniõli juurde lisatud; aga ettewaatuse pärast, et wärw mitte liig wedelaks ei läheks, mis läbi ta tuhniks ehk plekiliseks läheks, wõitakse eisteks kuhugi proowi. Wõetakse ainult paras jagu terpeniiniõli, siis saab läige selleläbi weel tähtsalt peenemaks ja wärw jookseb ka ühtlasemalt ning õhemalt laiali.

Soitagu standõliwärwipi paksemalt määrimast, kui hädaste tarwis on, sest ta kuiwab siis liig pikkamisi ja jookseb tilkade wiisi alla, iseäranis siis, kui ta

loodis seiswa pinna peale saab kantud ja kõige pealt, kui läikewärw ühe wenima wärwiga, näit. tšinkwalgega on segatud, mis juba üle 2 päewa ölis öerutud on olnud ja selle aja sees mitte wee all pole seisnud.

Standöliwärw kuiwab ainult pikkamööda, aga ta läheb selle pitalise kuiwamise läbi wäga kõwaks. Piab ta puhtaks jäema, siis hoitagu wärwitust esimesed 4 kuni 6 päewa tolmu ja mustuse eest, mis üleüldie iga wärwi juures piab sündima, niikaua kui ta weel kuiw ei ole.

Standöli teeb niiheaste wäljaspidise kui ka seespidise wärwi wäga kestwaks, iseäranis kui põhjawärwid heast materialist on ja peaaegu kuiwaks on jäänud. Tema on muu seas laewa lagede seespidiseks wärwimiseks soowitam, kui wärsket, wõimalikult kuiwa puud esiteks palawa, heaste kuiwawa linaõliga joodetakse, jeda korralikult kuiwada lastakse, siis teised wõdiefed tšinkwalgega ehk selle asemel tinawalgeöliwärwiga antakse, mille igakord aega küllalt kuiwamiseks piab olema; kõige wiimaks määratakse laed standöliwärwiga, mille jekka tšinkwalget ehk selle puudiel tinawalget saab segatud. Tahetakse ilusat tööd teha, siis wõib pinda fiselastud palawa linaöli, tšinkwalgekiti ehk tinawalgekitiga lapitseda ehk spaheldata. (Lapitsemise üle leiad pikema seletuse üleüldistes reeglites 9. punktis).

Hoitagu aga, standöli materiali läbi kuiwamisele sündida tahta ja pandagu kõige kõrgemalt ülemal nimetatud ruumiosa keedetud linaöli jekka. Kui standöli palju kuiwatusolust saab, siis läheb ta waewalt nõudliku kõwadusele ja jääb pehmeks jodiks. Ei kuiwa ta mitte ära ja jääb natuke klištriseks, siis hakkawad tolm ja mustus sinna külge ja uue wärwimise juures ei jaa see wiga tiialgi kautatud, küll aga pahemaks tehtud, olgu siis, et see nätske jodi lehelisega ära liutatakse ehk weel parem lahti põletatakse.

4. Toimetusewiis. Wääramata peenikest walget ehk heledakarwalist lakkwärwi anda, mis läike ja fileduse poolest kõige peenema portfellani sarnane on.

Ugauts, kes väga ilusat tööd walges ehk heledas kestwas lakkwärwis teinud, teab küll, kui palju punkti pealset olekut ja tähelepanekut selleks tarwis läheb, lakeeritawat pinda väga läikivalt, filedalt ja sealjuures peenikeselt kujutada; et kõigist hooletandmisest hoolimata tihtigi korda ei läinud jeda terakestest ja tolmust wabaks hoida ja ühtlase lumewalge ehk puhta wärwiga töötada; kõige vähem, muidu ainult päikese paistuses nähtaw tolmu kübemefene teeb walge ehk heleda wärwiga lakeeritud pinna peale juba kaugel nähtawa krobelduse; see teab, et kõige vähem õhu tõmbus tema tööd weel wiimasel pinsle tõmbamisel rikkuda võib. Mida filedam ja peenem eestöö pinna peal on, jeda enam paistawad wiimase wärwi sisse langenud tolmu kibemed wälja, ja seesama, mis ilusat lakkwärwi weel wiimasel filmapilgul koguni rikub ja wäärtusetaks teeb, ei paista harilise lakkwärwi peal, mille alus krobeline ja pinsle joonesid täis on, sugugi wälja.

Weel üks tähtjas paha okef peenikeste lakkwärwide juures on see, et nad hõlpjaste pakatawad. Selle üle ja kudas jeda ära hoida, waata eespool.

Peenikeseks lakeerimiseks ärgu wõetagu mingit muud walget, kui tsinkwalget, kui wärw weel aastate pärast muutmataks piab jäema, ja niisamati ärgu wõetagu ka põbjawärwiks ei tinawalget ega tinalist kuiwatusmateriali.

Üks tülitus tsinkwalgedliwärwi juures, mis niisheaste lakkwärwi iluduse kui kestuse jaoks tähele pandud piab jaama, on see, et tsinkwalge ennaft hea meelega linoõliga ühendab ja nimelt nõnda kõrgel kraadil, et üks weel mitte täieste kõwaks läinud tsink-

walge wärw järgmise wõietuse läbi pehmeks läheb; mitmed tsinkwalge wõietused üks-teise üle, millest keegi tarwiliselt kuiwaks pole saanud, ühinewad üheks nätskaks pangaks, mis ennast wärwi all olewa toore puu ülemise pinna järele kujutab, ja isegi pisikesed krobedused puu sees, näit. raundnaela kriipsud saawad lühikeste aja jookjul walmis lateeritud pinna peal tihti selgeste nähtawaks. Sellepärast lastagu iseäranis 1. põhjawärw ning liibipõhi õige kõwaks kuiwada, niikaua kui aeg seda lubab.

1. wärwi pealekandmise eel piawad wigalised kohad puu sees, nagu kõwad oksad, sügawalt wälljalõigatud ja praud, millest nõre waiw woolab, tulise rauaga wälljapõletatud saama.

1 t ö ö e h t p ö h j a w ä r w. Derutakse ehk segatakse tsinkwalge keetmata linaõliga pudrupaksuseks ja lisatakse umbes 10-nes osa pruunikiwilinaõli (Braunsteinleinol) juurde. Seda wärwi ei tohi mitte liig wedelalt peale kanda ja piab seda pinna peal õhukeselt laiali ajama. Kui puu kõwa on, nagu näit. tammepuu, ehk kui ta õige waigune on, siis wõib ka natuke terpentiniõli juurde lisada. Lase seda wärwi 5 kuni 8 päewa kuiwada.

2. t ö ö, liipimine. Kui põhjawärw kõwaks kuiwanud on, siis õeru teda pehme kuiwa himssteiniga, et kõik liewaterad ära lähewad. Siis wõta wärwi, mis tsinkwalgest keetmata ja natukeste pruunikiwilinaõliga pudrupaksuseks on tehtud wõi õerutud; tee seda ainult terpentiniõliga wedelamaks, määri temaga pind õhukeselt ära ja liibi siis eeskirja järele, mis üleüldistes reeglites 8. f selgeste ning arusadawalt juhutatud on saanud. On põhjawärw heaste liibitud ja liibipõhi ilusaste filedaks tehtud, siis lase seda tööd 5 päewa kuiwada.

3. t ö ö. Nühi kuiw liibipõhi peenikeste klaaspaberiga õige filedaks ja puhtaks, nõnda et karedust

filmaga nähes ega käega katsudes tunda pole. Kõige vähemadgi mügerused piavad nüüd kautatud saama, mis esiteks klaaspaberiga liipimise läbi, siis tsinkwalge litiga täis kittimise läbi sünnib.

Piab iseäranis filedaste tööd kittima, sest pisukene kühm ehk lohk, mida waewalt märgata wõib, on pärast peaaegu wõimata tasandada ja näitab ennast pärast walmis lakkwärwis tähtsa wigana. Lase siis kitti 2 päewa ehk weel kauemine kuwada ja katsu, kas täis kittitud koht weel kuskilt kare on, miskorral siis peenikese klaaspaberiga üle piab nühtima.

4. töö. Tsinkwalge saab keetmata ja pistu keedetud pruunikiwõdliga kõwaks pudruks segatud ehk õrutud ja pruufimiseks ainult terpentiniõdliga wedelamaks tehtud, siiski ikka nõnda paksuks jäedes, et ta sissekastetud pinslest mitte wälja ei jookse. See wärw saab õrna, pikakarwalise harjaspinslega nõnda ruttu kui wõimalik ja ühtlaselt peale kantud ning pehme määrापinslega nõnda peenikeseks aetud, et harjaspinsle ega määrakarwapinsle jälga näha ei wõi; see piab ka nõnda ruttu sündima, kui wõimalik, sest tsinkwalge wärw tahab ruttu ja pehmete töötatud saada ning seda ennemine, mida tubmim tema on. Nagu üeldud, piab wärw selle töö jaoks paks ning terpentiniõli juurde lisamise läbi tubm olema. Seda wõidetust lastakse 3 kuni 4 päewa kuwada ja liibitakse teda siis filedaste klaaspaberiga ära. Piaks weel pisukesi lohkusid näha olema, siis ei pia neid tsinkwalge litiga hooljaste täis kittides mitte wiibima. On selleks aega küllalt, siis lastagu wärw weel 2 ehk enam päewa kuwada, enne kui järgmist wärwimist ette wõetakse.

Iga uue wärwimise ees waadatagu järele, kas ka mustuseplekkisid pinna peal ei ole, mida siis klaaspaberi ja meega ehk terpentiniõdliga ja ühe puhta lapiga wõi wärwipinslega pühkimise läbi kautama piab.

5. töö. See on karwapealt nõnda, kui 4. töö.

6. töö. Jälle nõnda, nagu mõlemad eesminewad. Piaks see wärwimine küllalt katnud olema, siis liibi teda 3. kuni 4. päewa pärast wäga siledaks, peenikese klaaspaberiga. Lase teda weel 2 kuni 3 päewa kuitwada ning tõmba siis alles 1. lakiwärw peale.

7. töö ehk 1. lakiwärw. Esimene lakiwärw piab üsna tuhm saama ja on koos: dammarlakkfirnistest, mis ruttu kuitwab ja terpentiniõliga wedelaks saab tehtud; selle lakkfirniise sisse sega terpentiniõlis õerutud lumivalget (kõige parem sort tsinkwalget) ehk, kui see juba isegi õige peenikene ja ilma tõwa teradeta on, sega teda õerumatalt laki jettka, nõnda palju, et see tarwiliselt katab. See lakkvärw piab kaunis wedel olema ja üks pealemääritud proow seltest piab 1. kuni 2. tunni jooksul täieste tuhmits minema. Teda furnatakse nüüd kaks ehk kolm korda läbi koguni peenikese traat- ehk jõhwi-õdela wõi selle puudusel läbi peenikese lõuendi; pinsled saawad esiteks hooljaste puhastatud, kõige pealt terpentiniõli tubliste wäljajapestud ja siis üks- ehk kaks korda läbi furnatud lakkis loputatud; ka pinsle joonesid piab nuuga ehk klaasi tüügiga ära kaapima, nõnda et iga roojus wõimalikult lakkwärwist ja pinslest ärahäwitatud ja sealt kauugel hoitud saawad. Ka riist, kus walmsis lakiwärw sisse pannakse, ei tohi puhastamata jääda. Bind, mida lakeeritud piab saama, piab esiteks tolmuft puhastatud ja siis niiske lapiga ülepuhitatud saama. Hoitagu tolmu, tuule ja õhu läbitõmbamise eest; ka palju liikumist kergitab tähtselt tolmu. Pinsled, millega lakeeritud saab, piawad õrnad olema, ja palju wärwi wõtma. Lakk saab wõimalikult ruttu peale tõmmatud, ukse juures alustatakse alumisest tahwlest, siis määratakse teised tahwled, ääred kõige wiimaks. Lakkvärw piab ühtlaselt ja kaunis õhufe-

felt laiali määritud saama, sest mida enam sellest pinna peale tõmmatakse, seda suuremad saavad pinsle jooned, mis tuhmis lakkvärvis mitte ei kau. Lase seda wärwitust 3 päewa kuiwada ja kaabi siis kõik weel leitawad koredufed osalt nuaga ära, osalt õeru neid kuiwa- ehk niiskeks tehtud klaaspaberiga; niiske klaaspaberi liibi-kõnts piab kõhe wammiga, weega ehk nahaga ärapeetud saama.

T ä h e n d u s. Selle töö juures seisma jäewad peenikesed pinslejooned kauwad teiste lakivõietuste läbi; jämedatest pinslejoontest jäewad aga ikka jäljed järele. Teine asi on, kui tinawalgelakkwärwiga lakeeritakse; siin juures piab pinsle joonesid, ka kõige peenemaid, wõimalikult ära hoidma, sest järgmise lakkwärwid ei kauta neid mitte.

8 t ö ö e h k 2. lakivõietus. See lakivõietus piab enam läiget saama kui esimene ja nimelt pool tuhmits, siidisarnaselt läkiwaks saama; pandagu sellepärast enam dammarlakk, aga vähem terpentiniõli ja vähem wärwi sekka. On eesminewast lakist weel küllalt üle jäenud, siis segatagu sellele rohkem dammarit hulka. Kui peale tõmmatud proow poole tunni jooksul arusaadawalt natuke läiget on kautunud, siis on see lakk hea. See piab niiamata, kui ta wärskelt segatud on jaanud, kaks- kuni kolmkorda läbifurnatud saama ja ülepea seesama toimetus ning seesama ettewaatus olema, nagu 1. lakivõietuse juures. Ka see lakkwärw piab kaunis õhukeselt ja ühtlaselt laiali määritud saama.

Lase seda lakkwärw 3 päewa ehk weel kauemine kuiwada, siis waata järele, kas ta üsna puhas ja sile on, ja kui mingit wigadust leida pole, siis pühi teda niiske nahaga puhtaks ja tõmba järgmise lakkwärwiga üle.

9. t ö ö e h k 3. ja w a l m i m l a k k w ä r w. See lakkwärw piab mõnusat läiget saama, ja et seda wõimalikult kõrgelt ettetuua, wõetagu wana dammarlakk, mida wanemat, seda parem; selleks otstarbeks

wõib teda mõni aeg tolmuta, kuiwas, wärsket õhku juurde peasewas kohtas lahtiselt ehk paberi lehega kaetult seista lasta. Sega õerutud, ehk kui see üsna peenikene on, õerumatalt nõnda palju lumiwalget lakkfirniise sekka, et see parajaste kollakakswalgeks wärwitund näitab olema; wärwi kange juurde lijamine wõtub temal liig palju läiget ära. Sega 500 g. selle lakkwärwi sekka umbes $16\frac{2}{3}$ g. heledat kopallakfirniist, $33\frac{1}{3}$ g. pruunikwiidli ja $16\frac{2}{3}$ kuni 25 g. keetmata, wana linaõli ehk standõli. Siis tee, kui tarwis on, kõik terpentiniõliga wedelamaks, kus juures parajuse peale piab waatama; sest liig palju terpentiniõli teeb laki liig wedelaks, on seda aga liig wähe, siis ei lase ta ennast heaste määrida ning ei jookse mitte igasfe külge laiali, waid loodis olewa pinna pealt tikkadena alla; kumbagil korral, niiheaste liig wähe kui liig palju terpentiniõli juures ei saa lakkfirnis oma peenikest, täielist läiget. Et asjas julge olla, määratakse temast esiteks proow wähe nähtawasse kohta. Kui mõlemate eesminewate lakimäärituste juures ettewaatlikult pidi toimetatama, siis on see nüüd seda enam tarwis. Walmis lakkwärw saab faks kuni kolmkorda läbifurnatud, pinsleid tubliste loputatud j. n. e. Hoitagu nõnda palju kui wõimalik tolmu ülesse kihutamast; pandagu wärwitaw asi, nagu uk, afnaluuf jne. pintide ehk toolide peale, puhastatagu pinda niiske nahaga, peale selle kui tolmu enne ära on pühitud, ja kantagu siis pehme pinslega lakk tugevamalt kui mõlemi eesminewa lakimäärituse juures, peale. Määri igakord ühte üksina seiswat osa, nagu näituseks ukjel üks tahwel täieste walmis; kui tahwel määritud on, siis lakeeritagu selle ümbrus ja wiimaks raamid wõi liistud. Selle töõga piab wäga ruttama. Kui töõ walmis on, lastagu asi weel tükk aega endist wiisi seista, kuni lakk natuke kuiwanud on, nõnda et ta enam maha ei jookse, kui pind serwite saab pöõratud.

10. töö ehk polituur. Piab nüid see lakiwärw nõnda peenisejeks saama nagu portsellan ehk klaas, siis pandagu 9. töö lakkwärwile jekka 20-nes ehk 30-nes ruumiosa heledat kopallakki, et lakk selleläbi kauemine wäljawenimasse oleksusse jäeks. On selle lakiwärwiga pind lakeeritud, siis lastagu teda mõni aeg kuivada ja katsutagu, kas ta ehk weel tähelepanematalt ei klišterda, kui käsi natuke aega allpool niisuguse koha külles hoitakse, mis mitte niiwäga filma ei paista. On nüid lugu nõnda, siis poliiri lakki, nagu üleüldistes reeglites 8. g. karwapealt kirjeldatud on saanud. Pind saab õrutud bimssteiniga ja weega liipimise läbi filedaks ning kõigist tolmuft ja liiwast wabaostatud, aga ta läheb selleläbi ka tuhniks; on nüid üleni heaste liibitud ja liipimise lõga wee-, wammi- ja nahaga õige puhtaste ära aetud, siis lastakse töö rahuliste seista, täielik läige saab iseenesest tulema ja pind nii filedaks ning peenisejeks saama nagu portsellan ja õige walge olema ning selleks jäema, kui ettekirjutatud wiisil on toimetatud.

Ei soowita lakimääritud mitte walges, waid mingis teises heledas wärwis, siis annab nõuetawa wärwil walimise ja segamise üle 1. toimetusewiis ja punkt 12. üleüldistes reeglites korralist otsust. Toimetatagu üleüldse nagu walge lakiwärwile juuresgi, ainult seda piab tähele panema, et iga wõidmise juures alati seejama wärw piab olema; üks kuni kaks korda wõidmist wõib ära jäeda, sest et iga teine wärw paremine katab, kui walge.

Tumeda lakiwõidustele juures pole mitte tarwis, wiimast lakfirnist wärwiga segada, ja siis aitawad 2 lakiwõidust. Sarnasel korral kui mitte wärwil lakfirnise jekka ei panda, piab dammarit tarwiliku kopali liisanduse läbi kestwamaks tegema. Pruun ning tumekollane wõiwad puhta kopaliga, tumepruun ja must bernsteinfirnisega lakeeritud saada. Aga lakk-

firnised heleda värwide tarwis piawad ikka pisukesse oja värwi saama, iseäranis sinist, punast ja wiolettet, et nad puhtad ja elawad jaakswad.

Wärwid, mis ühe lakffirnise hulka segatakse, piawad esiteks terventiiniõliga derutud, ehk kui nad wäga peenikesed on, kuiwalt selle hulka liigutatud saama. Pikkamisi kuiwawa lakffirnise hulka wõidakse wärwisid, kui neist mitte palju ei tarwitata, linadliga deruda.

5. Toimetusewiis. Lakwärw nagu eesminew, aga teisel wiisil.

Sellejärele kui lakeeritawa puu seesst oksjad sügawalt wälja on lõigatud ja waiw mõredest furnuiks põletatud, minnakse 1. töö kallale.

1. töö. Lapitsemine. (Spachteldamine). Tehtakse tsinkwalge kitt tsinkwalgest, 5-est osast keetmatast ja 1-hest osast pruunikiwilinaõlist ning lapitsetakse selle kitiga puu nõnda tajaseks ja filedaks kui wõimalik. Seda lapitswärwi lasse kuiwada, kuni ta liipimiseks kõwa küllalt on. Tahetakse wäga kestwat tööd, siis joodetakse puud palawa pruunikiwi õliga ja lastakse seda 4 päewa ehk weel kauemine kuiwada, enne kui ta lapitsetud saab.

2. töö. On lapitswärwil tarwiline kowadus, siis liibi teda pehme himssteini tüliga ja weega filedaks, puhasta liipimise lõga weega, wammiga ning nahaga ära, ja piaks weel lohkuks leida olema, siis lapitse weel kord.

3. töö on selles, et kuiw pind himssteini ja weega ära liibitakse, liipimise lõga heaste kõrwale jaadetakse ja 1. wõietus peale tõmmatakse, mis tsinkwalge wärwiga antud ja niisamati toimetatud saab, nagu 4. toimetusewiisi 4. töös on õpetatud. Lasse siis seda wärwi 3 kuni 4 päewa kuiwada, liibi ta peenikesse klaaspaberiga õige filedaks ja anna temale weel 2 päewa kuiwamiseks aega. See wõietus saab juba

nõndapalju katnud olema, et 1. lakivõietusele wõib minna, kui mitte, siis määri weel kord õliwäriwiga.

4. töö ehk 1. lakivõietus. Selles lakiväriw is piab palju tsinkwalget ehk lumiwalget olema, et ta heaste kataks ja ilusaste walgeks läheks, muidu seesama toimetus ning hool, nagu 4. toimetusewiisi 1. lakivõietuses.

5. töö ehk 2. lakivõietus. Karwapealt nõnda kui 4-ma toimetusewiisi 2. lakivõietus.

6. töö ehk walmim lakkimine. Waata seesama töö 4-mas toimetusewiisis.

7. töö ehk polituur. Waata seda 4. toimetusewiisi juures.

Lapitsimine on puutöö juures, mis wäga mühtline on ehk millel wäga palju ilustusi on, koguni raske toimetada. Gipsiseinad aga lajewad endid wäga heaste tsinkwalge kitiga lapitseda, kui nad enne linaõliga, mille seas wähe wäri, määritud on saanud.

6. Toimetusewiis. Nõndasama peenikene lakivõietus kui mõlemad eesminewad; aga lühema ajaga.

Siia juurde saawad ainult lakiväriwid pruugitud, millel see kahjulik omadus on, et nad mitte nõnda kestwad pole, kui sarnased lakiväriwid, millel õliwäri alus on, olgu siis, et kestwa kopal- ehk bernsteinlakifirnisega töötada wõib, mis ennast aga heleda lakitööde juurde mitte pruukida ei lase.

Restuse pärast wõib

1. tööd palawa pruunikiwiliga ettewõtta, millega wärsket puud joodetakse. Et see ruttu kuivaks, tohib teda ainult wähe peale panna. See töö lase vähemalt 3 päewa kuivada.

2. tööd. Tee pakš, lahja lakiväriw dammarlakifirnisest ja sega ilma õli lisata palju tsinkwalget sisse; piats see lakiväriw liig pakš ning weniw olema, siis lisa terpentiniõli juurde ja kanna rohkel osal peale,

aga ilma tugewa pinslejoonte jünnitamiseta ning määri wõimalikult tafasels ja ühtlasels. Kui juhtub, et pind mitte tafane ei piaks olema, siis lasse laffwärmw mõned tunnid kuitwada ja määri sellesama laffwärmwiga weel kord üle ning nõnda tugewaste, kui waja on. Lasse siis töö kuni järgmise päewani kuitwada ja liibi pind pehme bimssteini ja weega ehk õerutud bimssteini ja weega ühetafaselt siledaks.

3. töö. Kui liibitud pind weel kangeste plefiline on, siis määri weel 2 korda 2-se töö laffwärmwiga üle ja kanna hoolt, et wõimalikult wähe pinslejoonesid järele jääb.

Seda tööd lasse jällegi üks päew kuitwada ja liibi klaaspaberiga kõrgemalle kerkinud terad ära ja siis liibi õerutud bimssteini ja weega.

4. töö. Kui aega küllalt on, siis lasse 3-mas töö 2 kuni 3 päewa kuitwada ja määri siis enam läikiwa laffwärmwiga, mis niisamati heaste kuitwama piab ja mitte linaõliga segatud ei tohi jaada. Sega wähem wärwi dammari hulka, kui eelminewa wõidmise juures.

Seda laffwärmwi lasse 3 kuni 4 päewa kuitwada, liibi teda õerutud bimssteini ja weega ning mine wiimase wõidmisele.

5. töö. Selleks tarwitatakse läikiwamat ja rammust laffwärmwi, milles wähe wärwi, palju dammarlakki ja umbes 20-nes ruumiosa weniwat, keetmata linaõli ehk standõli on.

Poliirimise üle waata 4-ma toimetusewiisi juures.

T ä h e n d u s. Hoitagu ühte wõietust laffwärmwiga tuhmi mat tegemast, kui eesminewat, sest siis on karta, et laff lõhkeb. Sell põhjusel hoitagu ka, wärwi wäga ruttu soojas kuitwada lastmast ehk ruttu waheldawasse temperatuurasse wiimast. Kui aga wiimane töö kuitw on, siis wõib see laffwärmw wäga palju äratanda.

Tahetakse ühte wõimalikult kestwat laffwärmwi anda, siis määratakse esiteks eeskirja-järelise

õliwärwiga ning tõmmatakse wiimaks läikewärw peale, mis heast, puhtast standõlist natukese wärwiga ja pifustest osast dammarlakkfirnistest on tehtud.

7. Toimetusewiis. Õliwärwi ehk lakkwärw wana õliwärw wõi lakkwärw peale tõmmata.

a) Wana õliwärw peale. On tahtmine ainult üsna harilist õliwärwidõetust anda, siis pole wana õliwärwiga mitte palju arupidamist. Kui see tolmune, soppane ehk määrdinud on, siis puhastatagu teda esiteks tolmude ärapühkimise ehk wee wõi lehelisega pesemise läbi. Pias aga wana wärw wäga määrdinud ja õline paiguti sügawamalle fissetunginud olema, siis wõitagu teda esiteks lubjaga üle, lastagu seda kuiwada ning tehtagu siis puhtaks. On wana wärw wäga wigaline, siis piab wigalisi paljaid koha- taid õliwärwiga määrima, neid kuiwada lastma ning siis täis kittima. On wana õliwärw puhastatud siis kiti teda, kus seda tarwis, esiteks täis ja tõmma siis koge järgmine wärwitus peale.

Soowitakse uut wärw wõi fiske natuke peenemat teha, siis liibitakse wana õliwärw, kui teda praegu kirjeldatud wiisil puhastatud oli, kas kuiwa bimssteiniga ehk, kui see mitte küllalt peale ei piaks hakkama, bimssteini ja weega, pestakse liipimiselõga ära ja tõmmatakse soowitawa wärwiga üle, mis siis nagu põhjawärwi uue puu peal wõib waadata, pannakse aga, kui puu mitte küllalt selgeste wälja ei paista, pisut terpentiniõli juurde.

Tahetakse wana wärwile peenest läike ehk lakkwärw üle tõmmata, siis õrutakse wana õliwärw, sellejärel kui ta heaste puhastatud on saanud, kuiwa bimssteiniga ära ja toimetatakse teda nagu põhjawärwi, mis määrjas õliwärwis bimssteiniga ära liibitakse, nagu 4. toimetusewiisis 2. töös üteldud ja üleüldistes reeglites 8, h laiemalt seletatud on saa-

nud; pikemalt töötatagu, kui läikvärvi tahetakse tõmmata, 3. toimetuseviisi järele ning lakvärvi farvis 4. toimetuseviisi järele.

b) Wana lakvärvi peale. Harilikult õlivärvi jaoks tehtakse wana lakk, kui ta sopane piaks olema, kõige pealt puhtaks ja tõmmatatakse, kui seal midagi krittida pole, uus õlivärw ilma pikema juttu peale.

Beenema värwi jaoks piab wana lakk, kui ta selleks küllalt pude on, bimssteiniga ja weega filedataks liibitud saama, piaks ta aga wintske ehk kõwa olema, siis liibitagu teda bimssteini ja wiinawaimuga läbi ning kaabitagu nuuga ära.

Wäga peenikeste flantsi- ehk lakvärwi jaoks piab üleliigse wana laki tingimatalt ära nõutama ja nagu praegu kõneldud, kas bimssteini ja weega filedama, ehk kui see peale ei hakka, bimssteini ja wiinawaimuga ning siis edasi töötama, nagu eespool seiswas toimetuseviisis näha on.

8. Toimetuseviis. Beenikene lakiwõietus tumedais wärwides.

Sega nõuetawad wärwid, nagu 1. toimetuseviisis wärwide segamise juures juhutatud on saanud, ja hoia seda värwi põhjavarwi ning iga järgmise wõietuse jaoks. Piaks aga nõuetud wärw liig kallis olema, siis tehtakse põhjavarw ühest odawamast materialist, mille peale see katetakse. Wärw saab linaõliga tehtud ehk õerutud.

Soowitakse näituseks kestwat ja odawat tumepruuni kattewärwi. Punase ja musta segamine annab pruuni. Surnupea on tumepunane, odaw ja kestew ning annab, iseäranis wiiolette surnupea mustaga ilusat tumepruuni. Öeru sellepärast wiiolettet surnupead keedetud ja keetmata linaõliga õerumisekiwi peal ja nõnda öeru ka must ning sega mõlemad wärwid

jündlikult kokku. Nüüd on pruun, mis väga heaste katab.

Põhjarw. Põhjarwäriwi segamisel pole mitte suurt tähtsust, sest ülemine pruun katab heaste, teda wõib sellewäraft soowimist mööda wärwidest kokku panna ja halli ehk punast teha, nagu tahetakse. Pandagu ainult tähele, et tumedam wärw puhtamaks ja iluamaks läheb, kui teda heledama wärwi üle tõmmatakse. Tahetakse ühe põhjarwäriwi asemel lapitswäriwi wuu peale tuua, siis tehtagu see kriidist, tumedatest wärwidest, keedetud ja keetmata linaõlist walmis, nõnda kange, et teda lapitsrauuga filedaks wõib teha. Wäriwid selle lapitswäriwi tarwis piab õeruma, et nad jämeda terade pärast mitte karedaks ei läheks, waid ennast heaste lapitseda lasesiwad.

Pikemad tööd. Lase põhjarw ehk lapitswärw kowaks kuiwada, milleks wähemalt 4 ehk 8 päewa tarwis on, ja liti teda tumeda toppewärwiga ära; siis saab ta ühe tumeda liipwäriwiga üle tõmmatud, mis tinawalgest ja õerunud furnupest keedetud ning keetmata linaõliga pudruks segatud ja terpentiniõliga wedelaks tehtud saab; selles liipwäriwis saab pind 4-ma toimetusiwiisi 2. töö järele peenelt liibitud, ja kui ta selle järele 3 kuni 4 päewa on kuiwanud, klaaspaberiga ära õerunud, ning kui ta õige tasane pole, tumeda litiga täis ktitud. Ta on nüüd 1. kattewäriwile ettewalmistatud.

On pinda lapitsitud, siis saab ta, kui tema õige kuiwaks on saanud, filedaks on tehtud ja kui ta mitte enam lapitsemist ega kittimist ei tarwita, pehme, kuiwa bimssteini ehk bimssteini ja weega ilujaste filedaks liibitud ja liipimiselõga weega, wammiga ja nahaga ära roogitud. Ka lapitsitud wärw on nüüd 1. wõidele ettewalmistatud.

1. wõietus. Ta saab tumepruuniga, see on furnu pea ja musta segadusest pealekantud. Mõlemad

on keedetud ja keetmata linaõliga wedelamaks tehtud, õhufeselt laiali määritud ja kui seda tarwis piaks olema, määrापinslega aetud. Seda määret lastakse 2 kuni 4 päewa kuivada ja liibitakse teda siis peenikesse klaaspaberiga ära.

2. wõietus. On üsna seesama, nagu 1. wõietus, ainult wõib wärwi kangemalt terpentiniõliga wedelamaks teha. Lase teda 3 kuni 4 päewa kuivada ja liibi teda siis peenikesse klaaspaberiga ehk õrutud hirmssteini ja weega, kus juures tähele piab panema, et wärw mite läbiliibitud ei saa.

1. laki määre. Pind saab nüüd, kui ta pruuniga heaste kaetud on, kopali- ehk bernsteini-lakkfirnisega lakeeritud ja nimelt ilma wärwi lisandufeta; ta piab ruttu kuivama ja kauniste terpentiniõliga wedelaks tehtud saama; ettewaatuselks kurnatakse teda läbi; et pind lakeerimise ning kuivamise ajal tolmueest hoitud piab saama, on isegi mõista.

Wiimane lakiwõietus. Lakkfirnis wiimaseks wõietuseks piab raswaõline wedelus olema ja ei tohi mitte ruttu kuivada. Kuivab ta liig kõwaste, et ta 12 tunni jooksul enam ei klišterda, ilma et ta päikese käes ehk harilikus soojas oleks, siis pandagu temale 30-nes osa keetmata, wana linaõli ehk standõli ja 15-nes osa keedetud linaõli jekka. Piab ta poliiritud saama, siis jäetakse keedetud linaõli ära; siiski on waewalt poliirimist tarwis, kui pind küllalt siledaks on tehtud ja lakkfirnis hea oli ning ühtlaselt peale kantud sai.

Piaks wiimane õliwärv mitte küllalt katnud olema ja tahetakse ühte järgmist wõietust õliwärwiga maha jätta, siis wõib 1. lakkwõietust natukesse wärwiga segada, mis aga selleks otstarbeks terpentiniõlis õige peenikeseks õrutud piab saama.

Lakeerimine metallide, nagu plekk-taun- pade juu. peal.

Tahetakse ilusad ja kestwat tööd wärwidega kõige lühema aja sees metalli peale tuua, siis piab jeda lakeerima, põhjawärwiks niheaste kui teisteks wõieteks ainult lakkwärwisid ja lakkfirnist pruukima ning palawas, mis üle 40 graadi Tselziuse järele*) läheb, 1 kuni 2 päewa kuivada lastma.

Lakkfirnisjed, millega wärwid segatud saawad, on: kopal heledate ja bernstein tumedate jauks, mustaks lakeerimiseks jaab ka aswaltilakki wõetud. Lakkfirnis piab rammus olema, s. o. temal piab tubli liisadus linaõli olema. Wärwid piawad linaõlis ja terpeniiniõlis õige peeniseks õerutud olema, enne kui nad lakkfirnisesse saawad pandud.

Metall, mis lakeeritud piab saama, piab kõigist wõerast ollustest õige puhas olema; määred, rasw ehk õli häwitatagu terpeniiniõliga puhastamise läbi ehk õerutud bimssteini ja weega liipimise läbi; kool-woonium ehk eesolew wana wärw kraabitakse nuuga puhtaste ära ja liibitakse täieste puhtaste bimssteini ja weega; lakk, wärw ja pinsel piawad peenisejed ning puhtad olema. Kõige omasemad pleki lakeerimiseks on kestmise suurusega, natuke tõmbiks litsitud õrnad sia-harjastest pinsled. Sgakordse pruukimise järele saawad need laiaks litsitud ja kirjutuse paberiga ümber mähitud, lakkwärwid paberiga kinni kaetud.

Lakkwärwil piab enamiste pakts weniw segadus olema, et ta hulka segatud wärwide läbi mitte läiketaks ei läheks ja siiski heaste kataks. Määratagu teda peale kandes ühtlaselt laiali ja pandagu tähele, et

*) 100 graadi Tselziuse järele on keewa wee soojus, wäheha kui 0 graadi sooja juures hakkab weesi külmetama, ja 30 graadi sooja on werel.

ta mitte maha ei jookse, mis mõnikord selleläbi hoitud saab, et mitte liig palju peale ei panda ja see ühtlaselt laiali aetakse, osalt ka selleläbi, et tellitud asjad nõnda lakeeritakse, et pinsle jooned loodis jooksevad. Sest et lakeerimise juures lakkvärw aegade kantide juurde hunitusse kipub jääma, sellepärast määratagu pindasid, millede külles mingit kõrgemal seiswaid kantisid pole, nõnda, et pinsel vinna keskpaigast iga külle poole üle kantide tõmmatakse; sest mitte tasaselt määratud värw kuivab ka mägelist, ja peale selle, et halwaste kuivanud kohad vähem kestwad on, ei lasse nad ennast ka heaste liipida ja sinna, kus lakk jooksnud on, jookseb ta uue määrimise juures kergeste jälle, nõnda et jugugi tasast pinda ei saa. Asjade külles, millel kahesugune värw on, näit. lambiõrmid, mis seestpidi walged ja väljastpidi rohelisted on, saab tume värw enne ja hele pärast määratud.

Kui kaubad lakeeritud on, seatakse nad ühte kitsasse ehk nõuudmist mööda laiemasse ruumi, mis küetud võib saada, kus sees lakkvärw igakord 1 kuni 2 päewa kuivama ja siis kõwa olema piab, et mingit märki ei nähta, kui sõrmeküinega kraabitud saab. Lakeeritud kaubad lastakse pihkamööda ära jahtuda ning liibitakse neid õrutud bimssteini ja weega ning kalewi ehk wildi tüliga. Wiimast lakiwõiet võib puhta lakfirnisega ilma värwi lisandufeta peale tõmmata, piab aga rohkeste linaõli seffa pandud olema. Wiimase lakiwõidega ületõmmatud kaup tuleb esiteks vähemasse palawusegraadi, umbes 3 kuni 4 tunniks, saab wälljawõetud, õrutud bimssteini ja weega peenikeselt liibitud, heaste liipimise-lõgast puhastatud ja ta tuleb siis niikohi pikemalt 1 kuni 2 päewaks suuremasse palawusesse panma, kuni lakfirnisel tarwiline kõwadus on. Selle kõrgendatud palawusegraadi wälj saab tuhniks liibitud pind jälle täielist peenikesi läti

get, olgu siis, et ta liig ruttu kuiwis ehk liig õhutejelt peale on määritud.

Niipea kui laffirnise peale on määritud, piab kaup niikohe kütteruumi wiidud saama, sest lastakse teda esiteks ilma tarwiliku soojuseta kuiwada ja wiiake siis alles kütmiseapparati, siis kuiwab laffirnise hõlpsaste lahti. Pikemalt on soowida, et palawust pikka mööda töusta ja kauupasid pikkamööda jahtuda lastakse.

Wäga ruttu, aga vähem kestwalt võib metalli lakeerida, kui laffirniseft, paljust wärwist ja rohkest hulgast terpentiniõlist pisutese lisandusega, umbes kõige 30-ma ruumiosa feetmata, wana linadliga tume, pals põhjawärw tehta ke ning sellega metalli lakeeritakse. See tuhmi wärw lasseb ennast kangeste siisepõletada, sest tema võib kõrget palawusegraadi ära kannatada, läheb ruttu tõwaks ja lasseb ennast heaste ning ruttu laiali määrida; piab aga wärwi peenikejeks õeruma ja pinslejoonede eest, mis tuhmi wärwi sees mitte ei kau, võimalikult hoidma.

Mitte üksnes metalli, waid ka puu peal läheb lakeerimine kuiwamise läbi õensas soojagraadis kestwamaks ning kõwemaks, nõnda et see mööblitele soowitaw on, kui aeg ja asi lubawad.

Puumärwidest.

Kui ühte puud järelemaalida tahetakse, siis tõmmatakse esiteks passiw põhjawärw peale ja selle põhjawärwi üle lasiiritakse tumedama, wäga harwaaste heledama wärwiga. Mis lasiirimeks nimetatakse, on juba üleüldistes reeglites punkt 12 seletatud saanud. Puumalimise juures on lasurwärwidel peatahtjus. Pole mitte võimalik, klaasfarnaselt hiilgawat ehk jarwetauliselt läbipaistwat wärwi katwawärwide segamise läbi fümmitada. Iseäranis on lasur-

wärwides pealekantud heledad, tumedad ja pooltumedad warjundused ning heaste korda saadetud mitme wärwide peenikesed kookujulamised, mis puuwärwi meeldiwaks teewad. Windagu looduse järele töö kallale, ühtlasi aga ka ilutundmuse järele; nõnda hoi tagu näituseks pinda iludustega üle laadimast, nõnda et iga tükk iseenesest waadates meisterlik töö on; jest selle kõrwal, et ülelaaditud tööd asjata palju aega raiskawad, sünnitawad nad seal, kus nad mitte liig-nime „kirju“ ei teeni, lugupidamiseta mõju waatleja filmadesse. Sellepärast maalitakse üksikuid kohtasid iseäranis ilujaste, tugewaste ja töötatakse neid hoolega; niisuguseid nimetatakse ü l e n d a t u d kohtadeks; nende ümber tehtakse töö lihtsam.

Buumaalimise juures saawad siis wärwid lastiritud: kollakaspruuni saadakse lasiirimise läbi pruuni wärwiga üle kollase põhjawärwi ehk lasiirimise läbi mustaga ja pruuniga üle pomerantsikollase põhjawärwi; lasiirimise läbi punasepruuniga üle pomerantsikollase põhjawärwi saadakse mahagoonipuu wärwi jne.

Siin on kasutik punkt 12. üleüldistes reeglites läbi lugeda.

Et wärwid, mis puumaalimiseks wõetakse, lasiirima aga mitte katma piawad, siis piab niisuguseid walima, millel see omadus on, ilujaste lasiirida, ja neid piab peenikeseks õeruma.

Kõige pruugitawamad lasurwärwid puumaalimiseks on: põletamata Itaalia-lakk, põletatud Itaalia-lakk, kasselerimuld, rebmust ja luumust.

Pikemalt saawad tihti pruugitud: heledaks- ja tumedaks- põletatud ooker, põletamata ja põletatud umbra.

Albiwärwid on: punane furnupea, Florenti-lakk, karmin, Berliinifinine, indigo ehk nende mõlemate ajemel tumedam, kestvam ultramarin.

Kollast ehk kollakat lasirib põletamata
Staaliaalaff.

Punakat: põletatud Staaliaalaff, põletatud ooker;
pikemalt ka Florentialaff ja punane furnupea.

Puhaspunafelt ehk iluspunakalt lasirib
karmin.

Pruunilt ehk pruunikalt: kasselermuld,
põletamata ja põletatud umbra ning Florentialaff.

Mustalt ehk mustjaspruunilt: luumust,
rebmust.

Rohelisekalt: sinine värw ja tihti wäga
tähtsusetalt: põletamata umbra.

Need värwid saawad osalt ükifikult pruugitud,
osalt saawad nad 2, 3 ja 4 kaupa nõuudmist mööda
üksteisega kokku segatud.

Selle järele kas puuwärwi wees ehk õlis maalida
tahetakse, saawad lasurvärwid weega ehk õliga õerutud
ja wedelaks tehtud.

Maalitakse wees, siis saab musta ja finiste lasur-
värwidele natuke üles sulatatud gummi arabikum
juurde lisatud, sest et mõlemad muidu hõlpsaste ära-
määriwad ja endid lakeerimise juures segawad, peale
selle tarwitatagu õerumiseks ja lasirumiseks ainult
puhast wett ja mitte äädikat, sest see hakkab põhja-
värwile peale, nõnda et mitte puhast tööd ei saa;
hea õlu on parem, aga sellega tehtud lasurvärwid
ei anna kaugeltki nõnda kestwad tööd, kui need, mis
weega wedelaks tehtud; ka sulab õllega tehtud värw
hõlpsamine ära kui teine lasurvärw peale saab
tantud.

Slusjad tamme- ja kuuse südamed saawad õliwär-
widega järele maalitud, kõiki teisi puid võib kõige
hõlpsamine ja petwamalt wesiwärwidega järelemaalida.

Puuwärwid õlis wõiwad ühe lakiwõietusega ilusat,
kestwat läiget saada, puuwärwid wees piawad aga
kaskforda lakeeritud saama, kuna 1. wõiet ruttu

kuiwawa ja palju terpentiniidliga webelaks tehtud, 2. aga kestwa, kangeste läikiwa lakfirniisega peale kantakse. 1. lakiwõiet lastagu vähemalt üks päew kuiwada, enne kui 2. üle tõmmatakse.

Põhjawärwid on järgmistest ja seal wahel olewast wärwitoonidest: Walge, waltjaks, kollane, helekollane, tumekollane, helepunakas-kollane, pruunikas-kollane, pruunikas-kollakaspunane.

Põhjawärwide walge ehk hele saadakse tšink-walgega ehk vähem kestew puhast tinawalgega, wiimane katab ja kuiwab aga paremine, kui esimene.

Kollast wärwi tehtaakse kollasest ookerist, harwemalt Neapelikollasest.

Punakat wärwi uuspunasest, Hiinapunasest, punasest ookerist, punasest furnupest, mennigest, harwaste tšinnobrest.

Pruunikat wärwi põletatud umbrast, rebmustast, mida tarwitust mööda punaka ehk punakas-kollaka wärwiga segatakse ja walgega heledamaks tehtaakse.

Tahetakse peenikest ja petwat puuwärwi maalida, siis piab põhjawärw õigest wärwisegadusest olema; tehtagu teda harilikult ainult wahhe heledam kui puu sees olewad heledamad kohad on, piab aga üks puu õige tugewaste, tuliseks ja läbipaistwaks saama, nagu näituseks palisander, siis piab mitukorda lasurwärwi peale tõmbama ja sell põhjusel palju heledam wõetama.

Glusa töö tarwis piab pind peenikeseks ja filedaks liibitud saama, heaste kaetud ja nõnda kuiw olema, et ta koguniste enam ei klišterda; teda piab tubmiks hoidma, ta piab aga ometi õlist nõnda ramus olema, et ta paiguti sisse ei ime, kui lasurwärw peale saab tõmmatud. 1. põhjawõietus tehtagu õlist õige raswaseks ja lastagu iga wõietust iseäranis heaste kuiwada; wiimist põhjawärwivõietust tehtagu aga niipalju

terpentiiniõliga wedelamaks, et ta ühtlaselt tuhmits lähed.

Üleüldiselt mindagu kõigi puuwärwide tarwis põhjavarwide pealekandmise juures järgmiselt töö kallale:

1. põhjapõietus. Wäriw saab 2 osa keetmata ja 1 osa keedetud linaõliga ilma terpentiiniõli lisandufeta õerutud ja wedelamaks tehes õhufeselt ning ühtlaselt pinna peal laiali aetud. Siis lastagu 4 kuni 8 päewa kuiwada, ehk weel kauemine.

2. põhjapõietus ehk liipwärw. Selles pruugitaw wäriw saab 2 osa keetmata ja 1 osa keedetud linaõliga pudrupaksufeks õerutud, terpentiiniõliga wedelaks tehtud ja mitte enam õli juurdelisatud, kui liipimisefks tarwis on. Ta saab õhufeselt laiali määritud, siis liibitud ja nuaga silendatud, nagu üleüldistes reeglites punkt 8. selgeste kirjeldatud on saanud. Liibitud pind lastakse 3 päewa ehk weel kauemine kuiwada, nühitakse teda klaaspaberi ehk pehme, kuiwa bissteiniga ära, kititakse hoolsaste sees olewad lohud täis ja lastakse teda, kui palju kititatud kohtasid seal külles on, weel üks päew kuiwada.

3. põhjapwärw. Selles wäriwis piab, iseäranis kui weel ühte neljat põhja wäriwi tahetakse peale tõmmata, rohkem õli olema, kui kahes esimeses. See wäriw määratakse üsna õhufeselt ja ühtlaselt laiali, aetakse määratarwapinslega, lastakse heaste kuiwada, liibitakse siis klaaspaberiga ära ja tõmmatakse wiimane põhjapwärw peale, mis palju terpentiiniõliga wedelaks saab tehtud. Iga liipimise järel wõietusel piab pinslejooned ära ajama. Wiimane wõietus lastakse õige kuiwaks saada ja liibitakse teda klaaspaberiga üle.

Tammepuuwärw.

Põhjapwärw tehakse ainult wähe heledam, kui walged kohad puu sees on, mida järele maalida

tahetaks. Sarnase põhjavarwi peale pruugitakse ainult wedelat, wähe wärwilist lasuri panna, mis läbi töö kergitatud ja õige puhas saab.

Heleda tamme jauks segatakse põhjavarw kollasest ookerist, millele tarwitust mööda mitte sugugi, wähe ehk palju walget juurde lisada võib.

Tumeda tamme jauks segatakse põhjavarw ookerist, uuspunasest, mustast, walgest, sedamööda kudas puud enam ehk vähem kollakat, punakat ehk pruunikat tahetaks teha.

Iseäranis ilusat põhjavarwi tammepuu jauks jaadakse, kui wiimase ees olew põhjavarw natuke tumedam wõetakse kui wiimane on.

Lasurwarwidels wõetagu põletamatat ja põletatud Itaaliaalki, kasselerimulda, luumusta, milledele teadawatel lordadel põletatud ookeri ja põletatud umbrat juurde võib lisada.

Põhjarwid niiheaste kui lasurwarwid on tammepuu jauks wees needsamad, nagu tammepuu jauks õlis.

a) Tammepuuarw õlis. Tammepuu lasteb ennast kõige kergemine, kõige petwamalt ja puhutamalt õliwarwis järele teha ja jaadakse, kui eestkirja järele toimetatakse, ka kõige kestwamat tööd.

Tööriistad tammepuu jauks on 79 kuni 82 lehekülle peal kirjeldatud saanud; kammi numbre nime-tuse juures waadatagu sealt järele.

Lasuri walmistamine. Sulata umbes 80 g. waha 250 g. palawa terpentiniõli sees ära, pane pikemalt weel 250 g. keetmata linaõli ja terpentiniõli, nõnda palju kui töö juures tarwis on, sisse. Kuivatamiseks ära pruugi mingit muud wahendiku, kui terpentiniõli, mis 12 kuni 24 tundi ühesarnase ruumiosa pulwriks tehtud kullasileduse peal on seisnud; sellest wedelast wahendikust wala umbes 16. osa ühest toobist palawa segu sisse. Pane kõigest tarwilik osa ühe iseäralise riista sisse ja lisa sel-

lele nõuetawat lasurwärwi juurde: heleda tamme jauls wõetagu palju kasselerimulda, wähe põletamata ja ainufene kibemefene põletatud Jtaalialaffi; piab puu aga punakaks saama, siis wõetagu wiimast pisut rohkem. Tumeda tamme jauls ärgu pruugitagu põletamata Jtaalialaffi jugugi ehk pruugitagu üksnes wäga weidi ja wõib põletatud Jtaalialafi ning kasselerimulla kõrwal natuke luumušta juurde lisada; kolme efiteks nimetatud wärwi asemel wõib hädaforral ka põletatud umbrat pruukida.

Ära sega mitte palju wärwi wedela lasuri hulka.

1. töö ehk määrimine lasurwärwiga. Selle järele kui pind, mis töösse wõetud piab saama, klaaspaberiga peenikeselt äraliibitud on saanud, määratakse walmistatud lasurwärwiga proow peale, oodatakse natukene aega ja katsutakse siis, kas see ka heaste kammida lasseb. Woolawad nüüd kammijooned üks-teise sisse, siis on liig palju õli lasurwärwis ja piad terpentiniõli jekka panema, ei lasse aga lasurwärw ennast mitte puhtaste kammi eest ära tõmata, siis piab enam õli juurde lisama. Kõige kindlam on egiotsa mitte palju õli hulka segada. On lasurwärw hea, siis määritagu sellega pinnal ühte ehk mitut kohta.

2. töö ehk kammimine. Nüüd wõib lasurwärwiga wõitud pinda jauwiisil jämedalt ja jauwiisil peenikeselt kammida; jämedalt kammimiseks wõetakse jäme, peenikeselt kammimiseks peenikene kamm. Kammitakse igakord wähemalt katkorda järestiku ja wõetakse harilikult teisel korral peenem kamm, kui eimesel korral. Niisuguseid kohtasid, kus loomusid tahetakse sünnitada, kammitakse enamiste peenikeselt, jämedalt kammitakse puu südame ehk õksade kõrwal, ja mida kaugemale nendest, seda peenemad kammijooned. Sihtsad lauad, s. o. niisugused, millesse loo-

musid ega oksaid ei taheta kujutada, kammitakse siis, nagu heaks arvatakse.

Enne kui suuremat pinda kammima hakatakse. jautatakse neid kahte ehk mitmesse lauuda pliiatfi joonte läbi ära ja kammitakse pinnal neid kohtasid, kuhu loomusid tabetakse joonitada, peenikese kammiga nr. 4 ja teist ehk ka kolmat korda peenema kammiga nr. 5. Reed kohad, kuhu südant ehk oksti tahetakse maalida, jäetakse kammimata ja puhastatakse ka peale määritud lasurvärw nõgeseriide ehk lõuendi tüükisegega ära. Selle puhastatud koha peale tehakse nüüd

3. töö, süda ehk oksad. Loomude värwi puhastatakse nõnda palju ära, kui oksjade tegemiseks ruumi tarwis on. See joonitamine sünnib pisutese tõmbi joonepingslega ja nõuetawa, natuke enam värwise lasurvärwiga; pealekantud oksjad saavad nüüd oma keskpunkti poole kokkujookswalt määrापinslega natuke aetud; oodatagu, kuni ta wähe kõwemaks on saanud, umbes $\frac{1}{2}$ tundi, kammitagu teda siis kammiga nr. 4, pikemalt kammiga nr. 5 weel üks ehk kaks korda, mis läbi töö peenem ja täielikum saab. Arapuhastatud lasurvärw saab nüüd jälle oksjade kõrwale terawaste määritud, siis oksjadega ühtlaselt jookswalt jämeda kammiga nr. 1, selle kõrwalt kammiga nr. 2, siis kammiga nr. 3 kammitud, et jooned jeda peenemaks lähewad, mida kaugemal nad oksjadest on. On oksjade kõrwalt pinda üks kord kammitud, siis wõetakse kamm nr. 4 ja kammitakse sellega weel kord läbi, aga ilma oksaid puutumata, mida, nagu nimetatud sai, wiimast korda kammiga nr. 5 läbi tõmmati; wõib wiimast korda ka terwet pinda oksjadega tüükis kammiga nr. 5 ületõmmata.

4. töö, heledate ja tumedate loomude maalimine. See sünnib peenikese kalewi ehk nõgeseriide abil, millega loomud lasurvärwi arapuhastamise läbi ettetuakse. Saab karwa pealt see aja-

punkt walitud, kus wärw ärapuhastamiseks liig märg ega liig kuitw ei ole. Wõta tüki puhas nõgeseriie paremasse kätte, mähi üks osa sellest esimese sõrme ehk põidla ümber ja puhasta selle sõrmeotsaga, millele nõgeseriie ümber mähitud, loomud kammitud wärwist wällja, kuna nõgeseriie ifka kauugemalle ette lükatakse, et igaford puhas koht ärapuhastamiseks on. Ehk, weel parem, lõigatakse kääridega peenikesest kalewi tüki ristad ribad, umbes pool sentimeetrit laiad; siis wõetakse ümargune pleki tükk, pannakse üks kalewiriiba risti üle pleki tüki, wõetakse see põidla ja esimese sõrme wahel, nõnda et riiba ühte otsa ehk osa põidlagaga ja teist osa esimese sõrmega metalli wastu surutakse ja sellesama sõrmega riiba pingule hoitakse; riiba muu jagu peetakse pihus; nüüd puhastatakse risti ümber plekitüki ääre olewa ribaga loomud lasurwärwist wällja ning tõmmatakse riiba järk-järgult alla-pöole, et ühtepuhku selle puhas koht pleki ümber on.

Lasurwärwi räägitud kombel ärapuhastamise läbi saawad heledad loomud ettetoodud; on aga ka tumedaid loomusid. Heledad on wäga sagedaste heledates (noorte-) tammedes, milles tumedad loomud mitte ilusad wällja ei näita; tumedaid nähtakse sagedaste tumedates (wanades) tammedes, milledes aga ka heledad loomud ilusaste seisawad; jellepärast maalitakse tumedates tammedes niisaste heledaid kui tumedaid loomusid. Wiimased, tumedad, saawad pruunika lasurwärwi ja pisukeste tõmbi soonepinslega wahel tumedalt kammitud lasurwärwi peale kantud.

Loomude joonetamine.

Tammepuu loomude sünnitamine teeb neile, kes ennast juba tihti nende joonitamises ei ole harjutanud, suurt raskust. Dsaw ja asjas harjunud inimene teeb neid wabal käel jell wiisil nagu ülemal kirjeldatud on; ja ta saab puhta ning ilusa töö.

Harjumata wõib neid schablonide abil peale kanda, aga töö ei saa mitte puhas. Schablone saab kammitud lasurwärwi peale pandud, ja tahetakse heledaid loomusiid, siis puhastatakse lasurwärw ära, nimelt puhta nõgeseriide lapiga; tahetakse tumedaid loomusiid maalida, siis saab pruunika lasurwärwiga üle schabloni omaduste tõmmatud.

Need, kes ennast loomuste joonetamises harjutada soovivad, pangu järgmist tähele:

Räägitud, ainult tammepuule omased wigurid, mida harilikult loomudeks (peeglid, ussikesed, tamme-kasw) nimetatakse, lasewad endile kõige pealt oma jooksu ja siis oma kujutuse järele wahet teha.

Enamiste on nad kitsad ehk peenikesed, seisawad ühtlasi jooksewalt, j. o. ühesuguses kaauguses üks-teise kõrwal, ilma kordagi kokkupuutumata ehk üks-teise wastu tõukamata.

Nähtakse lauudasi, mis ainult kitsa, sirge, serwite jooksewate peeglitega läbitõmmatud on; teistes lauudades on niisamati kitsad peeglid, mis aga mitte, nagu esimesed, ikka otse ei jookse, waid osalt loogataulijelt, osalt maufarnaselt tihedalt aga ühtlasi jooksewalt üks-teise kõrwal on ja puust mitmetpidi läbi käiwad ning puu sees lainetuji sünnitawad, mis, kui peeglid heaste joonitatud on, ilusaid warjuldusti ettetoowad.

Joonita kriiditükiga tahwle ehk mingi muu musta asja peale allajooksew madujoon mitmes ümarguses loogelduses; puhasta mitmest kohast sõrmega jellest joonest risti läbi, misläbi ta lühikesteks, 2, 3, 4 kuni 7 sentimeetri pikkusteks lülideks saab jautatud. Esimese madujoone kõrwa tõmba teine, mis niisamati ehk peaaegu nõnda jookseb nagu see, nii et mõlemad, jooned igas kohas üheskaugusel üks-teisest eemal on ehk ainult järguti üks-teisest eemalle lähewad, ning toimetatagu teisega nõndasamati, kantagu ainult hoolt,

et selle läbipuhastatud kohad mitte esimese joone omade kõrva ei tule, mis mitte loomutruult wälja ei paistaks. Sell kombel tõmba harjutuseks terve tahwli külg maufarnaselt jookswaid joonesid kaunis ühtlases kõwerustes ja ühtlases kauguses, ehk, mis weel ilusam näitab järguliselt üks-teisest ära olekuga, siis on laua peeglite joonetus lõpetatud. Joonetatakse nüid farnaseid peeglisid loomuwärwi peale, siis ei tehta mitte terveid joonesid, waid ainult lühikesed kriipsukesed ja muudetakse neid tahwle peal olewatest ainult jellel kombel, et harilikult ühe joone otsad teise otsa kõrwa ning harwaste wastastiku lähewad.

Puus on kahesuguseid peegelbusi: pisukesed ehk kitsad ja suured ehk laiad.

Kitsad jooksewad enamiste pikuti puud ja nende tsekohene jookš on siis, nagu praegu nimetatud sai, paiguti wäänblemiste läbi murtud, harwemalt on mõned peeglid risti puus, kus nad siis üfsiku suurte peeglitega puu südant kujutawad, mis pikuti puud on. Nendes peegliloomudes seisawad mõne peenikese peegli keskel suured üfsikult, osalt põiki, osalt pikuti puud ja on mitmesuguses wormis, näituseks nagu pikat olew ehk püsti seisaw saabas, nagu kirwes, pudei jne. Sseäranis kaunis on kui see keskpaitas olew loomus heaste joonetatud on; pandagu tähele, et tema jookš kahelpool olewa pisuteeste ehk kitsa peeglite läbi karmapealt joonitatud saab.

Peegliloomuste joonitus pakub kõige suuremat raskust ja nõuab enam harjutust, kui ussifarnaselt jookswad kitsad peeglid. Nendele, kes hea meelega waewaks tahawad wõtta, lühikeses tähendustes ka peegliloomuste jooksu, järelmaalitud tammepuu peaehet tundma õppida, nendel saab järgmine seletus meeltemööda olema.

Joonesta kriidiga tahwle peale ringjoon, mille läbimõetja 7 kuni 9 sentimeetrit on; umbes 8 senti-

meetrit selle ringjoone alla tõmba pikklikümargune (munakümargune) joon, mis natuke laiem ehk kitsam võib olla kui ringjoon. Puhasta nüüd ringjoone juures mõned kohad sõrmega läbi, nõnda et soovitatav arv lühemaid ja pikemaid joonesid seisma jäävad; pikklikümarguse joonega tee nõndasamati; ringjoone ja ka pikklikümarguse joone keskelle joonest laiad peeglid, näituseks ringjoone sisse üks pikali olev wigur, nagu lusikas, nuga, kirves, jalg, saabas, wafar jne. ning pikklikümarguse sisse teine, püsti seisaw wigur. Nüüd tee ruumi pikkuse järele soovitatavas kauguses ringjoone ehk pikklikümarguse joone peale või alla veel üks, kas ehk rohkem ringiwormilist wigurit: wäljaspool ja seespool olewa ruumide kitsa joontega täitmine lasseb ennast juba lühikese harjutuse järele korda saata; nõnda ei tohi nüüd näituseks ümarguse joonte keskel olewad laiad peegeldused mitte koguni üksinda seista, waid pandagu nende lähidalle siina ja tenna osalt pikuti, osalt risti lühemaid ja pikemaid peenikesti peegeldusi.

Toimetatagu karwa pealt praegu kirjeldatud peareeglite järele ja tehtagu siis pikemalt nõnda palju passiwaid waheldusi, kui heaks arwatakse.

Wiimane lasurwärw. Kui tööd esimeste lasurwärwidega sündinud on, siis oodetakse, kui need kuivaks saanud ja tõmmatakse siis ilustuseks üleüldse ehk paiguti wiimane lasurwärw peale. Oodetakse seesama lasurwärw kui esimesel korral, pannakse siiski vähem wärwi ja rohkem terpentiniõli sekka kui esimesel korral, wõitakse sellega üks osa pinda ära, kas-tetakse siis üks pika karwadega tõmppinjel nõuetawa paksema wärwi sisse ja tõmmatakse selle pinslega, mille karwad sõrmega laiali litjutakse, pikuti puud läbi wedela lasurwärwi. nõnda et beledad ja tumedad jooned järele jääwad, mis puule alles diete loomustruu nägu annawad. Siin juures piab tähendatud

saama, et igatord teise lasurwärwi pealetõmbamise juures seda wedelamaks wõi õrnemaks jäetakse, kui esimest, millel alati rohkem wärwi hulka piab olema.

On ka wäga ilus, kui wahesti jekka üsna mahedad, hallitad jooned kasselernulla ja luumustaga saawad tehtud, osalt ka õrnalt kottusulawad punakad põletatud Itaaliaalakiist ja kasselernullast, ja kui kollakat puud tahetakse saada, pruugitagu pikemalt ka wiimaseks lasuriks põletamata Itaaliaalaki.

Paiguti saab wiimane lasur ka risti puud nõrgastumepruunis plekkides peale kantud, mis oma mõlemate wälimate ristkülgedega ilujaste kottusulama piawad. See sünnib kasselernulla ja wähe põletatud Itaaliaalakiiga ehk põletatud umbraga; tumeda ehk hallipoolse tamme tarwis saab ka natuke luumusta wõetud.

Kui need risti jooksewad lasurid õigeste on tehtud, siis on wäga ilus ja pettew tammepuu filma ees näha.

Saab ristilaser laua peale maalitud, millesse oksad on joonestatud, siis warjustatakse oksti, iseäranis suuremaid, wiimase laseriga jellkombel, et pool oksa tumedaks ja pool heledaks läheb; kus juures kestkaias kõige tumedamat warju ning kõige heledamat walgusti õrnalt teine-teisega kottu puutuda lastakse, kuna pikemalt wari ja walguks oksa pikkuse järele wähe haawalt õrnalt kauwad.

Sellejärele kui wiimane laserwärw peale tõmmatud on saanud, lastakse töö 4 kuni 8 päewa ehk weel kauemine kuwada ja tõmmatakse üle heleda tamme lakiwõietust heleda, raswase kopallakfirnisega; tumedat wõib tumeda raswase lakfirnisega saada.

Piaks tamm weel liig kõwa wälja näitama, ehk soowitakse tumedamat, kollakat wõi punakat, siis wõib lakfirnise jekka natuke terpentiniõli sees peeneks teru-

tud, nõuetawat lasurvärwi panna, aga ilma wee lijadufeta.

d) Tammepuuvärw wees. Nagu juba nimetatud, on põhjavärw ja lasurvärw wees need-
samad mis õlis.

Tammepuuvärw wees on õlis olewast seal parem, kus mitte aega pole lasurvärwi kuiwamist ära oodata; kui nimelt lasurvärw õlis vähemalt 2 päewa kuiwama piab, siis kuiwab lasurvärw wees nõnda ruttu, et kohe ehk vähemalt weel jellsamal päewal esimest lakk-
firmist peale wõib tõmmata. Kuna siiski tammepuu-
värw õlis ühe lakivõietusega ilufaste läikivaks teeb, on tammepuuvärwi peale wees, et sellele läiget sünnitada, kaks lakivõietust tarwis, nõnda et wähe aega wõidetud saab.

Pane wärwilaua (Palette) peale järgmised wees õerutud wärwid: põletamata Staalialakk, põletatud Staalialakk ja kasselermuld. See, kes paletti pealt töötamises raskust tunneb, jégagu enesele tarwilik oja lasurvärwi poti sisse weega walmis.

Lasurwärwide pealekandmine ja kammimine.

Wõta puhas pinsel, kasta teda esiteks puhta wee ja siis palette peal olewa wärwi sisse ja tõmba üks lahutatud pinna oja sellega üle; on wärw õigeste trehwatud ja pinna oja ühtlaselt ülemääritud, siis toimetatagu floppimisepinslega ühest otjast teise läbi wedela lasurvärwi, nõnda et heledamad ja tumedamad jooned tekkiwad; ühe õhufese, painuwa, jartse kammiga, mille pidemed 6—7 sentimeetrit pikad, üsna ligistiku seisawad ja kaunis peenikesed (umbes 3 millimeetrit laiad) on, tõmba jäljed lasurvärwi sisse, sellega et kamm waheldawas seisatuses ruttu floppimise pinslega sünnitatud joontest läbi tõmmatakse.

Peeglite (loomuste) ja oksjade maalimine. Peegliid saawad ühe niiske seemeski naha

tükitejega, mis esimese sõrme ehk põidla ümber mähitakse, wälljapuhastatud, ehk pannakse üks schablon, millele peeglid fisse on lõigatud, lasurwärwi peale ja pestakse niiske wammiga see pealt ära. Lasurwärw piab, kui see töö sünnib, weel niiske olema. Kui ta juwel liig ruttu ära piaks kuiwama, siis pannakse õlut ehk natuke gummitwett jekka, et ta paremine ära julaks ja ennast ära pühkida laseks. Gummitwette (gummi arabikum, liim, tärkles, gummi tragant) lasurwärwidega on palju hõlpsam töötada ja wõib nendega peaaegu nagu õlis töötada, aga tema üle tõmmatud lauffirnis ei hakka mitte nõnda heaste finni ja pakatab hõlpsamine, nõnda et seal, kus kestwat tööd saab nõuutud, klišterdaw ja terpentiniis julamatam pakjaks tegew wahendik õli-põhjawärwi üle mitte joomitaw ei ole.

Süda ehk õjad saawad lasurwärwiga ja piijese pinslega üles joonestatud ja määrapslega õja keskpaika aetud ning koguni peenikeselt ehk mitte sügugi lammitud. Loomuste jooksu märkimiseks tõmmatakse soonepinslega ehk pikakarwalise tõmp-pinslega ja lasurwärwiga tumedad jooned õjade kõrwa ning nendega ühtlaselt jookswalt.

Männipuu.

Seda puud maalitakse kõige hõlpsamalt ja ilusamalt õlis.

Põhjawärw. Üksna puhas walge, heaste kaetud ja file, kui peenikesest tööd tahetakse teha.

Lasurwärwid. Tsinkwalge; põletamata ja põletatud Itaalia-lakk; kasseler-muld; rebmust; kui tahetakse, ka kollased ja põletatud ookerid.

Lasur saab, nagu tammepuu juures õlis, wahajulandusega ja kuiwatawa terpentini õliga segatud.

1. töö. Põletamata ja natuke põletatud Itaalia-lakist lasurwärwiga määri terve pind õhukeselt üle.

2. töö. Oksjade maalimine. Need saavad põletatud Itaaliaalafiga, pistu kasselerimullaga ja paksu põletamata Itaaliaalafiga piijukse aadrepinslega maalitud ning iga oksa keskelle aetud, nõnda et sooned (aadred) sisemiste serwade külles terawad ja kõige tumedamad on, wälimiste äärtega aga õrnalt lasurwärwisse jooksewad. Tihti tehtakse oksste kesketele ja muudesse kohtadesse harwemalt, tumedaid piijukse, ümargusi ehk piklikümargusi oksasid, mis piijukse pinslega ja põletatud ning pisut põletamata Itaaliaalafiga keeratud saavad.

3. töö. Süidmete maalimine kammimise abil. Kui süda oma oksadega walmis on, määri selle pahemalle ja paremalle poole terawalt lahus lasurwärwid õrnas waheldawas kollakas, punakas, pruunikas ja hallikas toonides ning kammiiüksford puhtalt läbi lasiiritud pinna oksjade kõrvalt ja nendega ühtlase jooksewalt, oksade ligemalt jämedama kammiga ja ühtlase jooksewad nende jämedate kõrvalt tõmmatakse peenema kammiga.

4. töö. Wiimane lasurwärw. Kui töö natuke kõwa piaks olema saanud ja õrnemat, puhtamat ning petwat tahetakse kujutada, siis lastakse seda kuitwada ja tõmmatakse terve pind lasurwärwiga üle, mis keetmatast ning natuke keedetud õlist, terpentiniõlist ja pisut tsinkwalgest koos on. Ta saab esiteks üsna ühtlaselt peale kantud ja natuke enam tsinkwalgega siia ning sinna walged ristjooned sissetehtud.

Lakeerimisest wõetagu heledat, raswast lakkfirnist.

Wahalasurwärwiga tehtud pubel on see eespeadus, et nad wäga kestwad on, kui põhjawärw eestirja järele pealekantud ja lasurwärw õige kuitwaks saanud, enne kui raswane lakkfirnis peale tõmmati.

Waher.

See puu, nagu ka kõik nüüd järgnewad puuselsid saavad wees maalitud.

Põhja värw. Heleda wahtra ja uks: puhas walge tsinkwalgest; tahetakse tumedamat, siis saab walge wäga wähe kollase ookeriga murtud. Wiimases põhjawärwis piab nõnda palju terpentini õli olema, et ta koguni läiketa jääb ehk kõige kõrgemalt südihar-nase, tuhnilt läikiwa paistuse saab.

Lasur värwid. Põletamata ja põletatud Itaalia-lialakk, põletatud umbra, kasjelermuld rebmustaga; kõik wees peenikeseks õerutud.

Tähendus. Kui ühe webela wefiwärtwiga raswase ehk õlise pinna üle tõmmatakse, siis ei hakka värw mitte külge, waid jookseb kokku; sellepärast kantagu hoolt, et põhjawärw õige kuiw ja kaunis tuhnil on, ja hoitagu ka ühte tilka õli la-surwärwi hulka segamast; ei pia mitte üksnes pinsled, waid ka riistad ja õerumisekiwi, mille peal lasurwärwid õerutud saa-wad, õlist ehk õliwärtwidesst puhtad olema.

1. töö. Sellejärele on põhjawärw klaaspabe-riga siledaks õerutud saanud, segatakse nimetatud wärtwidesst ja weest wäga walge ehk nõrk kollakas pruun lasurwärw, määratakse see ühtlaselt üle pinna, wõetakse siis lainetepinsel ja maalitakse sellega hele-dad ja tumedad, lainejarnased ristjooned, sellwiisil, et pinisel waheldawalt nõrgaste ning tugewaste peale-lititud saab. Neid laineid aetakse natuke määra-pinslega ja tuuakse siis puhta sõtmeotsaga tippniise läbi pisukesed oksad märja lasurwärwi sisse; oksakesed piawad enamiste tumeda kohtade peale ja osalt tihti, osalt hõredalt tehtud saama; nad saawad üsna nõr-galt puu ristuse sisse aetud.

2. töö. Süidmete tegemine. Kui laine-tatud lasurwärw kuiw on, tehtakse süidmed, mis üsna peenikeselt, just kui peenikesed lõngad läbi puu look-lewad.

Selle töö juurde pruugitakse wäga wähe wärtwi ja töötagu õrnalt.

Wahtra kõrwal seisab tamm heaste, iseäranis ilu-saste kui tamm hele on. Ka õrn, uus kirsipuu näi-

tab wahtra kõrwal kena olema, liig kõwad on seal kõrwal mahagoni ja pähtlepuu.

Piafs halliks beitsitud wahtrapuud nõutud saama, siis tehtakse lasurwärw grahwitist (graphit, reißblei, potlot) ja natukesest põletatud Jtaalialakist ja lasiiritakse, laineldatakse ning tipitakse pinda, nagu ülemal on kirjeldatud; süidmed saawad jellesama wärwiga tõmmatud. See puu piab walge ehk wäga heleda põhjawärwi peale lasiiritud saama.

Kirsipuu.

Põhjawärw. Heleda kirsipuu jauks saab walgest ja kollasest ookerist wäga hele kollane segatud; tahetakse tumedamat kirsipuud maalida, siis saab enam kollast juurde lisatud.

Lasurwärwid: Põletamata ja põletatud Jtaalialakki, kasselermuld, rebmust.

1. töö. Sega wedel, kollakas lasurwärw põletamatast ja ainult wähe põletatud Jtaalialakist ning natukesest kasselermullast ja wõia seda ühtlaselt peale; too selle pealekantud märja lasurwärwi sisse ning sinna õrna wärwitoonid, osalt punakaks, osalt hallpruuniks ja rohelisteks minewaid. Seda wiimast tooni saadakse wäheste finise juurde segamise läbi. Teda pannakse iseäranis nende kohtade peale, kuhu südant tahetakse maalida. Wäljapaistwa tumeda plekkide, nagu tumeda õkfade juures saab põletatud Jtaalialakki kasselermullaga segatult wõetud. Nüüd weetakse pehmelt ühe pehme lainetepinslega loomuste jooksu mööda üle pinna ja kantakse seal juures hoolt, et ristiolewad toonid õrnalt üksteise sisse sulawad ning tehtakse lained walmis. On see sündinud, siis saab kõik määrापinslega aetud ja lastakse kuiwada.

2. töö. Paletti peal ehk pisulese riista sees saab lasurwärw walmis tehtud põletamatast ja põletatud Jtaalialakist kasselerimullast ning wähest finisest. Selle

segadusega, millele ajuti rohkem kasselermulda ehk põletatud Itaalia-lakki juurde võib lisada, saavad süidmed peale kantud. Kõige esiteks tehakse lõhki lõhutud süidmepinslega sooned süidame oksjade külge ja aetakse neid sissepoole ning siis pikemalt jellefama pinslega mujale pinna kohtadesse. Pijukese, pitakarwalise harjaspinslega saavad laia süidamepinslega tehtud puudused järele parandatud ja kus waja, süidmed tõmmatud.

3. töö. Kui teine töö heaste kuiw on, warjustatakse üfiskuid kohtasid pruunika ja hallpruunika wärwidega, mis õrnalt üksteisesse sulama piawad. Siinjuures piab wäga ettevaatlikult toimetama, et kuiwanud lasurwärw kahju ei saaks, ja tõmmatakse jellepärast kõige parem terve pind esiteks niiske wammi ehk pehme wintsle ning weega üle, enne kui wiimist lasuri peale määratakse.

See kirjeldatud toimetuse wiis maksab iseäranis heleda kirsipuu kohta, mis kõige raskem järele maalida on; soowitakse tumedat kirsipuud, siis hoitakse wärwid enam pruunikad ja tarwitatakse vähem põletamata Itaalia-lakki.

Piab heleda loomuliseks tehtud kirsipuu ühe tooni tumedam saama, siis pruugitakse ainult teise lakk-määrde lakkfirniise hulka natukene wärwi terpentini-õlis õeruda.

Kirsipuu kõrwal seisawad pähklepuu, palisander heaste ja ka tume tamm heleda kirsipuu kõrwal.

Saarepuu.

Põhja wärw. Walge kollase ookeriga, kaunis hele.

L a s u r w ä r w i d. Põletatud ja põletamata Itaalia-lakk, kasselerimuld, luumust.

1. töö. Esimene lasurwärw saab kollakas toonis põletamata ja põletatud Itaalia-lakiga üherohkuseft

pealekantud ja lainepintslega wähe lainestatud, kus juures need kohad, kuhu süda oksadega tehtud piab saama, natuke heledamaks jäetakse ning lainetuse juures tõuuswad ristjooned enamiste keslelt pahemalle ja paremalle poole jookswaks tehtakse.

Esimest lasurwärwi selles puus võib wäga kan-geste lainestada ning warjustada, ainult piab töö mahedalt kokkujulama ja kõik terwelt ei tohi selleläbi liig tumedaks minna.

2. töö. Gesminewa lasurwärwile pannakse natuke kasselerimulda ning wähe enam põletatud Itaaliaalaki ja tehtakse siis sellega südamed, mis oksade külge suure tõmbi süidme-pintslega ettetõmmatud ning pisutese süidme-pintslega puudulistes kohtades järele aidatud saawad. Mõlemille poole oksad saawad, pööruste ja oksade järel käies, süidmed nõndasamati suure tõmbi süidme-pintslega tõmmatud.

Tugewaste loomuste ja pisuteste oksadega läbi-kašwanud saarepuud järelemaalida, waata hiljem juurepuu töötamise juures.

Saarepuu kõrwal seisab hele ja tume tamm, pähllepuu, palijander, künnapuu, jalakas, mahagoni-puu ja waher heaste.

Sitronipuu.

Põhjawärw. Tünikwalge ehk tinawalge pisut kollase ookeriga.

Lasurwärwid. Põletamata ja põletatud Itaaliaalaki, kasselerimuld; ka kollane okker, põletatud okker, põletatud umbra.

Töötamine. Lasiri pind esiteks põletamata Itaaliaalakiga ehk wäga peeneks õerutud kollase ookeriga ja tee selle märja lasurwärwi läbi osalt laiemad, osalt kitsamad jooned ja jooned, siis kollasemad, siis paiguti pruunifamad kui lasurwärw. Tõmba neid floppimise pinsle ehk wammiga.

Toimetus on väga lihtne; kuni mitmesuguste laiusega joonte varjustamiseks tumedates ja heledates puuvärvi toonides pakub see vähe külgetõmbavat waheldust.

Seedripuu.

Põhjavärw. Sega tsinkwalget natuke uuspunase ja wiiolette furnupegaga ja wõta sellest segadusest ühe punase tooni osa väga vähe rebmusta ning kollase vokeri lisanduse läbi.

Rasurwärwid. Põletamata ja põletatud Itaaliaalakk, kasselerimuld, Florentilakk, luumust ja Berliinifinine.

Tõõtamine. Wõia pinda põletatud ja põletamata Itaaliaalakist ning kasselerimullast tehtud lasurwärwiga üle ja maali nende kohtade peale, kuhu süidmed saawad tõmmatud, lainepinslega heledad ja tumedad ristjooned ja aja kõik koguni õrnalt kokkusulama.

Kui see lasurwärw heaste kuitanud on, siis niisuta pinda wammiga, ja sellejärele kui kohad märgitud saanud, kuhu oksad ja sooned piawad tulema (neid wõib pisuke pinslega nõrgalt etteahendada), lasti siis põikijooksu waid halli joonesid põletatud Itaaliaalakist, Florentilakist ja kasselerimullast wärwiga ning pikemalt koguni õrna pruun wiiolette ja hallpruuni toonisid põletatud Itaaliaalokist, Florentilakist, kasselerimullast, mustast ja sinisest. Nende lasurwärwidega maali nüüd waewalt arusaadawalt waheldawalt walgust ja tumedust, jüski oksade külles tugewamalt etteastudes ja walgust ning warju sünnitades.

Oksad saawad oma kehtelt esiteks pisuke pinslega keerutatud, siis nende ümber suuremad süidmed ja oksad lõhastatud tõmbi süidme-pinslega tõmmatud ja pikemaks ning terawamaks minnes osalt suure lõhastamata süidme-pinlega, osalt ja üksikult pisuke süidme-pinslega maalitud.

Sooned piawab väga õrnad, puhtad ja paiguti koguni peenikeselt töötatud saama, nende jooks on männipuu soontega jägedaste väga ühesarnane.

Mahagonipuu.

Põhjavärw. Kollane ooker uuspunasega, natuke punast furnupead ja walget, kollane võib teistest natuke ületäia.

Lasurwärwid. Põletamata ja põletatud Staalialakk, Florentilakk, kasselermuld, luumust.

Töötamine. Lasiiri pinda kasselermulla ja weega. Lase seda tööd heaste kuivada.

Sega palette peal pakš lasurwärw kasselermullast, põletatud ja põletamata Staalialakist ning määri ühe osaga sellest terve pind pihukese pinslega üle, pane walmis tehtud lasurwärwile natuke Florentilakki juurde ja määri selle jägaduſega üks ruumikas osa pinna keskel, nõnda et jelleläbi üks tume juga sünnib, mis alt lai ja ülevalt kitsas on ning tahtmist mööda weidike usüwormiliselt kõwerdatult jookseb; seda juga aja pahemalt ja paremalt poolt kõrwast keskele ja maali lainepinslega selle kõige tumedamatesse kohtadesse pahemalle ja paremalle poole ülevalt alla waheldawas heledates ja tumedates ühtesulamistes. Walged osad pinna pahemal ja paremal pool saawad ka lainepinslega enam ehk vähem lainestatud. On see sündinud, siis aja tööd määrापinslega ja lase teda kuivada.

Piatsiwad keskel olewad leegid liig kõwad ehk kuivad wälljanägema — see pole koguniste mingi wiga, küll aga näitab mahagoni petwam wällja, kui alumine lasurwärw walmis tööst hallpruunilt läbisärab, — siis niisuta terwet pinda wammi ja weega ning lasiiri seda terwest ehk parem üksikust kohtadest, nimelt kõige kõwematest, koguni nõrgalt põletatud Staalialaki ning Florentinilakiga, mõned tumedad kohad

warjüsta aga luumustaga niisama nõrgalt ning tõtku-
fulawalt.

Laia suure süidme-pinslega ja palette peale wal-
mis tehtud lasurwärwiga, millele weel kassjelermulda
juuremas hullkas juurde wõib lisada, saawad niid
süidmed läbi keskpaikas olewa leekide ja pahemalle
ning paremalle poole alla walgetks lasiiritud külgede
peale tõmmatud.

Juhtub, et mahagoni weel liig kõwa piaks olema,
ehk ei juhtu temal weel mitte puhast nõuetawat
karwa olema, siis pannakse lakfirniisele teise wõide
jauks terpentiniõlis peeneks õerutud lasurwärwi,
näit. põletatud Itaaliaakki, ehk piab see heledam ja
kollakam saama, siis lisatakse natuke põletamatta
Itaaliaakki juurde; piab ta tume saama, pannakse
wiimase asemel kibemetene aswaltlakki; jowitakse aga
puhtamat punakamat karwa, siis pannakse natuke pu-
nast furnupeat ehk tsinnobrit, ehk on töö ühes tuas,
mis punase seinapaberitega wooderdatud on, natuke
karmini lakfirniise hulka, millega mahagoni wiimist
korda lakeeritud saab.

Pähklepuu (jarapuu).

Põhjawärw. Heleda pähklepuu jauks: kollane
ooker, wähe furnupeat, musta ja walget; kollane
wärw piab ülewalitsew olema, aga ainult pisut tu-
meda nind pruunika toonilisem, kui põhjawärw heleda
tamme jauks. Tumeda pähklepuu tarwis wõetagu
needjamad wärwid, ainult wähem kollast ja walget.

Lasurwärwid. Põletamata ja põletatud Itaa-
liaakki, kassjelermuld, Berliiniinine ja luumust.

1. töö. Sega lasurwärw umbes 10 osast kas-
selermullast, 3 osast põletamatast ja 1 osast põleta-
tud Itaaliaakist ning wõia jellega pind üle, kus
juures mõned kohad walgetks, teised aga lasurwär-
wiga määritud piawad saama; paiguti pane ka na-

tuke finist ja mušta teise lasurwärwiga segatult peale; wärw ei tohi mitte liig nõrgalt peale kantud saada; lainelta siis seda lainepinslega õige õhulikult (s. o. fange heleda ja tumeda waheldustega) aga õrnalt koku sulades ja aetagu seda tööd määrapinslega.

Siin piab nimetatud saama, et lained ühes puus peaaegu ikka ristipidi on, nõnda et nad ülejooksuwa-
test jüidmetest otse risti läbilõigatud saamad.

Tahetakse üht asja nõnda maalida, et ta nagu neljast kallispuu liistust (fourniren) koos seisaks, siis tõmmatakse pinna keskelt joonelaua abil pliiatsiga pikuti-joon läbi, ja siis niisama jälle keskelt risti läbi. Kõige tugewamaks tumeduse ja heleduse poolest tehtakse nüid joonte läbilõikamise koht ja maalitakse muu ruum ümberringi nõrgemalt ja heledamalt. Siinjuures lastakse nüid jüidameid, joonesid ja loomusid keskelt passiwas jooksus, osalt lähemale, osalt kaugemalle minna, ja liistude juures kokkupuutuda ning muretsetakse selle eest, et liistud kauniste üks-teise sarnased on. nõnda et ühe osa töö teise osa tööga koku sünnib.

Kui esimene lasurwärw kuivab, siis võib, et ilusat tööd saaks, jellel mõned kohad kasjelermullaga, luumustaga ja natuke Berliiniõuniga õrnalt warjustada. Et nüid teise lasurwärwi wäga ilusat mõju ette tuua, piab esimene lasurwärw õige tugewaste, aga koguni õhulikult töötatud ehk laineostatud olema. Teine lasurwärw tohib ainult wäga õrnaste esimese peale kantud saada. Need mõlemad reeglid matjawad kõigi puuwärwide kohta.

Selle lasurwärwi peale tõmmatakse laia jüidmepinslega sooned luumusta ja natuke sinisega, mis wärwidele weidike gummiwett jekka võib panna. Tugewad sooned ehk jüidmed maalitakse keskmise suurusega joonetõmbamise pinslega esiteks üksikult ette, tõmmatakse tihti üksteise kõrwal olewad kitsamad

füidmed lõhastatud ehk lõhastamata juure füidme-pinslega ning töötatakse siis puuduvad sooned pisu-tese füidme-pinslega üksikult järele ja tehakse üks ehk teine soon weel korra ületõmbamise läbi tumedamaks.

Kui töö kuiw on, saab ta ruttu kuiwawa, kangeste terpentiniõliga wedelaks tehtud lafffirnisega ülewõitud. Teisel päewal ehk ka, kui kiir taga on, jellsamal päewal, tõmmatakse raswane lafffirnis peale. Kui nüüd mõlemad lasurwärwid ja sooned õige tuge- waste on saanud maalitud, võib tööd weel kord la- füirida ja saada see siis väga ilusat, petwat pähkle- puu wärwi, kui terve lafffirnissele natuke aswalt- lassi ehk terpentiniõli sees õerutud kasselermulda jetta pannakse ja ühtlase peale tõmmatakse ehk laff- firnis segamata jäetakse ja lakeerimise juures üksikuid kohtasid aswaltlasi ehk nimetatud kasselermullaga lasiiritakse; kasselermuld piab väga peenikeseks õeru- tud saama, muidu ei tule nõnda ilus läige.

Pähkleriu kõrwal seisab hele tamm ja saar, ka kirsipuu heaste, mitte nõnda heaste tume waher; parem kui jee seisab tugew palisander parajalt tumeda pähkle- puu kõrwal.

S a l a l a p u u .

(Waata juurepuu juures mõni lehekülg edasi.)

K o o s i p u u .

See puu on kollakaspruuni ja kollakaspruunat- pruuni karwa, siiski sellkombel, et mitmekesised wärwi- toonid üksteisesse sulawad.

Töö on lihtne ja mitte raske.

P õ h j a w ä r w . Helepunakaskollane kollasest vöke- rist, natuke uuspunast ja walget.

L a s u r w ä r w . Põletamata ja põletatud Itaalia- lassi, Florentilassi, kasselermuld, sinine, luumust.

1. töö. Lasiiri pind põletatud Itaalia- lassi ja

kasselerimullaga õige tugewa wärwiga, peese wammiga otsejoones walged kohad wälja ning tõmba löögipinslega sellesamas sihtis esiteks heledad ja siis tumedad jooned läbi ning aja natukene määrापinslega.

2. töö seisab teises, aga nõrgemas lasuris mitmes wärwis ja nimelt pandagu heleda jugade peale osalt kollakat, osalt wäga nõrkfinist lasurwärwi; tumedad jugad saawad mitmetmoodi segatud õrnas pruunikas toonides maalitud, kus juures põletatud Itaalia-lakk, Florentilakk, kasselerimuld ja must waheldawalt segamiseks pruugitakse. Töötatagu alati karwapealt wõetud õiges sihtis.

3. töö. Laia süidme-pinslega ehk muidu laia pinslega wõi wammiga tõmba kitsad otsejoonelised tumedad jugad ja wõta jellestarwis musta natukese põletatud Itaalia-lakki, kasselerimulla ning weidi sinisega segatult.

Palisandrepuu.

Põhjawärw. Kollane ooker, uuspunane ja wäga wähe walget. Piab palisandrepuu tume saama, siis lisa natuke pruuni uuspunasest ja mustast ehk furnupeatst ja mustast juurde.

Tahetakse harilikku palisandrit maalida, siis wõetagu tumedat põhjawärwi; piab aga töö wäga peenikene saama, siis on waja, mitut lasurwärwi üks-teise üle tõmmata ja piab jellepärast heleda põhjawärwi peal töötama.

Lasurwärwid: Põletatud ja põletamata Itaalia-lakk, kasselerimuld, Florentinilakk, luumust.

Harilise ja rutuliku töö jaoks. Lasiiri põletatud Itaalia-laki ja Florentilakiga üle pinna; maali ühe laia juure süidme-pinsliga ja kasselerimullaga, pisut musta ja Florentilakiga oksad, ning nendesama wärwidega ja mõne laia pinslega tõmba pikuti puud, oksade kõrwal loogeldates ja nende jooksu

järele käijes, teised süidmed kaunis peenikeselt. Seda tööd lasse kuiwada. Siis pange puhta mustaga, aga mitte liig pakjult, laia süidmepinslega weel kord sooned oksadesse ja nende kõrwale. Oksade süidmed saawad natukene aetud, nõnda et määrapiinsel väljaspoole süidme oksade peale pannakse ning oksade keskpunkti poole weetakse. On süidmed kuiwad ja pole töö weel hüwa küllalt, siis pane õrna lasurwärwisid walgete ja tumedate kohtade peale ning nimelt pikuti puud, osalt asjade sisse ja külge ristati. Heleda kohtade jauts saab natuke põletatatud Itaaliaalaki ja Florentilaki wõdetud ning tumedate jauts wähe musta, kasselermulda, Florentilaki.

Wäga ilusa palisandrepuuwärwi jauts.

1. Lasurwärw. Määri kasselermulda ja weega terwe pind üle ja löö floppimispinslega wõimalikult tugewad sooned.

2. Lasur. Wõta kasselermulda ja natuke Florentilaki, wõia sellega segatud lasurwärwi ruttu terwe pinna peale ja tee osalt ristipidi oksti ja teisi loomusi, osalt teiste süidmete jooksu mööda ja pikuti puud kaunis tugewad ja tumedad üks-teise sisse julawad kohad. Lasse seda heaste kuiwada.

3. Lasur. Tõmba eesminew kuiwanud lasur õhukeselt põletatud Itaaliaalaki ja Florentilakiga üle ning maali osalt suure, osalt pisukese süidmepinslega ja kasselermullaga, mustaga ning Florentilakiga süidmed, mille seisatus 2 lasurwärwiga juba märgitud on; kohe sellepeale maali süidmed puhta mustaga järele ja aja oksade keskpaika. Sihtsamad süidmed pahemal ja paremal pool oksade kõrwal jaawad nendesama wärwidega järele töötatud; selleks otstarbeks kastetakse suur side-pinsel wärwidesse, hoitakse teda sõrmedega laiiale, surutakse kõwaste pinna peale ja tõmmatakse sellega läbi wärwi, oksade ehk

loomuste käigu järele minnes ja pinslega selle järele wedades. Kõik need tööd saavad märja ehk parem niiske wärwi sisse tehtud. Lase jeda õige heaste kuiwaks jaada.

4. Lafur. Seledad kohad saavad puhta tumeda punajega, kõige parem karminiga, tumedad kohad aga luumuusta, kaselermulla ja Florentilaki segadusega lahniritud; wärwid kantagu wäga nõrgalt peale ja sulatadagu esimene mahedalt segatud wiimase sisse.

Viaks töö nüüd weel natuke kõwa wäljanägema, nõnda et hele ja tume kangeste teine-teise wastu seisawad ja kõigi kokkuühendus puudub, siis kantagu 2. lakiwõietusega terpentini õli sees õrutud wärwid peale; soowitakse punakamat, siis wõetakse natuke tinnobrit ehk karmini; on see punakas küllalt ehk tahetaks punakat tooni pehmen dada, siis wõetakse tinnobrit ja enam ehk wähem luumuusta.

Juurepuu ehk süidmepuu.

Nõnda nimetatakse iga puutükk, mis kangeste süidmeline on iseäranis aga puu tüwi alumine ots ehk juuretükk, mis kaswu ja süidmete poolest wäga mitmeteski juust pakub.

Juurepuu karm on nõnda mitmetauline, nagu puuselt süid on, sellewastu on süidmete lainete ja otjade worm ning seisatus warjutustega puude seas nii wäga ühejuguine, et, wärwide walimine maharawatud, kõiki juurepuid maalida wõib, kui toime tus teada on.

Maalija saab, kui ta oma maigu järele teeb, puu juurepuuga ühendusesse wiima; ta ei wõida sellega mitte üksnes aega, waid ilustab ka oma tööd, sest waheldus, kangeste kaetud ja paiguti lihtne on see, mis kauniste filma paistab, mitte aga ükspooline, ühe tooniliselt hoitud töö, ja ühetooniliselt lähed tema ka siis, kui teda iludusega ülekoormatakse.

Põhja wärwid on needfamad, nagu nad puude juures igaford kirjeldatud on saanud. Siin maksawad needfamad reeglid, et, kui mitte ei mõelda palju tööd selle peale pruutida, põhjawärw heledam tohib olla, kui kõige walgemad kohad puu sees on; on aga ettewõetud, tugewaid ja ilusaste paistwaid osasid sünitada, siis on tarwis, mõned warjustused õige tumedad maalida ning teised kohad heledaks jätta ja et mitmed lasurwärwid üks-teise peale tulewad, siis piab heledat põhjawärwi pruutima.

1. töö. Pind määratakse puu esimese lasurwärwiga üle ja tehtakse pisukeste pinslega ja mitmesuguste puuwärwitoonidega weikesed oksad külge, nimelt sell wiisil, et pinsel, mis nõuetawa lasurwärwi sisse on kastetud, pinna peale pannakse ja ümberkeeratakse. Oksad ei pia mitte üksnes wärwi, waid ka suuruse ning kauguse poolest üks-teisest iselaadi olema. Oksad seatagu troppide wiisi kokku, aga ka tropid ei tohi ühe-teise sarnased olla. Oksad teewad pinna wäga ilusaks, aga neid ei tohi mitte liiga palju olla, waid piawad mõned paigad nendest wabaks jääma. Lained saawad kangemine, oksad aga ainult wäga wähe määrapinslega aetud. Seda tööd lasse kuitwada.

2. töö. Riisuta wammiga ehk pehme pinslega terwe pind ära ja lasiiri mõnda oksa kohta weel ford, aga nõrgalt lasurwärwiga, mis natuke tumedamaks teeb kui esimesed; pikemalt tõmba oksa osade wälimised ääred mitme tumeda, õrna lasurwärwiga, mis läbi oksa trupid weel ilusamaks lähewad ja lainetega paremine ühinewad. Tumeda pruuni wärwiga tõmba pisukesed oksad üle; maali neid kaunis tugewaste, aga heledas puus mitte liig kõwaste ja tumedas liig nõrgalt. Risti lainete põhja peale saawad siis esimese ehk natuke tumedama lasurwärwiga pikad heledad ja tumedad kitsad jugad laia lainepinslega tehtud ja siis pikuti ning risti aetud. Lainete tarwis wõta

enamiste ühetoonilised lasurid, õfjade jauks aga mitmesugused üksteise sisse sulawad lasurid. Lase jeda kuiwada.

3. töö on selles, et süidmed osalt laia, osalt piisufese joonepinslega ilusas loomutruus jooksus üle lainete jaawad tõmmatud. Need ei tohi mitte liig tugewad jaada, piawad aga ainult selgeste tunda olema ja osalt õfjade juurde ning sisse kaduma, osalt nende ümber jooksuma, osalt oma tühjas keskpaikas loomusid kujutama. Süidmete jauks wdetakse jedasama lainete lasurwärwi ehk tehtakse see natuke tumedam ja muretsetakse ka siin, et lained risti waistu süidmeid seisawad.

Juurepuude seast on iseäranis armastatud: pähklepuu-, jalaka-, saare- ja wahtrajuurepuu.

Üleüldised lasurwärwid selle jauks on: põletamata ja põletatud Itaaliaalaki, kasselermuld, põletatud umbra, Florentilaki, sinine ja luu- ehk rebenimust.

a) Pähklepuu jauks: Pruugi osalt pruuni, osalt liht mustpruuni lasuri ja wähe sinist.

b) Jalaka jauks on põhjawärw kollakas punakas, kaunis tume kollasest ookerist, uuspunasest, walgest ja natukefest mustast.

1. Lasurwärw on kasselermullast, põletamata ja põletatud Itaaliaalakist; lasiiriwad warjuwärwid saawad kasselermullaga ja osalt ka mustaga antud, wiimane värw saab aga ainult nõrgalt peale kantud; ka sinist värwi võib mõne koha peale tõmbada, aga ainult wäga õrnalt pruugitud jaada. Süidmete ja lainete kujutus ning seisatus on saarepuu omade farnased.

d) Saarepuu jauks. Esimene lasurwärw, mis põletamata ja põletatud Itaaliaalakist ning kasselermullast kokku saab tehtud, piab omas walges ja tumedas ofades kaunis kõwaste peetud jaama. Ofjades võib kõiki nimetatud lasurwärwisid pruukida,

fiiski tohivad sinine ja must koguni nõrgalt peale-
kantud saada.

2) *Wahtra jauks.* Esimene lasurvärw on paljust kasselernullast wähe põletamata ja wäga wähe põletatud Itaaliaalaliga segatult. Toon peab wäga õrn ja hele saama. Õksad wõiwad õrnas waheldustes kõigist wärwidest, osalt segatult, osalt segamataalt maalitud saada.

Marmori wärwidest.

Kui ühte marmoripinda mõne muu teha pinna kõrwale pannakse, siis nähtise itta tähtjat wahet ja niisama, nagu iga puu selgeid tundemärkisi enese külles kannab, millest teba teistest puuseltsidest tun-
takse, nõnda leitakse seda ka marmoriseltside juures.

Just selles on algajal kõige tähtjam raskus, et loomukasiwulisi tundemärkisi eht passiwaid wigurisi marmoris maalitawa pinna peale kujutada. Kui mitmed on püüdnud pinda marmori sarnaselt kujutada, ilma et see nendel korda oleks tahtnud minna, sest et nad wärwide loomust ja seisatust ega joonede loomulist mitmekesist sihti ei tunnud.

Üks saab alles mitmeaastase harjutuse järele nõnda kaugele, et ilusat tööd wõib teha; teine jõuab juba lühikesel ajal selle osawusele. Wiimane mõistab üleüldised reeglid paremine ülesse leida ja siis on kunstis täiendamiseks wähe harjutust tarwis. Tema teab juba enne peale hakkamist, mis ta teeb, ei tööta iialgi sinisesse, enne esimest pinslejoont on temal jagedaste terwe plaan walmis ja teab karda pealt, kuidas tema töö wälljanägema saab.

Niisugune ei tööta mitte ainult kindlaste ja ilusaste, waid ka ruttu.

Õmeti saawad järgmised reeglid ja juhatused ka algajat lühikesel aja jooks-

ful nõnda kaugelle wiia, et ta kindla käega kaunist marmori wõib maalida.

1. Marmoris leitakse kats selgeste üksteisest lahus olewat tundemärki: sooned ja kiwid.

2. Sooned jooksewad kiwide kõrwal, nõnda et kiwid soonte wahel on; ütsikud ja pisemad sooned jooksewad wahest ka otseteel üle kiwide.

3. Kiwidel on mitmekesine kujustus, ühes marmoris on nad ümargused, teises ümarinurgelised, kolmandamas nurgelised. Sest et kiwid soontest ümber-raamitatud on, siis on kiwide kujutus ka soonte pikkuse ja kõweruse järele. Sooned on enamiste kitsad jugad, mis sagedaste kaunis otse, siis winklis murtud, väga tihti ka ümarguselt jooksewad ja sagedaste üksteisest läbilõikawad, nõnda et fesseläbi väga mitmesuguse juurusega, siis väga suured ja siis jälle väga pisikesed kiwid tekkiwad.

4. Punktiid, kus kats ehk mitu soont üks-teisest läbilõikawad, nimetatakse sõlmedeks. Peapartiides, s. o. kõige tugewamalt pandud kohtades, on kõige enamad ja tugewamad sõlmed, kõige lühemad sooned ja kõige pisemad kiwid. Väljaspool peapartiisid lähewad sooned peenemaks, harwemaks ja pikemaks, ja niisamati lähewad sõlmed harwemaks ning peenemaks, kiwid piawad fesseläbi suuruse poolest juurde saama.

5. Et soonte ja kiwide kujustusest ning seisatusest weel paremine aru saada, wõetagu niidist kujutud wõrk ette; niidid sõlmedega kujutawad niid soonesid ja filmad (niitidega ümberpiiratud waheruunid) kiwa.

6. Sedamööda kudas niid wõrk enam ehk vähem korratult kujutud mõeldakse, jämedast ja peenikesest niidist, suurema ja pisema filmadega, jault kattunud, jault terve, pika ja kitsate, ümarguse ehk nurgeliste filmadega, et siin ning seal sõlmed ja niidid puuduwad jne., nii on nad ühe ehk teise marmori sisse kas-

wanud wiguritega nõnda ühesarnased, et neid ainult loomutruult järeljoonitada ja kõlbliku wärwidega maalida pruugib, mis läbi kena marmor saab.

7. Mitte vähem tähtsad, kui soonte ja kiwide ehk plekkide seisatus ja kujustus marmoris on wärwid, ja nendel on sagedaste peatahtsus. Wäride õigeste walimiseks saawad järgmistes kirjeldustes iga marmoriselti juures wärwid võimalikult selgeste ülesseantud.

8. Et ennast marmorimaalimises harjutada, wõetagu üks walge õliwäriwiga määritud laud, tõmmatagu weel kord wedela õliwäriwiga üle, mis koguni õhukeselt laialt aetakse; siis lastetakse pinjel mustast ja walgest kofku segatud wärwi sisse ning tipitakse heledaid ja tumedaid ühe-teise sisse sulawaid halltoonid; selle wäriwiga tehtagu mitmed partiid, millest üks suurem ja tumedam on kui teine; üks ehk kaks peapartiid tehtagu kõige tugewamalt, s. o. kõige tumedama ja heledama wäriwiga. Halli partiide wahel, s. o. nende kohtade peale, mis tühjaks on jäänud, saawad hallid toonid, üsna heledad ja helepunakad (uuspunasest ja walgest ilma ehk koguni wähe halliga) ja mitmesse teise kohta, ofalt heledas, ofalt tumedamas hallis plekkides tipitagu heledad ja tumedad pruunikad toonid (uuspunasest, mustast ja walgest). On nüid pinslega tippimise läbi pind nimetatud toonidesse pandud ja muretsjetud, et wärwid mitte üleliiga üks-teisest ära ei seisa, waid enam ehk vähem pilwe wiisil üks-teisesse woolawad, siis saawad need wärwid määrapinslega igasse külge natuke üksteise sisse aetud.

See on nüid marmori alus, kus ainult weel sooned puuduwad, mis ühe peenikese pinslega ja enamiste nõnda kui plekid natukene pilwejarnaselt, tihti aga ka otse ja siis weidi loogawormiliselt maalitakse. Soonte wärwid tehtagu pisut tumedamad, kui aluse

wärwid on, tõmmatagu hallid partiid halli soontega läbi, mis natuke tumedamad on kui hall põhjus-alus; ühe heledama halli wärwiga maalitagu sooned helehallidesse, punakatesse ja pruunitatesse plekkidesse ja ühendatagu wähe ning peenikeste soonte läbi partiid üks-teisega. Tehtagu pikemalt ka siia ning sinna peenikesi punakaid, pruunikaid ja wähe walgeid soonekesi ning aetagu joonesid wäheliselt määrापinslega. Sõitagu pinna peale liig rohkeste joonesid wabritsemast ehk wiimaseid liig tumedaks tegemast.

On nüüd õigeste, nagu kirjeldatud, töö kallale mindud, siis näitab see marmor waltjashalli Napoleoni-marmoriga ühesarnane olema. Põinslega tipptimise läbi on üsna peenikesed, nähtawad plekkidesed tõuuznud, nagu nad loomulikus marmoris nõndasamati on.

Tahetaks teha weel kaunimaks teha, siis lastakse töö kuitwada ja lasiiritakse pinda esiteks lasuriga, mis linaõlist, kuitwatuswahendilust, paljust terpentiniõlist ning wäga wähest tsinkwalgest on tehtud; siis lasiiritakse üfsikuid lohtasid weel iseäranis natuke rohkem tsinkwalgega. Kus jeda heaks leitakse, wõiwad ka üfsikud jooned tugewamaks tehtud ja mõned uued juurdetõmmatud saada.

Kui alustaja heaste tähele on pannud, mis nr. 8 all juhatatud sai, siis saab ta lühikese ajaga nõnda kauugelle jõuudma, et kaunis osawalt ja kindla käega marmori maalimist ette wõib wõtta ning natukese kunstiarmastuse ja ainult wäheste harjutuse juures saab tal kerge olema, iga seltsi marmori karwapealt trehwata, kui ta mõnda loomulikku ehk loomutruud eeskujut on näinud.

Witte alati ei ole marmor joonedega ja kiwidega läbikaswanud, on ka lihtwalget ja lihtmusta marmori; üks teine selts nimetatakse *fa m m a l a c h a t i k s* ehk *dendritenmarmoriks*, sest et ta kiwistatud

Sammlaga läbitaswanud on; üks kolmas selts, niisamati wigurite järele, millega ta kaetud on, saab puuachariiks, üks neljas maafoha-achariiks jne. nimetatud; neil on ainult loomuliku produktidena oma wäärtus, mis nendel mitte enam ei ole, kui nad järelemaalitud on.

Teisi marmoriseltsisid on, mis ainult kiwidega kaetud on, mis isekeskes suuruse, karwa, kuju ja kauguse poolest mitmekesisjed on ja kellel wäga wähe joonesid on ehk mitte sugugi ei ole; need marmoriselsid langewad m u r d m a r m o r i t e (marmo brecciato, brèche) liiki, mis nimega neid marmorisid ülepea nimetatakse, milles kiwid ehk osad õige terawaste üksteisest lahust seisawad. Mõnes siia liiki langewas marmoris fortis, näit. brèche-wiolette, on kiwid sagedaste mitme wärwiga warjutatud ja walguetatud, nõnda et sagedaste näitab, nagu oleksiwad kiwid kõrgemal ja seal kõrwal olewad jooned sügawamal.

St. Annamarmoris pole kiwidel ega joonedel kindlat wormi; kuna nimelt kiwid mustjas-halli põhja peal seisawad ja pilweses, hallis jugades ehk plekkides nähtakse, leitakse soonte asemel enamiste pisikesi, walgeid joonesid, täppisid, jne., peaaegu ilma mingi kottukäimiseta.

Sarilikult saab pind, mille peale marmoris tahetakse maalida, terpentiniõlist, linaõlist, natukesest kuitatuswahendikust ja pistkust eeswalitfewast wärwist lasurwärwiga ettelasiiritud. Selle märja lasuri sisse tõmmatakse plekkide ehk kiwide ja soontewärwid.

Seft et mitmesugused wärwid ühes marmoris wäga heledad on, siis lakeeritakse walmis kuita tööd heleda lakkfirnisega, milleks terpentiniõli sees sulatatud dammarit wõetakse, seda wähe heleda kopali, umbes $\frac{1}{20}$ keedetud linaõliga ja umbes $\frac{1}{10}$ standõliga segatakse.

Walge, joonestatud marmor (blanc-veinè).

Seda marmori tuntakse sellest, et temal walge põhja peal walgjas hallid sooned on, mis harilikult väga õrnad, määramatad ja wähesed on. Partiid on peaaegu ilka ainult nõrgad ja sooned lõikawad endid ümarguselt ning pikümariit-nurgeliselt läbi.

Põhja wärw. Puhas tsinkwalge.

Lasur. Terpentiiniõli, keetmata ja keedetud linõli ning natuke tsinkwalget.

Wärwid ja töö. Segatagu kahejugu seid halli toonist, millest üks natuke tumedam kui teine on, walgest, mustast, wähest põletamata umbrast ja fibemehest sinisest.

Sooned saawad esiteks täieste kõige heledama halli wärwiga maalitud ja siis tumedamatadega peakohtades ning soonte sõlmed, üksikud punktid ehk peenemad murtud sooned tehtud, mis wähest ka walge põhja peale sünnitatakse. Töö saab nüüd määrापinslega aetud.

Tahetakse seda waewa ette wõtta, et marmori, kui ta kuiw on, tsinkwalgest tehtud nõrgaltwalge lasurwärwiga üle tõmmatakse, siis saab ta puhtamaks; hallid sooned saagu natuke tugewamalt kui loomulikult olekus peale tõmmatud. Lasurwärwid, iseäranis walged, ilustawad ilka marmori, kui nad passiwalt peale on pandud; sellepärast ärgu tehtagu põhja iialgi liig walidat, waid hoitagu teda nõnda, et selle üle weel lasiirida wõib.

Walge murdmarmor (brèche blanche).

Põhja wärw, nagu ka soonte wärw on seesama mis eesminewas; ainult töö ja soonte kujutus on teistsugune, sest et walges murdmarmoris selged, kauris terawalt piiritud kiwid on, mis ümaritnurgelised, enamiste aga nurgelised ja sagedaste mitmenurgelised ning mitmesuguses suuruses ja pikkuses on. Kiwide

worm on nõnda kindel, et tihti schablonisid tehtaſe, mille läbi need pinna peale ſaawad määritud. Kiwid on paiguti helehallid, enamiste aga walged, nagu põhjawärw; tumedamad hallid wärwid awaldawad ennast ſoontes, mis paſſuſe ehk laijuſe pooleſt wäga mitmekesifeſed on, pikuti kiwa. Selle marmorisſe tehtaſe ka peapartiid, milles rohkem ſoonesid ja piſuſeſi, ligemal koosolewaid kiwa on, kui mujal pinna peal.

Napóleonimarmor.

Tundemärgid. Kaunis hele, walitſew toon on helehall, marmor on halli, pruunika, punaka, kollaka ja walge plekkidega kaetud, mis ümarguſed, ümariknurgeliſed lilleſtatud ehk pilweſarnafeſt wormitud on. Plekkide kuu järele jookſewad ofalt laiad, ofalt peened, hallid, pruunid, punakad ja walged jooned.

Laſur. Tõmmataſe wedel walfjaſhall laiurwärw linaõliſt, terpentiniõliſt, natukeſe kuiwatuswahendiku ja wähe walge ning muſta wärwiga ſegatult ühtlaſelt ja õhukeſelt peale.

Wärwid ja töö. Halli jauks: tſinkwalge ehk tinawalge luumustaga, kaſſelermuld; pruuni jauks: walge uuepunafe ja muſtaga, ka kaſſelermuld; punafe jauks: walge uuspunafega; kollafe jauks: kollane ooter walgega, puhtalt ehk nõrgalt pruuni ja punafega ſegatult.

Plekid ſaawad wammiga peale tupsitud, mis enne nõuetawa wärwi ſiſſe kaſtetataſe; ehk weel parem panataſe neid enamiste tippides, ofalt lükates ühe ehk mitme tippimise pinslega pinna peale. Pinsle ehk wammiga peale kantud täpid ja plekid ſaawad igasſe külge natuke ära aetud. Sooned ſaawad ſiis peenikeſe pinslega ja nendefamade ehk wähe tumedama wärwidega, kui plekid, peale maalitud ja piſut aetud. Töö laſataſe kuiwada ja laſiſitataſe ſiis mõned kōhad nõrgalt ehk tugewalt wedela tſinkwalgega.

Napoleonimarmor wõib enam ehk vähem natuke tumedamalt ehk heledamalt maalitud saada. Wedelhalli lajurwärwi asemel wõib niisama heaste wedelwalget wõtta, pannakse aga sarnasel korral juba põhjawärwi sisse rohkem halli wärwi.

Cerfontaine.

Tundemärgid. Geswalitsew wärw cerfontaines on helepruun, mis punakaspruunis, walwatas-punases, kollakaspruunis, kollakaspunakaspruunis, vähem hallpruunis, heledas ja tumedamas kohtusulamisest waheldab. Plekid saawad nendes wärwides enamiste määrides, osalt ka tippides, pikkumarguselt-nurgeliselt, ümarguselt-nurgeliselt sagedaste jugades, mitmesuguses laiuses aga ühes sihtis peale kantud. Sooned jooksewad enamiste plekkide wormi järele ja sellesamas sihtis, harilikult pruunis, ka hallikaspruunis, walges ja mundes wärwides; sooned on jooned, millel mitmesugune laius on, pikliknurgelised, ümariknurgelised, siis jälle pikad ja osalt painutatud, osalt winklis murtud on.

Wärwid. Walge, uuspunane, põletatud Staalialakk, kollane ooker, kasjelermuld, luumust.

Töö. Walget ehk wäga heledat pruunikat põhjawärwi lastiiri ühtlaselt wedela helepruuniga; selle sisse tee plekid ülemal nimetatud wärwides ja kujutusel; walged sooned saawad kõige wiimaks tehtud ja peaaegu sellesamas sihtis kui teised, süüski ka üksikult ja siis tugewaste üle teiste soonele ning plekkide jookstes, mis terve marmorile alles diete ilusa näu annawad.

See marmor on selles toonis hoida, et walge heledama kohtade peal ainult wähe, tumedamate peal aga niisama tugewaste kui must seisab.

Brèche d'Allep.

Tundemärgid. See marmor on neljast eesminewast koguni iselaadi. Esimene walge marmor, Napoleon ja cerfontaine on plekkidest ja soontest, walge brèchemarmor on plekkidest ehk kiwidest, mis enamiste selgeste piiristatud aga mitte wärwi poolst walidad pole, ja soontest; brèche d'Allepil on aga ainult kiwid, mis kõik puhtalt ja terawalt piiristatud põhja- ehk lasurwärwi peal seisawad. Kiwidel on brèche d'Allepis mitmekesine juurus, umbes nõõp-nõela pea juurusest kuni 6 sentimeetri ruutsuurukeni ja juuremad; worm on 4-ja kuni 6-e nurgeline, enamiste natuke pikem kui lai, harwaste ümariknurgeline ehk kolmenurgeline. Walitsew wärw on helekollakas kiwiwärw, kiwid lähewad kollasest kollakaspruuniks ja halliks.

Põhjawärw. Puhas walge.

Lasur. Kiuw põhjawärw saab wedela, wäga heleda, kollaka kiwiwärwiga üle määritud; selle märja lasurwärwi sisse saawad kiwid maalitud.

Wärwid saawad kollasest ookerist, põletatud staalialakist, kasselermullast, luu- ehk rebmustast ja walgest segatud.

Töö. Segatagu järgmised värwid:

1. Kollane kollasest ookerist ja enam ehk wähem walgest.

2. Kollakaspunakaspruun kollasest ookerist, wähest põletatud staalialakist ja natukesest kasselermullast.

3. Kollakaspunakas põletatud staalialakist ilma ehk wähe kollase ookeriga.

4. Punakaspruun põletatud staalialakist ja kasselermullast.

5. Pruun kasselermullost ja

6. Hall rebmustast ehk kasselermullast ja luumustast, enama ehk wähema walgega, hele tahwlikiwiwärw.

Nimetatud wärwid tehtakse riista sees walmis ja tipitakse iga wärw iseäranis tippimisepinslega märja lasurwärwiga, siis teised, hallid kõige wiimaks ja pandagu iseäranis tähele, et kiwid juuruse, kuju ja seisatuse poolest wõimalikult mitmesugused saawad. Marmor on nagu pisuteste kiwidega täis külwatud, pisemaid on enam, suuremaid vähem. Maheda wärwiga kiwa on enam, kiirgawa wärwiga vähem, ja siin ning seal seisab ükikult mõni hall kiwi.

Joonesid jellel marmoril ei ole; ainult suurematel kiwidel on ajuti üks hele ehk tume jooneline, ta on suuremad kiwid wähest natuke warjastatud, walgustatud ehk jugastatud, hallid heleda- ehk tumehalliga, pruunikad heleda- ehk tumepruuniga.

Pisutesed kiwid saawad kõige esiteks tippimise pintslega mitmesugustes wärwides peale kantud; kui pisemad kiwid walmis on, siis maaltakse pisuteise pinsliga suuremad siia ning sinna teiste wähele, aga nõnda, et nad seisatuse, juuruse, kuju ning kauuguse poolest wäga mitmesugused on. Kiwid jelles marmoris on terawaste lajus- ehk põhjawärwist piiratud, nõnda et tööd mitte ajada ei tohi.

Breche-grise ehk breche-Savoyarde.

Tundemärgid. Walitsew wärw jelles marmoris on helehall, mis alati enam ehk vähem kollasega, sagedaste kollakspruuni ja punasega segatud on ning helehallist ja helehallkollakast tumepruuniks ja mustaks wärwiks üle läheb. Ka jellel marmoril ei ole, nagu breche d'Allepilgi, joonesid, waid ainult kiwid, mis niisama ja jellesamas mitmesuguses juuruses ning kujus läbisegamine seisawad. Wärwid on siiski koguni teised.

Põhjawärw. Puhas walge.

Wärwid. Walge, kollane ooker, uuspunane, põletamata umbra, kasselermuld, must ja natuke sinist.

Lasurwärw. Tõmmatakse kuiwa walge põhjäärwi peale lasuri põletamata umbrast, walgest, linaõlist, terpentiniõlist ja kuiwatusewahendikust segatult ning tehtakse kas enam walge juurde lisamise ehk õhema lasiirimise läbi mõned ümargused ehk ümarinurgelised, natuke heledad ja kaunis suured plekid sisse, mis mitte tumedamad ega heledamad ei tohi olla kui tarwis, et walget wärwi äratunda. Lasurwärw ei tohi mitte weniw ehk õlist raswane olla, niisäbi tema kangeste laiali jookseb, pandagu jellepärast tarwiline osa terpentiniõli juurde.

Kiwide ülessema alimine. Märja lasurwärwi sisse saawad tippimise pinslega kiwid mitmesuguses juuruses, kujutuses, seisus ja wärwis tipitud ja nimelt kõige esiteks kiwid eeswalitsewas kollakas wärwis, millest mitmed heledad wärwitoonid paletti peal walmis on segatud. Kohe selle järele saawad wärwid tumedamas toonides, segatud kollasest, punasest, mustast ja iseäranis umbrast, mis ühegi nende toonide juures puududa ei tohi, tehtud. Pruuni wärwiga mustast, punasest, natukesest walgest ja kibemekesest sinisest saab lasurwärwi tumeda plekid sisse tipitud; jeesama pruun wärw saab rohkema walgega segatud ja siis sellega heledad partiid tipitud, pikemalt mustaga tumedad ja puhta walgega heledad kohad.

Magu eesjewiswas marmoris, piatwad ka siin kiwid lasurwärwi peal puhtaste piiristatud olema. Wiimaks maalitakse läbi üksiku suurte kiwide lasurwärwiga (põletamata umbra ja walgega) weel üks soonekene.

Jaune-antique ehk Marmo giallo antico.

Tundemärgid. Eeswalitsew on helekollane, sagedaste on seal jees tumekollased ehk palju enam pruunitaskollased plekid, mis harilikult helekollasesse

julawad; harwemad ja pijemad on selles marmoris plekid puhtas heleroosas; pikemalt on walgeid ehk peaaegu walgeid plekkisid ja jugasid, mis iialgi ei puudu. Niisama nagu hele- ja tumekollane itka ettetuleb, ei nähta ühte ilusat Jaune-antiquet ka iialgi ilma heledapunaseta, mis iseäranis kauniste teiste wärwide kõrwal passib. Sooned jooksewad enamiste pikas ja terawas neli- ehk wiisnurtades, harwemalt pikas kolme- ehk kuuenurtades; need on enamiste wäga kitsad jugad tumekollases, pruunkollases, helepunases ja walges wärwis; walged sooned osalt laiemad ja osalt ka jookswalt plekiwormilised.

Põhjawärw. Puhas walge.

Wärwid. Walge, kollane ooker, põletatud Itaaliaalakk, kasselerimuld, tsinnober.

Lasurwärw. Helekollane kiwiwärw walgest ja kollasest ookerist. On põhjawärw walge ja tahetaksie kohtasid, mis walgest ehk heleroosaks piawad jaama, puhtas ja ilusas wärwides ettetuua; siis puhastatakse nendest kohtadest kollane lasurwärw juga- ning plekiwormiliselt lapiga ära.

Töötamine. Segatawad wärwid on.

1. Helekollane, natuke tumedam, kui lasurwärw walgest ja kollasest ookerist.

2. Tumekollane walgest ja ookerist, millele tumeda partiide jauts kibemekene põletatud Itaaliaalaki ja pisut kasselerimuda juurde lisada võib.

3. Üks ehk kaks tooni helepunases walgest ja tinnobrist.

4. Puhas walge.

Kõige esiteks kantakse puhas walge peale, mis jugades üle pinna lastakse jooksta; need on osalt kitsad, osalt laiad, osalt on nad plekid ja seisawad mõnes paikas terawalt tumekollase, helekollase ja roosa kõrwal, teistes paikades julawad nad õrnalt ja plekiwormiliselt helekollase ning roosaga kofku; hoitagu

aga liiga palju walget panemast. Paiguti wõib ka walget, niisama ka teisi wärwisiid peale tippida.

Teine töö saab roosaga tehtud; ta on plekiwor- miliselt jelles marmoris ja osalt ornaste teiste wär- widega kokkufulanud, osalt terawkantis külge rajawa wärwide juures. See wärw tohib ka ainult wähe ttetulla; ärgu lastagu teda aga ialgi Jaune-anti- aieks maalitawa pinna peal puududa. Kõige ilu- sumalt seisab roosa walge ja helekollase kõrwal.

Kolmas töö sünnib helekollasega. See piab juu- renat oja sissewõtma. Warjustatagu seda tumekol- lasiga ehk pruunikaskollasega ja maalitagu mitmesu- guisid plekid helekollaseks, tumekollases ja lastagu neid plekkide ehk kiwide läbi walgesse ja roosasse wahedada.

Plekkide juurus on mitmesesine, wärwid saawad osalt üppimise, osalt pinsle joonte läbi sünnitatud.

Sooned jooksewad jelles wormis, nagu kirjelda- tud on saanud, enamiste ühest wärwist üle teise, harwemalt sünnitawad nad wärwide piirisiid. Soonte siht on, nagu juba wormist selgub, wiltu ja pike- malt nõnda, et nad osalt terawates, osalt tömpides nurkades kokkupuutuwad. Kõige esiteks maalitagu sooned helepunases wärwis ja lastagu neid osalt üle roosa, osalt üle walge ja helekollase minna; pu- nased sooned tohiwad ainult wähesed olla. Müid lastagu kollased sooned, mida rohkem olgu, järg- neda. Siis saawad tumekollased ja kollakaspruunid sooned maalitud ning nendega tugewad partiid üle- töötatud. Kõige nende joonte ja plekkidele kauniste wastujookswalt, s. o. risti, saawad wäga wähesed, paiguti sinka-sõnka jookswad peenikesed sooned puna- kaspruunis wärwis põletatud Itaaliaalasti ja pijut kollasest ehk kasselermullast tõmmatud.

Janne de Sienne.

Tundemärgid. Geswalitsew wärw on helekollane ehk helepunakas kollane ja waheldab mitmetaliliselt, iseäranis tumekollasesse ja punasepruunikas kollasesse tooni; harwemalt ja osalt mahedamad on punakad, hallid ja segatudwiolette wärwid. Sooned on neistsamadest wärwidest, enamiste tumedamates harwemalt heledamates toonides. Kiwide wärwid on ümargustes ehk ka ümarit-nurgelistes, sagedaste pilwewormilistes plekkides mitmesuguste tumedate toonidega warjustatud. Sooned jooksewad nendesamadest ümargustes ja ümarit-nurgelistes wormides kui jugad ehk mitte ühtlased laiad jooned enamisk warjustuste sees, harwemalt jooksewad nad heledate plekkide peale ja siis osalt lühikeses otsades wälja.

Põhjawärw. Puhas ehk wäga hele kollakas walge, walgest ja pisut kollasest ookerist.

Wärwid. Walge, kollane ooker, Neapelikollane, uuspunane, tsinnober, wiolette furnupeer, kasselermuld, sinine, must.

Lasur. Linaõli, terpentiniõli ja kuitatuswahenditu kõrwal pane temasse walget, kollast ookerit ja wäga wähe uuspunast.

Töö. Sega järgmised wärwid:

1. Wäga heledat kollast kollasest ookerist, walge ja kibemeene tsinnobrit,
2. neistsamadest wärwidest, aga natuke tumedam kollane,
3. walfjasroosa walgest ja tsinnobrist,
4. pruunikas kollane ookerist, kasselermuld, natuke uuspunast ja walget.

Need wärwid saawad tippides ja pinslega tõmmates peale antud ning kõige heledam wärw kõige esiteks, kõige wiimaks pruunikas kollane; heleda wärwidega saawad plekid walgustatud, tumedatega warjustatud ja jalkade kaupa heledamad ja tumedamad,

suuremad ning pisemad plekid sünnitatud, ümarguses ja ümaritnurgelises kujutuses ning koguni mitmesu-
guses juuruses. Põssiliku kohtadesse ülemaal nimeta-
tud värwide kõrval tulewad siin ja seal wähesed nõr-
galt wiiioletega segatud toonid ja walge, kasseler-
muld, natuke wiiolette furnupeat ja kibemekene sinist,
pikemalt ka halli toonid musta, walge ja wahelda-
walt pruuniga segatult, kõik plekkide teistesse värwi-
desse enam ehk wähem ühte suludes. Heledamad ko-
had saawad osalt tumedatest warjustustest ja osalt,
siiski harwemalt, heledast soontest ümber-raamitatud.
Sooned on nagu kitsad jugad ning jooksewad ümarit-
nurgeliselt, sagedaste ussi kombel ja ümarguselt kää-
neldes. Soonte värwid on enamates kohtades tume-
dad, harwaste heledamad teha kui plekid. Neid hoi-
tagu enamiste pruuni toonides.

Soonesid *Jaune de Siennes*, *Jaune antiques*,
Napoleonimarmoris, *walges marmoris*
ja mitmes teises marmoriseltis waadatagu:

1. Kui warjutusi, mill korral nad tumedamaks on
hoida kui kõrwal olewad värwid; nad saawad siis
sagedaste kokkusulawas ühenduses warjustawa tumeda
wärwidega pinna peale toodud; osalt waadatagu neid
ka nagu kiwide labutusjoonesid ja tehtagu nad jar-
nassel korral tugewamad.

2. Kui paistwaid ja ühendawaid joonesid ja pan-
naksid nad jarnassel kordadel osalt heledate kohtade
peale ning nimelt heledamas wärwides, osalt ühen-
datakse nende läbi heledaid kiwisid üksteijega ja teh-
takse nad siis ka heledamad; osalt jagatakse ühte kiwi
mitmesse jausse selle läbi, et tema üle heledamad ehk
tumedamat teise wärwilised jooned tõmmataks.

T ä h e n d u s: Walge wärw läheb ajajooksul ehk ka juba
kohe lakkfirniise läbi, millega teda üle tõmmatakse, kollaks;
seda ei panda aga mitte nõnda wäga tähele, kui walge wärwi
kõrwal kollane ehk kollakas seisab; sest see katab wigad ja tõs-

tab walget ikka nähtawalle; tinawalge wärwibe juures saab feba alati pruugitud.

Serancolin.

Tundemärgid. Ühe ofalt hallika, kollakas-punase, ofalt punakas kollase põhja peol, mille wärwid jällegi tumedamasse, heledamasse ja walfjasse toonidesse sulawad, on waheldawalt heledamad ja tumedamad, ofalt wiltujookswad ja juga- ehk pilwe-wormilijed, ofalt wõrgufarnaselt wäljalautatud plekid niijamate hele- ehk tumehallis, punakaskollases ja kollakas punases ning segatud pruunikas wärwis, ja neissamades wärwides on jälle teiste üle ning läbi tumedamas ja heledamas toonides jooned wiltu sihil, fagedaste üks-teist wõrgu kombel läbilõigates, kus all walgeb ja hallid jooned teiste wärwibe wahel üle nende minewa lajuride läbi iseäranis ilujaste wäljapaistawad.

Põhjawärw. See wõib kolmejugune olla: heleroosa, helehall ehk pruunikas-pomerantsikollane. Wimasjes põhjawärwis lafeb ennaft wäga läbipaistew, tugew marmor kujutada; jesseläbi on küll mitut lajuri tarwis, umbes kolme kuni nelja, aga töö ta-jub oma waewa.

Wärwid. Walge, kollane ooker, uuspunane, põletatud ooker ehk põletatud Itaaliaalakk, põletatud umbra, kasselermuld, luu- ehk rebmuft.

Lasurwärw. Ginaõli, terpentiniõli ja kuiwa-tuswahendikuks pruugitawa wedelusele pane soowimist mööda natuke helehalli, helepunast ehk pomerantsikollast seffa.

Töö. Sega järgmised wärwid.

1. Mustast ja walgest tumehall (tahwlikivi karwa) wärw.

2. punakas kollane kollajest ookerist ja natuke uuspunast wähe walgega,

3. seejama wärw, niisamati kollasest ookerist, aga enam uuspunast ja mitte sugugi walget, sellega siis tumedam ning punakam, kui eelminew,

4. puhas walge.

Õletatud nmbra ja kasfelermuld on selletarwis, et enam ehk wähem kolmandama wärwiga segatult pruuni toonisid sünnitawad.

Kanna tumehall wärw kõige esiteks peale ja nimelt troppide kaupa diete tugewalt ja tumedalt jooksus ning kujuk, nagu alustuses kirjeldatud. Siis tõmma teine ehk punakaskollane wärw peale, harwemalt hallide juurde, sagedamalt aga üksiiseiwatesse partiidesse. Pikemalt tee puhta walgega lasiiriwaid waheldawaid toonisid osalt teiste wahete, osalt üksi seiwate heledate partiide tühja kohtadesse. Siis lastakse töö kuiwada ja tõmmatakse järgmised wärwid lasiirides esimeste üle.

Kui pind kuiw on, wõia weel kord wedela lasurwärwiga selle üle ja lasiiri järgmisel wiisil teiste wärwidega sellest läbi; tee kolmandama ehk kollakas punase wärwiga partiid, wõrguwormilises, osalt juganing pilwesarnaste plekkides ja lasse neid ajuti üle halli ning punakaskollaste, harwemalt aga läbi pinna heledama kohtade jooksta.

Siis jaawad jooned tumekates ja pruunikates toonides teiste üle ning kõrwale maalitud ja niisamate kõige wiimaks walged jooned.

Bredhe-wiolette ehk wiolette murdmarmor.

T u n d e m ä r g i d. Selles marmoris nähakse kiwid tugewa partiide sisse nagu kiilutud olema ja üsna korratu laia ning sügawalle lõikawa jugadega, soonte asemel, warjustatud. Kiwid on wäga mitmekesise suurusega, nad jooksewad ülemise otsadega pikalt, alumise otsadega terawalt aga nürimurgalise t, lühemalt ja laiemalt; nad on enamiste pikad ja palju-

nurgalised, harvemalt ümargused ning ümariknurgelised; sagedaste on nemad peenikeselt omas värvides kottujulanud, mõnikord astuvad aga kiwide kandid õige teravaste ilmsiks. Gešwalitsew wärw on helewiolettepruun, mis mitmetaulises waheldab ja pruunikas wioletteks, wiolettepunakaspruuniks, helepunakaks, kollakaks wäga helekaks ja walfjaks wärwtoonideks üleläheb. Kiwid ei ole jelles marmoris iialgi õiges winllis ning seisawad enamiste paralell (ühtlaselt jookswalt) teine-teise kõrwal.

Põhja wärw. Üsna walge.

Wärwid. Walge, kollane ooker, tsinnober ehk punane furnupea, Florentilakk, ultramarin, kasselermuld, luu- ehk rebmust.

Lasur. Sega linaõlist ja terpentiniõlist wedelusse heledat, wioletteks minewat pruuni wärwi kasselermullast, wiolettest ehk punasest furnupeast, wähest ultramarinist ja wäga paljust walgest. Selle lasurwärwiga tõmba terwe pind üle.

Töö. Sega järgmised wärwid:

1. Puhas walge,
2. hele-hall mustast ja walgest,
3. hele-kollane kollasest ookerist ja walgest,
4. heleroosa tsinnobrist ja walgest,
5. wiolettepruun, kaunis tume kasselermullast, punasest ehk wiolettest furnupeast, ultramarinist ja walgest,
6. pruunwiolette wiendamast wärwist, Florentilakist ja kasselermullast.

See helehalliga marmoris joonitus, s. o. tähenda jellega tähtsamad kiwid ning partiid ülesse, märginende jooks ja tõmba suuremate kiwidele raamid ümber.

Tipi partiid helehalliga ette ja pane helekollane, heleroosa ning wiolettepruun niisamate tippides pinna peale. Need partiid piawad nagu üsna reegliwasta-

lifes käikus läbijooksma ja kaunilt oma kohtadesse pandud saama, siis tipi tugewaste walgega üle mitme kange wärwiga koha; walged ehk tumedad kiwid ja plekid piawad selgeste üks-teisest tunda olema.

Täida kollase, rooja ja nende wärwide seguga mitmed kiwid, mis helehalli raamide wahel on, jäta aga mitmed kiwid esimese lasurisse ning walgesse seisma. Selle täitmiseega on muidugi ainult suuremaid kiwa mõeldud, mis tugewas partiides ehk käikudes seisawad. Kiwid wõiwad ühesugusesse wärwi tulla, wõiwad walgustatud ja warjustatud ning ka mitmesse wärwi ühtesulawalt maalitud saada. Tugewatesse partiidesse pane mõned kiwid punases furnupeatst ja walgest ehk furnupeatst, tsinnobrist ja walgest.

Tee wiindama wärwiga ja natukeisest punasest ning walgest juurde lisatult mahedad sooned kahes ehk mitmes wärwis läbi käikude ehk tugewaste pandud kohtade ja kujuta sellega kiwikesed mitmesuguses suuruses ning wärwis; muretse ka selle eest, et enam jagu kuiwa mitmesugusesse wärwi saab ja wärwitud täpid kestelt punaka joontega läbitõmmatnd saawad. Kui need sooned walmis, siis tehtahe sinna ning tema tugewamad sooned punaka pruuniga ja tõmmatahe wiimaks üksikult läbi tumeda partiidega tumepruun-wiioleted 6-ma wärwiga.

Bleu-fleuri ehk sinine joonestatud marmor.

Tunde m ä r g i d. Sinise ja walgassinise põhja peal on wiltu sihtis suuremad ning pisemad, pikad, teraw-winklised, kitsad jugad, mis tumeda halliga joonede sarnaselt warjustatud ja walgja halliga walgustatud on; joonedes on tumedamad hallid sooned, mis ka üle heleda plekkide ehk kiwide teraw-winkles ja wiltu ükssteisest läbiminnes jooksewad. Siin ja

seal aseldab halli joonte all üks, suuremalt osalt laiem, walge joon.

Põhja wärw. Walge ehk wäga hele hall luumustast, walgest ja kibemetesest sinisest.

Wärwid. Walge, luumust, ultramarin, kasselermuld.

Lasur. Lasiritu wedelus on harilikult osadest ja natukesest hallist, walgest, mustast ja wäga wähest sinisest.

Töö. Kanna osalt tippides, enamiste aga määrides wiltu sihtis waltjashallid laiad ja kitsamad lühemad ja pikemad kriipsud peale, walgusta neid walgega ja warjasta tumedama halliga.

Kui hall alus peale on kantud, siis tee paiguti kaunis laiad walged sooned ja üle kõige tõmba siis sooned mustjamašhallis toonides, osalt wäga peenikesse, osalt natuke laiema joonedena, mis wõrgufarnaselt, teraw-winkles üksteisest läbilõikawad.

Ragu juba ennemalt nimetatud on saanud, piab selle eest hoidma, et mitte liig palju soonesid pinna peale ei tee ja kõige pealt kangemaid wärwisid ei pruugi, kui loomus ja ilutundmus nõuawad. Ehk küll mõni marmoriselt loomusest wäga tugewaste soontega läbi on kaswanud, siiski hoitagu järeltegemises selle eest.

Punanepruun marmor.

Tundemärgid. Walitsewad wärwid on: pruun, punakaspruun, hallpruun ja hall heledates ning tumedates ja helepunases ning helehallid kuni mustpruuniks ja mustaks waheldawas toonides. Nemad on osalt ümargustes, ümariknurgelistes, osalt kriipsu-wormilistes, wõrgufarnastes plekkides, mille üle sooned kui mitmesuguses laiuses kriipsud ja jooned tumedamates, heledamates, jagedaste wäga heledates (walge läbi lasiritud) wärwides lähewad ja osalt üksteisest seiswad

kriipsud on, osalt endid ümarik-nurgeliselt, osalt nurgeliselt ja mitmenurgeliselt läbilõikavad ning milledest pinna üksikud paigad tihti riisti ja põigite koguni peenikeste joontega läbitõmmatud on. Vähest nähikse pruuni värviid selles marmoris ka kollajega segatud olema.

Põhjaäärw. Sellejärele kas tumedamat ehk heledamat marmori tahetakse kujutada, tehtakse põhjaäärw tnmehall ehk helehall.

Wärwid. Walge, uuspunane, punane ja wiiolette furnupeer, kasselermuld, luumust, kollane ooker.

Lasur. Sega wedelus walgest ja mustast tehtud helehalli ehk tumehalli värwiga.

Töö. Tipi heledad ja tumedad toonid hallpruunist, punasestpruunist, pruunist, mustpruunist, alustuses kirjeldatud kujul ja aja see töö määrapiislega. Siis tee hallpruunid, pruunid, mustpruunid ja walged sooned aluse üle. Kui tahetakse, võib üksikuid troppisid ja plekkisid, kui eestöö kuw on, walge ja teiste värwidega ülelasiirida ehk ka teist lasuri terweni pealekanda, ületöötada ja sooned sinna fiske teha.

Bert-de-mer.

Tundemärgid. Tumeda-siniroheline, musta ligi rajawa põhja peal on enamiste roheliised sooned ja plekid mitmetauliselt halli- ehk sinirohelisesse, hartwe-malt kollakasrohelisesse kippuwas wärwitoonis; nende läbi, enamiste aga nende roheliiku ja roheliiste soonte kõrwal jooksewad walgemad ja tumedamad walfjas-hallid sooned, mis jällegi walge läbi tõstetud saawad. Sooned lõikawad üks-teisest wiltu sihtis kolme-, nelja- ning mitmenurgeliselt läbi.

Põhjaäärw. Mustsinine ehk mustsinineroheline mustast, ultramarinist, natukesest rohelistest ja wähest walgest.

Wärwid. Schweinsfurti- ehk siidiroheline, walge, must, kasselermuld.

La sur. Võta nagu harilikult linadli, natuke kuiwatusmateriali ja terpentiiinõli, ilma wärwi hukka segamata.

Töö. Tee järgmised wärwid:

1. roheline Schweinfurtirohelisest, pisut kasfeler-mullast ja walgest, õige wedel,
2. puhas roheline wärw Schweinfurtist ja walgest,
3. puhas heleroheline Schweinfurtirohelisest ja paljust walgest,
4. hall wärw, wäga hele — mustast ja walgest,
5. walge,
6. must.

Tipi wammiga ehk tippimisepinslega esimene wärw pilwesarnaselt, õige õrnalt ja õhukeselt lasiirides, siiski tugewamalt ja nõrgemalt; jell wiisil tee mõned jaustikud, siiski nõnda, et suurem osa pinda puhtalt seisma jääb. Siis tipi 4. wärwiga niisamati wäga õhukeselt lasiirides ning pikemalt puhta mustaga nõndasama ja nimelt jell wiisil, et üks partii teise sisse jookseb, aga keegi sellest terawaste piiristatud pole. Nüüd kanna 1. wärwiga sooned peale; see wärw piab kaunis wedel ehk tume olema, iseäranis kui teda Schweinfurtirohelisest segatakse, sest see wärw läheb kuiwades rohelisemaks; sooned tee eespool kirjeldatud jooksjus ja wabritse niisamapalju musta peale tipitud kui rohelse peale tipitud jaustikka nõnda, et pinna peal heaste rohelist wärwi on, aga ta sellega mitte üle-koormatud ei ole. Need sooned tõmba läbi ja ilusta teise rohelse wärwiga. Pikemalt saavad siis kolmandama ehk kõige heledama rohelse wärwiga teised ning peenemad sooned esimestest läbitõmmatud.

Siinjuures on tähele panna, et marmorimaalimise juures mitte schablonimõdedulijelt töötada ei tohi.

Kui rohelised wärwid nõnda kauget walmis on, siis tehta ke 4-ma wärwiga, lasiirides walfjashallid ehk walwafad sooned, osalt iseäraliij jaustikka ehk

partiisid sellega sünnitades, osalt rohelisti soonesid walgustada, walfjashalli ja walgeid jugasid, täppisid ning soonesid rohelse sisse ja läbi maalides. Walge ehk helehall wärw, mis õhufese lasirimise läbi halliks ehk siniseks wärwiks läheb, teeb wäga ilusat mõju sellesse marmorisse, ei tohi seda aga mitte liig tugewaste ette astuda lasta ja piab sellega leppima, ainult soonte üfifuid kohtasid puhta walgega wõida, et neile kohtadelle sügawalt läbipaistwat, klaasfarnast nägu anda.

Piaks soonte ja täppide roheline ehk walfjas hall wärw mõnes kohtas liiga laiaks olema läinud, siis pannaſse pisufese pinslega ümargused ja nurgelised mustad ehk tumedad plekid sisse.

Selle marmori ilustuseks maali rohelisted ja walged sooned tugewates, ilufates partiides; partiide keskelle pane enamiste heledad wärwid.

Kui ühte soemat tooni piaks nõuutama, näit. mitme marmoriseltſi koftupaneku juures, siis argu unustatagu mitte ajuti rohelse soonte ehk ka rohelse wärwi sisse ülepea natuke kollast ookerit, osalt ka natuke põletatud umbrat ehk kibemefene põletatud Staalialaki panemast.

Bert-vert.

Tundemärgid. Kiwide ja soonte kujutus on kauniste nagu sinises joonestatud marmoris, wärwid on aga koguni teised. Heleda sopsahalli-rohelse põhja peal, mis kitsa, sedasama wärwi kiwidega kaetud, on jugafarnased jooned tume-määrdinudrohelistes, pruunikas wärwis. Üle kõigi nende kiwide ja soonte lähewad ristamisil sealt ning tealt üfifult olewad walged sooned.

Bõhjawärw. Helehallroheline Schweinfurti- ehk siidirohelistest, mustast, kasselernullast ja paljust walgest.

Wärwid. Schweinfurti- ehk siidiroheline, kasselermuld, põletatud Itaaliaalakk, tsinnober, ultramarin, luumust, walge.

Töö. Sega järgmised wärwid:

1. roheline jellestisamast wärwist kui põhjawärw, ainult wähe tumedam,

2. helerooja, millele libemetene kasselermulda ja musta jekka pandud,

3. määramata tume wärw põletatud Itaaliaalakist ning ultramarinist.

Kanna esimene wärw peale ja maali sellega piser-gused, terawasse winklisse jooksewad kiwid, pane wähe haawal natuke teisest wärwist ning sulata mõlemad wärwid kokku ehk kauta ühe walidus teise läbi; sellejarnaselt maalitud kiwid walgusta mitmetauliselt walgega. Kui see töö kuitu on, siis lastiwi teda osalt heledamate, osalt wärskemate wärwidega. Siis jaawad sooned enamiste piluti kiwa, osalt aga nende läbi tehtud ja nimelt esimesel korral kolmandama wärwiga, millele wäheste esimehest wärwist hulka segatakse, teine kord jaawad aga peenikesed jooned ehk sügawad kohad puhtalt kolmandama wärwiga lastiiritud. Kõige wiimaks tehtakse peaaegu risti teiste wärwide siise wähejed üksikult seiswad walged sooned.

St. Anneu-marmor. (Püha Anna-marmor).

Tundemärgid. Baheldawalt tumehalli ja helehalli pisukeste plekkide ning kriipsudega kaetud põhja peal on mitmesugused weikesed walged sooned; wiimaselt ilma tähtjalt üksteisega kokkukäimijeta.

Põhjawärw. Musthall luu- ehk rebmustast ja ja wähe walget.

Wärwid. Walge, põletatud umbra, rebmust.

Töö. Pane need wärwid üksteise kõrwale palette peale; määri pind keetmata ja natuke keedetud linaõliga ning kaunis palju terpentiniõliga ja pane

märja lasuri sisse tippides ühe ehk kahe pinslega ja walge ning mustaga tumehallid ning walgest, mustast ja fibemehesest põletatud umbrast heledamad hallid jooned ning plekid, mis pisukesed ja kitsad, jüski mitmetauliselt fujutatud piawad olema, nõnda et nad osalt ümarguselt looklewad, osalt rõngasarnaseid, tiguwormilisi, osalt kaunis terawaste piiristatud, osalt pöbja kokkusulawaid ümargusi ja nurgelisi pisukesi tükkisid sünnitawad. See alus lasse kuiwada.

Teine töö sünnib walge wärwiga, missel ilufaste lasiirimise omadus on, see on siis kas tsinkwalge ehk kremitserwalgega. See töö seisab soonte peale tõmbamises. Et nendel määramata jooks ja mitmekordne fuju on, siis on nad wäga raskest maalida, ja sellejärele kas sooned halvaste ehk heaste peale tehtakse, wõib pind nende läbi tergeste rikutud ehk wäga ilus saada; sellepärast saab nõuiks antud, sarnasel juhtumisel, kus ennast mitte asjas kindel ei tunta olema, parem koguni wähe ja pisukesi soonesid teha, mis mingi wiga pole, sest loomuses on samasuguse pindadega St. Annen-marmorisid.

Selle marmori töötamise juures on järgmised punktid tähele panna:

a) soonte walge wärw ei tohi mitte latta, ta ei tohi aga ka mitte liig õhukeselt lasiirida;

b) soonte ääred piawad puhtalt piiristatult aluse peal olema, neid ei tohi sellepärast sugugi ajada ehk wõib seda wäga wähe teha;

d) nende jooks wõib sagedaste aluses olewa helehalli ehk tumehalli plekkidega ühtlane olla;

e) sooned wõiwad partiisid sünnitada; aga sooned ja partiid isekesles hoitagu kaunis lodewalt ja tehtagu ainult wäga wähe märgatawaid ühendusejoonesid ühest partiist ehk soonest teiseni;

g) ärgu lastagu iialgi ühte tugewat walget joont

üksinda seista, waid tehtagu lema kõrwa mitmed pisemad.

Sooned saawad järgmisel wiisil aluse peale maalitud: Wõta uus pisutene harjaspinsel, mis umbes 9 mm. paks ja pika karwadega on; lõika sellest pinslest sisemised karwad wälja, nõnda et jellest üks pärg ümberringi seisma jääb. Selle pinslega nüüd ja walge oliwärwiga, mis pruukimise juures terpentini õliga wedelaks tehtakse, saawad walged sooned peale kantud. Pinsle peale panemise juures lähewad selle karwad laialt ja seda mööda kudas teda keeratakse, lihkatakse ehk surutakse, saadakse soonte ehk joonte ja plekkide mitmesugused jookjud, kujud ning juurused.

Kui walge siin ehk seal liig suureks on läinud ehk liig palju soonesid tulnud, siis tee pisutese pinslega mustad wõi tumehallid täpid sinna sisse ja wõta üleliigsed sooned halli wärwiga ära, nõnda et nende kohtade peale tumehallid plekid ehk jugad tekkivad. Klustuseks pane ka paiguti walge soonte kõrwale halli joonesid musta ning walgega.

Seda marmori wõib ka teisel wiisil järele maalida: kui alus, nagu kirjeldatud, pealekantud on saanud, siis pritsi ühe tõmbi pinslega jormeotsade abil walgashallid pritsjed terpentiniõliga wedelaks tehtud oliwärwiga. Sellejärele kui see alus kuiv on, wõib teda dammarlakkfirnisega lakeerida, mida lühikene aeg, umbes $\frac{1}{4}$ tundi kuiwada lastakse ja siis sooned walge oliwärwiga, räägitud wiisil peale kantakse. Pinsle asemel wõiwad walged sooned ka kokkuwõlditud paberiga peale tipitud ja puudulikud kohad tumehalli ning helehalliga järeleaidatud saada.

Kuldsoonestatud marmor ehk portor.

Tundemärgid: Mustpruuni põhja peal on kollakarwalised, osakauupa säravad sooned ja paiguti ka walged ehk helehallid sooned.

Põhjarw. Luumustast ja põletatud Staalialakist tehtakse pruunikas must wärw ning määratakse ühtlaselt pinna peale laiali. Põletatud Staalialaki asemel võib ka tsinnobrit ja natuke põletamata Staalialakki pruukida.

Wärwid. Kollane ooker, Neapelikollane, walge, põletatud Staalialak, uuspunane, luumust.

Töö. Kanna linadlist ja terpentiniidlist wedelus peale, lasiiri siis koguni nõrgalt sinkwalge ehk kremenitserwalgega üts, tats ehk kolm kohta wõi laiija juga soowitawas sihtis ja tee nüüd järgmised wärwid walmis:

1. punakas kollane kollasest ookerist, wähest põletatud Staalialakist, kibemekesest uuspunasest ja natukesest walgest,

2. punakas kollane, palju heledam kui esimene, Neapelikollasest, paljust walgest ja esimese wärwi lihandusest,

3. mustpruun luumustast ja natukesest uuspunasest heledam ehk pruunikam kui põhjarw,

4. luumust,

5. walge.

Esimese wärwiga ja pinsliga maali sooned ja nimelt enamiste puhta mustpruuni kohtade peale. Tõhitakse ainult wähe soonesid teha ja piab hoolt kandma, et need oma kantidega terawaste piiristatult põhjarwari peal on, kuna neid mitte jugugi ehk wäga wähe aetaks. Soonte worm on nõnda, et nad enamiste neljanurgeliselt ehk ümarik-neljanurgeliselt üksteist puutuvad wõi läbilõikawad. Argu tehtagu neid mitte laijasid ja sünnitatagu pinna suurust mööda 2, 3 ehk 4 partiid punakas kollaseid soonesid, mis siis üksteist ja lahus seijawad, aga üksteise koguni peenikeste joonekeste läbi üksteisega ühendusesse saawad wiidud. Partiid jooksewad üleüldiselt taunis parallell ja tihti ka diges winklis teineteise wastu. Soitagu siiski, koguni reeglimeedulisel wormil mitmeid

paralell ja õigewinklisi joonesid kõrwustiku ehk wastastiku maalimast ning otse joonesid tõmbamast; siin on üleüldine worm mõeldud, mis ennast enam ehk vähem kõwerates ja loolaks joonedes näitab. Teise ehk helepunakas kollase wärwiga saamad kirjeldatud jooned walgustatud ja nendele kollahiilgus antud; see saab enamiste soonte paksu kohtadesse peale pandud ja ajuti ka peenikesed soonekesed ühest partiist ehk ojasistikust teiseni.

Wõib ka kuldollaseid joonesid mõne koha pealt tumedamaks ehk pruunikamaks teha ja wbetakse selleks otstarbeks 1. wärw, millele natuke põletatud Itaaliaalki hulka segatakse.

Nüüd saamad wedela walge wärwiga walged jooned peale kantud; need tohiwad ainult harwaste kuldsoontesse tulla, sest et partiid sesseläbi lahutatud, läbilõigatud saamad ja töö segase näu saab. Nende soonte walge tohib ainult lastirida.

Et muidu hoolfaste tehtud töö mitte rikutud ei saaks, mis liig tugewaste tehtud soonte läbi hõlpsaste wõib sündida, siis käidagu walge soonewärwiga ihnsalt ümber ja ärgu ühendatagu partiisid mitte kangeste filma puutuwa walge ehk kollase soonte läbi.

Nüüd maalitakse kolmandama, see on pruuni wärwiga üksitud pisukesed soontega ümberraamitud tükid, osalt partiide sisse, osalt wahete, osalt ka tugewaste pealekantud soonte sõlmedesse. Ka musta wärwiga täidetagu mõned soontega ümberpiiratud tükid.

Peale siin kirjelduste on weel suur hulk marmorijeltsisid, osalt üleminekud ühest seltsist teise, osalt kõrwale minekuid kujutades. Nende wiimaste seas on weel nimetada: Florentiinlane, broccatello, üks murdmarmor, mis nagu brèche-wiolette kiwidest ja soontest on, mis aga kaunis õige winklil üksteise wastu seisawad; ka wärwid on teised, nad waheldawad kollasest pruunisest ja hallpruunisest wärwitooni-

desse; muidu seisab ta partiiwiisi, laasolewaist pisu-
kestest ja juurematest kiwidesi.

On ka mitmed seltsid, mis brèche-grise ja brèche
d'Alépi jarnased on ja nõnda nagu need kiwidesi ning
joontest on siiski wärwides ijesugused.

Bikemalt graniit, mis karwa poolest tume-
pruun, hallpruun ehk mustpruun on ja mille peal
pisukesed kiwid ja plekid igasugu pisukestes wigurites
on. Seda marmori wõib wäga ruttu ning hõlpsaste
järele teha, kui ühe mahedaste pleegitud wõi tipitud
märja tumepruuni põhjawärwi sisse kahe- ehk kolme-
suguse kollase wärwiga pritsitakse, mis ookerist, ooke-
rist ja walgest, ookerist ja natukesest punasest walgega
on tehtud.

Alabastrite seas on seltsisid, mis wäga ilusad
näha, kui nad kaunis loomutruult on tehtud. Sugad
on nendes enamiste pilwewormilisel piiristatud, on
kaunis terawad ja mitmewärwiliised, ning wärwid joo-
sewad suuremalt osalt üksteisega parallell. Et ala-
bastri joontest ehk lainetest viete aru saada, wõetagu
paberi leht kätte ja tehtagu selle peale järgmine joo-
nitus: Kuhugi kohta, näit. paberi laiuse keskpaika
jaab üks täpp pandud ja seda poolringi keskpunktiis
arwatud; selle keskpunkti ümber jaab sirkliga 3, 4 ehk
enam ringi ning siis keskpunktiist wäljaminees kiire-
farnased õiged jooned igasje külge tõmmatud. Nüüd
on neisje kohtadesje läbilõikamise punktid tõuunud,
kus kiirewormilised jooned ja poolringid endid läbilõi-
kawad. Reed iga poolringi peal olewad läbilõika-
mise punkti riad jaawad loogafarnaste joonte läbi
üksteisega ühendatud, nõnda et nende pisukeste loo-
kade otsjad igaford läbilõikamise punktide peal ja kesk-
punkti poole pöördud, looga kiirud aga läbilõikamise-
punktide wahel ja keskpunktiist arapöördud on. Sellel
wiisil jaab iga ringiga ehk poolriigiga tehtud. Saab
nüüd ühe ja sellesama pinna peale 2, 3 ehk rohkem

keskpunkti ümber pandud ning iga keskpunkti ümber mitmed poolringid ja kiirewormilised jooned tõmmatud, saavad pikemalt iga ringi ehk poolringi peal olevad läbilõikamise punktid pisuteste lookade läbi üksteisega ühendatud, siis saadakse alabastri pinna värviäärte joonitus, kui ainult selle eest veel muretsetakse, et ühe keskpunkti ringid mitte teise keskpunkti omade külge ei puutu, vaid jällegi loogawormiliselt läitvad. Et nüüd joonitust täieste järele teha, piab temalt reeglindõdulise oleku kautama ja selleks otstarbeks kiirewormilisi joonesid mitte üsna sirgeste, vaid natuke lookas tõmbama, ja nõndasamade ei tehta ringid mitte üsna ümargusi.

Igal oma keskpunkti ümber oleval loogawormiliste joonede rial on üks ja seesama värv, nõnda et see taistamataalt ühes ringis edasi jookseb. Alustatakse näit. kuskilt kohast ringist kollase värviga, siis piab sellesama värviga ja sellesamas laiuses edasi töötama, kuni ringi ümber keskpunkt on; selle kollase värvi kõrvale pannakse nüüd teravaste äärestatult üks teine, näit. kollakasvalge, selle kõrvale valkjaspruun jne. Need värviääred lasewad endid heaste uue ehk terava harjapinslega ja wedela värwidega märja lasuri sisse tõmmata. Järelmaalitawa alabastri põhjavärv võib väga hele kiivivärv, üks segatud walge olla, ääred võidakse siis kollakaspunakaga, pruunikaga, hallpruunikaga, walge värwidega maalida ja võetagu walget, kollast vokerit, põletatud staalialakki, kasselermulda, musta jne.; sellejärele mis feltsi alabastrit tahetakse maalida, tohtakse peatoon kollakas, punakas, pruunikas, hall jne.

Kiivivärvid.

Kiivid, mis odavamad on kui marmoriseltid ja harilikus ehitusekiivideks saavad pruugitud, on tuhmi näuga ja läbipaistmatad, misjärele siis ka värvid

segatud ja pealetantud piavad saama. Sooned nendes kiwides on enamiste lihtsad, harilikud kaunis laiad, harwaste wäga kitsad jugad, on aga siiski ka kiwa, mille sooned puu oksasoonte sarnased on. Wärwid on mitmekesised: harwaste kollased, harilisemalt pruunikaskollased, helepunakaspruunid, määrinud-rohelised, hallid, hallpruunid, heledad ja tumedad n. n. e. Nende kiwide rajumise läbi siginud kröbelust wärwides kujutamiseks puistatakse wiimane kiwiwärwi määritus peenikese liiwaga üle ja tõmmatakse selle märja õliwärwi läbi puuse ehk metallise kammiga; kitsad pinnad ehk ühe pinna kitsad tütid kammitakse laiustpidi; kammitjooned piavad selle töö juures alati kogu ni otse jooksuma ja tohib üks ning seesama koht ka ainult ükskord läbikammitud saada.

Kummigakonna järele maalida.

Kummigakonnal on helepunakas kollase ehk helepunakaspruuni põhja peal tumepruunid ehk mustpruunid, ümargused, suuremad ja pisemad ühtesulawad plekid. Wastu walget hoides paistab see wärwide-wirwendus läbi.

Põhja wärw. Heleda kilpkonna jauks: punakas kollane wärw kollasest ookerist, Neapelikollasest ja natukest uuspunasest ehk ühe teisele heledast punasest ja walgest.

Tumeda jauks: kollane ooker, natuke enam uuspunast kui eesminewa juures ja vähem walget.

Töö. 1. Westwärwis: tõmba kuiw põhjawärw weega ja natuke põletatud Staaliakiga; selle märja lasjawärwi sisse tipi ja tõmba ümargused, pilwemormilised plekid kasselmullaga ja pisukese pikakarwalise harjaspinslega, millel harilise pliiatši jämedus on. Siis saawad suuremad plekid weel kord kasselmullaga lasiiritud ja keefpaigast tumedaks tehtud;

kõige viimaks saavad plekid iga külle poole aetud, et nende piirid põhjavarvisse sulawad.

2. Oks: Lastiri kuit põhjavarw terpentiniõliga, wäga weidikese keedetud linaõliga ja natuke põletatud Itaaliaalafiga ning pane pisukese pinslega ja aswaltalafiga pruunid plekid, mis esiteks kaunis nõrgalt ja siis uueste ületöötamise läbi aswaltalafiga tsekkelt weel tumedamaks pruuniks piawad saama.

Et kõigile rohkem elawust anda, võib jeda lakkfirnisega lakeerida, kus hulka natuke põletatud Itaaliaalaki terpentiniõlis on saanud öerutud.

Kuldamine ja hõbetamine.

Kuldamine võib kahel wiisil sündida: oks ja wees ning saab sellejärele õli- ehk weekuldamiseks nimetatud.

Õlikuldamine. See on kõige kestwam: selle juures saab kawa pealt järgmisel wiisil toimetatud:

Kõige esiteks saab selle eest muretsetud, et pind, mis kullatud piab saama, wõimalikult sile ja tasane on, kui ilusat tööd tahetakse.

Teiseks piab põhjavarw hele, õige kindel ja kuit olema ning juba ühtlast läiget omandama, enne kui kuldpoõhi peale tuuakse. Põhjavarwiks walitagu sellepärast kestew ja hele õliwarw.

Kui põhjavarw kõwaks on kuitwanud, siis kantagu kuldpoõhi selle peale.

Kui kuldamine ilus ja kestew piab saama, siis piab kuldpoõhjal järgmised omadused olema:

- a) ta tohib ainult pikkamisi kuitwada,
- b) piab aga õige kindlaks, kõwaks minema,
- d) ta ei tohi kullale kahju teha, küll aga piab ta warwi elustama,
- e) ta ei tohi lahti kakiseda,
- g) ta piab weniw olema, nõnda et määramise

juures ühtlaselt üle pinna jaguneb ja võimalikult palju klantsi hoiab.

Reed omadused on wanas, keetmatas, weniwas linaõlis ühendatud, pruugitakse ainult wähe kõrgetkollast wärwi kroomkollasest ja libemefesest tsinnobrist, mõlemad linaõlisse õerutud, hulka segada, siis on kullapõhi walmis. Oli piab koguni puhas olema ja ei tohi temas kuitawatsemateriale ega kuitawat wärwi, näit. tinawalget, olla. Kui kullapõhi, paras ja soojas kuitawatud, 24 tunni jooksul mitte wäheemat enam ei klišterda, nõnda et külge ei taha hakata, siis kuitwab ta juba liig ruttu. Temal tohib ainult wäga wähe wärwi lisandust olla, sest see wõtab temalt ühe osa läiget ära, nõnda et hädaste tarwis on põhjawärwi, mille peale kullapõhi saab tõmmatud, ilusaks puhaskollaseks ehk walfjas punaskollaseks teha. Nüüd määratakse kullapõhi kindla, pisukeste pinslega wäga õhukeselt ja koguni ühtlaselt pinna peale, nõnda et see igas kohtas ühetasa läigib ja weniw õli ühe koha peal mitte paksemalt peal ei ole, kui teise koha peal.

Zuhub et wana linaõli ei ole, siis wõetakse puhast, ruttu kuitawat kopallakfirnist ja segatakse $\frac{3}{20}$ kuni $\frac{1}{30}$ ruumiosa keetmata linaõli ilma kuitawatsemateriale hulla.

Nüüd lastakse kullapõhi finnikuitwada ja oodatakse farwapealt see ajapunkt ära, mill see weel waewalt märgatawalt klišterdab; sest otse siis saab pealepandud kuld oma kõrgemat hiilgust ning läheb kõige kestwamaks. See ajapunkt wõib järgmisel päewal, ja gedaste teisel ehk koguni kolmandamal päewal — ja siis on harilikult kõige parem kuldamine, — sellejärel kui kullapõhi peale on kantud, tulla. Kui kullapõhi kuldamise juures weel kangeste klišterdab, siis läheb kuld tuhmits.

Kuldamiseks tarwitatakse ühte puuwilladega kõ-

waste polstertatud patja, mis wafikanahaga ületõmmatud, mille kare külge wäljaspool on; see wõib 19 kuni 29 sentimeetrit pikk ja 12 kuni 19 sentimeetrit lai olla ning saab ääripidi lauakese külge naelutatud. Selle padja peale saawad kuldraamatu jeeft kullalehesed pandud ja nuaga, millel sirge, file, aga mitte wäga teraw tera on, saawad kullalehed nõuetawatesse juurustesse ribadesse ehk tüfikestesse lõigatud ning need pinslega ülessewõetud ja kullapõhja peale pandud. Nahk ja nuga piawad üsna kuiwad olema, ei tohi sealjuures tuult ega õhutõmbust olla. Kullalehede pealepaneku pinslit piab esiteks üle niiske ehk raswaga määritud kae tõmbama, enne kui sellega raamatukese jeeft ehk padja pealt kulda wõetakse. Kui kuld peale on pandud, siis saab ta puhta, kuiwa kalapinslega ehk puuwilla topikesega külge litsutud ja natukene aega pärast jeda kalapinslega ehk ajajaga äratolmutatud.

Kuldamine saab weel palju ilusamaks, kui kullapõhja lakskorda peale kantakse, ja nimelt piab siis esimesel korral kullapõhi wäga õhukeselt, wõimalikult ühetasaselt ja ühtlaselt hiilgawalt laiali aetud saama, ja esiteks õige kuiwaks kuiwama, milleks wähemalt 4 päewa tarwis on, enne kui teine üle tõmmatakse.

Kui nüüd kuld eht oli, mis juba ühtlasest, kõrgest hiilgusest tunda on, ja karwapealt eeskirja järele on töötatud, siis on see kuldamine ilu poolest weskuldamise jarnane, kestuse poolest läib ta sellest aga kaugelt üle.

Tahetakse rutulist tööd, siis wõib kuldpõhjaiks linaõli asemel kestawat lakfirnist pruukida, see ei anna aga mitte nii ilusat ja kestawat tööd, kui aeglaselt kuiwaw linaõli.

Kuldamine ilustusetöödes (teatrimaalimises) laheb ennast lihtsamalt ja rutemalt toimetada: kangeste sisseimewad asjad, näit. gipsist, saawad peale bims-

steini ehk klaaspaberiga derumist ning silendamist schellakiga, mis wiinawaimu sees sulatud saanud, (ehk harilise tisleripolituuriga), katkorda ehk jagedamalt ühtlaselt ülemääritud ning siis soowitawat seltsi kuld kullapõhja peale kinni pandud, mis kleebiwast lakkfirnisest ehk ka weneetsia terpentiinist, terpentiinõliga wedelaks tehtud, wõib olla.

Hõbetamine sünnib sellamal wiisil kui kuldamine, ainult peab hõbepõhi tsinkwalgest olema, millele pool osa wäga peenikeseks derutud rebmüsta jekka pandud; ka põhjawärw tehtakse helehall tsinkwalgest ja natukest mustast. Et hõbetus hõlpsaste wälimiste mõjude läbi mustaks ehk plekiliseks läheb, siis tõmmatakse üts katteford tema peale, mis saltartari sees sulatatud wahast ja firnisest wõib olla; lastakse õli hõbetust aga enne weel mõni päew kuiwada, enne kui seda üle määratakse.

Wesikuldamine. Toimetus on koguni teine, kui õlikuldamise juures.

Kullatam puutöö piab õige kuiw ja siledaks tehtud olema; siis saab ta liimiweega joodetud ja, kui see kuiwanud, klaaspaberiga derutud. Lohud täidetakse kriidist ja liimiweest kitiga, ja kui see kuiw on, määratakse kõig põhjawärwiga üle, mis lämustatud, liimiwee sisse segatud kriidist on. Seda põhjawärwi, mis esiteks kuiwaks saada lastakse, kantakse 2, 3 ehk enam korda peale; ta ei tohi liig nõrgalt ega liig kangelst liimitud olla, ja kõige parem on, jeda esiteks liimi poolest kange teha ning siis nõrgendada, selle läbi et iga järgmise määrimise juures wähe kriiti ja wett ilma liimita jekka pannakse. Sell wiisil saadakse kindel põhjawärw, mis ennast ühtlasi ka heaste liipida lasseb.

Kui kriidivärw kuiw on, saab ta bimssteiniga, peenikesse klaaspaberiga, siis osjaga ja kõige wiimaks willase riidega derutud.

Sille pind saab nüüd peenitsekts lämustatud vöke-
riga ja liimiweega kats ehk enam korda ühtlaselt üle-
määritud ja kui need kollased wöietused kuiwanud,
jälle peenitsekst osjaga liibitud.

Nüüd saab politur peale kantud, mis pinnale täie-
list siledust ja kullale kestwat alust annab. Serutakse
nöuetaw paljus punast bolust, $\frac{1}{20}$ tema raskest rö-
telit ja $\frac{1}{20}$ wesitina (Antimon) weega ja natukesse
puuõliga kokku, wöib ka wähe waha ja walget seepi
sekka lisada. Selle järele kui nüüd tarwilik osa liimi
hulka segatud, saab wedelus läbi linase riide kurna-
tud. Selle polimentiga ja ühe pehme pinslega saab
pind kats= kuni kolmkorda ühtlaselt ülemääritud ja,
kui ta kuiwanud, osjaga liibitud ning achatiga po-
leeritud.

Selle silendatud põhja peale saab kuld järgmisel
wiisil pandud:

Wöetakse puhas pinsel, kastetakse nappi sisse ja
tömmatakse sellega pinnal pisuke koha üle, pannakse
niikoha kuldamise pinslega kuld peale ja tehtakse siin,
nagu õlikuldamise juures kirjeldatud sai. Kui pind
kullatud on, oodatakse natuke aega ja poleeritakse
pealepandud kuld esiteks nõrgalt ning kord-korralt
tugewamine ochatiga.

Neid kohtasid, mis tuhmid piawad saama, ei po-
leerita, waid määratakse leige, nõrga liimiwee sisse
kastetud pinslega üle.

Brongseerimisest.

Brongsid on, nagu juba materialide juures kir-
jeldatud sai, elawalt hiilgawad, metallised pulwred
mitmes wärwis. Nad saawad pindade ja ilustuste
peale tömmatud, millele metalli nägu tahetakse anda.
Kantakse, nagu õlikuldamise juures, õli- ehk firnise

põhi peale, mis veel kangeste kleebima piab, kui teda brongsiiga üleerutakse.

Rõige paremine kõlbavad prongseerimiseks ilustused, liistud ja pildid, siiski lasewad ta pinnad ennast ilujaste prongseerida, kui neid (näit. ufjetahwel) pliiatsifikriipsude läbi mitmesse jakku jagatakse ja terawalt üks-teisest lahutatult prongseeritakse.

Põhjawärw ja ka kleebiw, hiilgaw põhi wõiwad needjamad olla, mis õlikuldamise juures, üksnes siledast pinnast pole suurt lugu pidada, põhi tohib tugewamalt kleebida ja selle juurde wõetakse kõige armjamalt keskmiselt pikaliste kuiwawat laffirnist.

Alles kleebiwa põhjale saab prongš kas jänesjalaga peale kantud, ehk puuwilla tükitejega, wõi jälle kuiwa kalapinslega, ja ilustuse kõige tähtsama koh-tade peale pannakse prongši näppudega.

Bruugitawa prongši karwa järele piab ka põhja wärw olema.

Prongšiwärwised on mitmesuguseid. Rohelised on enamiste määrdinudroheline nõndanimetatud prongširoheliest, mis roheline, natuke punase, kollase ehk ka mustaga segatud wärw on. Pikemalt pruunid, punakaspruunid, kollakaspruunid ja wasesarnased, kollajarnased, hõbedajarnased ning terasesarnased prongšiwärwid.

Prongseerimine fännib kahel wiisil: loomuliku ehk metallise prongsiiga ja wärwidega.

Prongsiiga prongseerimine. 1. Roheline prongš: segatakse brongšroheline wärw walmis roheliest ehk ookerist ja ultramarinist ning pannakse tahtmist mööda natuke musta ja punast juurde. See roheline põhjawärw saab ühtlajelt pinna peale wõitud, mis prongseeritud piab saama. Kui ta kuiwanud on ja veel mitte tarwilikult katnud pole, siis segatakse ka natuke sellest oliwärvist kopallaffirnise jekka ja määratakse pind sellega veel kord üle. Oli-

wärw teeb, et lakfirnis aeglasemalt kuiwab ja kange-
malt kleebib; tohitakse aga ainult wähe oliwärrwi
jetta panna, muidu takistab see kuiwamist liig wäga
ja hoiab ka liig wähe hiiulgust. On lakfirnis nõnda
kaua kuiwanud, kuni ta weel kaunis tugewaste klee-
bib, siis kantakse esiteks kuldbrongs ehk kollane brongs
nende kohtade peale; mis kõige enam wälja piawad
paistma, ja tõmmatakse siis tagasi seiswad ja sügawa-
mal olewad kohad tumeda ehk parem roheline prong-
figa üle.

2. Pruun brongs: määratakse asi soowitawa
pruuni, punakaspruuni ehk kollakaspruuni põhjawär-
wiga ja siis kopallakfirnisega üle, nagu roheline
prongsi juures kirjeldatud, ja prongseeritakse heleda-
mad ehk wäljapaistwamad kohad kuldbrongsiga ehk
lihakarwalise. kuld- ja karmin-prongsi segatud prong-
figa ning tagasiastuwad kohad punase ehk karmin-
prongfiga.

3. Terasbrongs: tehtakse põhjawärw ultramari-
nisi, pannakse osapärast kibemetene karmini ehk rohe-
list selle hulka ehk pannakse neid mõlemaid wärwisiid
waheldawalt määrimise juures põhjawärwi sees peale.
Walged kohad saawad kleebiwa lakfirnise pealt hõbe-
prongfiga ületõmmatud.

4. Kuldbrongs: see saab kollase ehk pruunika wõi
kollasepunaka põhjawärwi peale tõmmatud.

5. Hõbeprong: saab walfjashalli põhjawärwi
peale pandud.

Wärwidega bronkseerimine. 1. Rohe-
line prongsiwärw. Piab wäga ilus töö saama, siis
tehtakse järgmiselt: Asi saab esiteks helehallroheline
põhjawärwiga wõitud, see lastakse kuiwada. On nüüd
prongseeritawa pinna külles liig wähe ilustatud koh-
tasid, siis joonitatakse need esiteks pliiatsi ja joone-
lauaga ette; kui töö ühe ukse külles toimetatud piab
saama ja selle täidetused tasased on, siis jagatakse

neid neljaks ehk mitmeks kollutõukawaks jauks, sellwiisil, et joonelaud wiltu ühest nurgast teiseni üle ufje tahwli pannakse ja siis kats ristati pliatsijoont tõmmatakse. Siis segatakse jürgmised wärwid walmis:

a) finiroheline: kroomrohelist, leherohelist, tsinnobrirohelist ehk Schweinfurtirohelist, ja pannakse ühele nendest wärwidest ultramarini ja nõnda palju walget sekka, et ta helesiniroheliseks saab;

b) tumeroheline: tumedast tsinnobrirohelist, mustast, wähe kollast ja soowimist mööda natukesest punast;

d) walgewärw: kroomkollane ehk parem Neapeli-kollane natukesel põletatud Itaalia laki ja walgega;

e) värw kõige kiirgawama walguse jauks: need samad wärwid kui d juures, aga wähem põletatud Itaalia laki ning enam walget;

g) poolwalge: finiroheline wähe tumerohelisega;

h) poolwari: põletatud Itaalia lakki tumerohelise ja finirohelisega;

i) wari: tumeroheline;

k) tagasi kiirgamine: finiroheline, tumeroheline ja põletatud Itaalia lakki;

l) löögiwari: põletatud Itaalia lakki, puhtalt lastiritud ehk natukesel tumerohelisega segatud.

Mõlemist rohelist wärwist a) ja b) pruugitakse kõige enam ja tehtakse neist tarwilik oja riistadesse walmis. Teised wärwid wõiwad pruukimiseks palette peal segatud saada.

Wärwid saawad nõuetawa kohtade peale kantud, siis pinslega üks-teise sisse sulatatud ja pikemalt uue, pruukimata harjaspinslega üks-teise sisse tipitud. Selle tippimise läbi tuleb metalline, prongiline nägu. Wärwid viawad õhukeselt laiali määritud saama, jest juur wärwide hunikusse ajamine teeb töö näutumaks.

On liistuseid maalida, siis wõib töö sellwiisil kergitatud saada, et põhja esiteks tugewaste tipitakse, jeda

kuiwada lastakse ja siis nõuetawad kriipsud pasifiliku ja lasiriwa wärwidega joonelaua najal pinslega tõmmatakse.

2. Pruun prongsiwärv. Segatakse pruun wärv punasest ja mustast ning kantakse ühtlaselt peale. Seda mööda kudast heaks arvatakse, wõib pruuni wärwi kollase lisaduse läbi kollasekspruuniks ehk suurema hulga punase läbi punasekspruuniks muuta.

Rõige kõrgem walgus saab walgest ja kollasest ehk walgest ja natukesest punasest, wähenдатud walgus walgest, kollasest ja punasest, wari saab mustpruuni ja mustaga antud.

See prongsiwärv saab niisama toimetatud, nagu roheline, ainult et siin sinine ja roheline wärv puuduvad; etteastuw saab walge, kollase, ja punasega, tagasi seiwat mustaga toimetatud.

Plustuste ja liistude peale lasewad mõlemad prongsiwärvid ennast palju lihtsamine panna, kui nimelt esiteks kollase ehk helekollakapunase wärwiga põhi pannakse, jeda põhjawärwi kuiwada lastakse, siis roheline ehk pruun wärv ühtlaselt peale kantakse ja märjad wärvid walgustatud kohtades riide lapiga ära pühitakse. See ei anna aga kauugeltgi nõnda puhast tööd, kui eespool kirjeldatud sai ning ei wõi ka mitte ikka tehtud saada.

Walge-tinaga ületehtud pleki kristalliseerimine.

Nimetatud pleki peale wõib hapu ja weega aına ruudu peal olewa jää-lillede jarnaseid kristalli wigurisi kujutada. Et töö kestew oleks, saab ta klaari ehk parem kollaseks, pruuniks ehk rohiliseks wärwitud, kestiwa lakkfirniisega ületõmmatud.

Walgeplekk piab õige läikiw olema, enne kui moor

peale tuuakse, ta saab sellepärast enne weega ja kriidiga ehk weelparem weega ja õerutud himssteiniga küiritud ja puhta weega ärapestud. Kõige puhtam ja segamatam walge-tina, iseäranis Inglise oma, on selle töö jaoks kõige omasem.

1. wiis. Walatakse mõni till soolahaput ehk wääwlihaput (witrioliöli) puhastatud walgepleki peale ning niikohi ka mõni till wett, pühitakse mõlemad segamine üle pinna ja korratakse seda toimetust seni-kaua, kuni walmis on.

2. wiis. Plekk saab lühikeseks ajaks soola- ehk wääwlihapu sisse kastetud ja siis weega äraloputatud.

3. wiis. See töö on küll tülikam, annab aga kauugelt ilusamat produkti, kui mõlemad esimesed. Plekk saab weikese tule peal kuumeldatud ja nimelt nõnda, et tina sulama hakkab, ja saab siis häkifelt külma wee ülepritsimise läbi ärajahutatud. Ta saab niid lahjaks tehtud salpeetrihapu ja soolahapu segadusega ning siis väga lahjendatud salpeetrihapuga ületõmmatud, sellepeale väga nõrga kali-lehelisega (pottasche sulatus) ärapestud ja weega loputatud.

Klaasi tuhmits tegemine.

Tehtakse tsinkwalgest ehk parem weel tinawalgest, keetmata ja natukesest keedetud linadlist walge wärw ja määratakse jellega nii ühtlaselt kui läheb, pinsli waral klaasruudu peale; siis wõetakse ümargune määrapinsel ning tipitakse jellega nõnda kaua üle wärwi, kuni pinslejooned kadunud on ja ruut ühtlaselt tuhmits saanud. Terpentiniöli ei tohi mitte hulka tulla. see kautab wärwi kestuse.

Wigurite ruudu peale tegemiseks lõigatakse nende tarwis nuuga schablon, pannakse see klaasi peale ja määratakse ning tipitakse wärw läbi wälljalõigatud wigurite.

Piab klaas wärwitult ilmuma, siis wõitakse seda walge asemel ilusa punase, kollase, sinise ehk roheline wärwiga.

Niifugused klaasid, millede sisse pidude ajal tuled pannakse, wõiwad ka, kui töö ruttu piab kuiwama ja odaw olema, wärwiga ülemääratud saada, millele linaõli asemel liimiwett seffa on pandud.

Wasetrüki=pilti pun, metalli ja klaasi peale äratõmmato.

Siin juures on järgmist tähele panna:

1. Trüff piab peale kinni jäema, paber piab aga ennasst ärawõtta lastma.

2. Et trüff kinni jääks, piab pind, mille peale teda äratõmmata tahetakse, kangeste kleebima.

3. Et aga paber ka ühtlasi kinni ei jääks, ei tohi kleebitu olus mitte liig märg olla, waid piab temal teadaw graad kuiwust olema.

Just alles trükist tulewad wase-, terase- ja kiwi-trükipildid on kõige kõlblikumad, sest et trükiwärv weel mitte kuiw pole.

Põhjawärv ehk põhi, mille peale kleebitu olus saab pandud, piab karwa poolest hele olema, et must ehk tume trüff seda nähtavamaks saab, ja ei tohi selle külles enam mingit tuhmi kohta leida olla; ka on põhjawärv seda parem, mida filedam ta on.

Selle põhjawärwile saab nüüd üks lakkfirnis ehk õlipõhi karwapealt nagu õlituldamise juures pealekantud, piab aga, kui wase-trükipilti peale pannakse, natuke tugewamalt kleebima, kui õlituldamise juures. Puu peale wõib lakkfirnise ehk õlipõhja sünnitada, metalli peal on aga kestew lakkfirnis õlipõhjust ette.

Paber saab pildiga alaspidi, alles kleebitu põhja peale pandud ja igast kohast puuwillaga ehk rätikuga

fõwaste finni jurutud, siis lastakse jeda weel mõni tund seista, tehtakse weega märjaks ning õerutakse mahedalt sõrmedega ära.

Ra saab paber esiteks liutatud ja pudedaks tehtud, et rutemat ja kindlamat tööd saada, mis otstarbekas teda leige wee sisse kastetakse, mille sisse mõni till wääwlihaput on walatud; üleliigse wee ärafaatmiseks pannakse teda läbilaskwa paberi wabele, jurutakse siis kleebiwa pinna peale, lastakse weel mõni tund seista ja õerutakse paber ettewaatlikult ära.

Klaasi peale wõib õlipõhja ehk ka Weneetsia terpentini tarwitada; wiimane saab õhukeselt ja ühtlaselt klaasi peale kantud, mis selle tarwis natuke soojendatud saab. Wasepilt, mis enne wääwlihapuse leige wee sisse pandud ja siis läbilaskja paberi wäjel kuivatatud on saanud, litjutakse nüüd Weneetsia terpentiiniga määratud klaasi peale igast kohast finni; teda lastakse mõni päew kuiwada, niisutatakse weel kord sooja weega ja õerutakse paber ettewaatlikult sõrmedega ära.

Restuse ja iluduse pärast saab äratõmmatud wasepilt kestwa lakkfirnisega üle määritud.

Skuld= ehk hõbelitritega külwatud peenilene lakiwõietus.

Sia juurde wõetakse soowitaw wärw, kollane, punane, sinine, roheline ehk pruun, kantakse kolm korda põhjawärw peale, kuni ta heaste katnud on ja ühtlaselt hiilgab, pannakse siis metallilitred kolmandama ehk neljandama märja wärwiwõietuse sisse, lastakse ära ja tõmmatakse kuiv lasur heleda lakkfirnisega üle.

Näituseks saab sinine wärw walitud: puhtaks finiseks wõetakse peenisejeks õerutud ultramarini, pannakse natuke walget juurde ja kantakse sellega ning

linaõliga põhjavarw peale; Teisets, kolmandamaks ja neljandamaks wõideks, mida igakord õhukeselt laiali tõmmatakse, wõetakse nõndasamati peeneks õerutud ultramariini, aga ilma walgeta. Märja kolmandama ehk neljandama warwi sisse saawad metallilitred kauris hõreda sõela läbi külwatud: Nüüd lastakse warw kuiwada, kuni ta weel natukene kleebib, pannakse üks paberileht peale ja litjutakse peenikesed kuld- ja hõbelehetesed külge ja häigatakse puhta, kuiva ajajaga lahtine kuld ehk hõbe ära. Kui see määratus heaste kuivaks on saanud, õerutakse ultramarini linaõliga ja natukese terpentiniõliga koguni peenikeseks, lastiritakse sellega nii ühtlaselt kui wõimalik on ja õiete ettewaatlisult üle töö, nõnda et metall mingit wiga ei saa. Selle lasturile antakse aega kuiwada, tõmmatakse ta siis lastfirnisega üle ja liibitakse seda, kui ta kõwaks on saanud, õerutud bimssteiniga, weeg ja wildi tüüga. Nõnda saawad 2 kuni 3 lastimääritud peale pandud ja wiimane, kui ta enne õerutud ja lõmistatud bimssteiniga ning siis lämustatud kriidiga ja weega peenikeselt liibitud on saanud, saab ühe õrna, puhta siidi rätikuga poleeritud. Et metalli litrikesed elawamat nagu saaksiwad, saab lastiritud töö wiinawaimulastfirnisega lasteritud, sest et õlilastfirniise läbi kuld tuhmits läheb.

Niisama nagu sinise warwiga, toimetatakse ta teiste warwidega.

Tipitud warwitused pörandate, trepiastmete, laundade ja muu pindade peal, mis kestwat ning ilusat warwimist tarwitawad.

Pindade peale, mis tipitud piawad saama, näit. pörand, saab kahele korrale passiw põhjavarw peale

kantud; siis saavad paksud õlivärvid valmis tehtud, mis heaste kuiwawa keedetud linaõli sisse segatakse. Selleks võib misjugušid värviseid tahes võtta, aga need piawad heaste kokku sündima. Põranda jaoks pruugitakse tapeetide ja mööblite walitsewat värwi. Kui põhjavarw kuiw on, saab üks osa pinnast wäga wedela wärwiga, mis heaste kuiwawa linaõli ja palju terpentiiniga segatud on saanud, õige õhufeselt ettemääritud ning siis saavad ühe ehk kahe wammiga madala riistade sisse valmis tehtud paksud õlivärvid peale tipitud. Jõutakse ühe wärwiga valmis, tipitakse teine, siis kolmas ja soowimist mööda weel mitmed wärwid, kuni valmis on. Lastakse tarwilik aeg kuiwada ja tõmmatakse kõik kestwa lakfirnišega üle. Wammide asemel võib ka tippimise pinselt tarwitada.

Pole mitte halb ka selle töö juures looduse järele oimetada, marmorid ehk prongšivärw etteseada ja alle järele wärwid segada ning töötada.

Kui sarnane määratus kokkusündivatest wärwidest on tehtud, siis pole ta mitte üksnes ilus, waid on ka kui teda tarwilik aeg kuiwada lastakse, palju kestwm kui mõni muu wärwitus.

Laudade jaoks saaks see töö liig kore olema, sellepärast teatakse sagedaste järgmiselt: kui laud õliwärwiga siledaste küllalt töötatud on saanud, kantakse hel põhjavarw peale, mis kroomkollasest, natukest tinawalgest, nišamapaljust tšinkwalgest ja weidikešest Hišaaniarohelisest ehk Schweinfurtirohelisest tehtud. On see rohelišefaskollane warw küllalt katnud ja kuiwaks saanud, siis õerutakse natuke ultramarini ning Beziinišinišit ühes koos weega õige peenikešeks, pannaše need mõlemad wärwid puhta riista sisse ja teatakse tormilise oja weega wedelaks. Selle järele, kui laud klaaspaberiga ära on saanud õerutud, kantakse sinine wešivärw ühtlase peale ja tupsitakse kokkuwõlõditatud, wette kastetud wasikapõiega märja sinise wär-

wituse sisse, misläbi kollakasrohelisted, rohelisted ja sinikasrohelisted wigurid tekkivad. Poie puudusel võib ka kolluwolditatud löuendi tükki tarvitada. Sarnilikult maalitakse farnase lauale puuwärwiga raamid ümber.

Helekollase asemel võib ka muud heledat põhjavarwi ja pruuni asemel muud tumedat lasurvärwi pruukida. Nõnda on näituseks kollase põhjavarwi peal tumepruun lasurvärw väga kena näha.

Wanre lateerimisejt.

Buhtal bernsteinfirniisel on wanrelateerimise juures pea tähtsus, sest tema piab õhu sees paremin wastu kui muu lakfirnis. Peaks jeda puuduma, siis walmistatagu teda järgmisel wiisil:

Uue, tulekindla ja heaste waabatud sawipoti sees aetakse bernstein paraja tule peal sulama. Esitõis sulanud hele bernstein wõetakse segamise laastiga wällja ning pannakse ijaaralise riista sisse. Suanud saab igakord wällja wõetud, kuni bernstein tumedaks hakkab minema; tume walatakse teise riista sisse, tema on teiste tööde ja tumeda wärwide jaoks hea. Esimene helesulanud bernstein lastakse külmaks minna, tehtakse pulwriks ja walatakse temale tarwilik osa terpentiniõli peale, mis selleks otstarbeks mõni aeg lahtise riista sees õhu käes on lastud olla. Selle terpentiniõliga lastakse heledat bernsteini piutese tule peal lahti sulada ja walatakse, kui ta keeb, soovjaks tehtud, heaste kuiwawa, klaari, keedetud liinõli jekka, lastakse kõik weel kord keema minna ning pannakse nüüd nimetatud liinõlist weel nõnda palju juurde kui tarwilijets arwatakse; nüüd lastakse kõik weel kord ülesse tõusta, wõetakse tulelt ära, lastakse natuke jah-

tuda kurnatakse läbi ja hoitakse alal. Seda lakffirnist pruugitakse wärwide hulka ja läheb ta, mida wane- maks, seda paremaks.

Wanfre walmis lakeerimiseks ja muuks peenikeseks, kestwaks tööks pannakse wähem terpentiniõli aga roh- kem linaõli julanud bernsteini sekka. Rõige parem linaõli selleks otstarbeks on see, mis lausitu, klaas tahwlega kaetud kasti sees ja wee juurdelismise läbi, mis iga 14. päewa pärast uuendatud, pleegitud ja puhastatud on saanud. Sellwiisil walmistatud lakffirnis kuiwab pikkamisi, läheb aga selleläbi ka kõwe- maks. Lakffirnise keetmiseks, mis ruttu piab kuiwama, pruugitakse sellele ainult pikkawööda pisukesse süetule peal keedetud, natukesse kuiwatusmaterialiga lijanda- tud linaõli sekka panna.

1. töö. Rittimine. Et tasast pinda saada, on tarwis kõil lohud ära täita. See sünnib kitiga, mis heaste kuiwab ja ennast mõnujaste liipida laheb, tinawalgest, kasselerkollastest, põletatud umbrast, menni- gest ja natukesest kullajiledusest. Igaüks nendest materialidest saab wees õige peenikeseks õerutud ning siis kuiwamiseks bunitusse pandud, kui need kuiwad on, saawad nad kokku pulwerdatud ja heaste ükstei- sega segatud. Ülemal nimetatud wiisil walmistatud, ruttu kuiwawa bernsteinifirnisega ja pinslega määri- takse lehed ja lõhed ära. Pulwerdatud materialist ning bernsteinifirnisest tehtakse pakš lapitswärv ja kiti- takse lapitsuga lohud täis; on need aga sügawad ja juured, siis ei tohi nad mitte koge üsna täidetud saada, waid piab ootama, kuni esimene lapitswärv kuiw on ja tasandatakse nad siis täieste ära.

2. töö. Lapitswärwi liipimine. See sünnib kuiwal teel tüükese pehme himssteini ja peeni- keseks õerutud kuiwa himssteini pulvri peale riputa- mise läbi. Sellejärele kui pind liipimise läbi tajan-

datud on, saab bimssteini pulver äratolmutatud ja 3-ma töö kallale mindud.

3. töö. Liibitud lapitswärwi õliga jootmine. Seda tehtakse palawa linaõliga, mis selleks otstarbeks järgmisel wiisil valmistatud saab: 500 g. linaõli sekka pannakse $33\frac{1}{3}$ g. kullafiledust 25 g. menniget ja $16\frac{1}{2}$ g. põletatud umbrat, lastakse seda üheskoos pakkamööda keema minna ja määratakse selle keema õliga liibitud pinda ühtlaselt, aga mitte liig raswaseks. Seda piab tarwiline aeg kuivada lastma, enne kui järgmist tööd ette võetakse.

4. töö. Liip-põhi. Kui õlijoodetus täieste kuiv on, siis õerutakse poole terpentiniõli ja poole ruttu kuivawa linaõliga 500 g. tinawalge kohta umbes $33\frac{1}{2}$ g. menniget, $8\frac{1}{2}$ g. kullafiledust $16\frac{1}{2}$ g. põletatud umbrat ja $8\frac{1}{2}$ g. kuumeldatud kiinruesi õige peeneks, jegatakse õerutud materialid bernsteini-firnisega ja määratakse ühtlaselt pinna peale. Et järgmise võidetuse wärwid iluivat nägu saaksivad, siis piab liipimise põhi heledaks tehtud saama; ka piab ta õhufeselt laiali võitud saama ja tõmmatakse parem 2 kuni 3 korda üle, sellejärele kui eesmine igakord heaste kuivaks on saanud. Sest et liipimise põhi tuhmiks piab minema, sellepärast ei tohita mitte liig palju bernsteini lakkfirnist hulka jegada ning võdetagu parem natuke rohkem terpentiniõli; sest tuhmi wärw laseb ennast paremine liipida ja annab kestiva töö.

5. töö. Eesmine wärwi liipimine. Riipea kui küllalt liip-põhja peale kantud ja see kõwaks on kuivanud, liibitakse teda bimssteiniga ära, mida esiteks kuumeldatud ja peenikeseks õerutud on, weega ja wildi tüfiga. Liipimine piab ettevaatlikult sündima; ei tohi wett ega bimssteini puududa. Weega õerutud bimsstein pannakse esiteks kaunis kõrge riista, näit. õlleklaasi sisse, tehtakse weega wedelaks ja lastakse siis seista; see, mis esiteks põhja langeb, alumine,

saab kõrvale heidetud, ta on selle tööle kõlbmata; wõetakse peenemat, pealpool seiswat. Et mitte liig palju ehk liig wähe liibitud ei saaks, tehtakse ajuti mõni koht weega ja wanniga puhataks; ei tohi mingit karedust enam tunda olla; siis puhastatakse pind wanni ja weega ära.

6. töö. Wiimase wärwi pealekandmine ja selle liipimine. Siinjuures maksab iseäranis õliwäriwidega töötamise juures ülepea nii tähtjas reegel, et wärw diete õhufeselt ja ühtlaselt laiaki wõitnud piab saama. Pannaakse parem 4 kuni 6 korda wärwi peale ja lastakse iga wärw esiteks kõwaks kuivada. Toimetus on pikemalt järgmine: Wäriwid saamad esiteks õrumisefiwi peal weega dieti peenikeseks õerutud, siis hunikusse pandud, et wesi wäljakuiwab, ja nüüd terpentiiäioliga weel kord õerutud; õerutud wärw saab rohke linaõlise bernsteinlakkfirniise sisse jekatud ja määritud, nagu ülemal jai õpetatud. Wõietus lastakse tarwilikult kuivaks jaada ja liibitakse teda just nõnda, nagu 5-ma töö juures kirjeldatud on saanud. On teda nüüd igast kohast dieti peenikeselt liibitud, puhastatakse liibilõga pealt ära, tõmmatakse teine wõietus peale ning toimetatakse sellega nõndasamati, nagu eesminewaga. Seda wäriwide peale määrimist ja liipimist korratagu 4 kuni 6 korda, ja kui wiimane wärw liipimisega wõimalikult peeneks ning puhastatud on saanud, õerutakse teda hirtwenahaga.

7. töö. Walmis lakeerimine. Lakeerimine sünnib wantrelakiga, mille ehkjust ehk headust tuntakse, wõi ramusa bernsteinilakkfirniisega, mida karmapealt nõnda on walmistatud, nagu eespool kirjeldatud sai. Teda wõietakse tõmbi Lionipinsliga ühtlaselt peale, kus juures tähele tuleb panna, et pinetejooned kõil loodis jooksewad. Kui lakk tarwiliku kõwadusele on saanud, liibitakse teda kuumendatud,

peenikeseks õerutud ja wees puhastatud himssteini, wee ja tüükese wilbi ehk willase riidega. Kui pind nüüd koguni tasane on, siis puhastatakse ta liibilõgast ära ja liibitakse nüüd peenikese lõmistatud kriidiga nõnda kawa, kuni pind üleni ilus on, siis saab ta puhtaks teatud ja sellejärel poleeritud, mis puhta siidirätikuga õerumise läbi jõnnib, kuni täieline hiilguis ilmsiks tuleb.

Tähendus. Palawa linaõliga jootmise läbi on puu niistuse sissetungimise eest kaitsitud, nõnda et selleläbi wärw mitte lahti ei lähe ehk wigastatud ei saa. Peale selle saadakse jootmise läbi väga kindlat alust, kui ainult õlile kuivamise aega antakse. Ritt ehk lapitswärw piab lahja olema, s. o. temas ei tohi mitte liig palju linaõli, küll aga palju terpen- tiiniõli bernsteinfirnisega olla, et ta liipimiseks pudedaks ja õli läbitungimiseks küllalt kohedaks jääb. Järgmised wõetused piawad nüüd linaõlifirnisega toimetatud saama, piawad väga wäljajaweniwalt määritud ja iga üksiku määride kõwaks saamine äraoodatud saama, enne kui järgmist antakse.

Ülemise eeskirjade hoolsa täitmise juures piab lateerimine ilus ja kestew olema.

Gipsi maalimiseit liimiwärwis ja ilu- maalimiseit üleüldse.

Põhjawärw. Gipsimaalimise jauts wõidakse soowimise järele põhjawärwi segada, üksnes piab ta alati hele saama, sest et gips walge on ja teise näu- liseks läheb, kui põhjawärw ka wähegi wärwitud ehk tumedam on. Jsearandis piab tua lage walgemas wärwides hoidma, kui seinasid.

Tehtakse tarwilik osa kriiti meega walmis, pan- nakse sellele kanget liimiwett sekka ja lisatakse siis, kui teda mitte wärwimata ei taheta jätta, natuke sinist, pruuni, halli, kollakat ehk punakatpruuni, wioletteid ehk rohelist hulka, itka wärwitooni järele, milles maalida tahetakse. Kriit tohib, kui ta segatud saab, ainult praegu wärwitud, ja et ta enmast heaste

ületöötada lajeks, piab ta kangeste küllalt liimitud olema.

Wärwid gipsimaalimise jauks. Teh-
tagu riista sisse järgmised walmis:

1. Põhjawärwist piab weel natuke olema.

2. Seaste liimitud kriit.

3. Wärw 1. warju jauks (1. pauseerimisevärkiks nimetatud); segatakse tarwilise osa kriidi hulka natuke põletamata umbrat= ehk ookerit ja musta, et hall-
pruuniks läheb. Et üht karwa teisest waadata, las-
takse ühest märjast wärwist mõned tilgad teise märja
wärwi sisse.

4. Wärw teise warju jauks (2. pauseerimise wärw);
walatakse üks osa esimesest warjuwärwist teise riista
sisse ja tehtakse umbraga ehk ookeri= ja mustaga pisut
tumedamaks; ta tohib süiski waewalt eesminewast
teistjuguine olla.

5. Wärw 3=ma warju jauks (3. pauseerimise
wärw); üks osa teisest warjuwärwist tehtakse nende-
jama wärwidega waewalt nähtawalt tumedamaks.

6. Wärwid walguse jauks: puhast tsinkwalge ehk
puhas kremnitserwalge liimiweega ehk pergamentliimi-
weega segatud.

7. Wärw piiriwarju jauks: wõta tarwilis osa
põhjawärwi ja tee seda wähese tumeda wärwide lisa-
duse ja pikemalt natukese umbra ehk mustaga weidi
tumedamaks.

8. Wärw teise piiriwarju jauks: natuke tumedam
kui eesminew.

9. Wärw piiriwarju kõige tumedama kohtade
märkimiseks; põhjawärwi peale, mis tooni poolest soe
(punakas, punakas kollane ehk kollakas) on, wõietakse
ainult põletatud Itaaliaalaki; wärwidele aga mis enam
külmas toonis käiwad (enam sinikad ehk hallikad),
pannatakse Itaaliaalaki vähema ehk rohkema mustaga.

Ei taheta gipsimaalimist mitte väga õrnaste hoida,

siis võib ka kolmandamat pauseerimisvärvi puududa lasta; saavad aga kõik kolm pauseerimisvärvi pruugitud, siis piavad need väga nõrgas kõrwale minetus segatud saama, nõnda et esimene waewalt lokalvärwi (liimitud kriidi) peal, teine waewalt esimese ja kolmas waewalt teise pauseerimisvärwi peal näha on. Wärvisid võib ka üksteise üle lasiirida, walguš piab aga tugewaks ja sellega katwaks saama. Gipsile antagu tuhmi nägu, mis walgušvärwi õige pruutimise läbi ja teiste wärwide õrnuse läbi täide saab jaadetud.

Viimiwärwide pruutimise juures sagedat ümberliigutamist ei tohi mitte ära unustada, sest raskest wärwiolusjed wajuwad hõlpsaste põhja.

Kui maalitawa pinna põhjawärw kuitw on, pausitakse joonitus sinna peale läbi ja maalitakse see alusvärwiga ühtlaselt üle; on ka see kuitw, siis töötatakse teiste wärwidega, nagu nad üksteise peale järgnewad.

Piirwarjuš nimetatakse niisugune wari, mis ilustusest pinna peale, see on põhjawärwi peale langeb.

Mitte kõik ilustusekohad ei saa ülemaalitud, walguše ja warju wahese, s. o. sinna, kus ilustuse peal walgušt ega warju ei wõi olla, jäetakse naukene teisest wärwist seisma; sest kriit, millest see wärw on, lahutab ennast niisama wäga kangešt walgušešt, kui esimesest warjuwärvist.

See, kes ilumaalimises (im Dekorationsmalen) töötada tahab, piab ennast joonitamises vähemalt natukenegi harjutanud, ehk pikemas toimetuses ühe maalija juhatusel all jedalaadi wärvimise tööd teinud olema. Joonituse ehk palju enam maalimise enese üle wõiwad siin ainult mõned sõnad üteldud saada; pandagu üleüldiselt iseäranis järgmisi reegliši tähele:

1. Ühel eesjesiswal lehal on alati ühes külles walguš ja teises külles wari; waadeldagu näituseks ühte kappi: walguše poole pöördud külled on hele-

dad, teised tumedad; niisamata on ka pliiatšiga, ainult selle wahega, et kapi juures wari terawaste waatu walgust tõukab, jest et kapp murgeline on: pliiatši külles aga sulawad walguš ja wari mahedaste üks-teise sisse, jest et pliiats ümargune on; nõnda on kõigi ümarguse kehadega, walguš ja wari kauwad seda mahedamalt üksteise sisse, mida lambim ümarus on; seda terawamalt saawad aga walguš ja wari lahutatud, mida terawam ümarus on. Selles just ongi maalimine, ühe tasase pinna peale soowitawat asja kujutada. Walguse ja warju waheldused näitawad meile, kus tema kõrgused ja sügawused, tema ees- ehk tagaseiswad osad ja kui laiad ning suured nad on, ka kas nemad ümargused ehk kandilised on jne.

2. Dene kehaga on lugu nõndawiisi, et walgušele lähem külg tume ja eemal olem hele on; waadeldagu näituseks ühte laesimpši, kepp tema külles on ülevalt hele ja olt tume, jest et ta ümargune on, denjuš on aga ülevalt tume ja alt hele.

3. Nõnda on kõigil kehadel walguš ja wari külles, ehk olgu siis, et mingi kõrwal olem keha nõnda palju kõrgelle kerrib, et ta walgust finni piab; näituseks hoitagu tükk pappi walguse pool külles pliiatši ees, siis ei saa walguš mitte enam tema peale paista ja ta piab terwelt tumedaks minema.

4. Et ühte asja diete loomutruult maalida wõiks, on hädaste tarwis, et teda mitmest küllest enesele ette seatakse, et tema kõrgeid ja sügawaid kohtasid wärwides kujutada wõiks. Tahetakse üüid näituseks ühte simpši maalida, siis piaks seda esitels külle poolt waadatult mõtlema.

5. Mida enam üks simši-osa seinale lähineb, seda rohkem wõetakse halli wärwi jeešt ära ja tehtakse seda soojemaks, sell kombel et must kollasega wahetatakse ja kollane puhtalt ehk wärwitooni järele puna aks,

pruunifaks lastakse minna ning ainult mustaga segatakse.

6 Gipsi juures piab väga palju walgust peale panema, sest see annab gipsifarnase näu. Maalitagu walguš ta nõnda, et kange heledus tähelepanematalt nõrgema heleda sisse kaub. Gips piab kõik väga hele saama, nõnda et warjuwärw koguni wähe lokalwärwist ja see walgujest ära seisab.

7. Walguš gipsimaalimise juures piab kätwalt pealepandud saama, pauseerimise wärwid piawad lastirima, sellepärast tehtakse need õige wedelad ja õrnad.

8. Kui üks asi nõndapalju etteastub, et tema wari ilustuse peale langeb, siis maalitakse seda warju kõige enamiste halliks (kõige külmem); mis läbi see asi alles dieti etteiseisma tuleb.

Walgesawisse maalimine. Gipsimaalimise kõrtwal tehtakse ka walgesawisse, puusse ja prongsisse maalimises wahet. Walgesawisse maalimises antakse ilustusele ühtlane hall, rohelistas ehk punakas aluswärw ning segatakse sellejärele warju ja walgušewärwid. Nõnda nagu gips, saab ka walgesawi tuhmi näu.

Puusse maalimine. Tahetakse ilustusele puusfarnast karwa anda, siis pannakse aluswärw pruuni kollakaspruuni ehk punakaspruuni tooni ja segatakse selle jauks warju- ning walgušewärwisid. Puumaalimine on niisamati tuhmiš hoida.

Prongsisse maalimine. See nõuab juba enam ojaruust; ilustused piawad hiilgama ja metallifarnaselt wälljapaisuma, mis ainult mitmet-tõuugu wärwidega wõimalik on sünnitada. Aluswärw segatakse joowimist mööda kollasesse, punakasse, walfjaspruunifasse ehk rohelistasse tooni; warjuwärwid saawad dieti tugewaste pruuni, punakaspruuni ehk rohelistasse, ja walguš, et metalli hiilgust järelemaalida,

piab õige hele saama ja walgekollakas ehk walgekollakaspunajeks tippuma.

Rirjuks maalimine. Siin juures, nagu mitmewärwaliste tööde juures ülepea, walitagu kokkufündiwad wärwid. Lehwärgi peale saawad sagedaste wäga kiirgawad wärwid kõrwustiku pandud, kus juures aga alati muret piab kandma, et need õrnaste aetud saawad, mis wedela wärwidega lastirimiise, puhta weega üks-teisesse pesemise ehk peaaegu kuiwa pinslega üks-teisesse ajamise läbi jünnib. Esimene on teistest mõlemist parem.

Plustused dekoratiwmaalimises on mitmekesised, neist on mitmed sellid; iga selli, mis teistest täieste iselaadi on, nimetatakse wiisiks. On: Gooti, Byzantia, Greeka wiis, renaissance-wiis (ütle: renässangsi-wiis), Pompei wiis, Mauride wiis jne.

Gooti wiis ehk terawlooga wiis. Seda tuntakse otsast kokkupainutatud wiguritest ja lehwärgist seal kelles, et tema harilikult kühmude ehk terawa wõlwitud kõrgustikkudega kaetud on, ning näitab tammelehe jarnane olema, süiski seisab ka wiinapuu leht heaste Gooti wiisis. Tema wigurid jooksewad kahes, kolmes ehk kõige rohkem 4. tippus wälja. Tahetaks rutuste ühte juhtnööri Gooti wiisi järele joonitamises nõuutada, siis on järgmist tähele panna: paberi peale saab soowitawa suurusega neljanurgete wigur tehtud, jelleläbi et lihtlabaselt pliiatsiga 4 sirget joont õiges winkles üksteise külge saawad tõmmatud. Joonitatakse nüüd iga nende joonte keskelle üks otjaga sissepoole pöördud kolmenurk, siis on kõik kokku üks nelja tipuga Gooti wigur. Pikemalt: joonitatakse kolme pliiatsi-joonega üks kolmenurk, pannakse siis igaühe joone keskelle üks tipuga sissepoole pöördud pisutene kolmenurk, nõnda jaadakse siis kolme tipuga Gooti wigur. Sell wiisil

wõib iga pind kolmenurka ja neljanurka jautatud ning pisuteste kolmenurkade läbi Gooti wiisi wiidud saada. See on Gooti ilustuste maalimiseks alustus. Pea ilka jootseb wäljaspoolt ümber renn, sealkõrwal lehekene, siis lastakse harilikult üks kepp järgneda jne. Ka tahetipulised wigurid ja üfjitud ringid langewad Gooti wiisi liiki.

Byzantia wiis. Temal on Gooti omast lahutamiseks ainult ümargused ja mitte koguni teraw-ümargused loogad ning wigurid. Lehwärgil ja lillel on 2, 3, 4 ja 5 lehte ja tippu; iga üfjitu oja jooks on ümargune.

Greeka wiis lahutab ennast ainult iseäranis sellepoolest Byzantia omast, et tema wiguritel, lehtedel ja lillel enam kui 5 ümargust ehk pikkümargust fakk on.

Renaiſſancewiis. Temas wõib kõiksugu lehwärwi olla. Tihti nähakse selle wiisi ilustustes ühte perlikonnakarbi jarnastest wiguritest raami, milles pisute maakoh, elaja-luju, inimesepea jne. on maalitud.

Pompei wiis. Lehwärk selles wiisis on enamisre peenikestest, siiski sagedaste jämedamaks minewatest wartest, mis pikatipuliste lehtede ja õitega kaetud on.

Barocke-wiis on kõige kindlamine tunda oma sagedaste weidra iseäraliste wiguritega, millest ka tema nimi tuleb: baroque, Gestikeele: mitte seadus-korralik, haruldane, wiltuümargune.

Need nimetatud wiisid wõiwad inimese- ja loomajarnaste wiguritega ehitatud saada; mõlemad wiimased, Pompei ning barockewiis peale selle weel oma lehwärgi peenuse pärast pisuteste loomakestega, nagu liblikud, sõjalikud, tigud, kõiksugu mardikad jne.

Mauride wiis. See tuleb Mauridest ehk Araablastest, ühest Muhamedi usulifest rahvast, ja

on weel Türgi firikutes ning palleedes kodune; ka Hispaanias on weel muistse Mauride ilu-ehituste jätišeid. Türlasjed ei tohi mingit wigurit järelfujutada, mis inimese ehk lvomafujuga farnane näitab olema, nõnda et felletauiline Mauride wiifis puudub, mille poolest ta eelminewateft ifelaadi on. Jlus näitab ta ifeäranis oma wärwide poolest, mille peale ka kõige suuremat rõhku piab panema.

Peale nende kirjeldatude on weel mitmetšeltfi iluštufi, mis fiisgi ligemal waatlemifel nende segadufed on. —

Tööb ilumaalimifeks on nii mitmetšefifed, et fiin ruum mitte ei luba rõhkem felle üle kirjutada. Peale felle on joonitamife oštamine ehk wähemalt pifa-ajaline harjutus fee, mille läbi töö ilus wõib jaada. Spihimuline püidku ofawa meifrite eeskujude järele töötada.

Maakohtade ja muu maalimife üle saab felle raamatu teifes jaus õpetuft antud, mis kunft- ehk pildi maalijate tarwis on kofku featud.

Zähendus: Selle raamatu taga otšas olewas lifas, kufu suure hulga mitmetšugufeid õpetufi ja eeskirjafid kofku kogufin, on rõhkete ka niifugufeid juhatusi, mida liht wärwijatelele tarwis läheb. Palun fealt järele waadata! — Ka pildi maalijate õpetuste ofa läbi wõtmime on kõigile kafulik.

Raamatu wäljaandja.

Teine raamat.

Pildi maalijatele.

I. Maalimise kunstist üleüldiselt.

Kus kunst asub, seal on ka inimesed rõõmsamad ja õnnelikemad. Tema ilustab elu ja pünub oma lillepärjad hinge- ning looduse õitest, ta on taewa tütar ja tõmbab meid ülesse nendesse walguise ruumidesse, kust meie pärit oleme.

Kunst armastab ilusat ümbrust ja tärkab seal, inetumas paigas ei wiibi ta mitte hea meelega; sellepärast asus ta ka esiteks ilusasse Itaaliasse ja kaunille Greeka maale.

Maalimisekunst oli Greeka maal küll alles jalule ajaw, aga rõõmus, naerataw lapsuke — ja need wähesed jätised, mis meile tuttawaks saanud, tunnistab kindla sõnaga: „Püiti iludusele.“ Kellel õnn on, üleskaewatud Pompei ja Herkulanumi uulitsaid ning majasid läbi rännata, see näeb, kuidas sealne rahwas on püidnud oma majasid kunstile pühitjeda. Seinad on mõtterikka ilustustega ehitatud, millest kaunidus, selgus ja lõbudus kõnelewad. Maalimisekunsti, nagu meile hiljemine Room näitis, ei pia siin muidugi mitte otjima. Siin on lihtsad elust wõetud pildid. Warju- ja kaugelst paistuse-pildid puudusiwad siis

weel. Ka on seal ajuti waimu ilutsuste piltisid, mis paleuse ilmast on wõetud ja muinasjutulisi piltisid. Wigurid on ilma sügawama tõsise ühte-sündimuse tundmuseta harilikult pikalt ja peenikeselt maalitud.

Alles 12-mal ja 13-mal aastasajal hakkas maalimise kunst ülema järjele jõuudma.

Simabue Florentsist — 1300 — hüüdis uue tegeuswusewiisi elule, ja tema õpilane Giotto sai koguni uue Itaalia maalimise wiisi põhjendajaks. Tema tööd tungisid läbi terve Itaalia, said soojusega vastu wõetud ja mitmesuguste mõjude ning meelte läbi, milles nad edasi nihkusid, mitmesuguste maalrikoolide sünnitajateks, mille täiele järjele tõstjad (16. aastasajas) Rafael, Michel Angelo, Leonardo da Vinci, Tizian ja Correggio olivad.

Rafael ja Michel Angelo olivad paawstide teenima kutsutud, ja nõnda oli kõige pealt Room see koht, kus kunst oma päikesekiired wäljavalas ja aega ning kohta alatijaks walgustas ja kaunistas. Nüüd said kujukujud wabat liikumist ja kokkujündiwat wärwimist, kui nad ka enam ilutsuste kui tõsise oleku poole hoidisid.

Rafael oli kõige südametähega Rooma kunstinik, ja nõnda leiame weel täna seal kõik, et teda tundma ning auustama õppida, iseäranis neid, mis Watisanis seisawad.

Michel Angelo põlised meistritööd wiivad meid kunsti kõrgusele ja täidawad imestusega. Tema sünnitas hiigla töösid.

Sis sammas Caravaggio ülesse, tema tööd olivad majade ilustus, lillede- ja puuwiljade maalimine.

Roomlase Poussini läbi tõusis uus kunst, maakohtade maalimine elule.

Van Eyck, kes õliwärvidega maalimise ülesse wõttis, oli juba Sakjamaalt loomutõsijadust ja tehnikalist

täiust kaasa toonud. Tema kujutused lehitvad kõigest maapealsest olekust kaugel kõrgemates regionides. Ta maalib uskliku hingega, ja nõnda astuvad ka kõik tema tööd meie ette.

Leonardo da Vinci on üks mitmepooline suur waim maalimisefunstis, ta andis temale teaduslike põhjuste, ehk ta küll Michel Angeloga alaliste wõitluses oli. Tema tore pilt: „Florentiinlaste wõit Niccolo Piccinino üle“ läks kaduma, niijama ka Michel Angelo pilt: „Lahing Anghiari juures.“

Titian on portretide meister, tema läbi jõuudis see täiuselle, tema töö on täis kõrget tõsidust wärwide poolest; mõistus ja rõem paistawad meile sellest wastu, meie näeme õitsawat elu eneste ees. Selles seijab temale kõige lähemal Tintorelli, kes õliwärvimaalimise tehnikat tähtjust meisterlikult tarwitab. Tema läbi jõuudis see kunst täielise wabadusele ja tõsidusele. Kudas astub see „Paole Beroneses“ hiilgawalt ülesse, misjuguine toredus wärwides, misjuguine walgus, misjuguised wõrdlemata ilusad warjud. Tema on veale selle ka kobarpiltide meister.

Uga näitab ka, nagu oleks kunst temoga kõige kõrgemalle seisupaigale jõuudnud ning ära wäsinud. Seisma jäämine, tagasi astumine loomises tuleb nähtawalle, ta paistab meile käsitöö jarnatjelt filma; hoolimata ilusast wärwide harmoniist (kokkusuundmusest), mis päewa ette on astunud, on karakterita pehmus walitsemas.

Alles kaheksateistkümmemal aastasajal astub ta jälle oma wana õigusesse, wana kooli waim teeb ennast tähele pandawaks.

Nõnda jammus kunst walitsetes läbi maailma, kuni tema käsi ka neid asju puutus, mis käsitöö ja igapäewase elu waldkonnast on. Kunst on igalpool, ja kus tema eest hoolt kantakse, seal walitseb hea käekäik ning kaunidus.

II. Õliwärwidega maalimine.

Õliwärwidega maalimise eest oleme Madalmaa maalmeistrite, wennakeste Hubert ja Johann von Eyhl'ile tänu wõlgu, kes neljateistkümnemas aastajões elasiwad ja kelle töösid weel tänagi väga kalliks pietakse. Ehk küll jalata ei wõi, et juba ammugi enne õliwärwiga maalimise ülesleidmist wanaaegie rahwa juures kõrgele täiuse graadile oli jõuudnud, siis oli uuel leidusel ometi isejugused headused, mis wanaaegsel rahwal peaaegu wõimatu oli kätte saada.

Juba sellepoolest on õliwärwiga maalimine teistest maalimise wiisidest ette, et sarnased pildid kaua seisawad. Küll mõistiwad ka wanad seda kunsti, oma töösid pärastise põlwele alles hoida; nad tõmbasiwad neid läbipaistwa wahaga üle jne., aga kui seda waewa ette ei wõetud, läksiwad maalid hukka, nagu meie portfellani maalid tänagi. Weel tähtjamaad on õliwärwi tehniku teised head omadused, mis iseäranis siis filma paistwad, kui neid teiste piltidega wõrreldakse. Wõtame meie wesiwärwidega maalimise käsitse, siis on temal see paha omadus, et wärwidel niiskes olekus palju elawam toon on, kui kuiwas olekus, ning sellepärast väga harjunud filma tarwis läheb, kui pilt korrapäraline piab saama; peale selle kuiwab tema väga ruttu ära, mis wärwide kokkujulamisjale nagu ka kõigi üleminekutele takistujeks on. Ülepea ei täida wesiwärwid ilalgi seda otstarbet, mis õliwärwid.

Ehk see osa raamatukest küll ka nende inimeste tarwis on määratud, kellel maalimises juba teadusid on, siis tahab ta ometi iseäranis niisugusid awitada, jelles kunstis kindlaks saada, kes jellest weel midagit ei mõista, sellepärast on siis tarwis, et ma weel mõnda üleüldist nõuu ja juhatusi annan, enne kui maalimisega peale hakkän.

Kes maalida tahab, piab esiteks „joonitada“ mõistma, sest see on põhjus, millela edasi ei saa, ja isegi kõige ilusam wärwifegamine ja pinseldamine oleks ajaraisk, kui wormid mitte õiged ei ole. Tialgi ei saa kõige kindlamgi pinsle pruukimine ilusat tööd tehtud, kui joonitamises osawust ning tundmist ei ole.

Enne kui maalimine algab, piab asi üsna õigeste, kui ka kergeste ettejoonitatud olema; jooned olgu puh-
tad ja selged. Geöpõhi natuke tugewamalt joonita-
tud, et wärwide walimine ning segamine selle järele
wõiks saada ettewõetud. Siin juures aega ja waewa
hoitud, on kahelordselt tööd tehtud, sest wärwi ja
pinslega parandamine on waewaline ning saaks õppi-
jal väga raskelt ja juhtumise kombel korda minema.
Õliwärwi piltide ettejoonistamiseks pruugitakse sütt,
mis väga pehmeid joonesid annab ja jügawat warju
sünnitab, sellepärast wigurite ja peade joonistamiseks
väga sünnis on. Ka on süsti hõlpus kuiwalt ära
lüüa ja annab jelleläbi algajale juurt kasu, kelle joo-
nitused esimesel korral jägedaste joowimist mööda ei
lähe, ja nüüd seda muuta wõib, ilma löuendile mille
peale ta maalida tahab, kahju tegemata, sest gum-
miga ära õerumine teeb selle karedaks ja keelab õrna
kujutuste juures peenikeste sünnituste tegemist.

Maakohtade, heleda päikese paistelise asjade
ülesjoonitamiseks walitagu parem pehmet punast pliiat-
fit, sest et joonte peendus üks maalimise peailudest
on, et „punane“ ennast armsamine ja pehmemine
wärwidega segab, „must“ aga hõlpsamine jälle läbi-
jäärab, iseäranis kus kauugustes wärw kergemalt peale
saab tõmmatud. Üksnes ehituskunsti juures on luba-
tud, joonesid kindlaste ja puhtaste sule ning musta
wesiwärwiga (Tusche) tõmmata, sellepärast et need
otse oma terawuse läbi õiget olekut saawad. Teisiti
on lugu inimlise keha, lille ja puuwilja pehme joonte
juures, — iial ei tohi üks kant ette tungida, see

saaks filmale walus olema, sest puuwili, lilled, inimese näujooned ja liikmed on pehmed ning sulawad neid ümberpiirawa õhuga kofku. Sarnane lugu on ka wormiliste asjadega, mis meie ees seisawad, ja sellepärast on enam soowida, et joonituselks pruugitawat tujche pruunitarwaline wõtaks, sest kui ka wärw tema üle käib, paistab joonitus ometi sagedaste läbi, ja seda ei piaks tema mitte tegema. wähemalt mitte üleüldiselt, sest et see inetu näha oleks. „Tinti“ selle tarwis pruukida ei piaks iialgi lubatama.

Kunsti õpilane, kellel tõsine tahtmine on ise ka midagit head sünnitada, piab seda õigel kombel uurima. Tema on looduse tagasiannne selles kõrgemas pühanduses, olgu see tormis ja müristamises, olgu see möllaw meri ehk tufaselt filmitsew puu, olgu see säraw päikese looja minek, mis oma kuldset hiilgust üle maakoha wiskab, ehk rahuline päew, mis pühalikku rahu wälja laotab. Wõtab meister oma krihwle, et ühte kõrget ilusat aadet kujutada, mis tema meeles walmis on saanud, siis piab kunst looma, mis meistert waimustusega täidab, piab seda wõimalikult kõrge täiuselle lastma saada, ehk ta ei olegi kunst. Kunstil piab peale selle oma jagu karakterit olema, muidu ei ole ta külge tõmbaw ega meeldiw.

Allgajal on esiotja väga raske, tõsise loomuse piltide järele wärwifid segada, sellepärast oleks seda nõuu anda, esiteks hea eespildi järele üfsikuid asju aramaalida. Ainult kõige paremad meistritööd piakswad walitud saama, et nende järele õppida. Selleläbi saab wormide ja wärwide õige seis õppijale mälestuse fisse surutud ja ta kenaduse tundmine harineb. Olgu küll raske, täielisi meistri-tööfid heaste järele teha, siis ei tohi see ometi tafistuseks olla, usinus ja kannatlik meel wiitwad eesmärgile.

Suurest terwest pildist walitakse esite üks puufalk, ehitus, mis ennast wees peegeldab ehk muud, sega-

tafse wärwid felle järele ja tehtafse nõnda kuu kat-
feid, kuni see korda läheb; siis alles minnakse edasi.
Head originaalid tulewad filmale abiks. Alles siis,
kui alustuse raskused kõrwale heidetud, tudeeritagu
hoolfaste looduse järele.

Olivärwidega wärwimise juures on seda nõuu
anda, et alusmaalimisel wärwisid ühetasa tuge-
waste peale tuleb panna. Heledaid wärwisid pan-
dagu koguni weel natukene paksemine peale kui
tumedaid, sest et warjud nõnda kergemaks saawad ja
walguse mõju rohkem filma paistab. On alusmaa-
limine õige, siis on pärast hõlpsam ülemaalida ja
wedelaid ehk läbipaistwaid wärwisid pruukida. Kus
kuiwatatud alusmaalimine liig kore ja kõrge on, kaa-
bitakse teda hooliga pealt ära. Et alusmaalimine
heaSte kuiw piab olema, enne kui ülemaalimisega
alustust võib teha, on iseenesestki mõista, sest muidu
ei saaks töö selge ega puhas.

Jah, algajale on soovitatav, et ta katks alusmaa-
limist teeb, sest et temal raste saab olema, esimene
kord kõiki wärwisid loomulikult ja õigeste wõtta.
Wäga soovimiseväärt on, et juba esiotsast harjuta-
takse nõnda laia pinslega töötama kui wähegi wõi-
malik. Algaja wõtab harilikult ikka liig peenikesse
pinsle ja töö, kui ta hea ning õige, saab selle läbi
natuke argliku näu.

Seda kombet, mis „mürg märjas“ nimetatakse,
wõiwad ainult harjunud töötajad ette wõtta, ja ifegi
nende juures jääb midagi soovida üle. Kunstis
algaja tehku enesele seaduseks, — alati õiget, kindla
ümberpiirdega üksikuses walmit alusmaalimist teha,
mis terve lõuendi ära katab, sest ainult siis on wõi-
malik ettetulnud muudatuste õige oleku üle otsustada.
Alusmaalimine piab ikka natuke hele saama hoitud
ja wärwid argu saagu liig wäga üks-teisesse aetud,

et nad puhtaks jääsiwad. Sellest raägime pärast poole pikemalt.

1. Oliwärwimaalimisele ettevalmistused.

Oliwärwimaal, mis nüidjel ajal harilikult löuendi (linase riide) peale tehtakse, nõuab, et löuend tiilraami peale soab tõmmatud. Igas suuremas linnas leitakse niisugused raamisid kunsti- ehk wärwipoodides walmis olema, ja pole siis muud waja kui soowitawat löuendit wällja otsida ning raami peale tõmmata lasta. Mõneks otstarbeks näitab õige üle löuend soowimise wäärt olewat, palju kunstnikka waliwad aga nõnda nimetatud „teralise,“ sest nagu nad tõendawad, paista asjad selle peal loomulikumad.

Kus niisugusid „kunstkauplusi“ mitte ei ole, seal tellitagu raami tegemist tisleri juures, kes selle tööga harjunud on; raam saagu kuuse- ehk pärna puust tehtud, nurgad natuke sisse poole ära hõõweldatud, ümarikult, et löuend õensjalt sinna peale seisma tuleb; nurkades olgu puukiilud, millega raami laiemalle wõib ajada, et löuend pingule tõmmatud wõiks jaada. Heaste raami peale tõmmatud löuend on pea tingimine hea oliwärwipildi juures. Löuend tõmmatakse esiteks ilma naelte kõwaste sisse löömata raami peale, kuni ta õige pinguli on ja lõngad õiges winkles üle raami käiwad; siis lüüakse naelad kõwaste kinni ja kistakse löuend kiilude sisse litsumise läbi parajal kombel pingule.

Nõndanimetatud maaleri-löuendit on peaaegu igas kunstikaupluses müüa. Teda ise walmistada oleks wäga ajarahakaw ja kasuta töö.

Kes oliwärwidega maalida tahab, jellel piab pildipukt olema, mille ees ta kord seisest, kord istudes oma tööd teeb; selle peal wõib maalija oma tööd hõlpsamine õige walguise poole pöörda ja teda sage-

daaste eemalt waadata. Seistes maalimine annab käewarrelle rohkem waba liikumist ja wõimustab käewart ning kätt ühtlase. Peale selle on see inimese terwise kohta parem, sest kauane istumine ette kum-mardud kehaga, kus rind ja magu surutud on, teeb terwisele kahju. Terwis on aga kunstnikule kollis warandus; ainult siis, kui temal see täielik on, wõib tema waim õiget põnewuse wõimu hoida. Üksnes siis wõib kunstnik omas hinges tärganud piltisid täie-likult ja ilufaste silmale nähtawaks teha, kui tema alati lõbusal, rõõmsal tujul on.

Nende tingimiste hulgast, mis maalimine nõuab, olgu see õli- ehk westwärwidega, on kõige pealt hea walgus. Önn sellele, kellel wõimalik on ülewalt, lae-aknaist sisse langewat walgust saada. Maalitawad asjad, nagu maalija ees istuwad inimesed, ja isegi maakohad, mis ära kopiiritud piawad saama, astuwad selleläbi loomusele ja oma tõsi-paistusele palju lähemalle. Kunstnik wõib neid soowitud walgusesse seada ja järelduse mõju äraarwata.

Kes seda mitte ei wõi saada, see on, kellel õiget kunstniku-töötuba ei ole, see katku wähemalt alumine pool akent kinni, et walgus kõrwalt ülewelt sisse wõiks paista. Walguse kiirte murdmisel on segatawa wärwide walimise juures suur tähtsus. Et neid õigemine saada, on waja kambre tagumist seina tume pidada, sest et sealt asjad elawamine ja terawamalt wällja paistawad. Siiski ei tohi aga walgus ehk päi-kese kiired kahest küllest sisse tungiwad olla. Wiimased koguni wõimatumaiks nendest puudutatud wärwidest diete aru saada; walitagu sellepärast alati põhjapoolne kammer.

2. Õliwärimisel pruugitawast wärwidest.

Sead, puhtad ja wärsked wärwid on maalimises hädaste tarwis, ja neid saadakse kõigest suurema linnade kunst-magaasiinidest.

Mina annan siin tarwilised wärwid ülesse, mille järele siis algaja kunstnik oma walimist ette wõib wõtta. Wäljawalik piab käepärast rohke olema, et maalimise juures mõni wärw mitte puudu ei tuleks; mõned wäga arwaste ette tulewad wärwid jätan ära, sest et nad ehk tarwitamata ootel saaksiwad ära kuiwama ja et nad segamise läbi jaadawad on.

Usinal kunstnikul on peaaegu alati kõik wärwid wärwilaua (Palette) peal, et ta mitte nende eemalt wõtmise läbi töös takistatud ei saaks, ka on temal iga wärw alati oma kindla paiga peal, mida tema nõnda on harjunud leidma, et ta peaaegu pimedast peast pinslega wõtab, kui ta teda tarwitab. Wärwid seatagu nõnda wärwilaua peale, et „walge“ esiteks, ja nimelt eest pahemat kätt seijab, siis kõik punased wärwid; selle järele kollased wärwid, mis roheliisesse lähewad; siis sinised ja lõppeks tumedad ning mustad.

Wärwifid, millest teatakse, et nendest wähe ehk mitte sugugi ei tarwitada, — sest see on ju selle järele, mida maalida tahetakse — wõetagu wähe wärwilaua peale, sest et nad muudu kasjuta kaduma lähewad, sest wärwid piawad laua peal uuendatud saama, kui nad kuiwama hakkawad, millel see sündima piab, tuleb selle järele kudas ilm on. Niiskel, külmal ilmadel wõiwad nad sagedaste kaunis kaua selle peale jääda, iseäranis kui ettewaatust pruugitakse, neid jahedas, niiskes kohtas hoitakse; tolmu eest piab neid aga alati kaitsema. Palawal suwe päewadel piawad nad igal päewal wärskelt wõetud saama, sest et mõned wäga ruttu kuiwawad.

Wärwilaud ärgu olgu mitte liig pisufene, et igal wärwil ruumi oleks ning ükski teise külge ei puutuks, et ka küllalt ruumi wabaiks jääks, segamist takistamata ette wõtta.

Mina annan fellepärast nõuu, järgmisi wärwisid tagawara kastis pidada:

Walged wärwid.
 Kremseri walge.
 Zinkwalge.
 Punased wärwid.
 Karmin.
 Krapplaff № I ja II.
 Zinnober, helepunane.
 " tumepunane.
 Pigment.
 Saturnpunane.
 Balkjas ooker.
 Sihaooker.
 Inglis punane.
 Caput mortuum.
 Kollased wärwid.
 Neapeli-kollane.
 Jaune de Naples, kollakas.
 Jaune brilliant, kollakas.
 " " punakas.
 Chromkollane, hele.
 " " tume.
 Lichter ooker.
 Kuldooker.
 Tume ooker.
 Riwi ooker.
 Terra di sienna.
 Helekollane laff.
 Tumekollane laff.
 Jaune de Gaude.
 Stil de grain, jaune.
 Lake Robert.
 Indiakollane.
 Cadmium.

Pruunid wärwid.
 Pruunikas roheline muld.
 " kuldooker.
 " tumeooker.
 " Terra di Sienna.
 Umber, Inglis.
 Rafsler pruun.
 Asfalt.
 Eht Egiptuse mumie.
 Van Dyl-pruun.
 Stil de grain, brun.
 Laque Robert.
 Sinised wärwid.
 Kobaltsinine.
 Ultramarin.
 Siniroheline oryd.
 Mineraalsinine.
 Pintsertsinine.
 Berliinisinine.
 Pariiisinine.
 Rohelised wärwid.
 Laeroheline (Deckgrün).
 Roheline Zinnober.
 Mineraalroheline.
 Tumeroheline muld.
 Eht Chromroheline.
 Roheline laff.
 Mustad wärwid.
 Elfenbeinimust.
 Luumust (Beinschwarz).
 Rebmust (Rebenschwarz).
 Teramust (Kernschwarz).
 Roberson's Medium.

3. Pinsletest.

Töö juures on väga mõnus, kui pinsleid õige palju on, iga värvi jaoks tarvilise suurusega pinsel. Puhta töö jaoks on puhas pinsel ja puhas värwilaud tingimataalt tarwis. Seal on esiteks „harjaspinsled“, mida laiaks ja ümarguseks on tehtud, mõlemad on oma määratud otstarbeks pruugitavad ja piawad mitmesuguses suuruses käepärast olema. Nemad saawad peaaegiliselt alusmaalimises pruugitud, ja on hea, ennast õige laia pinslega maalima harjutada.

Karwapinsel on harilikult pehmestest tõhufarwadeist ja pruugitakse teda teise kordse ülemaalimise juures ja niisuguse asjade juures, mis iseäranis õrnalt tulewad teha ehk wärwides pehmelt piawad kokku sulama. Töö õpetab seda ise kõige paremine.

Raks kuni kolm mitmesuguse suurusega „äraajajat“ on nõndasamati tarwis, nagu seda töötawa ruumi suurus nõuab. Need saawad määrakarwadeist walmistatud ning pole mitte odawad, sellepärast pandagu ostmise juures tähele, et nende laiaks lõigatud otsad peegliülelised on, ükski karwafene ette ei hoia, ja et karwad ülepea, kangusest hoolimata, painuwad ja pehmed on, ilma selleta on nad kõlbmatad, sest nemad saawad iseäranis „äraajamise“ peale pruugitud, nagu nimi juba ütleb. See tähendab: nendega saawad wärwid nõnda harmoonilikult ja mahedaste üks teisesse tõmmatud, et nad hingedhuna ilmuwad. Täewas on õht. Nõnda piab pilt teda meile ettekujutama, seal ei tohi mingit waljust ette tulla. See ülesanne on kunstlikul ja pinslel täita. Sarnane lugu tuleb ka ilusa noore näu juures ette, kus üks õht üle näu joonte läheb, kus kaunidus kõiki ühendab. Ilma hea pinsleta on see wõimatu ettetuua. Karwapinslete juures waadatagu selle peale, et nad mitte ei lõhke, ja proowitagu neid läbi suu tõmmates. Lõhkew pinsel ei kõlba.

Pinsled piawad iga pruufimise järele puhastatud saama, fooja seebiwee sees loputamise läbi wäga hõlpus on. Kuiwab wärtw kinni, siis on puhastamine rassem ja pruugitagu siis terpentini piiritust lahti liutamiseks ning pestagu seebiga. Maalimine nõuab kõige pealt puhtust ja hoolisust.

4. Rauuguse-joonituste seadustest.

Kui ka mingi asja kujutamisel rauuguse joonitust filmist ei wõi lasta, siis on see maakoha maalimises ja ehitustöölise sifuga piltide juures üks pea tingimistest. Siin astub koguni kahelordne tähendus ülesse, matemaatika seadus ja õige wärwimine. Meie teeme maalimise juures joonelaria- ja wärwirauuguse,oonitusele wahet. Rauugusejoonituse õpetus on dieti joonitusekunsti asi ja piab ennast maalimisele pühendaja jeda tundma, aga et ta maalimise kohta iseäralist seisupaika wõtab, siis saagu ta siin, nii rauugelt kui tarwis on, ettetoodud.

Joonelaua rauugusejoonituse ülesanne on teadawa ruumi iga punkti õigeste rauugusejoonituse ühtlase paika panna, ka õige joone lühendusi õigeste tagasi anda. Kui meie ühte osa ilusast kohast maakohana oma lõuendi peale tahame maalida, siis on iga asi selle peal. „Puu, maja, mägi, jõgi“ jne. joonituses nendesama walgufeteaduse matemaatiliste seaduste alla heidetud, ja jeda ühtlust niheaste wärwimises kui ka walguses ning warjus tähele panna. On „üks“ puudulikult tehtud, siis on kõik wäärtusetu.

Käägitakse koguni ühest „maalijate-rauugusejoonitusest“, sellega tahetakse kujutust tähendada, mis asja poolelt kõrvalt annab, nagu maalimise kunst jeda ilusa paistuse pärast iseäranis armastab. See wiis, mis asja ehk ruumi ülevalt näitab, nimetatakse „linnu-rauugusejoonituseks“ ja kus asi ennast üsna kõrvalt näitab, on siis weel kolmas wiis.

Üheski maalis, ka mitte kõige wabamas maakohtas ei tohi maali ja joonelaua ja wärwilise kauuguste-joonituse põhjuseladusid tähelepanemata jätta; ilma sellelta pole pildil tõe nägu.

Maakoha maalimise juures on peaafti: eespõhjast filmaringi poole jookswate joonte õige joonitamine.

Kunstnik piab püüdma seda ruttu ja õigeste ära tunda, sest et selle õige tarwitus wäga tähtjas on. Tema piab oma filma alati harjutama.

Seistagu näituselks kamre otsas ja hoitagu joonelaud filmast natuke maad eemal, wastasfeiswa seinaga parallel ja juhitaagu seda nõnda kaua ülesse ehk alla, kuni ta kamre ülemise ehk alumise joonega kokku puutub. Nõnda leitakse joon, mis ruumi alumise piirisse jookseb.

Üks joon läheb ülesse, teine alla, sedamööda kudas joonelaud ühe antud joone järele saab pandud. Saatsiwad nüüd need jooned ja nendega parallel jookswad jooned pikendatud, siis saatsiwad nemad filmaringis ühesse filmale wastuseiswasse punktisse kaduma.

Asja hoolsama tähelepanemise järele saab õppijal peagi torda minema, asjade kauugelt nähtuse seisutorda tundma saada.

Kõige esiteks waligu tema mõnda looduse lihtsat asja ning püüdke seda karwapealt ülesse maalida.

Näituselks: Ühe kingu peal seisab wesk; pahemat kätt seisab puudesalk ja mõned kiwid on seal kõrwal, millede wahelt oja läbi keerleb, mis ennaft eespool laiiali lautab.

Kõige esiteks saab filmaringi joon ülesse otsitud. See on ikka filma kõrguses, kõige suuremas kauuguses, mis tema seletada wõib. Paberi peal wõetakse harilikult kolmas jagu selleks ja tõmmatakse sinna joon, mis filmaringi ära piab piirama.

Alustatagu eespõhjaga ja joonitadagu karwa pealt, mis nähtakse: wesi, selle kallas, põdesastif!

Et nüüd kingu ja weške seisju leida, piab üks lood nõnda jaama hoitud, et ta lähedal seiswa loodis kandi ära katab; pandagu seda tähele, misjugune asi eht osa eespõhjas loodipaelast läbi jookseb. Selle jau üle pannakse kink ja weške. Tagapoolse asjade õige seis leitakse, kui neid astme wiisi üheteise üle seatakse.

On weške kõige ligem loodis joon leitud, tõmma-tagu teine joon kõrgesse ja pandagu joonelaud katuse alumise joonega ühetasa, mis maakoha poole jookseb. Paberi selle koha peale, kus nad ühinevad, tehtagu punkt. Sellest punktist saavad kõiit — pikenda-
t u l t m õ e l d u d — paralleelis filmaringi jooned wälja jooksema. Nõnda nagu filma nägemisewinkel maalitawat asja näinud, nõnda piab ta ka truuste ülesmaalitud jaama. Ligemat teadust kauguse joonitamise kohta piab joonitusetekunst õpetama ja saaks siin liig palju ruumi wõtma.

Meil on aga weel õhukaugusejoonitamisega tege- mist, sest et alles tema maakoha sisse hingab. Mida kaugemale meie ühte pilti waadata wõime, tema üle unistada tohime, seda ilusamaks läheb meie meelest pilt! See tundmus tuleb meie üle, kui meie maakoha pilti Claude Lorraineist, Caspar Poussinist ja Ruysdaelist waatame. Neid walitsewad walgus ja õht. Seal ei wõi mitte kangeid seadusid anda; see on maalija hing, mis tunneb ja maalib, ja nõnda omal wiisil pildile „karakterit“ annab. Mida puhtam õht, seda enam wõime meie kaugusesse waadata. Kes nende õnnelikkude inimeselaste hulgast on, kes Neapeli lahe ääres seisest oma piltu kauguse mägede, üliilusa saartekobara peale wõib saata, mille jooned nii mahedaste ja selgeste hiilgawa õhu sisse tõuusewad, eht Rooma linna Peetruse-kiriku tornist kaugelle üle maakoha waadata, see joowib oma pilti maalides seda wälljamenitada wõida, kuni lõpmattuseni, et nägijad

ka tunneksivad, mis tema niisugustel pühalikul tundidel tundis.

Kaunugusevaatus õhu sees saab selleläbi kõige paremine nähtavaks tehtud, et esimesed pilved tugevamalt ja selgemalt saavad maalitud, mis läbi nad lähemal näitavad olema; need mis rohkem filmaringi poole, udusemad, kuni viimased õhu sisse kauvad. Päeva-aegade mõju on wärwimises niisama tähtjas nagu aastaaegadegi mõju.

Mida kaunugemalle, seda õrnemad olgu jooned ja wärw. Puude lehed, paljust õhust ümber mähitud, annavad ainult üleüldist rohelist tunda, karwapealt, nagu meie film seda näeb, mitte nagu eespool, kus arud ja oksad selgeste ette astuvad, nõnda et puud tema tüwi ja oksade järele ära wõib tunda.

Tahetakse, nagu selle pisutese pildi juures, mis ma siin õppijatele harjutuseks andsin — puude peegeldust lähedal ajas ettewõtta, ehk pealegi jowat hirwe juurde lisada, kes ennast wees peegeldab, siis saab õige suurus ja seisupait selleläbi leitud, et asja kõrgus eestkohast eemalle wiiakse ja nõnda peegeldus paistma tehtakse.

5. Waißeelusmaalimine.

Kas ei näita see mitte loomulik olema, et ülespoole püüdjä pikkamööda ja kindlaste aste astmelt kerkib, ja mitte kõhe suurt ei püia, et kunsti kindlalle ja päikese paistese kõrgujelle jõuda? Selleks on tarwis, et õppija ennast karwapealset õiget tööd harjutab tegema, ja seda wõib tema üksnes niisuguse asjade juures, mis tema filmale ligidal ja mis ta kaua waadelda wõib, et wärwide, walguse ja warju mõju uurida, mõista ja oma wärwidega lõuendi peale kujutada. Lilled, puuwiljad, furnud loomad ja muud eluta asjad on selleks iseäranis omased.

Hakkame lilledega peale ja wõtame näituseks sinise

kurekatla, millel warre külles weel üks pung ja mõned lehed on. Mina walin selle, sest et ta oma wormi poolest lihtne on, aga siiski peenikest tundmist tarwitab, et tema wärw ja worm õigeste saaksiwad järele kujutatud. Rõige pealt pane lill oma ette klaasi sisse, mis märja liiwaga täidetud on ja kus sees ta nõnda kaua wärste seisab, kui maalitud saab.

Õfiteks saagu joonitus üsna õigeste ja puhtaste tehtud, siis wärw wärwilaua peal karwapealt õigeste segatud, heledast tumedalle. Pandagu iseäranis walguse peenikest tagasiwaistust, õrnu warjusid mida wärw muudab, tähele. Sügawad warjud ei saa mitte ainult tumedama wärwide läbi lähendatud, waid ka warwisid ise piab wähem wõtma, et siis walgus kahaneb, mida wärw sigitab. Killel on oma helendus — üks walgusepunkt, — ometi ei tohi see liig heledalt päewa ette astuda.

Killedemaalimise wäärtus on jelles, et need armjad loomuse lapsed maalitult oma originaalidega karwapealt ühesarnased on. Õh, mis nende ümber mängib, segab ennast nende wärwidega. Seda loomulikult järele teha, on maalija ülesanne, ainult see, kes seda wõib, on kunstnik.

Roheline puudes ja lehtedes pole mitte päris roheline, nagu olused looduses seda eneses kannawad, waid walguse ja päikese mängimist mööda näitab see meile roheline olewat ehk muutub jugulus-wärwilisteks; seda pandagu heaste tähele, ja ärge maalitagu iialgi liig heledalt. Harilikult wõetakse lehtede rohelist „Berliinist, Neapelikollast, segatud ookeri-wärwidega“, igaühest nõnda palju, kuni soowitud toon kões on, ja siis wärwitakse sellega. Tagumiste lehtede piab nõndanimetatud õhutoon juurde segatud saama, et nad meile kauugelt, nagu kadudes ilmufiwad.

On maalijale nüüd üks lill korda läinud, ja weel

üks, ning ta arvab ennast kunsti jälgede peal olema, siis tehti ta ühe lillekimbuga katses. See pahtub nõnda palju peendust, nõnda palju tähelepanemise vääriksit walgušes ja warjus, et küllalt maksab tema kallal waewa näha ja aega raisata.

Kes ühte lillekimpu loomutruult ja ilusaste maalida mõistab, sellel on pärast hõlpus ilusat metsatukka kujutada. Warjul on siin suur tähtsus ja tuleb wähet pidada: „wormiwarju“ ning „helenduswarju“ wahel. Iga suurema terve juures on üks osa, mis warjus seisab, mis teistest asjadest sünnitatud saab. Looduses näituseks metsawari, wari, mis üks maja, mägi ehk puusalk sünnitab, ja mis seal sees seisab — on warjus. Mis aga heleda päewapaistuse sees seisab, wistab weel ühe warju, ja see on: „helendusewari.“ Maalija piab aga seda küll tähele panema, et tema pildi peal asjad warjus seisest läbipaistwat mõju awaldawad, ja walgušes seiswad „helendust“ hoiawad. Ikkä tuleb eesseiswa asjade warju seis päikese seisust. Seisab ta pahemal pool, siis pandagu wari jalast parajal pikkusel, filmaringiga paralleli. Warju pikkus lasseb ennast selle läbi määrata, et üks teine joon päiksest wälja jooksema mõeldakse, mis wiguri pead puutub ja nõnda kauugelle wälja wenib, kuni ta warrju lõikab. See ütetus on pärast ka maakohtade maalimise juures tähele panna, kus asi just niisamati sünnib.

On päikene waadatawale wastu, see on kesk pilti, siis tehtagu filmaringi joone peale üks punkt ja tõmmatagu sellest õige joon läbi wiguri jala paraja pikkuselle. Üks teine päiksest, isegi wiguri peast läbi tõmmatud joon määrab karwa pealt selle warju pikkust. Seisab päike maalitawa taga, siis langeb wari ettepoole. Nagu esimesel korral, nõnda saab ka siin üks punkt filmaringi sisse märgitud, ja üks teine tema alla, niitaugale kui päike maalitawa selja taga seisab.

Varjupikkust määrab ka siin läbilõike joon, mis filmaringi punktist läbi wiguri jala saab tõmmatud.

Digeste tehtud wari on maalimise juures üks pea tingimistest; tema annab asjale alles wormi ning kaju ja ei wõi küllalt waatamiseks soowitatud saada. Kunstnik näitab sellelabi, et ta oma töö juures mõtelnud on.

Mis lilledemaalimise kohta sai üteldud, maksab ka niisamati puuwilja kohta. Tehtagu esiteks ühega katset, teda ilusaste, heaste wormitult, õiges wärwis, õiges warjus ja karwapealt õige helenduswarjuga maalida. Siis mõeldagu üks falk ja maalitagu seda; pandagu kestpaita ilus klaas selge weega, pandagu nuga sinna kõrwa, lastagu üks lind, kauki ääre peal olles, sealt seeft marju süia. Nõnda laieneb maalija wõimine ühte lugu ja tema lust ning rõem kasvab. Nüüd tuleb iseloomise juures ilmsiks, kas kunsti jünger tähelepanemisega on kopiirinud, kas ta kunstniku käest kõik tema piiratud saladused ära on kuulatanud; sest kunst on saladus, mis ennast ainult pühendutele awaldab.

Üks teine kaunis tudeerimine kunsti õppijatele on see, kui nad surunud loomasid maalivad. Näituseks wõetakse laud, lüüakse kaks naela sisse, riputatakse üks maha lastud lind, ütleme „põldpüü“ paelaga nende külge ja maalitakse seda järele. Niisama wõivad mitmed kalad ühe waagna peal tudeerimiseks olla. Need asjad wõivad korrapärast waadeldud saada ja on sellepärast kõige paremaks mudeliks. Kes esiteks jarnasel wiisil oma jõuudu on harjutanud, oma wärwisid ja nende mõju tunneb, see alles wõtku kõrgemaid asju käsile. See astugu nüüd wälja toreda looduse sisse, pangu oma mõdedukepp selle külge ja püüdke teda pildina meile kätte anda.

Maakohtade ja üleüldse looduse maalimine nõuab teist ning kõrgemat toimetust, kui waiene elu, nii kau-

nis kui see ka võib olla. Pilt ruttab kaugusesse, näeb taevast ja maad ühtlasi ning ehitab neid puude, kaljude ja merega.

6. Maakohtade maalimisest.

Mis „Kaugusejoonituse seadustest“ kõnelnud sai, seisab maakohta maalimisega kitsas ühenduses ja on wundamendiks, mille peale meie seda piame ehitama, kui tal piatust ja väärtust piab olema.

Igaüks, kes maalimise kunsti ainult oma rõemuks ajab, pöörab armastusega maakohtade maalimise poole, mitte üksnes sellepärast, et ta usinuse läbi selles kõige rutemine edasi jõuab, waid see on temale ka armsaks sõbraks ning saatjaks reiside peal, kingib mälestusele mõne kauni ehte mis weel aastate järele lahke naeratuslega südant täidab.

Küüd tule, noor sõber, minuga wälja: „Sakkame maalima!“ Võta oma pildi-puff, maalijaschirm, pinsel, wärwilaud ja wärwikast. Si wõi ma Sind ka Pintsis kõrguste peale ülesse wiia, kus üks palmipuu pildi eesotsaks, mäekõrgustil kest-kohaks ja igawene linn wägewa doomidega sinikas kauguses paistes tagastotsaks võiks olla, kõik kindlalt ja selgeste — ning nõnda noore kunstnikule tema ülesannet üsna kätuga katsuwalt filma ette seades — siis saame meie ka mujal ühte punkti leidma, mis meile kaunist pilti näitab.

Kunstniku film leiab looduses igas kohtas ilusat ja järeloomimise wäärilist tegewust, sest ta mõistab waimu jala-elu ärkwalle hüida ja temale nõnda ilu anda.

Näe, seal on üks pilt meie ees, mis meile hüiab: „Mitte kaugemale rutata.“ Kaljustik on paremal ja mets pahemal pool. Restpaikas puutuwad nemad kokku, kus nende jalal üks oja läbi tungib ning üle kiwide meile wastu kargab. See on eesotsaks. Mina

näen üsna selgeste tema lainete mängu, näen teda lumivalges wahtus ülesse karglema, kui ta wastu kiwi tõutab, mis tema tee peal ees on; näen kiwisid mitmesugustes wärwides särama ja wärwilise sam-
laga ehitatud olema; pajud oja lillerikkal kaldal kumardawad tema poole alla ja tema peenikesed oksad säravad hõbedakarwaliselt, mis üsna armas roheline aasa kõrwal waadata on, millest üks jalgrada läbi läheb, mis oja äärde wiib. Ka tume kuušetufake, pahemal pool sügawrohelistes wärwis, mida meie pildi testpaigaks tahame wõtta, saab jelleläbi ilu.

Rauuge ahel-mägestik, mis sakilises joones edasi läheb, kannab juba liginewa õhtu finikat õhtu; kalju-
sein pahemal pool, mis nagu näite-maja sein järsult ees seisab, on päikese kiirtest punakalt ja heledalt walgustatud. Lähidane kiwistik paremat kätt, mis juba ka eesosa külge saab arwatud, on peenikeste wõsadiku, sõnajalgade ja jamlaga kaetud, kus kallal kitsed söowad. Mägede wahel olewast kuristikust, millest oja täbi jookseb, käib weikene ahelsild üle, mis toha ilu weel rohkem ülendab.

Mina annan selle pildi nii selgeste ja annan temale nii rohket helendust, et õppija jelleläbi hilje-
mine kergeid sõrmenäitusi mõistma õpib. — — —

— — — Pilt on nüüd walmis joonitatud. Kõik piirijooned selged ja kindlad ning meie hakkame maalimisega peale.

— — — — Et see pilt mitte ühe korraga, isegi alusmaalimises, walmis ei wõi saada, saab igauhe meelest loomulik asi olema, sellepärast on maalija ülesanne, jeda enesele nõuda, nagu ta jeda täna näeb, kõwaste meelde panna ja igal päewal just sellisamal ajal jälle tulla, kuni pilt walmis on. Kellel wõimalik, teeb juba esimesel korral õige wärwijoonituse, et ka niisugustel päewadel, kus päike mitte ühesuguse soojusega ei paista, tööd wõiks teha, sest warjus

olewat esimest osa võib ka ilma selle paistufeta maalida. Maalime waimus pildi walmis, seda tundi, mis loodus selleks kingib, oma tahtmist mööda wälljatenitades.

7. Öhu maalimine.

Seal, kus meie päikese seisukohta mõtleme, „kõrgel“ ehk „alla minikul“ taewa külles, on ifka kõige walguslitem ja heledam koht pildi peal. Selle järele on siis ka muu kohtade paistus, nagu igauks looduses ifegi tähele võib panna. Mida enam päikene filmaringi alla wajub, seda walgemaks saab see kollaseks üle minnes, peatohane taewas läheb aga tumedamaks ja wõtab rohkem sinist ehk halli karwa. Tõmbame mõttes wiltu üle pildi ühe joone, sellest punktist wällja, mis meie päikese seisukohaks oleme arwanud, siis on see kõige pimedam ja läheb järkjärgult päikese poole walgemaks. Päike on enamiste ainult mõeldud walgusepaistus ning lautab nägematalt pildi peale oma hiilgust, nagu looduses, kus ta meie filmale nägemata on, niipea kui üks asi teda katab, ehk kui ta meie selja taga seisab.

Öhu maalimiseks on laiad harjaspinsled pruugitawad ja tarwitatakse neid nõnda palju, kui wärwid öhu sisse pannakse. Tahetakse näituseks lõbusat, puhast päewapaistust kujutada, siis pannakse kremseriwalget, ultramariini, Neapelikollast, Jaune brillant (punakat), walget ookeri ja põletatud walget ookeri wärwilaua peale. Nende wärwidega, kui nad heaste segatud, võib hiilgawat ilusat päewa-taewast maalida. Iga wärw saab üfipäinis segatud ja pinslega peale wõitud ning mitte liig õhufeselt, et lõuend ühetasa kaetud saaks. Walge ja sinine annawad kõige sügawama tooni, mis ülesse pahemat kätt nurka saab pandud, kui meie päikese paremal pool mõtleme seisma; teise wärwile segame meie natuke rohkem walget ja heledat Neapelikollast juurde, mis läbi ta

walgemaiks saab, kolmas toon saab weel natuke enam kollast ning neljandamale, mis walguse kõrguseks piab olema, segatakse soowimist mööda walget ookerit juurde. Siiski ärgu unustadagu, et täis päew mitte koguni kollane ei tohi olla, waid ainult natuke „täidetud“. Etteastuw kollane on päikese looja mineku ehk tõuusmise märk. Seisawad wärwid nõnda meie soowimist mööda wärwimises, wõetakse äraajaja, alustatakse heleda toha juurest ja tõmmatakse tajaselt wärwid üheks õhusarnaseks lagendikuks, mis mingit plekki, mingit kõwadust ei tohi näidata. Tehtakse pinslega loogawormilised liikumised ümber walguse punkti, siis paistab taewas wõlwisarnaselt, mis soowitaw on. Pilwed saawad, kui nad suured on, pihendatud. Igal pilwel piab, olgu ta ka ei tea kui õrn, oma määratud worm ja wärw olema. Suured, mis selleks määratud, et särawalt ette astuwad, piawad heaste wormitud ja kujutatud olema. Kalgi ärgu pruugitagu nende warjuse „musta“. Glu nähtused on õpetanud, et see lühikese ajaga weel mustemaks läheb ja külma, kalgi tooni järele jätab. Mahedad warjud saawad taewa sügawama tooniga jarnaselt tehtud, üsna sügawaid saadakse, kui enam finist wõetakse, millele natuke „Caput mortuum“ juurde saab lisatud, see teeb sügawamaks ja ka soojemaks ühtlasi. Maakoht wõib üsna ilma mustata maalitud saada, passiwad wärwid annawad toonidid küllalt, mis selleks aitawad. Elawas looduses pole mingit „musta“. See mis siin üteldud, saagu ka tumeda puusalkade kohta alati pruugitud.

Peale selle, kui nüüd üleüldiselt õhust üteldud sai, pöörame endid jälle oma pildi juurde. Öhtune taewas on näha. Et seda sügawat soojust kätte saada, segame meie — filmaringile liginewaid wärwid — natukese „punasega“, mispeale siin krapplakk wõib saada pruugitud. „Kollast“ wõetakse wähe. Seda

piab tähele panema, et mida soojem toon filmaringi ääres on, sinine peatõhal kustub ja enam walgeks ehk wesihalliks muutub. Riisugusel selgel, roosisel õhtutaewal on mõned terved pilwefesed wäga kenad, mis kannikefekarwaliselt warju kombel taewa külles seisawad. Weel olgu tähendatud: piab tuline päikese loojaminek maalikud saama, siis saab tfinnoberit ja orange alusmaalimiseks pruugitud.

Õhu arwamatad wärwitoonid on kunstlikule tudeerimiseks, kes neid loodusest piab leidma, nemad annawad pildile karakteri ja wõiwad wainustawalt ning loomutõsiselt kujutatud saada. Ka pilwedega kaetud taewas, mis õrnas hallis wärwis särab, on wäga ilus ja sünnib puude rohelusjega üsna heaste kofku.

Ka temal on omad walguseküljed, omad walgusepilgud, mis fagedaste nõnda põnewalt meite wastu räägiwad! Zialgi ei tohi tähelepanemata jätta, et ajuti niiste leht, mis maast tõuuseb, ennast õhuga ühendab ja jälle määratud mõju sünnitab; nõnda nähtakse ajuti õhtutaewast kahwatanud halli olewat, ja pilwed, mis seal liiguwad, roosipunased, mis wäga ilusaste kofku sünnib. Pilwede wärwimine sünnib selle järele, kudas taewas on.

8. Kaljustikkudep.

Meie õrnas punas paistew õhtutaewas on siis walmis, tasafestte laia pinzlega aetud wõlwiib ta ennast rahulises selguses. Mina ütlesin, et kaunge mägestik juba liginewa päikefelojamineku finikat auuru kannab; pöörame nüid oma tähelepanemist tema peale. Kui ka kaugel seisites, näeb tähelepanew film, kudas päikese poolt külq looduses walgem on ja paremat kätt enam warju näitab, nagu ka taewa külles, mis sellesjama punkti üle seisab. Meile lähemal olewas jaus näeme meie kiwide kujuujemoodi ja teeme oma pildi selle järele. Meie wõtame finifest õhutoonist, mis taewa maalimiseks sai pruugitud,

ja ülendame seda natuke sine ja krapiga kõige sügavamaks warjuseks. Nagu pilwede juures, wõtame meie pisut Caput mortuum juurde. Mäselja seihendatud jooned astuwad wististe weel küllalt õhust wällja. Meie wõtame terawa harjaspinsle täie määratud wärwi ja weame, seda natuke kõrwale hoides, põiti üle lagendiku, maufarnases joones, ilusaid mäeharja sakkisid karwa pealt järele tõmmates. Kus mäe wärw ennast weel wärste taewa wärwiga segab, sünnib auur, mis looduses ka on; nüüd töötatakse alla poole uue wärwiga, kord pinslega pahemale, kord paremale poole tõmmates, et nõnda palju kui wõimalik, kiwide karakterit järele aimata, sest „õhu ja kiwi“ wahel piab ka maalimise wiis wähe olema. Ülesse poole on see kalju enam roosa, alla poole õrnalt sinine, sest et auur seal ülesse tõuuseb ja päikese tuli mitte kuni tema sügawuseni ei tungi — see „tõstab teda ära“ — nagu maalija keeles üteldakse.

Ühe peenikese pinslega pannakse nüüd warjud sisse ja jälle ühe teisega heledad kohad.

Nüüd pöörame oma tähelepanemist pahemat kätt kaljuseina peale, mis, ehk küll tagumise jausse langew, siiski lähedal seisab. Tema pütab looja minewa päikese kiired kinni ja seisab nüüd täies walguses.

Balju walget-õokeri krapiga, millele natuke õhutooni juurde lisatud, on wärwid, millega see maalitud saab, warjudele Caput mortuum'i ja sinisega kannikesefine sisse märkides. Kiwitahwled ja kühmud piawad üleüldiselt etteastuma, aga piab rohkem seda tähele panema, et filmale rahuline terwe nähtus pahtunud saab, sest et ta kauugel on.

Teistiti on selle kaljustiku juures, mis paremat kätt meie ees on, nii lähedal, et film seal peal jõuajaid kitsesid selgeste ära tunneb. See kaljustik on jällegi warjus — aga see on jõe elulabiõhku wari

— mis kiwidele jeda diguſt annab, oma ükſikufi ette astuda laſta. Palju piſuſeſi iſeuſi astuwad päewa ette, ſiin üks lohſ, ſeal üks muhſ. Karwapealne joonitus piab walitſema, ometi mõiſtab kunſtniſt oma materjaali eneſele pruugitawaks teha, ſell wiisil, et ta poolkuiwanud wärwi paſſult peale paneb ja ſelleläbi tõuſnud wormiſid tarwitab. Üleliigne ſaab, kui maalitus kuiw on, terawa nuaga äraſtraabitud, mis jälle kiwi loomufeſe heakſ tuleb ja temale palju loomuliſku olekut annab, mis digeſte tarwitatult, ülemaalimise juures wäga tähtjas on. Harjutus etten-dab ka ſiin meiſtert. Lahtifeſed kiwid lautawad endid kuni etteotsja wällja, kuſ nad peenikeſelt tehtud ja ſamlaga rikkalikult ning wärwiliſult ehitatud on.

Tume ooker Caput mortuum'iga, natuke muſta ja ultramariini õhutooniga ſegatud, annawad kiwide wärwiſid. — — —

Müid pöörame endid kuuſitu poole, mida pahemalt poolt näeme paiſtma.

9. Puude maalimifeſt.

Ka ſiin piab noor kunſtniſt, enne kui ta maali-miſt käſile wõtub, ennafi loodufe joonitamifeſ küllalt harjutanud olema. Tema piab mitmeſugufte puude karakterit tunda ja üleſſe joonitada mõiſtma. Piab iſegi piſuſeſes karuſuſes karwapealt nägema, kaſ tammed, kaſed ehk muud puud meie ees ſeiſawad, ka kui meie nende tüweſid ja ükſikuid lehta ära ei wõi tunda. Iga puu nõuab omal wiisil maalitud ſaada; kaſw ja okſte painumine on igal tõuul iſeſugune, kui palju enam weel wärw ja tüwi iſeſuſed.

Rõige pealt püidku õppiſa puu ehk puuſalga karakterit ja kaſwu kergeſte üleſſe joonitada ja kohaliſe wärwiga ära maalida. Lääbipaiſtiwus ja pehmus olgu eſimene püidmine. Urgu joonitadagu mitte kartlikult iga okſa, waid laſtagu teda iſe ennafi kujutada ja

täiesti ettetulla, just nagu seeft wälljafaswada, nii kui see looduses tõeste sünnib. Seisab puu seal ja sirutab omad arud kergeste ning loomulikult wällja — kõrgelle ja laiali — nagu see piab olema, siis pöördagu tähelepanemist õrna õksakeste ja lehtede peale.

Kui rohke wärwide hulk ühe puu külles piab olema wõib waewalt ütelda, sellepärast on kunstnikul siin kaunis ülesanne antud, seda järele aimata.

Alusmaalimiseks wõtku ta rohelist mulda ja tehku „Terra di Sinna“ ning mitmesuguste wokeriwärwide juurde lisamise läbi soowitud põhjustoonideks. „Stil de Grain“ kauguse jaoks, ka „põletatud rohelist mulda“, „frapplakki“ ja lisatakse „ultramariini“ juurde.

Siin juures on soowitaw, kõik wärwid wärwilaua peal pidada, et pea ühest, pea teisest natuke wõtta wõiks. Wärwide segadus piab oma katsete läbi õpitud saama, sellega, et looduses töötatakse ja seda uuritakse.

Üksiku õksade toon piab terve puu loomuga harmoneerima. On puud alusmaalimises walmis ja heaste kuivad, wõiwad nad asphaltiga ületöötatud saada, mis neile imekspanemise wäärilist läbipaisumist annab; asfalt annab sooja, pruuni tooni ja pehmen-dab rohelist. Ka roheline lakk on filitamiseks ja mitmesugustes muudatustes hea pruukida.

Pinsli pruukimine sünnib wäga selle järele, kas puu kergelt saab joonitatud ehk raskest tõuseb. Liig suurte puusalkade juures on töö raske, kui mitte kõige tähelepanemisega läbiwaadet ei saa jäetud, siiski mõistab maalija ennast sellega aidata, et ta õhutoonid peale paneb ja nõnda sinna walgust sünnitab ning kõigi täiele selleläbi rahu ja üksiku õksadele liikumist annab, mis selles kunstis raske ülesanne on.

Puusalk meie pildi peal — tumedad jägawroheli-lijed kuujed täielises noorusel jõuus — saagu soojas warjus, peenikejelt ja tugewalt joonitatud.

Maalimisefks walitagu ülesantud wärwid, mis fiia wäga paefiwad on, kui neid natufe aega finife sees hoitakse ja ülemaalimise juures „Stil de grain“iga nõrgestakse. Et pildile õiget mõnu teha, seisku hele t u m e d a, t u m e h e l e d a, j i n i n e k o l l a s e w a s t u j n e. Meil on fiin finirohelise fahwtiise kuuskeede wastulifets hõberohelised peenikesed pajud, kelledest päike wähe läbi paistab, sest et nad warjus seisawad. Nende kafiw on täis ifeäraldust ning piab hoolega järele kujutatud faama.

Nõnda lõpetame meie seda õpetust puude maali- misest ja jätame kunstniku hooleks, harjutuse ja tudeeri- mise läbi juhutatud teed edasi minna.

10. Eesjagu.

Maafoha kõige tähtjam osa on eesjagu, sest kui waataja film ennast ta tagumise osa ilujaste segatud wärwide läbi petta ja wangistada lasseb, nõnda et õiget ja karwapealset joonitust wähem tähele pannaakse. Eesjagu maalimine nõuab aga kõige suuremat hoolt ja tähelepanemist.

Tõsi õppijale on see toimetus, ehk küll raske, fiiski tõsi fets rõemus; tema film wiibib nende armsa peenluste peal, mis fiin looduses leida on.

See peal, mis läbi aasa loogeldab, on lähemal üsna selgeste jalajäljed ja pisufesed liiwakiwikesed tunda, kuni ta kuusikusse kaub. Aasa lilled waatawad meile lahkeste wastu, rohuladwad näitawad liikuma ja hiilgawad fiin ning seal päikese walguse läbi, mis paiguti nende peale langeb, ehk küll, meie pildi peal, eesjagu warjuline on mõeldud. See pisuke walguse- mæng teeb aga imelikku mõju ja sünnitab pildist roh- kem lupupidamist.

Maalija piab niipalju kui wõimalik ülesse ma- lima, mis tema film näeb, ja ei pia mitte kartma,

et selleläbi sääjekurnajaks saab. Liig paljus võib pildi järelmaalimise juures hõlpsaste taetud saada.

Et aga seda kätte saada, annan ma isegi juba harjunud kunstnikkudele nõuiks, pilti esimesel päeval ainult kuni eesjauni teha ja teisel päeval jellsamal ajal, jellesama walgustuse juures eesjagu algada. Selle esimene maalimine on peaaegu ehituse sarnane. Tükk piab pikkamisi teise tüki külge liidetud saama. Ükski kiwi ei ole tähtsujeta. Rõigil piab oma worm, oma karakter olema. Üks äramurtud oks, mis tee peale langenud, toob ilu, on sellepärast küllalt tähelepanemise väärt. Wesi — siin pisuke oja — mis läbi kaljude tungib ja, kõrgelt tulles, ruttu alla woob, on selge nagu kõik mäeweed. Põhi on kiwine, ja kus woog kiwi vastu tõukab, lööb ta wee kõrgelle ja wislab wahtu üle kiwi.

Wee maalimiseks segatagu wärwid wedelamaks, lisatagu natuke õli juurde ja maalitagu pehme harjaspinslega. „Aswalt“, ookeriwärwidega segatud, annab wäga selgeid ja lähipaißtuid tooniseid, oldagu ettewaatlik, et need selgeks jääwad ja pandagu kattewärwiseid koguni hoolega, et kerget elementi õigeste kujutada. Wee waht saab fremjeriwalgega, mis roheline ja kollasega segatud, paksumult peale määritud. See tõstab selgust. Nagu ülepea eesjagu wõimalikult paksu wärwidega saab tehtud, alusmaalimine piab ikka ilupildile lähinema ja walgust ning warrju terawaste näitama. Ülemaalimisel on siis ülesanne, pildile pehmust anda. Wastukäidused wõiwad ülesseastuda ja elawaid tooniseid eesojale sisse õhkuda. Goitagu ühetoonilise oleku eest, sest see läheb siin igawaks, ja elaw, rääkimine olek läheb kaduma.

Aga „elama, rääkima“ piab üks pilt, kui tema kunstwärgiks piab jaama nimetatud. Kui eesjau wärwid kesk- ja tagajaugu harmoniis seisawad, siis wõiwad nad küll tugewaste ette astuda, seda õigemalt

mõjub kauugusewaatus ning tagasihoidlikumalt ilmuwad selleläbi tagasiastuwad asjad.

Algajale on sellepärast nõuiks anda, ühte kohta walida, kus teadaw osa mitmekesisust on, aga mitte üliaruldast tagumist osa ei ole, see jaoks teda ainult segama. Päikese loojaminek on oma wärwirikkuse pärast kohane ning hea harjutus, niisamati on ilus, selge päewapaisustus soowitaw. Müristamise ilm, torm, kuupaisetest walgustatud maakoht wõiwad alles hiljemine katsutud jaada, kui juba eestadused selged on.

Mida enam päikene wajub ja õhtupuna taewast punastesse wärwidesse paneb, seda enam kaub roheline maakoht ja külmemad, tumedamad toonid astuwad tema asemelle. Seesama lugu on walgusel warju wastu, mida heledam esimene, seda tumedam teine.

Warju ilujaste ning tõelikult maalida wõida, on juur kunst, keegi wärv ei paista sealt wällja ja ometi on nad kõik seal sees. „Must“ piab seal juures nõnda palju kui wõimalik eemalle hoitud ja teiste wärwide segamise läbi tema ase täidetud jaama.

Et seda õppida, on tarwis hooljaste juurte kunstnikkude töösid tudeerida. Selle saladuse ära õppimine on raske ülesanne, aga hoolas püüdja saab, mis tema tahab.

11. Maakohta lisawärgist.

Olgu üks maakoht kunstniku käe läbi kui ilujaste filmale nähtawaks tehtud, olgu ta ei tea kui looduse-truult, soojalt ja tõelikult järele kujutatud, tema saab koleduse ehk igatsuse tundmust meie sees sünnitama, kui seal sees mitte elawaid olemusi, loomasid ehk inimesi liikumas ei ole. Üks lind, mis järjult kalju-seinalt ülesse lindab, põder ehk hirw, mis toreda metsa puude all kuulatades seisab, ehk kalapüüdja, kes oma õnge jõe woogudesse wisab, on meelega kõitmi-

šetš küllalt, mis endid küsiwalt edasi kujutawad. Alles lijawärf, olgu ta mis tahes, toob pildi siise elu.

Siin astub luuletaja maalija juurde ning õhtub temale oma luulelisi tundmisi siise, millela walimine õige ja ilustaw ei ole.

Passiwat ja kohalift lijawärki on hea pildile tarwis; juuremalt jault pakuwad kõik maakohtad seda iseenesest ja on tarwis neid ainult õigeste järele kujutada. Maakohta juures piab see aga ikka peasjaks jäema ja mitte sinna siise pandud toimetuste ning liikumiste läbi tagasiurutud saama.

Luuletab kunstnik ise lijawärki, siis piab ta enast aja järele seadma, inimesed pruugil oiewas sealses maakohta rahwariietes maalima ja selles paikas tehtawaid toimetusi neile andma.

Sinna juurde tuleb ka majade ehitusewiis. Helweetsia maja ei kõlba mitte mere äärde. Siigi puude kasw ja nende tõug kannab selle koha karakterit, nagu mägestiku kujutus seda tunda annab.

Wäga on tähele panna, mis suguses suures wiigurid tulewad kujutada. Öppija teeb harilikult wigasid, et ta nad liig suurelt kujutab. Minukene õige mõdedupepp, mille järele neid tuleb mõeta, on üks tutaw asi, mille lähedal nad on. Meie teame näituseks küllalt, kui suur maja on, mis meie ees seisab, sest tema on oma kõrwalseiswa puuga ühendusesse joonitatud. Põdesas ulatab aknani, selle järele piab inimene sinna juurde passiwa suuruse saama. Wida kauugemal asjad, seda pisemad, see on juba kauuguse joonitusest tingitud, niisama wärwide toonist, mis kauugusega terawuse kautawad ja mitte nõnda peenlikult ei tohi tehtud saada.

Maalitalse üht kuupaistelist maakohta, siis ilmub kuu, kui ta ülesse tõuemas on — wist ehk üsna üle maja seisab, ehk ühe puu lähedal tema üle —

alati suuremalt, kui kõrgel üleval lehwides, kus kõik mõet meie käest kaduma läheb.

On alusmaalimine walmis, on wärwid õigelt walitud ja harmoniis üksteisega kõidetud, nõnda et maaler teda enese ees näeb, mis ta otsinud ja soowinud, siis pangu ta pildi kuivama, jesi et ülemaalimine alles siis ettewõetud võib saada.

Kuivamist kunstlikult sünnitada, on üksnes seal nõuks anda, kus kunstnikul rutt on pilti lõpetada. Kõige parem kuivatuswahendik on Secativ de Harlem, ehk ka nõndanimetatud „maaldriiwõi“. Mõlemaid on wärwikauplustes saada. Siiski juhtub sagedaste, et pildid, mille juures neid pruugiti, aja jookkul lõhkema hakkasiwad ja nõnda oma iluduse kautasiwad.

Teised määrivad pildi, et teda ennemalt ülemaalida võiks, Prantsuse firnisega, mis teda niikohes kuivaks teeb. Ometi on palju kasulijem teda loomulikult teel kuivada lasta.

12. Ülemaalimisest.

On alusmaalimine heaste kuiv, siis piab, enne kui ülemaalimisega alustust saab tehtud, liig waks wärw nuaga ärapuhastatud saama. Et harilikult kuivad wärwid paistamatamalt etteastuwad, kui nad tõeste on, siis õeru terwet pilti kergeste natuke heleda õliga, parem on sellele natuke „Roberson'i medium'i“ juurde lisada, siis jääb wärskus seisma ja pilt võib wäga heaste walmis tehtud saada. Selle töö juures võib niiheaste karwa kui ka harjaspinselit tarwitada. Wärw saab hea linaõliga wedelamaks tehtud, et ta alumist mitte koguniste ära ei warja, waid teda ainult mitmekordseks teeb. Kõige enamiste pruugitakse selleks ookerwäriwid, Neapeli-kollast, tumedat rohelist lakki, krapplakki, Terra di Sienna, ultramariini, aswalti ja muumiat. Kui meie ühte heledaste walgustatud puud looduses waatleme,

siis näeme, kui toredaste mõnedes kohtades valguse-
vastujära ja sealwahel lähipaistwad warjud endid
afetelewad. Seda ilufaste ja loomutõelt kujutada,
on üksnes kergelt ülewärmimise läbi võimalik. Isegi
kõige osawam maalija ei wõi seda ilma sellela, ühe
korraga walmis teha. Üksnes ja ainukeselt tema läbi-
paistwad ja tugewad warjud, nagu nad olste all
wiibiwad. Tema läbi teeme pehmeid tooni-astmeid
ilmfiks. Walguse kohtasid wõib tugewaste teha, et
foowitud mõju kätte saada.

Nõnda saab puu ja muud asjad tõsise ilupildina
etteastuma ja loomutõsifelt ilmuma ning pilt saab
omas wäärtuses tõuuzma, kui kõrge waim, mis kunst-
niku kätt juhhib, ennast üle weikuse tõstab ja meile
seda maaliwalt kujutab.

On kunstnikule ülesandeks, ühte määratud maa-
kohta maalida, siis piab ta selle porträti andma ja
kõigest jõuust püüdma tõsiit loodust kujutada; siiski on
kunstnikul lubatud, pilti pisufeste muudatuste ja
juurdelijamiste läbi ilustada. Iga paik wõib juba
selle läbi wõita, kui ta õigesse walgusesse saab
maalitud.

Sellega lõpetame maakohtade maalimise. Prakti-
kalis harjutus ei pia ühegi raskuse eest taganema ja
tudeerija piab niipalju kui võimalik looduse järele
töötama, kui ta esimene kordaminek raske on. „Tni-
mene ekjib, nõnda kaua kui ta edasi püüab.“

13. Porträt (näupilt).

Sellejärele kui meie nüüd õppijale kõige tarwili-
semat maalimises õpetanud, temale juhatusst oleme
annud, kudas looduse järele töötada on, selleläbi et
meie temaga ühe maakohta väljas maalimise ja temale
näitamine, misjuguustest mitmekesistest wärwidest too-
nid on, mis ta silmanud ja teda palusime, seda ise
tegewalt harjutada, läheme meie porträä, selle kõige

raškema maalimisefunsti jau juurde. Siin ei ole nüid mitte ainult loodusetõsidus ja iludus, mida kujutama piab, waid ka inimese waim ja karakter (meeleolu).

Et kunstnik ennast järelekujutamises (kopiirimises) piab olema harjutanud, enne kui ta looduse järele hakkab maalima, oleme meie juba nimetanud ja õliwärvitõõsid lilled, maakohta jne. maalimise läbi tundma õppinud.

Näägime siis ainult näupildist ükfinda.

Wõib maalija inimest eeskujuks (mudeliks) pidada; kellel karakteriline nähtus on, siis on see palju wäärt. Näituseks wanadlase mehe pea ilusa juukse ning habemega.

Noor, ilus nägu pehme joontega on palju raskest farnajelt kujutada. Seal piab maalija neid joonesid naeratamisele meelitada, piab põnewust äratama, mis näule elu annab. Portraa piab waimufilmaga ühtlasi waadatud saama.

On mudel leitud, katsugu kunstnik temale kohalisi riideid walida, et pilti harmoniilikult wõiks walmistada. Dige riiete walimine tõstab inimest alati. Noor, roosiline neiu wõi noorik ilmugu heledas riides, lilled ja linifuga ehitatult. Wanadlane tõsine naine ehk tõmmuka jume ja musta juuksestega naisterahwas passib mustas, pitside ja eheteiga kleitis kõige paremine.

Siis piab maalija oma filmi tagumise jau walimise peale heitma. Jälle saab nende asjade kohta, mis kujutatud piawad saama, harmonii nõuutud.

Meele-mait saab siin walimist otjüstama. Jkka püidku maalija soovja tooni kujutada; sest see teeb maali täielisemaks.

14. Wigurite ja inimeste saltsadesse ja kottu- seadmisesst.

Kõige armsam inimese kujutamise viis on rinnapildi maalimine. On perekonna pildiga tegemist, siis piab maalija seda tähele panema, et pildi seisukord niisugune oleks, et nägu mitte waatajast ära ei pööra, sest see piab oma ümbrusega rääkima ja piab tema peale waatama.

Pöörab pildi nägu ennast täieste waataja poole, siis nimetatakse seda „en face“.

Suurel kunstnikul on nõnda oma tegevuse jäuks kõige laiem ruum ja võib tähtjat sünnitada.

Teisiti on lugu porträä „en profil“ juures, kus ainult üks pool nägu waatajale nähtawaks saab ja teine pool temale kadunud on. Sarnasel seisul on maalijal wähe mänguruumi, oma waimuandeid kaasa teha lasta, ning algajale olgu sellepärast nõuuks antud: kujutust nõnda palju kui võimalik sarnasesse seisule seada, et ta poolteed wiltu waatab, kus siis täis pool nägu walguses ja teine, vähem pool warjus seisab.

On kujutataw pilt täie wiguri porträä, siis tulewad mitmejagused kõrwalised olekud ette, mida kunstnik tähele piab panema.

Siin piab seis, keha hoidmine terve oleku karakteriga kottu sündima. Rääd, kui neil ka rahu loomulik on, piawad ilusaste hoitud saama. Üks raamat ehk lill käes, on kaunis, kui ka käed afna ehk laua peale on tuetatud, kudas asi seda nõuab.

Seisaw wigur piab niisamati mõne asja läbi oma ümbrusega ühendusesse astuma, mis tema osawõtmist äratav ja meie oma enese peale tõmbab. Sellepärast saab siin tagumine jagu hooltsamalt tehtud, kui rinnapildi juures. Walitagu selleks üks tuba, kus inimene

armas olekus seisab, ehk kergel olekul tooli peal istub; ometi ärgu olgu wärw liig hele.

Mis pildi eesjausse puutub, siis piab see niisamati punktis tehtud saama, sest see on reaagu portraa enese küllest. On see wainu ehk aed, kus meie wigurit näeme, ifka piawad riided ja toimetus sellega folku kaima. Kauuguse waatus piab tähelepänemist leidma, puudemaalimine üsna sell wiisil toimetatud saama, kui meie jeda maakoha juures õpetasime, ei tohi aga mitte peaõilmamärgiks olla.

Enam waba toimetust on maalijal, kui ta trobi-kondasid kujutab. Ühepoolsus kaub ja inimesed astuwad üksteisega ühendusesse.

Kaks inimest, kes teine-teisele wastu naeratawad, teine-teisele kaela ümber hakkawad ehk teine-teist tere-tawad, annawad jeda ühtlasi oma näu läbi tunda, ja maalija wõib näidata, et ta nende olekule tundmust ning elu mõistab anda. Ühe sarnase perekonnapildi õnnelikult korda läinud walmistamine on maalijale kõrgema loomiste juurde lendamiseks.

Et meie kõik tarwilised juhatused ja tingimised, mis hea portraa juures hädaste tarwis on, ära oleme annud, siis läheme nüüd tõsi maalimise juurde.

Mis naha wärwide segamisesse puutub, siis on see nii mitmekesine, et mitte otsekohe ütelda ei wõi, see ja see wärw piawad segatud saama. Mõistus on harmoonilisus üleminekus, peenikeses tooniwahetustes ja läbisärawas pooltoonides. Mitte alati ei wõi maalija kangeste loomuse külge hoida. Kus nahk nõnda läbi paistew on, et meelte kohtades sooned wäljapaistawad, piab ülemaalitawa wärwidega järele aidatud saama.

Et pead õige ilusawormiliselt etteastuda lasta, saawad silmaõopad, põsenukad ja sügawal olewad lihased kohad asphaltiliga eestõttatud, selleläbi ilmuwad warjud wäga selged ja elutäiuslijed.

Ïga kunstnik hoiab siin ühe meistri juurde ja toimetab siis määratud õpetuse järele.

Juukfed saavad kahe lihatoonidega ühtlasi tehtud, et nende alustused pehmelt jookseksivad. Silmaripsmed on peaaegu ainult kõwendatud lihawärwitoonid; oldagu ettevaatlik, et neid mitte liig terawalt ilmuda ei lasta. Selleks ei pruugita ialgi „musta“, waid wõetakse wiioleti wärwi.

Seleda wärwide eest on nõnda palju kui wõimalik hoida. Ïhu ja juukste loomus ei kanna neid, waid hiilgawad selles walguses ainult wastu.

Armid, soolatükid ja muud farnased saavad nii wäljapaistmatad tehtud kui wähegi wõimalik.

Riided walitagu alati nii ilusad kui wõimalik, nad olgu ilusast riidest ja kenaste keha järele õmmeldud. Ïga riie piab aga pildi peal selgeste tunda olema, kas ta siid, sammet, kalew ehk kodus kujutud riie on. Woldid piawad koguni õigeste maalitud olema. Selle maalimiseks pruugitakse suurt pinselt. Warjud piawad koguni kõhetumad saama tehtud, mille läbi inimeste kujutused jeda selgemine ja ilusamine fillma paistawad.

III. Wisakefjeltmaalimine (miniatur maalimine).

Üksteistkümnnes ja kaksteistkümnnes aastajada wiisivad jelle kauni maalimise kõige ilusamalle õitselle. Ïmestusega nähikse nüüdli weel wanas katoliku-kirikuraamatutes jeda peenikest, waewarikast maalimisetööd, mis nii lõpmata juure kannatuse ja puhtusega korda on saadetud. Seal seisawad „pühad inimesed“ oma kalliste tikitud riietega, milles iga lehesarnane ilustus, iga lill, iga pisuke pärrel hooljuse meistritükk on. Wungad oliwad nende asjade walmistajad, mis meile weel nüüd pikkadest, üksikuiist aastatest jutustawad, mis inimese käsi nende kujutamiseks pruukis.

Itaalia on niisuguste meistriwärfide poolest rikas, aga ka Saksamaa kirikutes leiame paljugi sellesarnaseid. Neid on Nürnbergis, Naumburgis, nagu ka Stuttgartis, kus see kunst uemal ajal juurele kõrgusele on tõusnud, palju weel näha.

Mitmeleordset sai seda kunsti ka pisukeste ning suuremate maalide kohta pruugitud, mis „en miniature“ nimetatakse; see on nõnda pisuke, et farnatselt tehtud porträd ehteasjadeks saiwad pietud.

Niipisukeste asjade ja porträtide käega walmistamine wõib ainult suure harjutuse järele jündida, sellepärast ka heaste korda läinud pildil juur wäärtus on ja tema eest kõrget hinda maksetakse.

Sedafeltsi pildid saawad weiswärwidega perga-menti ehk elfenbeini peale maalitud. Wärwid piawad kõige peenemast sordist olema ja elfenbein walge, ilma kollase joonteta, nagu see nimelt sagedaste kauplusesse tuleb. Kloostrites mõistiwad nad seda iseäranis puhtaks ja klaariks teha ja piab see toimetus ka siin juhutatud saama. Pisukeste ehteasjade jauts lastakse enesele joowi ja wormi järele tükk wälljalõigata, pruugitakse aga suuremat tükki, millel siin ehk seal kollakas joon wõi lapp on, siis piab ta wääweldatud saama, wäheha kollase oleku juures wõib teda nõnda kaua päikese käes pleekida lasta, kuni ta walge on. Kui see pleekinud on, piab tema pinda peenikeseks pulwerdatud bimssteiniga marmorideruja abil filedaks nühtima. Seal juures toimetatakse niisama nagu marmori poleerimise juures; sest ka marmoriasjad wõiwad selle töö ja piltidega ilustatud saada. (Waata esimeses raamatus marmori wärwidest).

Et aga kindla käega nende pisukeste asjade peale wõiks maalida, finnitatakse neid gummiga laua peale. Elfenbeinil on puu omadus: järelkuiwamisel kõmmeldada, ja saakiwad asjad selleläbi ilusa näu kautama; selle eest wõib hoitud saada, kui elfenbeini tükk enne

maalimist niilaua soolwees saab hoitud, kuhu natuke äätikat juurde lisatud, kuni ta pehme ja painuv on; siis pannakse teda kase ühesuuruse lauakese wahel pressi wahele ning sellega päikese kätte, kuni elsenbein täieste file ja kuiv on. Nüüd ei lähe tema mitte enam kõmmeldama.

Wäga raske on elawa inimese nägu nii pisukesel ruumi peale maalida. Ta laskeb ennast aga ühe kunsttoimetuse läbi kergitada, nimelt et raam, mille suuruses pilt maalitakse, enese ette parajasse nägemisekaugusesse panna ja inimene sellest nõnda kaugetele istub, et tema pilti selle raami sisse võib mahutada. Sell kombel näeb film inimesest miniaturpildi ja võib selle järele maalida. Päewapildi leidus on nüüd mitmekordselt selle kunsti eest ära tunginud, sest et ta ilusaid piltisid pisendatult igas soowitud suuruses walmistab. Ka võib heaste tehtud walguse- (päewa-) pilti wärwidega järele teha ja saab töö selle läbi wäga kergitatud.

Kui terawa otsaga pinsel selle töö juures piab olema, pruugib küll waewalt ütelda. Reid ostetakse selle nime all: „Inglis pinsel miniatur-maalimise tarbeks!“

Töö ise on pinslega wärwi peenikeste tippimine, peaaegu nagu terase sisse tikija oma nõelaga teeb. Täpp saab täpi kõrwa pandud, iseäranis on lihahad waewalised. Ükski kriips ei tohi seal sees terawaste näha olla, et pildile õrnust ja elutõsidust anda. Riided ja ümbrus saawad wähem wäärtolewa asjade juures akwarelli kombel toimetatud ja wärwid tase- keste üks-teisesse aetud.

Tahab kunstnik oma töö juures õige kindel olla, siis waatab ta oma pilti suurenduspeeglika; sell wiisil leiab ta kõige wäheha wia ülesse ja võib muuta, kuni pilt peegliks täieste originaali sarnane on, kus siis maalija julge võib olla, et ta hea miniaturpildi on walmistanud.

IV. Wärskest lubjatud seinä peale maalimine.

Rõige suuremad maalid on lubja peale maalitult meie filmade ette seatud ja nende seas kõige kuulsamad Roomas, Michael Angelo ja Raphael Sanzio kätest maalitud, mis weel nüüd enam kui neljasaja aasta pärast meie südant ja silma imestusega täidavad; aga et need pildid sein ise on, siis võivad neid üksnes need näha, kellel õnneks on antud sinna reisida.

Nüüd uuemal ajal on aga ka juba teistes suurtes linnades, nagu Berliinis, Münchenis, Wiinis j. m. m. farnaseid pilti näha.

See maalimine, mis võeras keeles „al fresco“ nimetatakse, saab alati wärskest lubjatud seinä peale ette võetud, sest selleläbi, et ta selle lubjaga kokku kivistab, tulebgi tema kestus. Tseenejast mõista piab sein, mille peale maalida tahetakse, kindlaste müritud ja sile olema. Seina ei pia ilmasgi korraga rohkem üle lupjama, kui maalija päewaga ära jõuab maalida, sest kuiwanud lubi on kõlbmata ja piab lupjamine jälle uueste ette võetud saama.

Wärwid saavad ainult weega segatud ja tarvilises osas pottidesse pandud. Selle maalimise juures piawad kõik värwid enne segatud ja pilt kindla käega maalitud saama, sest et märjad värwid endid kohe niiste lubjaga ühendavad ning raisku läinud pildi ära varandamine võimata on.

Peawärwid on mitmesugused vokerid, põletatud ja põletamata, niisamati Terra di Sienna, punane, karmin, ultramariin-sinine, mitmesugused mustad, kriit. Uus aeg on weel mõne värwi juurde lisanud ja võib siis kunstnik nendest võtta, mis meel paremaks arvab.

Töö saab mitmesuguses suuruses lakkpinsletega toimetatud, viimased peenikesed järelmaalimised siiski passiwa karwapinslega ja ühe nõndanimetatud tem-

pera-wärwiga, mis iga kuiwa seina peale pidama jääb, tehtud. Selle wärwile saab sidewahendikuna kalaliimi (Hausenblase) ehk munawalget heleda mate ning rebu tumedama toonide korral natuke piiritusega juurde lisatud; nõnda wõib uuema murimiste järele nende wärwidega ka üsna kuiwa seina peale maalida, nagu Wilhelm v. Raulbach Berliini uues muuseumis seda tegi.

V. Wesiwärwidega maalimine.

Tähelepanew õppija on möödaläinud järgust juba nii palju juhatusi maalimise kohta saanud, et ma nüüd wesiwärwidega maalimise juures lühemalt wõin kõnelda, sest palju, mis seal üteldud, tuleb ka siin pruugitawaks ja saab aimult teisel wiisil tarwitatud.

Mina annan sellepärast sellele, kes wesiwärwidega maalimisega alustada tahab, et pärast oliiwärwi maalimisega tööle hakata, nõuu, seda järsku läbi lugeda, mis sellest kõneleb. Need mõlemad sõjarkunstitid on nõnda ligidases ühenduses, et neid aimult käsi-käes wõib mõelda.

Wähesed aga kindlad reeglid kauugufemaalise üle, mis ma seal selle eesütelusega andsin, et „kes maalida tahab piab joonitada mõistma“, piawad ka siin pietud saama. Sest see oleks edew ajaraistamine, kui inetuid, wale wormisid ilusa wärwi kleidi sisse tahaks toppida. Looduse järele joonitamine ei wõi küllalt soowitatud saada, nagu hea originaalide järele arakujutamise (kopiirimine), sest üksnes sellel kombel läheb kunsti mõistus õppija meele sisse. Lõpetame siis seda lühikest sissejuhatust ja wõtame tarwilised riistad käfile. Ras need head on ja õigel wiisil pruugitud saawad, sellest tuleb suur osa tagajärge.

Nagu tuttav, ei ole see maalimise aru küsil jarnasesse täijuse kõrgusesse jõudnud, kui Inglismaal. Inglismaa kunstnikkudele on meil tänada, et weiwärwidega maalimine wiimasel ajal nõnda kõrgelle on jõudnud, mitte ainult mis tehnikusse puutub, waid ka mõnusa wärwide, pinslete, paberite ja kõigi walmistamises, mis selleks tarwis on.

1. Maalimisele ettewalmistamine ja selles tarwisminewad riistad.

Selle tarbeks on üks kuusepuust walmistatud tõmbe-laud (laud mille peale paber joonitamise ehk maalimise tarwis tõmmatakse) soowitaw.

Kõige parem paber weiwärwidega maalimise tarwis on, nagu üteldud jai, Inglispaber, ja nimelt „Bathmani“ paber. Iseäranis on keskmiseteraline maakohtade tarwis passilik, sellepärast et õhk ta kauuguse waatus tema peale selgemine ja süiski kindlamine“ kokkujulada lasewad. Saada on seda igast suuremast kunsti- ja wärwikauplusest, niisamati ka pinsleid. Kõige paremateks kiidetakse nendest Inglis Sable brushes, süiski on minu arwamist mööda jaksja sooblikarwadest pinsled niisama head pruufida, on aga tarwis nendest kuus kuni kahesja nummert mitmesugusest suurusest osta.

Piab paber laua peale tõmmatud saama, siis niisutatakse teda paremalt poolt küllest vehme wammiga, nõnda et terve leht ühetasa niiske on. Äär saab ühe tolli laiuselt liimi ehk hea gummiga määritud ja nõnda nüüd laua peale klisterdatud. Et paberi weni-mist ehk lõhki kärisemist eemale hoida, flopitakse niiske siidirätikuga sinna peale, kuni äär täieste kuiv on:

Nõnda ettewalmistatult saab nüüd asi, mis maalimiseks on määratud, puhtalt ülesse joonitatud. Tõmbe-laud seatakse tahapoole natuke kõrgemale, enne kui töö algab.

2. Wärwidest.

Jsaak Newtoni järele on ainult kolm algusvärwi, nimelt „sinine, punane ja kollane“, mis mitmesugustes segamistes kõik toonid annavad, mis looduses leida on, ja endid ühendada lasewad kuni kange mustani, mustemani, kui turske sees on. Wärw on ju tuttawal wiisil ainult walguse muudatus, mis sellejärele kudas ta asjadest tagasi saab wisatud, meie filmale ilmub. Selles, et walgusejooned mitmesugusel wiisil wõetud, murtud ja kokkupandud saawad, on põhjus, et film nõnda mitmesuguseid wärwisid lahutab ja näeb.

Walguse loomuolemisel on wärwide kohta juur tähtsus, kõige rohkemalt tuleb see wahel lambi- ehk päikesewalguse juures nähtawalle. Mis päikese lähemal, on kollasem, mis warju ligemal — sinisem; sellepärast nimetame meie esimest soojaks, teist külmas tooniks.

See on kui õppija enesele maalimisefasti nõuutab, mis pleist tehtud ja selle kaas siis wärwilaua asemel wõib olla, kus tarwitatawad wärwid ritta on seatud, igauks iseäranis last-ruudutese sees. Wärwid, mis siin tarwitatakse, on järgmised: Indiapunane, punane ja pruun krapplakk, kollane ooker, põletamata Terra di Sienna, põletatud hele ooker, vandykpruun, tšinnober, gummigutti, indigo- ja koobaltsinine, krap, walge, emerald-roheline, neutraaltint ja seepia.

Wesiwärwidega maalimine nõuab koguni teist-sugust wiisi, kui oliwärwidega maalimine; rohke wee pruukimine, on siin tarwis, iseäranis heleda toonide ja õhu- ning kauugusemaalimise jaoks. On see esimene toon kuiwanud, saab teine ja kolmas kord üle maalitud. Seledamad walgusejädemed, mida

wõimalik polnud kõhe sisse jätta, saavad kõige wiimaks sisse pestud ja nimelt järgmisel wiisil: Kui pilt üsna kuiv on, niisutatakse neid kohaõid, kus walguš piab olema, puhta weega, lastakse jeda üks filmapilt seista ja surutakse siis siidi rätikuga peale, mis läbi wärw kaub ja walge koht ilmiks tuleb.

Wärwide mõju maalimises üksteise peale pole mitte paljalt optikalik, waid ka keemialik, sellepärast et nad keemialikud kehad on; optikalikus värwide õpetuses annab näitujeks kollane ja must pruuni, maalija praktikas on aga asi teistsite, siin annab mõlemate värwide segamine paljudel kordadel ropast rohelist. Wärwide mõju ja omadused on umbes järgmised:

Cremnitsi walge on tsinki- ehk lasurwalge wastu üks wärw, mis ikka katab, temal on omas segamises teiste wärwidega see omadus, et ta läbipaistwa wärwi mõju lõpetab, seesama lugu on kõigi teiste katwa wärwidega. Tahetakse sellepärast ühenduses walgega läbipaistwa wärwidega kergeste üle maalida, siis tarwitatakse selleks tsinkwalget. Walge ilma kollase wärwitoonide juurde segamiseta annab ühenduses teiste wärwidega ikka ainult külma tooni, kõigi kollase wärwidega segatult, teeb ta wiimaseid walgemaš; krapplaki ja tsinnobriga segatult annab ta roosikarwalise tooni, walge põletud ookeriga lihapunast, ja Caput mortuum'iga wiioleti karwalist. Pruuni wärwidega on tema mõju igauhe juures iseõugune, kasselerpruuniga wiioletipruun, asphaltiga pruunhall ja põletatud Terra di Sienn'aga punane wärwitoon, vandikpruuni ja pruuni lakiga annab ta wiiolette ning muumiaga asphaltsarnase tooni.

Kõigi roheliste ja pruuni wärwidega segatult teeb walge neid heledamaš, annab aga ikka külmi wärwitoonid, piltides, mis läbistifu wäga sooja toonili-

jed on, nagu näituseks Rembrandti pildid, võib Neapeli kollast walge asemel pruufida ja üksnes sinise värwide juures tarwitatakse Jaune brillante suuremat walget. Mustaga annab walge halli, ja nimelt neutralmustaga nii ilusat sinihalli, et seda mõnikord sinise asemel võib pruufida. Walge vandykpunase ja permamentrohelijega ehk Vert emergant'iga fergeste segatud annab ka peenikest halli, pehmeis liha-toonideks tarwitada. Peale walge jautawad endid kõik teised värwid lasiirimateks ja katwateks wärwideks, näituseks on kollastest ookerwärwid, Neapeli kollane, cadmium, chromkollane ja Jaune de Naples, nagu ka Terra di Sienna katwad, kollane lakk ja Indiakollane lasurwärwid.

Chromkollane pole hea, sest et ta pärast wäga mustjaks läheb.

Punastest on tinnober, põletatud ooker ja Caput mortuum katwad ning lakkwärwid lasurwärwid.

Rohelijed wärwid katawad kõik, maha arwatud roheline lakk ja rohelijed mullad.

Sinistest on Berliinisinine ja ultramariin katwad ning koobalt läbipaistew.

Mustadest katawad tera- (Kern) ja neutralmust, luu-must annab pruunikatmusta läbipaistwat tooni.

Kollased wärwid on igal korral pruugitawad, kui tähtjat walgusemõju tahetakse saada, nõnda et näituseks walge pesu ja muu walge wärwiliiste asjade juures kõrgem walguis walge wärwi läbi tuleb, millele natuke kollast lisaks pandud. Et seda, mis siin üteldud, tegewlikult selgeks saada, on hea, kui algaja tüki maaldriiduendit ehk muud kõlbawat materjaali wõtab ning ennast siin juhutatud segamistes harjutab. Et weel tuhandeid teisi wärwisegamisi on, kui need mis siin ülesse antud, on iseenehesiki mõista,

aga nende mõjud ei ole nii imeštama panewad ja mõnefordse harjutamise läbi jaadakse sellega iseene-
sestki tuttawaks.

3. Ohumaalimine.

Et ühte puhast päikesest läbisojendatud päewa-
taewast maalida, tarwitatakse peale „sinise“ ookerkol-
last, põletatud Siennat, heledat ookerit ja punast
krapplakki. Igast wärwist sulatatakse nõnda palju
wee sees ära, kui pruukida mõeldakse ning hoitakse
põluses topsikestes walmis.

Bildi see jagu, mis taewast piab kujutama, saab
kõige esiteks puhta, tõmbi pinsle waral kergeste weega
üle kastetud; pilt nõnda seatud, et ta peaaegu loo-
dis (püsti) seisab, siis täie pinslega wärw peale mää-
ritud ja wõimalikult laia pinslejoonega pahemalt
poolt paremale poole kaartis edasi tõmmata. See
toimetus piab wäga ruttu tehtud saama, nõnda et
toonid ärafulada wõiwad, enne kui nad kuiwaks
saawad.

Esimene wärwifond piab kollase ookeriga alt ülesse
määritud saama, et sellega taewa alustus heledam
on. Arwaste jaadakse soowitud soojust ühe korraga
kätte, mispärast ettewaatlikult töö kallale piab minema,
on aga kordamist tarwis, siis sündigu see, kui esimene
juba täieste kuiw on.

Soowitakse wäga sooja taewast maalida, siis piab
pilt, enne kui sinine tarwitusele tuleb, krappiga ker-
gelt pestama, ilmaringi kõrguselt kuni kollaseni, mis
üsna selgelt seisma jääb. On see tehtud ja kuiwa-
nud, saab uueste puhta weega pestud, et iga kõwa-
dust kautada ja õhu peenust kujutada. See piab
nagu hingedhuga peale hingatud olema. Nüüd alles
saab ta õrnalt kobaltiga ületõmmatud.

Sellest nähakse, kui suurt hoolt see tarwitab, et
ilujat õhku kujutada. Parema on aga tooni enam

kollasesse kui punasesse tõmmata, sest et ta siis päi-
lese walguse farnaseks saab.

On nüüd õht walmis ja üsna kuiw, siis hakatagu
pilwefid sisse seadma. Lagedat ruumi jätta ei ole
wesiwärwidega mitte wõimalik, seal piab wälljapefema.
Puhta weega tõmmatakse ning maalitakse pilwed ette,
surutakse need sfidirätikuga ära ja on nad siis klaarilt
seismas. On paber üsna kuiw ja seisawad pilwed
puhtalt oma piirides, saawad nad puhtalt wällja-
maalitud ning warjud juurde lifatud. Piawad pilwed
päiесе walgusehiilgust wastuwõtma, siis jaagu alus-
maalimine walge ookeriga tehtud ja pandagu kõwen-
duseks põletatud Siennat peale. Tumedad pilwed
saawad sinise peale pandud, sest see on siis alusmaali-
miseks hea. Besemiste heaste läbitegemine annab
pildile õrnust, pehmust ja ilu. Wesi on siin juures
walitsew toimetusejuhtija, nagu nimi ütleb: „Wesi-
wärwidegamaalimine.“

Turner, kes nii ilusaid piltifi loos, mis endid
tooni sügawuse läbi wärwide puhtuse juures tähtjaks
tegiwad, oli tagumise jau tegemiseks meister, selles
käis tema kõigist üle, isegi oma aegselt ametiwendadest.
Tema toimetusewiis piab siin pruukiwaks tulema,
sest et ta wäärt on mudeliks olla.

Õrnad jooned, mis kauugel olewa mägede juures
taewasse tõusewad, tegi ta trappi ja kobalti segadu-
sega, selle järele kui ta need kohad heaste ära oli
niisutanud ning julawa wärwi rätikuga ära wõttis;
nõnda maalis ta märjalt märjasse ja sai selleläbi
pehmet ja fiiski kindlat üleminekut kätte, mis meie
filmadele nii head teeb. Rohkem ettepoole, kus juba
jõuud platfi piab astuma, pruugitagu natuke pruuni
trappi ja isegi kollast.

Wida lähemalle pilt filmale nihkub, seda enam
wõtawad wärwid tähtjust juurde ja pruugitakse selleks
„kollast ookerit, Indiapunast ja kobalti.“ Kunst on

õiges segamises ja piab harjutuse läbi õpitud saama. Ka siin olgu alustus alati kerge, ometi tuleb sage-
iseenehest ütlemata ilus mõju, kui märja sisse ma-
litud saab, wärw kujutab siis wormisid, mis osaw
käsi toimetada wõib. Siiski ei tohi keskpaikas wäga
wälljapaisiwaid wärwisid olla, roheline piab hallitas
olema ja ei tohi iialgi helendada. Waatleme loodust
tähelepanemisega, ja see saab meie filmadele näitama,
kui õhust läbikootud siin alles kõik on, nagu udu sees,
kui ka terawas selguses.

4. Gesjāgu. (Kaljud ja hooned.)

Mis meie film oma lähedal näeb, üksteisest selgeste
labutab ja wärwi järele selgeste aimab, piab ka
nõnda kujutatud saama. See astub õhu mõjudusest,
enam kui keskjagu ette, ja nõuab üffikuses oma õigust.

Kaljude juures, mis enam ehk vähem kiwihallid
on ehk pruuniks ülelähewad, kui nad mitte päikese
walgusest walgustatult punakalt ei hiilga, pruugitakse
kasuga: põletatud walget ookerit, vandykpruuni, ko-
balti, indigot, ja krapplakki. Warjude ja sügawuste
kohta on indigo hea, kui teda mitu korda peale pan-
nakse. Õige segamine on ka siin kunsti saladus, ja
wärwide õpetus ei ole mitte ilma tähtsusetä. Kunst-
töösid tähelepanemisega waadatud, juhhib õppija meelt
tõsiduse ja iluduse armastusele.

Kudas maa, mitmesugused maapinnad maalida
tulewad, piab nüüd meie ülesanne olema lähemalt
juhutada. Rõige paremad wärwid jelle tarwis pruuni-
mises on: vandykpruun, kollane ooker, Caput mortuum
ja waljuosadeks kobaltwalge, niisamati ka walguse
surumises.

Kes tähelepanema filmaga jeda osa loodust —
maapinda — waatleb, saab omais imestuses nägema,
missugused waheldawad wormid ja wärwid temal on.
Maakohtade järel on maapinnaloomus iseäranis wärwi-

rifas, ja see on kunstniku ülesanne, teda loomulikest ülesse maalida.

Walge kruusaga sillutatud maantee, mis läbi roheline platside keerleb, kord mäekingust ülesse, kord alla minnes, siin tumeda kruusaga kaetud, seal rohelisega ülekaswanud, paiguti ka lähidase puu warjust mängitatud, on kõrge tähtsusega ülesanne kunstnikule ja ei tohi iialgi kui tähtsusetu asi kõrwale heidetud saada; sest pildi eesjagu saab tema läbi sagedaste ilu.

Weel kõnelemamad on sagedaste jõe kallastest ülerippuvad maatükid, ülevalt rohelisega ülekaswanud, mis tapuwäädi wiisi alla rippub. Maa on juuresid täis, mis seal ja teal mulla sees wälja paistawad ja nõnda waatusele waheldust pakuwad; isegi sawi ja liiw wõiwad põnewaks saada. Kes ei mõtleks seal juures walge liiwajoonede peale mere ääres, mis meie mõtteid ärataiwad ning tihti kauaks ajaks wangi wõtsiwad.

Walgus ja warjud, nagu lähidus ja kaugus, piawad alati tähelepanemist leidma, et selle järele wärwide segamist walida. Et pildisse rahu tuua, annan nõuu, iialgi ühte asja eht oja sellest päris walmis teha, waid üleüldiselt edasi astuda, kus siis kõik ühtlasi nõnda kaugelle saawad.

Pisikesed täiendused saagu alles siis käfile wõetud, kui pilt peaaegu walmis meie silma ees seisab.

Rajade juures, millel üks oja päikese käes piab olema, on nõuiks anda, terwet ehitust kollase ookeriga üle määrada, siis enam ja enam seda warju poole wäljawiia. See tooni läbisäramine ei anna mitte ainult harmoniid, waid ta teeb ka warjud kergeks ning läbipaistwaks. Pilt läheb jelleläbi tähijalt selgemaks.

5. Puude maalimisest.

Glusa maakohta toredus on suuremalt osalt teda ehitawas rohelusel. Seda ütleb meie loodus oma

juuga, sest kui isefugune on ilus paif kewadises kenas-
duses, suwe ehtes, sügiseseis wärwidemängus, ehk kui
puud ja põesad paljad ning lehteta on.

Rohelus särab tuhandes toonis ja hingab meile
tundmust sisse, mis koguni äritawalt meelt liigutab.

Kes loodust tähele paneb, leiab peagi, kui mitme-
suguselt lehed wärwitud on. Kauugus on udu ning
õhuga läbi kuotud ja paistab wäheste, kuna selle-
wastu eesjagu heledas walguses hiilgades meie ees
seisab. Siis ei tohi see meie waljuste ning kisen-
dates pildist wastu astuda. Siin võib Girtin
eeskujuks olla, kelle piltides mõju harmoniiga nõnda
ühendatud on, et seda imestusewääriliseks nimetatud
võib saada. Tema rajas teed suure eesmärgile, kuhu
iga kunstnik järele piaks püüdma.

Wärwid, mis rohelistega segamiseks kõige pare-
mine passiwad, on: põletatud ja põletamata Sienna,
pruunpunane, gummigutti, indigo, walge ooker ja
vandykpruun. Kudas segadus piab sündima, seda
võib ainult tegemus õpetada.

Buude jaoks, mis otse eeskruntis seisawad, wõe-
tagu natuke punast Siennat, ja et teda mõnest jaust
weel soojemaks teha, põletatud Siennat. Tumeda,
tagasiastuwa partiidele segatagu vandykpruuni indi-
goga; selle mõju on suur. Niisama on vandykpruun
gummiguttiga hea samla maalimiseks. Sügaw, pü-
halik tumedus, mis meie kuninglik tamm kannab,
ühendatult sahwiti ja soojusega, on tundliku kunstni-
kule auulikuks uurimiseks ja saab selle tarwis van-
dykprunni, indigot ja toorest Siennat pruugitud, ka
gummigutti, kus walgusemõju soowitud saab.

Kui suure tähtsusega puutüwe õige kujutamine
on, tuntakse alles siis, kui ühte heaste maalitud pilti
nähtakse, ja õppija võib sellel läbi palju õppida.
Tamme, kuuse ja kase tüwed, kui isefugused on nen-
dest igauks! Ja ometi iseenesest nii ilusad. Tamme

tüwi nõuab küll kõige suuremat uurimist, see on üks piisufene ilm. Wormi rohke waheldus, koore kujutus, pahked, juured, sagedaste õrna sammlaga ehitatud. Rõik on maalijale põnew. Indigo, vandykpruun ja Sienna saawad ka siin tarwitatud, ometi piab kunstniku meel neid tarwitust mööda segama. Indigo pruuni krapplakiga annab warjukülgedele tarwilikka toonistid.

Kuust tarwitas neidsamasid wärwisid; tema tüwi on sooja toonidega teha, et walgus pruunist elustawalt läbiärats. Kui õrnalt seisab sale kast nende kabe tõise selfilise wahel. Hõbewalgelt hiilgab temc tüwi ja läheb kord rohelisteks, kord kollapruuniks; kus toht lõhkeb, siigiwad kenad korbad; ka sammal en temale ehteks.

Peaaegu wõimata on, üsikutuid iludusi, mis looduses asub, sõnade läbi ettemaalida. Silmad piawad lahti olema, waatama ja looduse kudusse tungima. Lõpmata mitmekesisus ja wärwide rohkus lasewad endid waewalt kirjeldada.

Beatükkis „puude maailmine“ õlimaalmise õpetuses on juba paljugi räägitud, mis siin kasuks saab olema ja pian sellepärast sinna tagasi juhutama. Rõik puud piawad wabalt seisma, warjud läbipaistwad ja walgus selge olema.

6. See maailmine.

Taewast tema tuleb, taewa tema läheb, igaweste waheldates!

Wesi, see taewa laps, on maa peale alla saadetud, et maad karastada ja ilustada. Ilma temata wõib waewalt ilusat maakohta mõtelda, sest wesi walab elu ja liikumist wälja. Taewa peegel on ta rahulises seisuses, looduse heal äritatud olekus. Tema kannab taewa walgust ja ehitab ennast selle wärwidega; olgu see purpuripunane eha kleit ehk wormi

mantel. Kergeste weerleb ta edasi jõe, oja ning mulisewa allikana. Siiglasuuruselt ja auuliselt waatab ta meie peale, nagu ilma ümberpiiraw meri, nagu juurte laewade kandja ning weel tundmata saladuste kaitseja.

Kende mitmesuguste kohtade järele, kust ta läbi woolab, wõtab ta enesele kohaliku wärwi, sedamööda kudast läbiwoolatawas kohtas põhi on. Mägistes kohtades, kus sawi ega lupja ehk kergeste weerlewad liiwa ei ole, on ta selge, läbipaistew, enam sinine ehk roheline, nagu meie ilusa Helweetsia järwede juures näeme, mis sagedaste demanti-selguses järele ja smaragdi roheluses hiilgawad. Kullaroheliselt tornab wägew Rheini jõgi alla; sügawsiniselt woogude rikas Donau, walgeroheliselt ja hõbehilgawalt selge Tsekar. Aga tõsiselt ja tumedaks wärwitult wajub Tber (Teewer) edasi, nagu oleksiwad mured kord tema õnnelikku meelt tumestanud. Tema muistne kollane karv on kadunud.

Piab wesi pildiga harmoniis seisma, siis piab see temaga wärwi ja karakteri poolest ühte minema, temaga „naerma ehk nutma“, saaks luuletaja ütlema. Tema kohaliktoon olgu alati see, mis taewal ja pilwedel; siiski olgu temale suurem läbipaistmine toonis juurde antud, warjud pehmed ja kerged nagu hingeõhk. Maalimise juures pruugitagu siis neid wärwisid, millega taewas jai kujutatud, ka wee maalimiseks; lastagu sagedasti kullarohelist tooni warjudes mängida, nagu oleksiwad päikesekiired seal sees wangis.

On wesi wäga liikumisel ja tõusewad lained ülesse, siis kannawad nemad walgustatud külles taewa karwa, warjus rohkem roheliüks ja pruuniüks minewaid toonisid, siiski piawad hiilgawad walgusesjädemed alati kujutatud saama.

Puhast walget tarwitada pole mitte hea; see teeb külmaks, aga kunst annab jelle maalimise jaoks seal

juures ühe abinõuu kätte, mille mõju väga täielik on, nimelt kerge kaapimine ümarguseks teritatud nua otsaga. Sellega lasewad pritsed ja pisarad endid mõnuste järele teha, nagu nad keerlewad, wahutawad ja wälguwad.

Siikuu wesi on rassem kujutada, kui järwe tasane peegel. Nobedaste woolaw jõgi piab tumedaid joonestid ning woogude rullimist tunda andma, mis edasi ajawad.

On see meri, mis meile määsawas olekus ette toodud piab saama, siis astuwad pikad waud meie filmade ette, mis teadawas ühetasaduses edasi jooksewad; lained kerkiwad ülesse, mille pead wahutades tagasi lööwad, wesi on tornikehi täis, nagu sakiline kaljustik, sügawused teewad endid lahti ja neelawad neid jälle ära.

Need on pildid, mida ainult meistri käsi hease maalida wõib, aga missugune meelitaw eesmärk püüdjatele!

Pöörgu õppija jellepärast kõige esiteks omad filmad tiigi ehk järwe tasase pinna peale. Siikumata tiigi peal ujuwad weekupu lehed! — See on väga maalilik kujutada ja õppija pangu jeal juures üksnes seda tähele, et lehed teist, tugewamat wärwi heidawad, kui wesi ise.

See peegeldus on üsna rahulise pinna juures „päris peegliplilt“, ja on alusmaalimises tõlise asjaga ühtlasi kujutada; mida lähemal kaldalle, mida selgem ja klaarim wesi on mõeldud, seda wärwitõelisemalt piab ta kujutatud saama.

Langeb wesi väga kõrgelt alla, nagu kose juures, ja kargawad wahuwood kauugelle ning metfikult ülesse, siis kautawad nad läbipaistuse ja wõtawad piimataulise näu, mida kerge walge läbi õrna wärwimänguga kujutada wõib; wahest kannawad nemad wikerkaari wärwiid nagu krooni ümber pea, mis kõige tor.da-

matest ilmumistest on. Küllalt, juba nendest lühikesest tähendustest ja sõnalistest seletustest nähikse, misjugu ne rikkus ja misuke toredus selle elemendi walitusel pühkab, ja ma arwan õppijale tema ülesande selgeteks teinud olema. „Waata ja lue suurest looduse raamatust nõnda kaua, kuni sa seda mõistad“, hüiab luuletaja maalijale; meister jüngerile: „Õpi oma wärsiwisid tundma ning püüa eespiltisid, nagu sulle Salwator Roosa ja Claude Lorrain annawad, mõistma.“

Maalija ülesanne on wälimise ilma ilmumisi inimese silmale jessel wiisil truuste ettetuua ning nõnda loomulikult järele aimata, et waataja ilutseb tõsidust oma ees olema. Olgu see kaunis inimese nägu, tükk looduseelust ehk lill wõi puuwili. Jutustatakse ometi, et Agellus, üks wanaaja maalija, wiinamarjakobarad nõnda ilufaste ja loomulikult maalid, et linnud juurde nohkima lendasiwad.

Lõpetuseks weel mõni sõna talwise maakooha ja kuu walguse üle.

Mingi asi ei ülenda maakooha ilu rohkem, kui kuu pehme paistus lõunapoolses kohtades, ehk kauugel põhja pool, kus taewas mitte tume ei ole, waid säraw sinine; kus hõbehilgus kõiki nagu loori sisse mähhib.

Misjugu ne nõidus, talwist maakohta jelles walguses kujutada wõida! Ülesanne, mis kõige parema kunstniku wääriline on. Ükski wari ei tohi kõwa ega teraw olla, mingit musta ei tohi selletarwis pruukida, waid kõik piawad kuni jügewama kannikesesinana wajuma, mis hiilgawa walguse wastu siis tume näitab olema.

VI. Portjellani=maaltmine.

Selle kunsti ilka juuremaks jaanud täijus lasseb meid teda õigusega oma teaduse ja tegewuse waran-

duseks armata. Heaste korda läinud portsellanimaal on filmale alati rõdemustaw nähtus.

Portsellanimaalimise kunstil on see tulu, et iludusega ühtlasi kasulikuks olla ja suure hulga inimestele lõbu ning teenistust anda. Sellepoolest on ta õli- ja wesiwärvidega maalimise kunstist ees, sest need annawad meistriks alles täijuse kõrgusel mitme aastase waewa eest palka.

Sellepärast piab ka selle kunsti kohta siin sõnakene kõneldud ning sisseminewad juhatused selle jaoks antud saama.

Portsellanimaalimine nõuab, nagu tema mõlemad sõjarkunstid, et maalija joonitada ning oma joonitusepulkla looduse järele wabalt pruukida võib.

Et hõlvamine teed leida, mis juurele wiib, alustame piijusega — taldriku maalimisega — ja walime selleks lihtsa lillekimbu. Kes mitte wabalt looduse järele ei ole õppinud looma, tarwitagu eeslehtesid. Julius Goepner Dresdenis on eeslehed wärwitrukis wälljaannud, mis üliwäga heaste portsellanimaalimiseks kõlbawad. Mina walin sealt ühe kimbu: üks roos nuppude ja lehtedega, mille ümber mõned meeles-
pia lilled ja rohukõrred on.

Joonitatakse see eestuju ilufaste taldriku peale, kui taldrif enne terpentini-õliga heaste sisse on õerutud, nõnda et pliiatfi jooned kindlad ja selged on.

Selle töö juurde tarwitame meie: roosipurpuri, karminipurpuri ja tumedat purpuri; türgisiniist, muna-kollast, kollastrohelist, sinirohelist, sepiapruuni ja wälljätõotamisepruuni (Müsarbeitungsbraun). — Need wärvid paneme enestele walmis, ei sega neid aga mitte kõiki ära, sest et nad liig ruttu kuitawad ja töö tuluta oleks.

Wiieft wärwist on roosi kohta enam kui küllalt, sest tema walge tuleb jelleläbi, et wärw õhufeselt

peale saab pandud ning kõige heledam toon roosis portsellani enese walge läbi sünnib.

Portsellani värwid ei saa mitte weega segatud, waid terpentini- ja paksuõliga (Dicköl). — Kui ista- tagu roosi maalimiseks heledast roosipurpurist hea nua- otjatäis wärwilaua peale. Wärwi pulwer saab poole nua otja täie paksuõliga läbiklopitud, siis tilgakaupa nõnda palju terpentini õli juurde walatud, et wärw enesega hõlpsaste töötada lasseb. Pannakse teda õige õhukelelt peale, millest portsellani walge läbi jääb, jaadakse ilus õrn roosileht. Sell wiisil saab roos maalitud, et pinslega tumedamast heledama poole tõmmatakse. Leht lehe järel. Harjunud maali- ja töö- tab, nagu üteldud, looduse järele, algaja eeslehe järele. Roosi süemine saab kõige tumeda purpuriga pantud. Alles siis kui wärw täieste kuiv on, wõib, nagu weiwärwidega maalimise juures, järele aidatud saada.

Türgifinine on väga hea meelespia lilleda maali- miseks. Kollane karikas saab munakollasega sisse pandud.

Lehed saawad kõige wiimaks tehtud ja weiwärwide wiisil toimetatud. Kui nad kuivad on, saawad sooned ja warred „wälljatöötusepruuniga“ sinna sisse tehtud, nagu ka peenikejed offad ja lehtede pruunikad tipud.

Tihhti tuleb ette, et värwid pärast põletamist kahwa- tumad näitawad olema, siis piab järelmaalimist ette- wõtma. Kunsttööde juures sünnib see koguni meelega, sest et need, nagu õlimaalmise juures, armaste ühe- karwaga walmis tehtud wõiwad saada. Mõned värwid muudawad ennast ehk „langewad wällja“, nagu kunstnikud ütlewad; ja sellepärast on järelmaali- mist tarwis.

On nõnda taldreku kestkiik walmis, saab kuldäär ümber tõmmatud ja taldrek põletatud. Palawuse

kraadi äraarwamine on iseenesestki mõista peaasi, ta piab pehmelt algama ja lordkorralt selle kraadini tõuusma, mis portsellani waapa fulatab ja teda siis wärwidega ühendab. Läge saab selle läbi sünnitatud, et achatikiwiga õerutakse.

Piab üks asi, näituseks taks, jeeskirjaga kaunistatud saama, siis joonitatakse see selgeste ära ja maalikatakse poliirkullaga järele. Selleks otstarbeks prongsi-puru asemel eht kulda pruukida, on wäga kasulik, sest et ta jelleläbi mitte ainult ilusam ei ole, waid ka pruukimises kauemine peal seisab.

1. Maalohad portsellanis.

Wäga ilusaste passiwad iluanumate (waaside), korwide jne. peale maalohad. Tahetakse ühte määratud kohta eht sõbra elupaika kujutada, et mälestusele pühandust anda, siis tudeeritagu esiteks hoolega wärwisid, mis-läbi portsellani maalimine kergitatud saab, sest muudatus on siin raske ja rikub puhtust.

On joonitus ilusaste asja peale tehtud, saab sellega hakatud, et taewas wärwidesse pannakse. Selle tarwis wõetakse õhusinist ja töötatakse sellega hoidlikult. On see kuuw, saab kõwem toon peale pandud, kraapnuuga pilwepildid wälljakraabitud ja need soowi järele wärwitud.

On pildi peale wett kujutada, olgu see meri, tiik eht oja, siis saab see niisamati õhusinisega maalitud.

Hooned tehakse sinihalliga, elfenbeini kollasega eht kerge seepiapruuniga, iga hoone selle järele, nagu ta loodusel seisab. Almate tarbeks pruugitakse Braunschweigimusta ja terawate kantide jauks „kirjamusta“. Muudu toimetatakse nagu wesiwärwide maalimise juuresgi.

Kohelist saab kõige wiimaks pandud ja sageda wärwide peale panemise läbi warjud sünnitatud.

Elisawärt (loomad wõi inimesed) wõetakse alles siis käsile, kui maakoht lõpetatud on.

Harilikult läheb maalimise juures wärw, sest et ta wedel on, nende asjade ruumi, mis pärast hiljem seda jälle nuaga puhtaks piab kraapima, enne kui maalima hakatakse, mis iseäranis siis tarwis on, kui porträti ehk muud asja tahetakse maalida, mis heledaste piab ilmuma.

Zahipildid on niisamati wäga ilusad, on ka terged kujutada, sest loomade piltisid wõib raamatutest wälja löigata ja siis läbi tikida. Hirwe pruuniks wärwiks wõetakse sepiaga mustemaks tehtud kollakapruuni. Sillmade, kapjade, hobuse sadulad jne. tarbeks wõetakse kirjamusta.

Porträä maalimisest piab, kui tõsiseft kunstitööst, kõige wiimaks rääkima, nüüd aga kõneleme joonitamisest halli sisse.

2. Maalimine ja joonitamine halli sisse.

See töö on uueaja leidus ja annab wähefe eestundmusega portsiellani maalimiseks kõige armsamat tagajärge. Tegelane piab ainult joonituses harjunud olema.

Iga soowimise järele walitud puu sisse löigatud pilt on pasfiliif eeskuju ja wõib portsiellani peale kujutatud saada. Selle juurde pole muud midagi tarwis kui mõni pull portsiellani-kriiti mitmesuguses pehmuses, nagu kriidijoonituste juures.

Ütleme et taldreku peale piab üks kuupaisteline maakoht kujutatud saama; siis tehtagu järgmiselt:

Taldret saab õrna halliga määratud. See saab ühtlasi põhjus- ja kesktoonina tarwitatud. Selle järele joonitakse nüüd harilise pliiatsiga asjad ülesse. Need pliiatsi jooned põlewad jälle wälja, et pärast enam midagi näha ei ole.

Põhjuswärw piab taewa üleüldist farwa olema.

Pilved saavad nüid fisse pandud, walgemad kohad wälljakraabitud, farmapealt eespildi järele, ja warjud portsellanikriidiga fissejoonitatud. Niisamati tehtakse weega. Piab nüid kuupaisilise maakohta juures walgufe jaramine ja wee läikimine kujutatud saama, siis kraabitakse koht nuaga ära, nagu ta loodujes ilmub, pärast saab wari juurde tehtud.

Nüid joonitatakse pehmes joontes tagumine jagu ja mäed, tehtakse nad alla poole wärwiga heledamaks, nõnda et selle järel tulew, näitujeks mets ehk lofs, tumedamaks jääb. Just nõnda nagu hea pildi peal.

Osaw käsi wõib jellel wiisil wäga ilusaid pilta maalida.

3. Pijufeselt maalimine portsellani fisse.

Siin piab neid juhatusi farmapealt tähele panema, mis pijufeselt maalimise juures sai antud. Portsellanisje wõiwad porträtid wäga ilufaste ja kestwalt kujutatud saada, niisamati tefsised pildid ehk ehteasjad. Tuntakse oma wärwide mõju, siis pole see mitte rassem kui öli- ehk wefivärwidega maalimine. Hea on aga esimest tööd pehmemas toonides pidada ja alles pärast põletamist, kus wärwide harmoniid õigeste wõib otustada, warrju ning jõuudu juurde lihada.

Piab näitujeks üks pea wäljasballi ehk õhusinise põhja peale maalitud saama, siis saab see esiteks portsellani plaadi peale määritud. On põhi soowimise järele ja üsna plekkideta, siis saab pea sinna peale joonitatud ning sellejärele puhtalt kaapnuaga wällja kraabitud, enne kui maalima hakatakse.

Üleüldist lihatooni on kõige parem walge karminpurpuri läbi kujutada, mis siis tarwitust mööda kollase ning warjuvärwiga segatud saab. Elfenbein sepiaga annab linalakta (blond) juufste tooni. Tõmmutad ehk mustad juufsed saawad sepiapruuniga, tumepruuniga ja fimbhalliga tehtud. Musta ei tohi

seal juures pruufida, sest et see loomuwastalift waljust annab.

Riiete tarwis on Türgisünnist, tumepurpuri, siniwioletti, sinirohelist ja tsitronikollast pruufida. Neid wärwisid selleks ärgu wõetagu, mis peade sees on. Selle läbi läheb wahel liha ja riide wahel kaduma. — Perlid, kullaehed, ja kasuka puhud saamad bleiweisi, kollase, kirjamusta ning korallipunasega maalitud ja hiilgawkulla ning hõbedaga ületehtud.

4. Kraapimisetööd portfellani peale.

See on naisterahwastele niisama armas kui ilus toimetus, ja wõib jault ka harjumatast ning lastekätest tehtud saada.

Esiteks saab asi ehk plaat ära wärwitud; wärwi wõib järgmistele seast walida, misjuguist keegi soowib: Türgisünnist, pruunpunast, sinihalli, kahwatanud kollast ja tumerohelist; need wärwid on kõik kenad; nemad saamad kaunis pakjult peale määratud.

Kui wärw kuuw, siis joonitatakse mudel peale, mis harilikult lillekimp ehk pärg on; see saab nüüd kraapnuuga puhtaste wälja kraabitud, nagu see maalimise juures sai õpetatud. Nüüd saamad põhjawärwiga jooned ja sooned sissejoonitatud.

Wiimaks tõmmatakse kuldaäred ümber.

Piaksiwad lapsed seda töötama, siis tehtakse wärwimise ning joonituse töö walmis ja jäetakse nende hooletaks paljas wälja kraapimine. See on neile juureks rõemuks.

VII. Majolika.

Need on sawist riistad, mis ilustatud piawad saama.

Et aga wärw heaste peal seisaks, piawad need esiteks puhtaks pestud, sooja õhu sees kuiwatatud ja siis filedaks õerutud saama. Mitte kõige pisem plekk

ehk muhk ei tohi tema peal olla, ning kui seda juh-
tub olema, piab wiga klaaspaberiga õerumise läbi
kautatud saama.

Walitakse iseäranis hea meelega punakad sawi-
nõuud; nende peale maalimine on mõnus ja annab
kujutatud asjale elu. Walitud eespilt saab puhtaste
riista peale joonitatud ehk puhtaste läbi tikitud; joo-
ned wõiwad tugewaste tõmmatud saada, sest et need,
nagu portsellani maalimise juuresgi, põletades ära
kaiwad.

Hea wärwide priukimine on pea-asi. Need õeru-
jtakse weega wedelaks, mis hõlpjaste pinslest wällja
o okseb, et maalimine ühtlane ja puhas saaks. Wärm
piab kõik kohad heaste katma, kuskilt ei tohi riist läbi
paista, muidu kui niijuguses kohtas, kus ta just mee-
lega nõnda jätetud. Selle tarwis piab riista mitu
korda üle maalima, aga enne piab ta igaford heaste
kuiw olema.

Pinjel olgu tugewatest karwadest, aga peenikesi
ühtlase otsaga.

Peale maalimist saawad riistad potisjepa juures
põletatud.

VIII. Inglis maalimine klaasi peale.

See maalimise wiis kannab oma nime „Inglis“
õigusega, sest ta on Ingliselest ülesse leitud.

Wõetagu ilma wigata ehk rakkudeta walgest klla-
sist nõnda suur tükk, kui asi nõuab. See klaas saab
kriidi ja äärikaga nahk lapi abil puhtaks ja heledaks
puhastatud, siis saab ta ahju juures soojendatud ja
pinslega, mis selge, sooja Weneetsia tärpentiini-õli
sisse kastetud, ühetasajelt üle tõmmatud ja jällegi
sooja pandud, et tärpentin õige wedelaks jääks.

Wasepilt, mis selle klaasi peale piab ilmuma,

viab klaasi suurdune olema ja ei tohi mitte walju surumise ning mustaga olla. Kerged „Aquatinta“ on selleks isearanis head. Wasepilt saab katsküm- mend minutit enne pruukimist sooja wee sees liuta- tud, mis lusikatäie wutrioliga segatud on, siis saab ta laua peale kafe käterätiku wahela pandud, et ära taheneb.

Selle järele wõetagu soojendatud klaas ja pandagu pinfeldatud küllega wasepidi peale, millel enam til- lagi wett külles ei tohi olla ning surutagu teda pehme löwendipalliga igast kohast ühetasa kinni. Selle eest piab hoidma, et paber kuskilt kohast kortju ei jae, ehk mõnest kohast klaasist eemalle. Kui paber mitte igast kohast kõwaste klaasi ligi ei ole, siis tõusewad sellest rakud ehk ei ole wasepilt mitte selgeste läbi klaasi näha, siis on see rikutud.

Wigad tulewad sellest, kui paber liig märg, ehk mõnes kohas wett on, ehk ka, kui mõlemad külmaks on läinud. Sellepärast on hea, kui wasepilt nõnda hilja kui wõimalik sooja wee sees wälja wõetakse, ehk rätikut, mille peale teda pannakse, enne natuke soojendatakse. Et sugugi wett peale ei jääks, selle- tarwis jaagu wammiga igast kohast kuiwatatud. Sest tärpentiin ei ühenda enast mitte weega ja külm teeb teda nõnda waljuks, et paber mitte kõwaste temaga ühineda ei wõi. Just sellepärast hoitakse klaastahwel enne peale panemist weel lord tule juures, tehtakse tärpentini diete woolawaks ning klaas soojaks. Nõnda pea kui paber korralikult klaastahwle peal on, wõe- takse klaas pahemasse kätte ja hakatakse parema käe sõrmedega walget paberit ära õeruma, mis kergeste sünnib, kui paber alles niiske on. Läheb ta aga ruttu kuiwaks, siis hoitagu see wesi, mille sees na- tuke wutrioli on, walmis, niisutatakse kuiwi kohta- sid natuke wammiga ja lastakse pilt, enne kui ära õerutakse siisjetõmmata.

Selle õerumise juures piab suurt hoolt pruutima, et wasepilt mitte wigastatud ehk ühes ära õerunud ei saa. See sünnib ettewaatuse juures neis kohtades hõlpsaste, kus palju walgust pildi peal on, neis paikades, kus wähe joonesid ning needgi nõrgad on. Sellepärast piab teda wastu walget hoidma ja niisuguseid walgusekohtasid wäga ettewaatlikult õeruma, nõnda et ainult õhuke paberi filmekene järele jääb ja mitte katti ei saa tehtud. Kohtade pealt, kus wasepildil palju joonesid ehk wari on, piab kõwemine õeruma.

On see toimetus heaste korda läinud, siis puhastatakse paber ära ja lastakse kuivada. Sellepeale wõetakse kiini- ehk terpentiniõli ja määratagu karwapiinse abil sellega nõnda, et ta selleläbi õige heledaks ja läbipaistwaks saab. Kui ta ära on kuivanud, wõib maalida. See sünnib nõnda: klaas saab esiteks oma raami sisse kiini pandud ja siis seatakse wärwid korda.

Walge wärw saab õige paremast bleiweisist ehk muidu ühest puhtast walgest pähkledli firnisega, mis mitte pruun ei tohi olla, ja kuhu jekka natuke tärpentiiniõli walatakse. Bleiweisist kriidiga segatud, ei tohi mitte wõtta, muidu läheb walge pea kollaseks ja teised wärwid inetumaks ja tumedaks.

Punaseks wõetakse menni, tsinnobrit, karmini, Florenti lakki, rötelit ja peenikest mulda, ehk põletatud kollast ookerit, mis põlemise läbi punaseks läheb. Pruuniks peenikest mulda wõi umbrat. Siniseks mäefinist, Berliinisinist ja finist karmini. Kollaseks kuningakollast, ookerit, kasjelerikollast ja sellesarnast. Roheliseks kas finist ja kollast ehk grüspani. Mustaks Frankfurti musta ehk lambitahma.

Kõik need wärwid saawad pähkledlifirnisega ära õerunud ja wõib nende segamise läbi mitmesuguseid warjusid ettetuua.

Nõuutatakse enesele rohke arv peenemaid ja kõwemaid karwapiinsleid ja üks tahwel, kus peale wärwid pannakse ja segatakse. Põikemalt üks pukk, noodipuldi jarnane, see seatakse wastu walget louna peale ja kinnitatakse maalitaw pilt tema peale kinni. Pilt seatakse nõnda wastu walget, et heaste läbi võib näha; nõnda on siis joonestus walguse ja warjuga juba nähtawal. Nüüd tõmmatakse wärwid korraltiselt peale, mis nõnda läbi piawad lööma, et ta nagu täieste maalitud pilt näitab olema.

Bea seadus on siin, et mitte täieliste ehk tumeda wärwidega ei maalita, muidu kui üksnes niisugustes kohtades, kus jeda hädaste tarwis on. Wäriwid piab tugewaste bleiweisiga segama ja heledamaid wäriwid peale määrima.

Esiteks saawad heledamad kohad heledamate wärwidega maalitud. Nagu wari wasepildi peal näidatud on, nõnda piab teda ka kõrgemalt ehk tugewamalt natuke tumedama wärwidega maalima, sest jelleläbi saab pilt õige iluduse. Palju selle maalimise armastajaid, kes temas katset tegiwad, langesiwad selle wia siisje, et nad wärwide segamisteks halba bleiweissi wõtsiwad walguse ja warju kohta ühesugust wärwi paniwad, sest nad arwasiwad, et wari juba wasepildi peal küllalt näidatud on; aga niisugused tööd woiwad nurja läinud katsete hulka arwatud saada. Kui wasepilt eespool kirjeldatud wiisil täieste wärwiga maalitud on, siis pannakse temale üks õhukene lauake ehk tükk pappi taha, enne kui teda raami siisje seatakse. Need pildid seiwad kaua aega head ja woiwad wammi abil, mis jeebiwee siisje saab kastetud, mustusest, mis klaasi wälimise külle peale kogub, puhastatud ning kriidiga jälle heledaks ja klaariks tehtud saada.

IX. **Buu siise lõigatud- ja liitritüüpil- tidele õlivärvi pildi nägu anda.**

Selleks walitagu õige walge wälimise nähtusega piltisid, mille warjud mitte liiga mustad ei ole, mida õrnem äratrüft, seda peenem ja tõsise õlipildi jarnasem saab nõnda walmistatud maalimine olema.

Lastagu tiserit pildi juurus lihtne puust raam teha ja tõmmatagu leht selle peale.

Seal juures toimetatakse niisamati, nagu paberi tõmbelaua peale tõmbamise juures; see on, niisutatakse pahem külge wammi abil puhta weega parajalt ära, määratakse pildi ümber olemä walge äär wedela liimiga ja tõmmatakse ta pinewille raami peale. Kuiwab nüid pilt ära, siis saab ta pingul ja hea töö juures woltideta olema.

Nõnda ettewalmistatult joodetakse teda parema külle pealt tärpenliiniõliga ja lastakse jälle ära kuiwada. Siis algab töötamine peenikese walge mastixfirnisega ja nimelt järgmisel wiisil: See saab pehme pinslega peale määratud, pea paremalt, pea pahemalt poolt, nõnda kawa, kuni joonitus ehk pilt täieste läbi paistew on, ja ainult mustad jooned nagu tumeda klaastahwli peal seisawad. Selle määrimise juures piab tähele panema, et see igakord siis jünnib, kui eesminew määrimine poolkuiw on.

Siis piab pilt raamide sees jahedassee kohta pandult heaste ärakuuwama, enne kui õliwäriwiga ülemaalimine algab.

See saab pahema külle peale tehtud ja paistab paberi läbi paistmise wõimul läbi. Sellepärast piab maalimise juures ühtepuhku tähele panema, et kõik wäriwid paistwamalt peale pandud saawad, kui neid näha jowitatakse, sest et paber neid tumendab.

Tehtakse nõndasama nagu õliwäripildi maalimise

juures. Efitels walmistatakse tarwis minewad wärwid, segatakse neid karwapealt ja wõietakse, walgustest alustades, peale. See piab kaunis paksult jündima, et ta tubliste läbi paistaks. Rahema külle peal näitab farnane pilt fagedaste Gremnitsi walge on tsinki- ehk lasurwalge wastu wäga kirju olema, aga see ei takista teda mitte paremalt poolt õliwärwis farnafelt paistmast.

Walmilt ja kuitwalt saab ta hea dammarlaiga ületõmmatud ja raami sisse pandud.

Nõnda walmistatud pilt on ilus tua ehe ja niisamati kaunis liisa õliwärwipiltidele.

X. Puumaalimine.

Puumaalimine ei ole mitte piltide tegemiseks, waid puuasjade ilustamiseks.

Puuasjad lasewad endid mitmel wiisil ilustada: maalimise, wärwilise puusortide fiseelõmimise, nagu ka metallide, elfenbeini, perlmutterite ja kiwide läbi. Neid fiseapanemise wiisid ilusti järeleaimata, on puumaalimise ülesanne ja piab nende lehtede läbi õppijale hõlpsaste arusaadawalt seletatud saada.

Õigeste ettewalmistatud puu wõtab kõige peenemad wärwid niisama heaste külge, nagu paber. Puu on aga paberist oma loomuse poolest isefugune, mis alati läbipaistwast wärwidest läbi saab jarama, kui ka karwa poolest muutnud näitab olema. Sellepärast ei wõi pilt iialgi waatajale nõnda loomutõsiselt, nõnda hiilgawalt wastu paista, nagu paberi peal ning seisab alati selle taga, isegi siis, kui ta sellest samast kunstniku käest on maalitud.

Puumaalimine langeb kahte toimetuse peawiihise, nagu juba lühidelt jai tähendatud. Efinene, mis puuasja filedat pinda lilledel, elust wõetud piltide ja

jellejarnafega ilustab, teine, mis sissepandud tööde pinnailustust järele aimab. Sissepandud, tööde järeleaimamine on niiväga tänuliku tagajärjega, et et isegi ilma kunstniku anneteta inimesed hoolsuise ja puhtuise juures peagi kõige hiilgawama eesmärgi kätte saavad. Kes enimest tööd korda tahab saata, sellel piab joonitamises ja maalimises tarwilikku osawust olema.

1. Puumaalimise juures tarwis olevatest riistadest.

Wesiwärwidega maalitaw puu piab ettevalmistatud saama. Mitte aga siledaks tehtud laua tükk ei ole selleks pruugitaw.

Pärnapuule jaab tema walguise pärast mitmekordsest eesdiguks antud, siiski on birni-, wahtra- ja kaastanipuu väga otsitawad ja saawad ka halliks ning mustaks britsitult hea meelega töötatatud.

Muustad puud wõiwad ainult kattewärwide jaoks pruugitud saada, hallid seal, kus halli hallisje maalitakse, peenikesed walged aga wõetakse läbipaistwa värwide jaoks, et haledad toonid selgeste läbi saaks. Oliwipuu jaab niisamati mõnegi iluaesja jaoks tarwitatud.

Esimene tingimine on, et puu peeglisiledaks on on lihwitud, mingit karedat kohta ei tohi ette tulla; siis jaab maalitaw pind selle jaoks valmistatud puulakiga üle wõitud, mida juuremates linnades osta jaab. Et aga minu raamatukene wististe ka niisugusesje kohtadesse läheb, kus seda saada ei ole, annan tagapool selle valmistamiseks juhatusi.

Maalimiseks määratud sile pind tõmmatakse lõuendi topikesse abil lakiga ruttu üle; ometi piab heaste tähele panema, et mõni koht puutumata ei järe ehk kahetordsest niisutatud ei saa. On lakk koguni kuu ja piakswad külmud olema siginud, siis jaab liiwa-

paberiga järeleliibitud, nagu seda tislerid poleerimise juures teevad.

On puu nõnda heaste ettevalmistatud, siis läheme mustre joonitamise kallale. Valge puu on gummiõerumise vastu väga tundlik, ta saaks plektifid sünnitama ja iludusele väga kahju tegema.

Sellepärast on isegi harjunud joonitajatele nõuiks anda, mitte kohe puu peale joonitada, vaid valmis joonitus läbi tikida. Puumaalimise väärtus tuleb tema puhtaste tegemist ja hea joonitaja saab sellepärast paremat looma kui harjumata.

Esimene ülesanne on see, joonitust karva pealt suuruise järele paberi peale teha, et teda siis puu peale tikida.

Digeid ja ringjoonesid ei pia mitte tippima, vaid sirkliga ehk mõeduga ära mõetma ja sirkle ning joonelauaga tõmbama, ainult ümargused kujutused, lehesarnased ilustused ja inimeste ning loomade wigurid saavad tikitud. Paberi peale tehtud joonitus saab nüüd läbitikkimisepaberiga, s. o. läbipaistva õlipaberiga kaetud ja selle peale pliiatsiga puhtalt järele joonitud.

Tippimisepaber pannakse siis gummi- ehk liimiga lauapeale kinni, et ta mitte paigast nihkuda ei võid ning tehtakse joonitus puu peale.

Kui tippimine valmis on, saagu joonitus veel kord tugewa pliiatsiga järele tõmmatud, et jooned maalimise juures mitte ära ei kustuks.

2. Wärvideft.

Puumaalimine saab läbipaistva- ja katva värvidega tehtud, sedamööda kudas maalida tahetavad asjad on. Wiimasel ajal saavad värvid enamiste juba vedelas olekus pruugitud, sest et see pisukeste osadena kohe käepärast on, ilma mingi ette valmistajeta. Vedelalt peale pannes on ka mitmed katvad

wärwid läbipaistwa wärwide sarnajelt pruukida, ümberpöördukt jaab iga wärw walgega segatult katmaks wärwiks. — Dokerwärwid, must tinnober, chromkollane ja ultramariniinine on katwad wärwid. Peale nende tarwitatakse weel: Preisi-sinist, karmini, sepiat ja walged.

Kes wärwisid heaste segada mõistab, võib kõiki toonidid saada, mis puumaalimine nõuab. Mina annan õppijale nõuiks, et kui ta maalimist alustab, tema enne wärwid heaste ära segab ja neid walge portsellanist wärwilaua ehk taldriku peale paneb, et pärast töö paremine läe järele läheb, ja näeb, kas walge põhja peal mõju selge on, mis ta ette toob. Kes wesiwärwiga juba maalida võib, mõistab sellega ümberkäija, sest segamine on sedasama moodi; asjas alles tundmatale olgu üteldud: Et wärwisid tumedamaid kujutada, kui nad topsides on, lisatagu vandykpruuni juurde; walge läbi saawad wärwid heledamaks ja katawad. Must ja walge annab halli, sinine ja kollane — rohelist, sedamööda kudas ühest enam ehk vähem wõetakse, jaab ta külmaks ehk soojaks. Väga ilus on, kui tinnobriga alt maalitakse ja sellejärele, kui ta kuitaks on saanud, karmini peale pannaakse. Mõnda segamise katset teha on väga praktilik, sest harjumata tegelane õpib selleläbi oma wärwisid tundma.

Puumaalimiseks jaab mitukorda kulda ja hõbedat pruugitud, mis väga ilustab.

Kulda ja hõbedat ostetakse harilikult pisukes konnarpides ja on see pruukimise juures kergem, siiski ei ole sellel alati puutöö jaoks küllalt klištriolust ning on tarwis gummiweega niisutada. Ei sünni jeda, siis pudeneb ta poliirimise juures ära, sest et ta kuit on ja puu peal küllalt kõwaste kinni ei ole. Kuld ja hõbe on katwad wärwid, siiski on hea, neid koftasid, mis küllaga kaetud piawad saama, enne chromkol-lasega eesmaalida, ja kui see kuit on, siis alles kulda

peale panna. Hõbeda juures maalitagu walgega alt. Et kullapuru kallis on, wõib, kus teda palju pruugitakse, prongspuru wõtta. Seda wõib waewalt eht kullast ära tunda; hõbetamise juures piab aga ikka ainult hõbedapuru pruukima, sest tinapuru on mõjuta.

3. Pinsletest.

Ratsed ja nähtused on õpetanud, et see maamine kõige paremine kõwa, ümarguse tõhupinslega saab toimetatud; sest et tõhupinslel tarwiline wedrutamisewõim on ja tema ots kaua hea seisab. Argu wõetagu maalimiseks iialgi väga pisutest pinselt, waid ikka nõnda suur kui wõimalik; lühikeste harjutuse järele wõib sellega õige ilusat tööd teha. Hea on mitmesuguseid pinsleid käepärast pidada, et iga otstarbeks õiget pinselt wõiks wõtta. 4—6 terawat ja 2 laia otsaga pehmet pinselt on alustuseks küllalt.

Zoonelaud, sirkel, joonesulg (Reißfeder) pikenduse lisaga ja head wärwipliiatsid on pruukimiseks tarwilikud. Pinsled piawad väga puhtaste hoitud ja alati pärast pruukimist pestud saama.

4. Kunst-tisleritööd puumaalimises järele kujutada.

Mina andsin eespool õpetust, kuidas joonitust tikkimise läbi puu peale wõib wiia. Selle töö juures on puhtus ja äärjoonte terawus esimese peaaajana filma wõtta. Si ole joonitus tikkimise läbi mitte üsna täielik, saab ta järele tõmmatud. Selleks on Hiina tusch'e mõnus, ta jätab puhta, ühtlase joone järele, mis peene pinslega tõmmatud piab saama. Sirged jooned on joonesule ja joonelauga teha, ringid sirklega, õljuwad liikumised joonitusjulega.

On joonitused lõpetatud, siis minnakse wärwimise töö kallale. Pandagu kõik tarwilised tööriistad käe järele, et töös mingit takistust ei tuleks. Esiteks eespilt, siis õigeste ja tarwilisel hulgal segatud wär-

wid, heledast puust ehk portsellaniist wärwilaud, et wärwisid proowida, tarwilised wäga puhtad pinsled, kas klaasi weega ja üks puhast pehme lapp, et kui plekkisid piast juhtuma, siis neid kohe ära wõib kautada.

Kunstis algajad, kellel weel mitte wõimalik pole iseseiswalt mustreid joonitada, wõivad kasuga mustre- raamatuid tarwitada, mida küll Eesti kirjanduses weel ei ole ja waewalt ka edespidi olema saab, sest et sarnaste raamatute wäljaandmine juurt kulu teeb, aga Saksa kirjanduses on neid wäga mitu tõugu. Algajale on kõige parem ja sellepärast wäga soowitaw raamat: „Vorlagen für Holzmalerie von Emil Tschimmer“; need eespildid on selges, ilusas wärwi- trükkis ilmunud ja õppija leiab juurt kergitust selle läbi, et iga tükk täielikult on tehtud, wärwi- ja wormi poolest imeilusad on.

On määratud eeswormid filme ees ja wärwid õigeste segatud, siis algab nüüd töö. Joonte tera- waste tõmbamisteks hoia pinsel wõimalikult püsti. Pinsle ots ei tohi mitte liig pikk ja teraw olla, ta saaks painuma; paras tõmp ots tõmbab kõige pare- mad jooned ja on hea pinselt sellel wiisil ise „praawitada“, et tema liig pikk ots ära lõigataks.

Läbipaistwad wärwid pannakse õhukeselt peale, et puu loomud läbipaistawad, katwad wärwid aga pak- sult; pandagu seda tähele, et wärw täieste katab, sest poleerimise juures läheb sealt kergeste natuke kaduma, ja kus wärwi ennegi wähe oli, sealt hakkab puu weel rohkem paistma. Sellepärast on parem, kui pärast kuiwamist weel ükskord wärwi peale pan- nakse. Wärw pinsles piast alati heaste woolaw olema, et mitte mõnda kohta wahet ei jää. Et aga kindel wõiks olla, see tähendab teada wõiks, kas pinsel mitte palju wärwi ehk wett eneses ei hoia, tõmma-

tagu temaga üle walmis seiswa taldrifu ning proowi-
tagu teda.

Suuremate legendikkude juures pandagu seda tä-
hele, et kõik heaste kofku woolab ja ühtlasi legendifu
jünnitab, üksitud pinsle jooned mitte tunda ei ole.
Ükski pinsle joon ei tohi sellepärast kuiwaks saada,
enne kui teine kõrwa saab pandud; suuremate legen-
dikkude juures on siis kiirust tarwis. Tõmmatagu
pinsle jooned itka ülewalt alla, hoitagu ehk seatagu
asi, mille peale tahetakse maalida, püsti ehk län-
galle, et wärw pinslest alati pinsle ees alla jookseb.

Hakatakse mingit teist wärwi esimise kõrwa maa-
lima, siis piab esimene alati üsna kuiw olema.

Metall wärwid, kuld ja hõbe, saawad kõige wii-
maks pealepantud, ja saawad selleläbi sagedaste alus-
taja pisukesed wiad kaetud ning nägemataks tehtud.

Puu peale maalitawad warju kohad maalitakse
wedela Terra di Sienna'ga ette, karwapealt kuni
ääreni. On wärw kuiw, lisatakse natuke vandykpruuni
tumeda toonidele juurde. Siis segatakse sepiat mus-
taga mitmejulguseks warjude jünnitamiseks.

Piab eebenipuu järeleaimatud saama, on elfen-
beinimusta wõtta, millele natuke Hiina tuschet
juurde lisatakse. See kofkuseadmine jünnitab loomu-
tõelist musta ja wõtab polituri heaste külge. Perl-
mutter piab esiteks katwa walgega maalitud saama,
on wormid ja ääred walmis ning kuiwad, tehtakse
paiguti kergelt heleda rohelisega üle, teiste kohtade
pealt roosaga, ka wiioletega; kui need toonid ja wär-
wide walgus, mis pealmuttris on, kätte on saadud,
tõmmatakse üle terve maalituse õhufene eht hõbeda
sära, kus juures jenna ning tenna mõni kuld täpik
pannakse. On see osawasti käest tehtud ja heaste po-
leeritud, siis on ta wäga loomuliku perlmutteri sar-
nane. Musta laua peale wõib nõnda toredaid perl-
muttrist lillesid maalida. Elfenbein on kerge kujutada,

kui selleks katwat walget wõetakse, millele weidite ko last juurde lisatakse.

Pisikeste asjade peale „monogrammisid“ eht „wapijoonitusi“ teha on väga passiilik ja mitte väga raske. Piab täht musta põhja peal seisma, siis maalitakse tema ümberpiirawat ruumi esiteks Terra di Sienna wedelusega. Tähe ase jäetakse puhtaks. On esimene wärwimine kuitw ja ase-ruum piaks mustem olema, saab jälle kerge mustaga järele maalitud. Nüüd seisjawad tähed selgelt.

Monogrammisid wõib ka kuldsje põhja peale panna; kulla= wõi prongsi=puru saab gummiarabikumi abil puu peale kinni liimitud, ja kui see heaste kuitw on, monogramm tema peale läbi tikitud, nüüd kraabitakse prongs joonituse kohalt nua otsaga puhtalt ära ja täidetakse aset wärwiga. Hõbepõhja peal näitawad finised aga kuldpõhja peal mustjasrohelistes tähed väga ilusad.

5. Puumaalimine mitmesuguse asjade waba ilustusena.

Kes joonitamise kunstis osaw on, joonitab ilusaid lillefid puu peale ja wärwib nad siis üle. Need pildid saawad katwa wärwidega maalitud ja siis kopal-lakiga üle määritud. Saksa keeles on väga ilusad lillede ees-pildid Marie Remy ja ka Marie von Reichenbachi toimetusel ilmunud, mis paberi, puu, marmor, elfenbeini, naha ja portsellani peale maalimiseks üsna kohased on.

Loodus ise pakub oma ilu kõige rohkemalt ja annab oma õrnilusaid lapsi ijesuguses kujus ning kawnistes eespiltides. Kõige lihtsam põllulilleke, mis kasteheina kõrtega kimpu koidetud, on väga kena ülesmaalimiseks.

6. Puumaali poleerimine.

Politur on selle maalimise ilustus, ta annab teemale hiilgust, walgust ja kestust. Nüüd alles astub peenikene töö, aga ka selle wiad selgeste ette. Sellepärast piaks seda tööd ainult niisuguse inimese kätte antama, kes seda tõeste mõistab. Puumaalimine on väga tundlik; ja kui kurwastaw on, kui nii suure waewaga valmistatud maalimise töö rikutud saaks, ehk kuld, mis nõnda kalliks oli, jesseläbi kaub, et poleerija kätäpard oli.

Seda tööd ise teha, ei anna ma mitte nõuiks, sest see tarwitab tisleri teadust ja osuwust; aga siiski võib asi paremine minna, kui tislerile teatatud saab, mis ma siin õpetan, ehk kui tisleriga üheskoos seda tööd toimetatakse.

On maalitus täieste kuitw, siis saab ta peenikese walge kopallakiga üle tõmmatud, mis kuni 30 graadini Réaumuri soojamõetja järele soojendatud on; selle laki sisse kastetakse pehme pinsel ja tõmmatakse jutt juti kõrwa üle maalituse, ei puudutada mingit kohta kahte korda ega jäeta mingit kohta ilma. Seda saab, kui ta heaste kuiwanud on, kolm kuni neli korda uuesti tehtud, kus siis kindel läikiw kest üle on. Tolmu eest piab hoidma, sest see segab hiilgust. Nüüd tarwitatakse liipimisepulwrit; on see weega pudruks segatud, siis kastetakse pehme siidilapp sisse ja poleeritakse sellega nõnda kaua, kuni maal kui peegel file ja hiilgaw on.

Teisel päewal tõmmatakse weel kord lakiga üle, ometi piab see usinaste ja osawa käe läbi kergeste toimetatud saama.

Kahelja kuni neliteistkümmend päewa kuluwad selleks ära, kuni politur kõwaks on läinud, ja piab asi niikauaks puutumata jääma. Kõige parem on teda wildakille seina najale kuitwama panna. Niis-

kus, tolm ja käega katsumine teevad hiilgusele kahju ning sünnitavad temale plekkisid külge, mis mitte enam küllest ära ei lähe. Igauks aga, kes isuga seda tööd teeb, tunneb sellest töeste lõbu ja saab temaga rahul olema.

XI. Britsimisetöö puu, naha ja riide peale.

Selleks korjatakse mitmesuguseid lillesid, mis seda paremad, mida pisemad nemad on, sest et siis vähem ruumi võtavad. Ainult seda saagu tähele pandud, et nad lihtsad hõlpsaste pressida lastavad on.

Pandagu neid puhtalt peenikese kustussepaberi wähele ja pandagu nendele kuiwamiseks ühesugune raskus peale. Wäga kenad on ka ilusad sammlad. Gillede õitest paremad weel on nende lehed, aga kõlbawad ka mitmed puu-, nagu wahtra- ja tamme lehed selleks.

See oli eestöö. Päristöö algab sellega, et lilled ja lehed puu ehk naha wõi ka sammeti peale kenasse korda seatakse ja mitme kogu ni peenikese nõelaga kinni pistetakse, et neid paigast liikumise kui ka tõtku rullimise eest hoida, mis lohe ettetuleb, niipea kui kuiwatatud lehed wärwi pritsimise läbi jälle niiskeks saawad. Lehtede warred saagu ikka nõnda seatud, et nad lähema lehtede peale tulewad, sest muidu tulewad pildid näutumad.

Wärw saagu talbritu peale weega paras wedelaks tehtud ja nõnda rohkeste, et mitte töö juures puudust ei tule. Siis wõetakse traadi- ehk jõhwisõel, hoitakse seda pahema käega üle töö, kastetakse parema käega hammahari wärwi sisse ja nühitakse sõela põhja wastu, nõnda et wärwipritsed peenikeste täpikestena töö peale sajawad. Kõige armsamad on hallid ja

pruunid toonid, esimene wedela Hiina tuschega, teine sepia ehk vandykpruuniga sünnitatud. Vandykpruun on kõige enam soovitatada. Pritsimine piab wahetpidamata kuni lõpuni edasi toimetatud saama, sest et lehed niiskeks saades endid toffurullima kipuwad ja ajawiidu läbifujutusel rikunud saawad. On pritsimise töö lõpetatud, siis tõmmatakse nõelad wälja ning wõdetakse kuiwatud lilled ja lehed pealt ära.

Küid saawad joonistuse-julega lehtedesse warred joonitatud ja peenikesed sooned ning mõned warjujooned sisse maalitud.

Kui töö puu peale saab tehtud, siis piab puu lasti korraga kaetud saama, et niiskus mitte puu sisse ei tõmbaks ja fujutusi näutumaks ei teeks. On kõik heaste kuiw, siis saab ta poleeritud.

Sammeti, tekkide jne. peale pritsimine on weel parem, kui puu peale, aga joonte joonistamine on harjumata käele tülikam, sest et fulg lõngadesse kinni kipub jääma.

XII. Hommitumaaline maalimine.

Seda maalimise wiisi sai esiteks Hommitumaal pruugitud, ja piawad Egiptlased tema ülesleidjad olema, mis nad ka tubade, mööblite ja muu asjade ilustuseks tarwitasiwad. Teiste sõnumite järele olewat see kunst Hiinlastest ülesse leitud. Nendelt olla Prantslased jeda õppinud ja siis muude Euroopa rahwastele edasi õpetanud.

See on dieti pool kuiwa wärwipulgaga (Pastell) ja pool wefwärwiga maalimist. Toonid saawad siin juures enam kuiwalt kui märjalt pruugitud.

Selle maalimise tergus on jelles, et teda eeskujude järele toimetatakse.

1. Eeskujudest ja nende valmistamisest.

Walitagu selleks liimimata, ka mitte liig nõrk paber, määritagu see mõlemist küllest terpentiniga, aga nõnda, et teist külge alles siis määrima hakataks, kui esimene juba kuiwanud on. Pärast kuiwamist wõdetagu kopallast ja tehtagu niisamati. Seda määrimist piab nõnda kaua edasi toimetama, kuni paber nõnda palju läbi paistab, kui läbijoonistamiseks tarwis on. Et ühte eeskuju läbijoonitada, pannakse valmistatud poogen läbijoonistamiseks määratud asja peale, seatakse teda nõnda, et wälimise piirijoone külge vähemalt weel üks toll tühja äärt jääb, pannakse temale rasked asjad nurkade peale, et paigast nihkumist takistada, ja joonitatakse ühe mitte terawa ega ka mitte liig tõmbi otsaga asjaga (wahest terawaks lõigatud pinale warrega) kõik alumise joonituse piirjooned järele. Et aga ettewõetawa wäljamaalimise juures eeskujude läbi joonitawad asjad ise mitte piiramataalt üheteise sisse ei kau, kujutatakse ühesuuruste paberitükkide peale ainult kookukäimata pildi osad. Näituseks kahetja wärwilise libliku juures esimese paberi tüki peale esimene, kolmos, viies ja seitsmes wärwiosa, ning teise lehe peale teine, neljas, kuues ja kahetjas wärwiosa. Sellejärele kui joonituse ümberjoon walmis on, wõdetakse läbipaistew paber, pannakse seda akna klaasi peale ja lõigatakse joonitus terawaste ja õigeste wälja.

2. Selle maalimise juures tarwis olewad riistad.

Siin töö juures piawad järgmised abinõud olema: Mõned tinast ehk rauast kaalupommid. — Mitmesuguses suuruses pinsled, need piawad sia-harjastest tehtud ning alt otsast tasaselt lõigatud olema. — Klaas tahwel wärwide õerumise kiwiga. — Mõned pisutesed kalapinsled. — Üks weega täidetud wamm

pinsle kastmise tarwis, et wiimast wärwide wõtmiseks sõlbawaks teha. Natuse walget ja musta kriiti. Peale selle weel kõik ilustuseks tarwis olewad asjad, nagu: mitmed klaasid weega wärwi pesemiseks; gummi arabicum jne.

3. Maalimiseft üleüldse.

Paber, mis maalimiseks on määratud, piab peenikene, hea liimitud pergamentpaber olema, milles mingit wee plekki ei tohi olla. Et eeskuju läbi kindlaste ja õigeste maalida wõiks, piab paberi peale, kuhu maalida tahetakse, kui jvonitus juba enne walmistatud, pinslega muidu täppides wärwi peale panema. Terwe toimetus on üleüldiselt järgmine: Tahetakse muude seas ühte liblikat kujutada, siis luetagu esiteks ära, mitu isejugust wärwi temal on (wõtame wiis) ja lõigatagu siis iga wärwi jauts üks eeskuju wällja, siis õerutakse wärwid ära, mineralsinine siniseks, karminkollane kollaseks, tsinnober punaseks, põletatud umbra pruuniks ja Hiina tusche mustaks. Wärwid ei tohi aga mitte liig wedelaks õerunud saada, ainult nõnda, et nad taigna sarnased on. Need wiis wärwi wõib ühe wärwilaua peal üks teise kõrwal sisseõeruda, muidugi piab siis etteawaatama. et igaühest wähe wõetakse, muidu jooksewad nad kokku. Pruugitakse aga palju wärwisid, siis on parem, et iga üksiku wärwi jauts ise napakene walitakse. Siis pannakse need wärwid selle maalimise jauts walmistatud pinslega eeskujude läbi peale ja nimelt nõnda, et need, mis enam wärwi tarwitawad, enne wõetakse; ning pisemad pärastiseks jäetakse. Weel on siin juures tähendada, et kõik eeskujud wälimiste külgede poolest ühesuurused piawad olema, et nende pealepanemise ja ärawõtmise läbi pildi piirjooned truuste eespildi suurduies saawad hoitud. Pinsled ei tohi mitte tugewaste wärwi sisse kastetud saada; ka tipitagu wärwid eeskujude läbi

iffa püsti hoitava pinslega peale, sest pinsle süü ning sinna õerumise läbi tulewad tihti määriplekid külge. Wärvifid ärgu pandagu mitte liig tugewaste peale, et üks värv teisesse ei jookse.

Et liblikate sammetvärwi loodusele truuste järeleaimata, piab wõimalikult kuiwalt ning kokkuhoidlikult maalima, ja kus see tarwilik on, wäga ettewatlikult tumedaste. Kuld, mis ajuti liblikate ja lindude tiiwade peal näha on, tipitakse, põhjusvärwi kiireste gummiwee ehk munawalgega ülewõidmise järele, kuiwa kalapinslega, mis brongsi-puru sisse kastetud, kuiwalt peale.

Mis siin liblikatest on saanud üteldud, tuleb üleüldiselt, enama ehk wähema kõrwale minekuga, kõigi teiste asjade külles jelles maalimises, iseäranis aga lillede juures pruugitawaks.

XIII. Hiina maalimine.

Pandagu eeskuju musta lakeeritud puu, kohwi-kandelaua, kastise jne. peale ja määritagu täidetaw ruum kopalsirnisega, ehk parem weel bernsteinsirnisega, millel see omadus piab olema, et ta ruttu kuiwab ja mitte liig wedel ei ole, üsna õhufeselt ning ühtlaselt üle, wõdetagu siis eeskuju ära, riputatagu sirnisega määritud koha peale kulla ehk hõbeda tolmu ning lastagu sirnist umbes 24 tundi kuiwada; pühitagu õrna pinslega üleliigne kuld ära ja eeskuju läbi tehtud wigur tuleb puhtalt nähtawalle. Sellejärele poleeritagu peenikest postpaberit peale pannes, ahatikiwiga, ja wõib siis weel mõned warjud ning peajooned peenikese karwapinslega ja kohaliste wärwidega teha.

Wärwide walmistamine.

Punane wärv: Örutagu cochenille (ütle: kofchenij.) õerumisekiwi peal, walatagu jõe-wett peale,

lisatagu natuke borakfi juurde ja lastagu $\frac{1}{2}$ tundi seista, mis läbi kõige ilusam värw tuleb, mis muidugi natuke tumekas on, aga ennast weega wedelamaks lasseb teha. Walatakse puhastatud (destilliiritud) tsitroni sahwti juurde, siis tuleb ilus roosipunane; — pannakse aga mõned tilgad witriol-piiritust cochenille-wedeluse hulka, siis saadakse scharlakipunast, millele gummi-traganti jekka piab panema. Karmin kõlbab ka pruufida.

Wiolete tarwis pannakse sini-laastusid uue poti sisse ja walatakse pool wett pool weiniäätikat peale, nõnda et laastud kase sõrme paksuselt üle wee seisma jääwad ja nõnda kinni katetult mehifeste keedetakse. Kui juba küllalt on keenud, siis pannakse natuke pulwriks tehtud maarjäd juurde ning lastakse weel kord keeda. Et see värw wäga tume on, siis võib pisut cochenille wedelat jekka panna, mis teda heledamaks teeb. Tahetakse aga puhast cochenillet potasche ehk weiniisoolaga teeta, siis saadakse ilusat wioletet, mis aga liig kallis ning kawa wastupidamata on.

Sinine wärw. Wõetagu kõige peenemat (Guatemala-) indigot, õerutagu seda peeneks, puistatagu teda tassil sisse, walatagu ühe oja indiga peale 4 oja witriolioli ja lastagu seda üks öö seista, siis walatagu weel wett juurde, kuni wedelus tindi paksuseks saab. Seda wärwi võib pudeli sees kawa alles hoida. Pruufimisel pandagu pisut gummi-traganti jekka.

Rollane wärw. Siutatagu safran wiinawaimu sees ära, walatagu see wedelus plekise nõuu sisse ja hoitagu tule peal, et ta natuke auuraks; sellejärele pandagu natuke traganti juurde ning tumekollane wärw on walmis.

Roheline wärw. Keedetagu Grains d'Avignon ehk Franzbeeren poole wee ja poole äätika sees, pandagu pisut maarjäd juurde, ehk weel parem, sulat-

tatagu jeda piirituse sees ning segatagu indigo-wärwiga. Selleläbi jaadakse wärw, mida muidu verdangle nimetatakse.

Pruuni wärwi saab selleläbi, et umbrat põletatakse. See muld piab peenikeseks õerunud ja tragantiga walmistatud jaama.

XIV. Pariisi maalimine wejtwärwidega (wärwi-kiwitrüff.)

Noore töötajale olgu nõuiks antud, töö algusel niisugust meistri käe läbi tehtud pilti nõuutada nagu ta ise walmistada mõtleb, et sellest kunsti seadusid tudeerida. Olgu see nüüd porträä ehk lillekimp. Keskuse pärast wõtame siin lillekimbu. Walged ja punased roosid, mitmesugu roheliseks wärwitud lehtedest ümber piiratud.

Et kõigil kiwitrüffis ilmunud piltidel wähe liimitud paber on, siis piawad need esiteks weel liimitud jaama.

Liimiwesi saab järgmisel wiisil walmistatud: Wõetagu 30 grammi walget, peenest liimi, liutatagu ära ja keedetagu 5. toobi weega, siis puistatagu 30 grammi peeneks tõugatud maarjäd juurde ja lastagu teda heaste ärafulada. Peenikeste tööde juures tehtakse heaste, kui jeda nüüd jaadud wedelust läbi riide furnatakse, et mingi tolmuhibemekene pildi iludusele kahju ei teeks.

Walatagu liimiwesi puukausi sisse, mis suur küllalt on, et liimitawat poognat sirgelt sisse võib panna. Mõne minuti pärast wõetakse ta jälle wällja, kus ta juba küllalt läbijoodetud on, ja pannakse sirgelt suure laua peale, kuhu linane rätik peale on lautatud, et ta seal kuivaks.

Piab nüüd maalimise töö algama, tõmmatakse poogen tõmbelaua peale, nagu sellest ennemalt juba sai kõnelnud. Ei tohi seal mingit wolti olla ja pa-ber piab õige pinewille olema.

Kõige paremad on Inglise wärwid.

Õstetagu siis: pergamentwalget, — Jaune brillant, punakat ja kollakat — Neapelikollast, heledat ja tumedat — Chromkollast — walget, tumedat ja kuldooferit — Terra di Sienna — Jaune de gaude — kollast lakkii — gummigutti — Caput mortuum — karmini — krapplakkii — tšinnobrit — kobaltsinist — ultramarinsinist — indigot — umbrauni — Kõltni mulda — vandykpruuni — chromrohelist — oliwirohelist — katwatrohelist — elfenbeinimusta — luumusta — neutraaltinti.

Need wärwid piawad käepärast olema ning ulatawad õige segamise juures kõigiks.

Piab nüüd räägitud roosikimp maalitud saama, segatagu wärwid portfellan-wärwilaua peal nõnda palju kui just forralt ära pruugitakse, sest et nad hõlpsaste jälle kuivaks lähewad, alustatagu heleda toonidega ja pandagu neid fergeste peale.

Lehed piawad mitmesuguses rohelistes maalitud saama, kollases- ja sinises-rohelistes; noored weel pehmet kewadise päikese tooni kandma, mis nende ümber mängib, kuldpunane õhk, mis sepia ning krappi läbi hea kujutada on. Suurte pealehtede tarwis warjus wõib vandykpruuni pruukida.

Rui lillekimp walmis, siis saab ta fergeste gummi-arabikumiga ületõmmatud. See annab hiilgust ja täiust ühtlasi.

Piab üks elust wõetud ehk porträापilt maalitud saama, siis oldagu weel ettewaatlikum wärwide pruukimises. Ornus on siin peailu, ja selle harmonii annab wäärtust. Õsgegi riided piawad ferged olema.

Algaja teeb heaste, kui ennast wärwide segamises harjutab, see kergitab wäga tööd.

Nagu läbipaistwa wärwide juures walguš paberi läbi üksnes suetatud saab, tuleb see katwa wärwide juures walge hulka segamise läbi.

Lihawärw, kui ta õrn piab olema, on karminis: ehk üksna walgest ookerist karminiga segada, ja wari sinise juurde lisamise läbi.

Walged juuksed, mis niisuguse jume kõrwa passiwad, saawad walge ookeri ja sepiaga maaltud. Mustad juuksed Hiina tuschega.

Silmad piawad alati jume ja juuksstega harmoonis seisma.

Must wärw tohib, niisama kui õlimaalinise juures, arwaste pruugitud saada, sest ta teeb tooni hõlpsaste waljuš ning külmaš.

Mitmed wärwid, weega segatud ja gummiwett seffa pandud, sãrawad palju enam kui see õliga segamise juures ette tuleb, sellepãrast õrgu lastu algaja ennast mitte eksitada, et liig ilu tagaajaks, see teeb pildi hõlpsaste loomuwastalijeks. Kunst piab aga loodust tema iluduses ja tõsiduses meile ettetooma, jelles on tema ülesanne.

XV. Katwa wärwidega maalimine.

Selles maalimises tehtakse üleüldiselt niisama, nagu õliwãrwimaalimises kirjeldatud sai. Tema saab kõwa, pinewille tõmmatud paberi peale maaltud, mis, kui jeda tarwis on, lõuendi külge klišterdatakse, mis temale wastupidamist annab.

Seinamaalimiseš on ta niisama hea.

Need wãrwid õstetakse kõige paremine kõhe pruukimiseš walnis pandud portjellaniapakešte sees, milleš igãüš umbes 10—15 kopikat maksab. Suurema tegemiste ja alusmaalimiste juures on tulus, teda

se enesele walmistada, sest et tuamaalia wärwid sel-
eks head pruufida on; nad piawad aga wäga pee-
riseseks öerutud saama. Siis saawad nad gummi-
arabikumi-weega pruufimiseks niisutatud.

Rõige kasulifem maalimisewiis on, kui suurema
lagendikkude juures neid enne natuke niisutatakse —
üks sein näituseks, mille peale maali taewas piab
saama kujutatud — ja nüid hakatakse heledaid, kesk-
misi ja tumedaid toonifid panema ja niiste põhja
peal, kus nad endid heaste töötada lasewad, juure
tõhufarwadest vinslega neid üksteisesse ajama.

Sarnane lugu sünnib ka puusalgaga juures, kus
siiski parem on tumeda toonidega algada ja heleda-
tega edasi töötada. Kui selle mõjuga mitte täieste
rahul ei olda, siis saawad heledad walged peale mää-
ritud. Tsinikwalge ja pergamentwalge on siin pare-
mad pruufida, kui bleiweiss ja kremnitšwalge, sest et
wiimased hõlpsaste mustuwad. Lõpetuseks annan siin
wärwid ülesse, mis peale walge katwa wärwidega
maalimisele mõju annab: lambitahm, saturnusepunane,
hele karminlakk, Beneetsiapunane, Indiapunane, Rea-
pelikollane, hele ja tume chromkollane, orange, Preisi-
sinine, indigo, Prantsuseroheline, roheline tsinnober,
kollased, kuld- ja põletatud-oofer, umbraun, põletatud
Terra di Sienna ja sepia.

Pisufeste tööde juures, mis albumilehtedeks jne.
saawad pruugitud, östetagu walmis tehtud wärwisid
portsellannappades; pruufimise juures niisutatakse neid
weega ja maalitakse peenikese tõhupinslega kõwa kaardi-
ehk karton-paberi peale walges ehk hallis wärwis.

XVI. Smetwärwidega maalimine.

See toimetus pole milgi kombel kunstitöö, waid
on muidu lustiks. Pealt nähes ilma wärwita, näi-

tawad pildid walguje ja sooja kätte pandult elu ning ilu:

Rõige parem on, et selleks ise tahtmise järele joonitus walmistataks, mis nüüd imewärwidega maalitud saab. Wärwid saawad selleks otstarbeks mitmesuguste wedelustega segatud, mida igast apteekist wõib osta. Ohu maalimiseks saab salpetrihapu kobaltiwedelust tarwitatud, mida weega kergemaks tehes heledamalt ja tumedamalt wõib pruukida. Piab see finine wähe rohelistemaks minema ning puud temaga maalitud jaama, siis wisatakse raua wiilipuru sisse ja segatakse soowimist mööda kollasega. Kollast ja punast jaadakse wärwide segamisest lahjaks tehtud foolahapu wäschallitusewedeluse juurde lisamisega. Warjud tehtakse selleläbi, et finisele weidi Hiina tuschet juurde lisatakse.

On nende wärwidega maalitud pildid kuiwad ja pealt nähes wärwita — paljas talwine maakoht ilma rohelisteta, hall taewas, ei sugugi paistwat päikest ning wiiaks teada sooja lähedalle, siis tulewad wärwid ja elu sisse. Puud lähewad rohelisteks, taewas siniseks, lilledele ilmuvad wärwilised öied, wesi läigib ja juwi surub talwise waiksuse minema.

Roguni wastuline olek ilmub, kui walguis ja soojus kaungemalle jääwad.

XVII. Maalimine riide peale.

Potti, keewa wee sisse, walatakse destilliiritud wett, melasse, benziini, terpentini, wiinawaimu ja nitrobenzoet. See kogu piab wee wastu olema nagu 1:2. See segu saab terwe toimetuse aja wõimalikult palaw hoitud, et temast nõnda palju auru tuleks kui wõimalik. Maalitaw riie lautatakse pahema küllega tõmmea auru üle, nõnda et aaur temast läbi läheb.

Kui riie korrapärast joodetud ja jälle täieste kuiv, siis on ta maalimiseks kõlbaw.

Ta saab raami peale tõmmatud ja joonitus peale tehtud. Selle tarwis pruugitawad õliwärowid piawad, et nad kindlaste seisakšiwad, järgmise seguga wedelamaks tehtud saama: benziin, terpentiin, wiinawaim, nitrobenzoe. Etteks saab alusmaalimine heleda wärowidega heaste paksult toimetatud, et riidekarw mitte läbi ei särats; see piab 1 kuni 2 päewa heaste kuuwama ja siis algab lõpetöö.

Seda ei maalita mitte õli- ehk katwawärowidega, sest et need hõlpsaste ära pudenewad, waid sahwti- ja tinkturiwärowidega. Selleks on walge ehk üsna õrn põhi tarwilik, mis kõige heledamaks tooniks wõib olla. Tõmmatagu riie nagu tikkimiseks raami peale ja tipitagu eeskuju läbi. Haugud pistetakse mitte liig peenikese nõelaga ja topitakse siis kuiva punase wärowiga täis. Selle järele wõetakse eeskuju maha ning tõmmatakse punase pliiatsiga jooned järele. Punane segab ennast maalimise juures iga wärowiga heaste. Musta ei wõi sellets iialgi wõetud saada.

See töö nõuab igal wiisil kõige suuremat puhtust, sest et maalimine ikka walge siidi, atlase ja sammeti peale saab toimetatud. Isegi wesi piab õige selge olema. Niijama nõuab gummi-tragant wärowidega segades tähelepanemist. Seda tuleb walmis tehtult pisukeste klaasikestega osta. Ta piab wedela mee paksus olema. On ta peenikene, siis annab tema wärowidele ühendatud hiilgust.

Wärowid saawad nüüd kergeste peale määritud, just nagu wesiwärowidega maalimise juures, ja warjud wähehaawal sisse pandud. On kõik walmis, siis saab kõige ettewaatlikumal wiisil kerge gummi-tragantiga ületõmmatud, aga nõnda, et riie mitte puudutatud ei saa.

XVIII. Läbipaistwa piltide maalimine.

Rõige esimene tingimine on, et riie ehk paber läbipaistwaks jaab tehtud, enne kui maalimist käsile wõetakse. Selleks otstarbeks wõetakse walget kiwioli, määratakse temaga pehme pinsle abil paber ehk löuend mõlemist küllest ära ja lastakse raami peal, kuhu ta tõmmatud, kuiwada. Siis jaab kirja ehk muu ajas joonitus tehtud ja särawa läbipaistwa wärwidega maalitud. Töö piab tulewalgel tehtud jaama, et mõju selgeste nähtaks. Piab tuu ehk mõni paistus: tuleleef, täht jne. kujutatud jaama, siis löigatakse tükk paberist ehk löuendist wälja ja täidetakse see hauk kergema õlitatud riidega, maalitakse teda passiwas wärwis, kus ta siis walgusest paistetult wäga fena on.

XIX. Wäsepilti klaasi peale wita.

Wäsepilt jaab terpentiiniga, millele natuke kolophoniumi juurde lisatud, ära määratud; pannakse teda nõnda heaste soojendatud klaasi peale ja litsutakse löuendipalliga kowaste sinna külge kinni, kus juures woltide eest tuleb hoida.

Teisel päewal lastetakse wamm kolmest osast weest ja ühest osast scheidewasserist (puhas:atud wesi) tehtud wedeluse sisse ning määratakse paber ühetasaselt ära; kümne minuti pärast, kus ta pehmeks saanud, derutakse näppudega, nõnda et ainult must trükk klaasi peale jääb.

Nüüd maalitakse läbipaistwa õliwärwiga ehk pannakse klaasile fuldlehakesed peale, et ta nagu fuldpõhja pealne trükk paistab.

XX. Wäsepildi punu peale tegemine.

Wäsepilt ei tohi mitte wäga kindla paberi peale trükitud olla, sest äraderumise juures saaks ta lõhki

kärsima. Et teda õige siikaks teha, niisutatakse teda weega ning lastakse minutit kümme seisata, enne kui tarwitama hakatakse.

Kõige ilusam selleks on walge pärnapuu. Tema piab aga laitmatalt file ja kaunis libedaks lihitud olema. Nüüd wõitagu teda kõige peenema mastiks-firniseega, pandagu wäsepilt trüüfiga peale, wajutadagu puuwilladega kinni ja lastagu kuitwada. Umbes kahe tunni pärast niisutadagu puud wammi abil weega, millele mõni tilk scheidewasseri juurde on lisatud ja õerutagu paber puhtalt ära. Nüüd seisab trüüf kindlaste puu peal. See on, kui ta üks kuni kaks päewa kuitwab, siis määratakse puu dammarlakiga kaks kuni kolm korda, et trüüf kõwaste kinni jääks.

Kes weel ilusamat soovib, õerub ja liibib teda bimssteini pulwrega, nagu ma jeda puumaalimise juures kirjeldasin, ja poleerib asja heaste ära. On see ära kuitwanud, mille tarwis 14 päewa kulub — siis alles on ta täieste kõwanenud — wõiwad asjad pruukimisele wõetud ja tarwilisel korral wee ning wammiga puhastatud saada.

XXI. Bildigaleriidel käimiseft.

Kui tähtjas kunstimeele äratamiseks pildigaleriides käimine on, wõiks waewalt uskuda. Ennast maalimisele pühendajatele ei wõi küllalt soovitada, sage-daste selles kunsti templis käija. Zlusa pildi nägemine ülendab ja selgitab selle meelt, kes tundmuse ja tähelepanemisega teda waatleb.

Kellegel õnneks on antud suures linnas wiibida, wõib jeda löbu tihti maitseada, ja iga kunsti jünger on peaaegu iseenele wastu kohustatud, jarnast paika niipalju ülesotsima, kui wähegi wõimalik on.

Nii meelt ülendaw kui see ka on jaali mööda edasi sammuda ja suurte waimude jünnituse silmitseada,

mis siin hulgana rias seisawad, pole see ometegi see, mis noore kunstniku püüdmine piab olema, waid temale on palju enam nõuiks anda, ühte pilti, mis tema põnewust iseäranis äratav, kaua waadata ja seda ühtlasi tundma õppida.

Etiteks jäegu ta mõdetud kauuguses pildi ette ja lastu tema mõju terwelt enese peale langeda. On see ilus maakoht, siis püüdku ta enesele selgete teha, mis kunstnik küll ise seal juures on tundnud ja misfuguseid tundmusi see temas ja teistes äratav; siis küsige tema ijeeneselt, misjugune maalimise wiis, misjugune wärwide segamine siin walitseb, millest tuleb harmonii, milles on see ilu, mis waatajate südameid nõnda köidab?

Mida suurem kunstniku mõtetest arusaamine, seda õpetlikum on see waatajale.

Nüüd astugu ta lähemale ja waadaku wee, õhu ja puude peenikest tegemist üksikult; see on nagu kõne, mis tema kõrrwu kõlades wiimaks temast mõistetud saab. Niijugune waatlemine on enam wäärt kui õpitund.

On ta terve pildi enesesse ülesse wõtnud, püüdku tema kodus niisamajugust teha. Siis mingu ta teist korda pildi juurde tagasi, wõrrelgu omas waimus ja tehku seda nõnda kaua, kuni ise oma tööga rahule jääb.

Kes nõnda — tõsises püüdmises — kunsti teed edasi sammub, saab kindlaste eesmärgile jõuudma.

L i f a.

Juhatused ja retseptid wärwijatele, joone- tajatele ning maalijatele.

1. Pliiatšijoonitust kustumise eest hoida.

Walge waha saab kaabitud ja kergeste soojendatud terpentiniõli sisse wiistes nõnda kaua ümber liigutatud, kuni ta täieste sulanud ning õliga ühendatud on. See segu saab külmalt pehme pinslega joonituse üle tõmmatud. Lühikese aja pärast kaub terpentin õhuna ning õhufene, läbipaistew koorufene, mis joonitusele hiilgawa näu annab, jääb järele ning kaitses teda kustumise eest.

2. Metallwärwipliitšite tegemine klaasi peale maalimiseks.

Wõtaks 2 osa steariniõli ja 6 osa steariini, soojendatakse seda ja lisatakse nõnda kaua metallwärrwi juurde, kuni saadud segust pliitšeid wõi pulkasiid wormida wõib. Sarnasel wiisil lasseb ka paraffin glitseriiniga ehk äätikas gummiga endid ühenduswahendiks pruukida. Klaas ehk portsellan saab esiteks terpentiniõliga õerutud, sellejärele siis pulgaga joonitatud ehk maalitud. Siis saab tema põletatud, nagu muugi portsellanikaup.

3. Sajafordse-kirjutaja pealt wana kirja ärapesemiseks on hea, kui weele 10 protsenti joolahaput jekka saab pandud; pehme löuendi tükike kastetakse siis selle sisse ning pühitakse kergeste kirjast üle. Selle järel kuiwatatakse kuiwatuspaberiga kõik niiskuse jäljed ära.

4. Musta tuschje paberi peale kinnitamine.

Architekt Girard Wiinis kiidab kõige paremaks wahenditüks: lahtiläänud tuschje alla üks tilk head wana gallustinti walada. Tindi sees on parkimisehapu ja paneb tuschje wäga rahulolemise wääriliselt finni; siiski piab hoidma, et lisa liig palju ei wõta. Müid pruukimisele tulew kopiirtint ei kõlba selle asja peale pruukida.

5. Firnis puu ja papi ületõmbamiseks.

Soojenda 20 grammi head linnaõli palawa liitwa ehk tuha sees nõnda kawa, kuni ta nii pakjaks läheb, et sõrmega puudutades kiududesse tõmbab; siis lasse teda aegamööda ära jahtuda. Sellejärele aetagu üks nael kopalfirnist palawaiks ja walatagu ühtepuhku ümber liigutades hulka, et ta julades ennast linaõliga ühendaks. Niist piab heaste juus olema, jekt et segu ühinedes hõlpsaste wahutama läheb. On see firnis külm, tehtakse teda pruukimise juures terpentiniõliga wedelamaks.

Teda pruugitakse selgelt ja wärwiga segatult ning ta annab ikka õhufest kestwat läiget ja ülekattet.

6. Wiini ülemaalimisefirnis.

Wõetakse üks nael mastiksfirnist, walatakse wett sekka, liigutatakse keetes wiis minutit, siis walatakse wähe haawal nõnda palju mooniõli juurde, kui palju ennast firnisega ühendab. Sellepeale lastakse teda seista, kuni weesi selgunud on, walatakse see ära ja segatakse vulgaga nõnda kawa läbi, kuni ta külm ja selge on.

7. Kõige parem õlivärwi piltide ülemaalimisefirnise.

Kui väga küsitaw asi see on, nii head firnist saada, mis pikema aja järele mitte ei lõhke, teab igaüks, kes õlivärwiga maalib; et selle üle täieste kindel mõiks olla, valmistatagu teda ise. Fernbach annab selleks ühe retsepti, mis üsna mõnus on. Tema on tähele pannud, et firnis kõige selgem saab, kui ta päikesepaisisel päewal valmistatud on:

Wõta $\frac{1}{2}$ toopi kõige paremat puhastatud piiritust,	
33 grammi mastiksbargi,	
100 " gummi-sandaraki,	
8 " copaiwabalsami,	
38 " puhastatud terpentiniõli,	
24 " Beneetsia terpentine.	

Piiritus saab pikkamisi soojendatud ja sandarak seal sees ära sulatatud, siis pannakse copaiwabalsam sisse; kui piiritus liigutamise läbi sandaraki ühinenud, siis mastiks ja kõige wiimaks Beneetsia terpentine. See segamise toimetus piab ühtepuhku ahju ees sündima ja segu soojaks jäema, kuni ta walmis on. Siis walatakse ta pudelisse ja pannakse päikese kätte, kus ta nõnda kaua piab seisma, kuni ta üsna selge on ning puru põhija wajub. Selle firnise peawäärtus ja kestus seisab selles, et ta mitte liig palawalt ega liig külmalt valmistatud ei saa ning päikese käes selgub.

8. Maalimisewõi.

See maalijale nii tarwiline abi, iseäranis väljas maalimise juures, kus wärwid liig ruttu ära kipuvad kuivama, saab järgmisel wiisil kõige paremine valmistatud: Üks tass täis kõige peenemat mooniõli saab sawist poti sees soojaks tehtud, sinna jekka puistatakse peenikeseks tõugatud dammarharki ja liigutatakse seda tule peal nõnda kaua, kuni see mee paisuseks läheb. Selgus, mis heaste valmistatud maalija-

wõile pikema ümber segamise järele tuleb, on peaaft. Segane maalijawõi teeb pildid plekilisefks ning tume-daks. On segu selge, fiis wõetakfe ta tulelt ära, et jahtuks. Sellejärele pannakfe teda kindla põiest koti fisse. Pruukimise juures tehtakfe alla pisukene haut, kust nõnda palju kui tarwis on, wällja wõib wõtta.

9. Itaalia firnis õlipiltide tarwis.

Neli untsi Beneetsia terpentini faab pikkamööda keemisele aetud, mis läbi hiilguš tuleb; nüüd puis-tatakfe wähe haawal, ifka pulgaga ümber segades, peenifefeks tõugatud sandaraki fisse; nelja untsi ter-pentini jekka mitte rohkem kui wiis untsi sandaraki, muidu läheb ta klompi. On segu täieste ühinenu-d ja mee farnane pehme ning pakš, kallatakfe ta külma weega täidetud riista fisse. Jahtunult tehtakfe ta terpentini juurde walamise läbi woolawaks; on tema wäga weniw, fiis sulatatakfe teda wiinawaimuga parajakš.

10. Õliwärwi pinslite puhastamine.

Kauafe pruukimise läbi kõwaks läinud õliwärwi pinslete puhastamifeks on järgmine wahendif soo-witaw: $\frac{1}{2}$ kilo soodat sulatatakfe 3 toobi wee sees ära, pannakfe selle wedelufega täidetud klaasi fisse pinsel nõnda, et ta mitte klaasi põhja ei puutu ja soo-jendatakfe 50—55 graadini Reaumüüri soojamõetja järele (ühest päewast faab küllalt). Selleläbi läheb õliwärw nõnda pehmeks, et ta ennast hõlpfaste see-biga wällja lafep pešta. Dmeti ei pia soojus iialgi üle 55° R. minema, fefst et sooda muidu pinsle karwu rikub. Ifka on aga kõige parem, kui pinsel pruukimise järel kofe pestud faab, mill ainult foe wefi ja seep juba küllalt aitab.

11. Wahapaber eeskujude walmistamifeks.

Wõetagu hea kirjutusepaber, wõitagu seda terpen-tinidõliga ja pandagu läbitõmbamifeks linaje palata

peale. Selle aja sees saab walge, heaste puhastatud waha portsellanitopsi sees sulatatud, millele mõni lusika täis terpentiniõli lisaks on pandud. Sellega määratakse paber ära, kuiwatatakse seda ahju juures ja triigitakse siis kabe kuiwatus- ehk kustutus-paberi wahel filedaks ning läikiwaks.

12. Lähijoonituse paberi walmistamine.

Beenifene siidipaber saab wõitud: poole spif- ja poole tsitroni-õliga, esiteks ühelt, siis teiselt poolt; sellejärel kui kõik ahju juures kuiwatatud, wõietakse teda ühest küllest jälle walge mastiksfirnisega, koguni pehme pinsle abil, lastakse ära kuiwada ja triigitakse kabe kuiwatus-paberi wahel filedaks.

13. Bildiraamide kuldamine.

Lastagu tislertit soowitawa laiusega raamid teha ja wõietagu neid fullakollase õliwäriwiga, nõnda et kõik alles jäenud haugukesed endid sellega täidawad ning raamid filedad on. On see esimene wõie kuiwanud, siis määratakse neid pakku liimi ja menni seguga. Kui see määratus heaste poolkuiwaks on saanud, siis wõetagu eht fullalehetesed, lõigatagu neid terawa nuuga nahkise padja peal ribudeks ning pandagu ettewaatlikult kõik raamid nendega üle. Waadatagu aga, et wahesid ei järe ja litsutagu nad puuwilladega kinni.

Kui selgeste teada on, et fullatus täieste kuiwanud on, pühitakse puuwilladega üleliigne kuld ära, mis waheruumidesse sagedaste üle läheb, siis, enam mingit wiga leida ei ole, poleeritakse achatikiwiga neid kohtasid, mis hiilgama piawad.

Tahetakse odawamat kuldamiist teha, siis määratakse puuliistustid õige pakku tislertiliimiga, sellejärel tuleb teine määrinuline nõndanimedatud kuldliimiga ja kolmas kuldlakiga.

14. Kuldamist puhastada.

Raamid, mis metallist on ja galvanismuse läbi kullatud, saavad järgmisel viisil puhastatud: 1 osa borakfit saab 64 osa wee sees ärasulatatud. Selle wedelusega pestakse wammi abil kuldamist pehmeste, loputatakse puhta weega ära, soojendatakse asja natute ja õerutakse teda naha lapiga läikima. Puust kullatud pildiraamistid pestagu palja weega, et nad wiga ei saaks.

15. Oliwäri piltid puhastada.

Zialgi ärgu antagu jeda tööd niisuguste inimeste hooleks, kes oma ülesande wäärtust ei tunne. Ettewaatomata olek teeb lõpmata kahju. Piltide puhastamiseks on tehnikalist osawust tarwis, sest kergeste läheb soppa ja wana kuiwanud firnisega ühes wäri lahti, ja oskamatus wõib suurt kahju sünnitada.

On üks oliwäripilt aja jooksul tolmu ja muu sarnase mõjul tuhniks läinud, siis pestagu teda ehitaks palja weega, kui see ei aita, siis lastagu natute seebi wee sees ära sulada, millele marjäd juurde lisatud. Küid pestakse pehme wammiga nõnda kawa, kuni mustus ja wana firnise kord ära läheb. Pandagu aga heaste tähele, et wammi wäljapigistamise juures, mis igakord puhta wee sees piab sündima, enne kui pilt jälle seebisaastaga üle piab saama kasutatud, mitte wäri ei ole, muidu saab pilt rikutud.

16. Tindiplekkid piltide ja paberi pealt kautada.

Gallõuna tindiplekid ehk kiri kautatakse kõige paremine, kui neid kohtasid wedelusega niisutatakse, mis poolest wihmaweeft ja poolest puhtast wääwlihapust on kokku segatud. Rauwad tindi jäljed, siis pestakse neid puhta weega järele ning presfitakse paber ära. Plekkid tsitronihapu läbi kautada pole mitte hea, sest et sellega niisutatud kohad pärast kollaseks lähewad.

17. Head joonitusfüt walmistada.

Papplipuu on selleks otstarbeks kõige kohalitem, sest et ta pehmet, koguni musta fütt annab, paremat kui pärnapuu. Selle tarwis wõdetud puupinnad piawad õhu sees heaste kuiwatatud olema ja saawad siis ühe metallist riista sees süeks põletatud. Glitseriinaga taignaks segatult ja kuiwatult wormitakse teemast pulkafid; segatakse fütt gummiveega, siis on joonistus kindel ning ei kustu pühkidesgi ära.

18. Segu katuste ja põrandate määrimiseks.

Wõta head kiwisüetõrwa ja sega sellele 30 protsenti Thonschiefermehl, 20 protsenti Glimmerschiefermehl, 25 protsenti pulwreks õerutud Amerika harzi. Seda keeda nõnda kaua, kuni ta õliwäerwi sarnaseks „sodiks“ on läinud, millega siis katust, põrandat eht lõuendit wõib määrida. See hoiab niiskuse, külma ja põletawa päikesekiirte eest.

Katuseid määratakse 2 kuni 3 korda, aga endine määrimine piab enne igakord kuitw olema; kõige wastupidawam on ta siis, kui see toimetus suwel ettewõetakse, sest päikesesoojus kuiwatab siis määride rauakõwaduseks.

19. Klaasi peale kullaga wigureid maalida.

Miisutatagu selleks määratud kohtafid pinsle abil 35 graadilise sulatatud weeklaasiga, siis puistatagu neile eht kullapulwrit peale eht kaetagu neid lehekullaga, mis nagu muugi kuldamise juures, puuwillaga kinni wajutatagu. Piaks kuld üle soowitud piiride wälljaminema, siis kraabitagu seda enne kuitwamist terawa nuuga ära. Sellwiisil wõib klaas asjade peale kõikijugu ilustusi teha.

Kui kuld kinni ja kuitwanud on, soojendatakse klaasi kuni 35 graadini Reaumiüüri järele; pärast silitakse seda achatikiwiga.

20. Pergamentpaberit jäedawalt liimida.

Kuiwalt liimides ei jäe pergamentpaber mitte papi eht puu külge kinni. Sellepärast saagu järgmiselt toimetatud: Wõia paberit kange piirituse eht alko-
holiga, lasje teda nõnda pehmineda, aga jälle pooleldi kuiwada, enne kui liimiga määratakse. Siis litsutakse ta kõwaste kofku ja pannakse kuni kuiwaks saamiseni pressi wähele.

21. Wuule Inglis dofeni karwa ja läiget anda.

Terpentin - essenz jaab kolmweerand oja kõige peenema kopalfirnisega segatud, päikese käes soojenda-
tud ja puu kähale korrale sellega ülemääritud. On see kuiw, tuleb kerge, siit ja sealt läbipaistew üle-
wõidmine sepiaga, sellejärel wõitakse wiimist korda endise seguga, millele aga natuke enam terpentin-
essentsi juurde on lisatud. Kwitagu aga külgepuutu-
mise läbi hiilgust rikkumast.

22. Paraffinimääre müiridele.

Et maja seinasid, mis wäga tuule ja wihma käes on, kuiwaks hoida, määratakse neid hea kiwisüedliga, millele üks oja julatatud paraffini sekka on pantud. Segu jaab kõige paremine sellel wiisil walmistatud, et soojendatud tõrwaõli sees nõnda palju paraffini ära julatatakse, et kui kiwisüedli juurde tuleb, siis ta pakjuse poolest harilikku oliwärwiga ühejarnaseks jaab. Seda määratakse juure pinslega soojalt müiri peale.

Hea on seda tööd juwel teha. Üks kuni kaks korda aitab, et niisked seinad, mille küllest isegi tapeetid maha langeiwad, kuiwaks jäewad.

23. Piltide raami sisse panemisest.

Snimestel, kes maalimise tööd teewad, on pildi raamide walimine üks pea muredest. Eht kullatatud raamid ei ole mitte üksnes wäga kallid, waid kulla

hiilguš teeb ſagedaſte koguni pildi ſenaduſele kaſju ſeſt et ta wale walguſid ettetoob. Sell põhjuſel walitakſe nüüd wäga paljudele kuitawärwi- ja weſi wärwipiltidele tumedad raamid, miš lakeeritud puuſt tehtakſe ehk ſametiga ületõmmatakſe.

Sammetraamiſid wõib iſe wäga heaſte ja wäheſe kuluga walmiſtada. Laſtakſe harilikuſt walgeſt puuſt raam teha, nõnda ſuur kui pildile tarwiſ on. Pilt pannakſe temale tagaſt ſiſſe, nagu iga teiſegi raamile, ja ainult ees- ning külleääred ſaawad ſammetiga ületõmmatud. Sellekš otſtarbekš lõigatakſe ſammeti-ribakſid, miš nõnda laiad on, et ees- ja külleääreſid ulatawad katma ning kahe ſentimeetri laijuſelt tahakülge kinni lõõdud wõiwad ſaada. Selle järele kui ſammet pahemalt poolt hoolkaſte liimiga wõitud on, klišterdatakſe teda puu peale ja liſjutakſe kinni. Biab aga tähele panema, et mingit wolti ſiſſe ei jae ja nurgad korrapäraſt ſaawad pandud. Kinniliimi- mine on parem kui naelutamine. Raami wälimiſe külle ja nurkade peale wõib kullatud peadega naelu lüta, miš ſiis kui tähed ſammetiſt wälja ſarawad.

Piltide paſſimine ſünnib järgmiſel wiilil kõige rohkemalt ühe ſentimeetri pilditſ ſuurem olla. Raami tagumiſe külje ſiſſe kruuwitakſe 4 kuni 8 rõngaſt, ſedamööda, kudas pildi ſuurus on. Siis pannakſe nendekſt rõngaſteſt igaühel ükš teine läbi, millede terawad otſad on ja nendega kaſti külgede ſiſſe ſaawad lõõdud. Sellel kombel on pilt kaſtiſ nõnda kinni, et ta kuhugi liikuma ei peaſe. Sarnaſe pildi- paſſimiſe juureſ on weel ſee kaſu, et hõlga ega pabe- rit tarwiſ pole.

24. Kopallaki walmiſtamine.

Heaſte peenekš tõugatud walge kopal ſaab ſalmiak- piirituſega ſegatud, mišläbi ta paſſuſk, ſüldiſarnakſk, läbipaſſiwaſk ſeguſk üleſpaijub, miš piirituſe ſeek

täieste ära sulab. See segu saab pubeli sees, mis soojas wees hoitakse, kuni 26 graadini Reaumüüri soojamõetja järele soojendatud; siis walatakse 90 graadilist piiritust, mis ettevaatlikult kuni 40 graadini soojendatud, pisukestes osades juurde ja lofsutatakse jeni kaua, kuni soowitud wedel olef piiritusega kätte on saadud.

25. Dammarlakk

on 160 grammi, gummi Dammarist, mis 256 grammi puhta terpentiniõli sees ära sulatatud. Sulamist kiirustatakse sageda läbiraputamisega ja tema puhtus tuleb sellest, et teda läbi riide kurnatakse.

Musa läike sünnitamiseks lakeeritakse pilti kaks ehk kolm korda. Kui kärpsed, suits ehk tolm peale on langenud, võib niiske wammiga puhtaks pesta. Tse-enejest mõista, et lakk igakord täieste kuiv piab olema, enne kui teist korda üle hakatakse määrima.

26. Walge firnis gummiwärwiga maalitud piltide ülemäärimiseks.

26	grammi	gummi	animae,
48	"	sandarafi	ja
5	"	mastiks'i	

saawad peeneks tõugatud ning läbi sõelutud, pool mõetu spiritus vini peale walatud ja heaste ümberlofsutatud, et mitte põhja ei wajuks. Seda lastakse üks öö liguneda, siis neli tundi suure ettevaatusega palawas tuhas keedetud ning pigistatakse teda wiimaks läbi rätiku. Nõnda walmistatud firnis pannakse pudelisse kindla korki alla ja wõietakse temaga lakeeritawat pilti 10—12 korda; on see korralikult kuiv, siis võib teda tšinnasche ja puuõliga pooleerida.

27. Waberi ja lillede määritaw firnis.

Soowitaw osa gummi arabicum'i saab paraja osa wee-, niisamati sandarafi Brantsuse wiina sees ära sulatatud, ning kõik heaste läbi segatud.

Teisefes: $\frac{1}{2}$ kilo spiritus vini,
 4 untsi sandarafi,
 $\frac{1}{2}$ untsi mastitsi ning
 1 unts lampust

lastatse pisukese tule peal sulada ja jelgida.

28. Ilus walge firnis.

Kaks untsi Beneetsia terpentini pannakse klaseeritud riistaga pisukese tule peale: kui ta hiilgama haktab, siis segatakse 4 untsi õrnaks pulbreks tõugatud sandarafi vähe haawal puu laastufesega hulka. On kõit heaste ühinenud, siis kallatakse see segu külma weega täidetud waagnasse. Pias segu, nagu see jagedaste jünnih, kiwi jarnafes kokku läinud olema, siis piab teda jälle peeneks tegema ja toimetust uueste algama.

Kõif sulatakse wiinawaimu ja terpentini sees üles.

29. Walge wiinawaimufirnis.

Selles on: 65 grammi head mastits'i,
 10 " sandarafi,
 20 " Beneetsia terpentini,
 130 " alkoholi.

On väga hea, aga natuke kallis firnis.

30. Firniise politurist.

On peale määratud firnised tarwiliselt kuitwanud, siis wdetogu koguni õrnalt pulbreks tehtud bimssteini weega segatult naha tüükese ehk puhta lapi peale ja õrutogu firnist nõnda kaua, kuni ta ilus file on. Firniise läige kaub jelleläbi ära; et seda jälle jünnitada, wdetagu peenikeseks õrutud Trippelit (millega klaasifid poleeritakse), kastetagu puhas lapp fiske ja õrutagu firnist. Kui nüüd pilt jellel wiisil poleeritud on, siis nühitakse teda linase lapikesega.

31. Rootfivärw.

5,5 kg. rauawitrioli saab 200 kg. keewa wee sees sulatatud, siis 4 kg. peenikeseks pulwreks tehtud heledat waiwu (Kolefoniumi) juurde lisatud ja nõnda kawa segatud, kuni mais julanud on. Selle peale pannakse ühtepuhku keewa segule alalise liigutamise all wähe haawal pisukestes osades 20 kg. peenikest pruunpunast ehk rohelist wärwi jauks 10 kg. grüspani, 16 kg. rukkijahu ning 13 kg. lina- ehk kanepiõli juurde.

Rõik see segu saab nüüd nõnda kawa ümbersegatud, kuni ta ühesarnaseks on läinud ning ühtegi õli tilka näha pole.

See wärw määratakse soojalt puu ehk kiwi seina peale.

32. Määre puu mädanemise wastu.

Maa sisse löödud ehk niiskes kohtas tarwitatawat puud mädanemise eest hoidmiseks määratakse teda järgmise segiga:

50 kg. waiwu sulatatakse nõrga tule peal ära, siis pannakse 4 kg. linaõli ja pärast 42 kg. pulwreks tõugatud kriiti hulka. Peale selle lisatakse 1 kg. waseoksiidi ja wiimaks wäga ettevaatlikult 1 kg. wääwlihaput ümbersegades juurde.

See määre, mis paja sees walmistatud piab saama, määratakse müürisjepa pinslega peale ja temal on äraangudes kiwikõwadus.

33. Liimimääre telliskivi pörandate jauks.

Pörand saab kõige pealt hoolega puhastatud.

Sellewahel on 1 kg. liimi 16 kg. keewa wee sees ära sulatatud ja 4 kg. punast ookeri ühtelugu ümberliigutades juurde pandud.

Selle seguga saab pörand kasele korrale määratud ning siis linaõlifirnisega ületõmmatud.

34. Raua wärw rooste eest hoidmiseks.

Derutakse 30 krg. graphiti penikeseks pulvraks, lisatakse 12 kg. tinawitrioli, 8 kg. tsinkwitrioli, 50 kg. linaõlifirnist juurde, aetakse teema ja segatakse heaste ümber. See segu saab wäljas tuule-tormi käes olewa metallist asjadele peale määritud.

Piaks wärw liig paks olema, siis walatakse temale weel natuke linaõlifirnist juurde, kuni ta määrimiseks paras on.

35. Harts õliwäriid.

Harts õlifirnis.

Selle jaud on: 100 osa kolofoniumi, 60 osa wedelat hartsõli, 40 osa linaõlifirnist, 100 osa pinolini, 80 osa terpentiniõli.

Kolofonium sulatatakse linaõlifirnisega pehmes joogas ära, lisatakse hartsõli ja pinolini juurde ning kõige wiimaks soe terpentiniõli; hoitakse weel mõni minut soe ja pruugitakse siis.

Et nüüd sellest hartsõliwäriidid teha, wõetakse:

Walge jauks: 24 osa rinawalget ehk tsinkwalget 10 osa wääwlihapu baryti ning 20 osa ülemalnimetatud hartsõlifirnist ja aetakse seda wärwiweskelt läbi.

Halli jauks: Lisatakse walgele tema jagude suu-
rust mööda 2 osa head belruusi juurde.

Pruuni jauks: 15 osa umbrat, 10 osa hartsõlifirnist.

Rohelise jauks: 15 osa chromrohelist, 6 osa hartsõlifirnist.

Tumerohelise jauks: ülemisele paras osa belruusi juurde.

Doterkollase jauks: 18 osa Prantsuse ookerit, 11 osa hartsõlifirnist.

Kollakaspruuni jauks: 20 osa Prantsuse

ookerit, 4 osa umbrat, 4 osa Weneetsia punast, 12 osa hartsõlifirnist.

Ingliis punase jauks: 20 osa Weneetsia punast 13 osa hartsõlifirnist.

Sinise jauks: 20 osa tsinkwalget, 10 osa ultramarini, 16 osa hartsõlifirnist.

Chromkollase jauks: 10 osa Schwerspathi, 13 osa hartsõlifirnist.

36. Sulawadwärwid

mida portsellani maalimise juures pruugitakse.

Sinised wärwid.

Tumesinine: 3 osa tinaklaasi (Bleiglas) (2 osa mennist, 1 osa liiwast ja 1 osa lubjastatud boraksist), 1 osa tinaklaasi (2 osast mennist ja üks osa liiwast), 1 osa keemialist puhast kobaltoksiidi ja 1 osa tsinkoksiidi saawad üksteisega segatud, mitu tundi kanges palawas sulatatud, wäljawalatud, peenestatud ning klaastahwle peal peeneis õerutud.

Helesinine: 1 osa kobaltoksiidi, 9 osa tsinkoksiidi, 25 osa tinaklaasi (27 osast mennist ja 1 osa liiwast) 1½ osa tinaklaasi (2 osast mennist, 1 osa liiwast ja 1 osa boraksist).

Sellamal kombel toimetatud.

Õhusinine: 2 osa tumesinist, 1 osa tsinkoksiidi ja 4 osa tinaklaasi (4 osa mennist ja 1 osa liiwast) saawad klaastahwle peal õerutud.

Warjusinine: Segatakse ja sulatatakse, nagu tumesinise juures sai juhutatud, 10 osa kobaltoksiidi, 3 osa tsinkoksiidi, 25 osa tinaklaasi (2 osa mennist ja 1 osa liiwast) 5 osa tinaklaasi (3 osa mennist, 1 osa liiwast ja 1 osa boraksist).

Türgifinine: 3 osa teemialikult puhastatud kobaltoksiidi ja 1 osa tsinkoksiidi saavad värvlihapu sees sulatatud, weega wedelamaks tehtud ja 40 osa ammoniak-maarjäd juurde lisatud. Sellepeale saab seda sulatust kuiwamiseni auratatud, pulwreks tehtud ja poti sees mõni tund aega kuuma käes hoitud.

Bruunid wärwid.

M u s t j a s p r u u n .

1	osa	weest	puhastatud	manganwitrioli,
8	"	"	"	tsinkwitrioli,
12	"	"	"	rauawitrioli ja
26	"	salpeetrit		

saavad heaste puruks tehes poti sees kuumaks aetud; jahtumise järele liiakse pott ümbert katki, wdetakse jegu wälja ning wabastatakse teda weega keetmise läbi tema sulawatest osadest.

Sellest saadud pruun pulwer saab $5\frac{1}{2}$ kordse oma raske tina klaasiga, mis 12-ne osa menni, 3 osa liiva ja ühe osa boraksi kokkusulatamise läbi saadud, segatud ning peenikeseks derutud.

See sama teist wiisi:

12	osa	salpeetrit,
4	"	weest lahutatud rauawitrioli,
4	"	" " " tsinkwitrioli ja
1	"	" " " manganwitrioli

saavad segatud, kuumaks aetud ja jellsamal wiisil nagu eelminewas retseptis $2\frac{1}{2}$ kordse jau tina klaasiga toimetatud.

T u m e p r u u n :

Segatakse ja kuumendatakse jellsamal wiisil:

10 osa salpeetrit,

1	osa	weest	puhastatud	wääwlihapu	kobaltoksiidi,
4	"	"	"	tsinkwitrioli	ja
4	"	"	"	rauawitrioli.	

Saadud wärwitogu segatakse ning õerutakse 2^{1/2} kordse raskuse tinaflaasiga nagu mustjaspruuni juuresgi.

Helepruun:

13	osa	salpeetrit,
6	"	puhastatud tsinkwitrioli,
2	"	" manganwitrioli ja
4	"	" rauawitrioli

saawad nagu ülemal segatud ning kuumaks aetud, segu wälja wõetud ja weega keetmise läbi oma lahkuwast osadest lahutatud. Kõhe osa tsinkrauaoksiidi ja 5 osa tinaflaasi sekkapanemise ning peenikeseks õerumise läbi, mis wiimane 12 osast mennist, 3 osa liiwast ja 1 osa puhastatud borakstist on saadud, valmistatakse sulawatwärwi.

Sepiapruun:

10	osa	salpeetrit,
6	"	puhastatud tsinkwitrioli,
2	"	" manganwitrioli ja
1	"	" rauawitrioli

2^{1/2} kordse raskuse tinaflaasiga sellesama kokkupandu² sega nagu helepruuni juuresgi.

Kollased wärwid.

Antimonhappu kaali.

Kõige esiteks tehtakse antimonhappu kaali 1 osa õerutud metallisest antimonist 2 osa salpeetriga potifees ja walatakse segu wee sisse wälja.

Citronikollane:

- 9 oša antimonhapu kaali,
 2¹/₂ „ tsinkoksiidi ja
 36 „ tina klaasi

saavad segatud ja nõnda kaua kuumeldud, kuni segu pudru jarnaseks on saanud.

Sellepeale võetakse segu wällja, tõugatakse teda külmaks minemise järel ja õerutakse siis klaastahwle peal peenikeseks pulwreks. Tina klaas on kokkupan-
 dud 5. osast mennist, 2 oša walgest liiwast ja 1 oša boratsist.

Tumekollane:

- 20 oša menniget,
 2¹/₂ „ walget liiwa,
 1 „ tsinkoksiidi
 4¹/₂ „ antimonhapu lupja
 1 „ rauaoksiidi.

Helekollane:

- 8 oša mennige,
 1 „ walget liiwa,
 4 „ antimonhapu kaali ja
 1 „ tsinkoksiidi.

Urankollane:

- 1 oša uranoksiidi,
 4 „ tina klaasi,
 8 „ menni ja
 1 „ walget liiwa.

Hall wärw.

Chromhall.

Segatakse 1 oša rauaoksiidrati 2 oša chromhapu elawhõbedaoksiidul'iga, õerutakse klaastahwle peal peeneks

ja kuumeldatakse poti sees kuni elawhõbeda täielise wäljaajamiseni.

Selleläbi saadud tumepunane chromoksiidi ja rauaoksiidi ühendus segatakse 3 kordse raskuse tinaoksiidiga, mis 5 osa menni, 2 osa liiwa ja 1 osa boraks'i kokkujulatamise läbi on saadud.

Rohelised wärwid.

Siniroheline: Segatakse 10 osa chromhapu elawhõbedaoxiiduli 1 osa keemialikult puhta kobaltoksiidiga, õerutakse klaastahwle peal peenikeseks ja kuumeldatakse siis portsjooni kaupa mõlemist otsast lah-tise klaastoru sees nõnda kaua, kuni kõik elawhõbe wälja on aetud. Sell wiisil saadakse ilust sinist wärwi, mis siis klasuuritud kaanega portsellanist poti sees ahhju pannakse ja kangeste põletatakse. Pärast jahtumist saab pott katki lõõdud, sifu wäljawõetud ja sellepärast wette pandud, et külles olewat kaali täieste kautada. Sarnasel wiisil saadakse chromoksiidi ja kobaltoksiidi ühendus, mis grünsperi karwaline on.

Päris siniroheline sulawärw on järgmisest segadusest koos.

1 osa ülemal räägitud chromkobaltoksiidi,

1/2 „ tsinkoksiidi ja

5 „ tinaklaasi,

mis 2 osa mennist, 1 osa walgest liiwast ja 1 osa boraks'ist on saadud, selleläbi, et neid kokku julatadi.

Tumeroheline. Tehtakse chromhapu elawhõbedaoxiiduliga ükfinda, nagu sinirohelise juures hulka kobaltoksiidiga on kirjeldatud, ja segatakse siis 1 osa saadud chromoksiidist 3 osa tinaklaasiga, nagu sinirohelise juures ülesantud, ning õerutakse klaastahwle peal peenikeseks.

Rohuroheline: Seda saadakse, kui 1 osa sinirohelist 6 osa tsitronikollasega segatakse.

Punased ja pruunid värvid.

Sinikas punane (Bompadour).

Wäwlihapu rauaoksiidi kuumeldatakse nõnda kava, kuni ta sinikas punase karwaliseks on läinud. Sulawärw walmistatakse segamise ja klaastahwle peal õerumise läbi 2 osast purpuritarwalisest rauaoksiidist 5 osa tina klaasiga, mis 5 osa menni'st 2 osa liiwast ja 1 osa borak'sist jaadakse.

Lihawärw:

- 1 osa punast rauaoksiidi,
- 1 „ tumekollast ja
- 10 „ tina klaasi.

Tina klaas saab niisamati tehtud nagu sinikas punase juures.

Kastaniapruun:

Kuumeldatakse rauaoksiidi ja walmistatakse sulawärw 2 osa kastaniapruuni rauaoksiidi 5 osa tina klaasiga segamise läbi (tina klaas on koos: 12 osa menni'st, 3 osa liiwast ja 1 osa borak'sist).

Must värw.

Iridium = must.

1 osa iridiummetalli saab 1 osa kõrwetatud keedufoolaga segatud, segu ühes portsellanitorus, kuhu juga chlorgaasi juhitakse, nõrgalt punaseks õõguwaks tehtud. Üks osa iridiumist muutub siinjuures kahe kordseks chloridnatriumiks, mis wee läbi sulamata iridiumist wälja saab tõmmatud.

Kui selle doppelsoola seda weesist sulatust süehapu natroniga kuiwaks auratakse, siis weega wälja tõmmatakse, siis jaadakse musta iridiumsesquioksiidi. Kui 1 osa sellest mustast pulwrest 2 osa tina klaasiga segatakse ja klaastahwle peal peenikeseks õerutakse, siis jaadakse wäga ilusat musta värwi.

Walge wärw.**Kattew walge.**

- 1 oja menni,
- 1 „ walget liiwa ja
- 1 „ kristalliseeritud borakshaput.

Seda wärwi priugitakse walgustatud kohtade (der lichten Stellen) ülekatmiseks.

37. Stemplewärwid.

Punane wärw gummi temple jaoks.

45 g. anilinpunast walatakse 150 g. teewa weega üle, liigulatakse segu ümber, lastakse selguda ja kurnatakse siis ära. Siis lisatakse nõnda palju puhast glitseriini juurde, kui parajaks paksumiseks tarwis on.

Waststemple wärw: 16 g. anilini (punast, finist jne.) saab 80 g. teewa destilliiritud weega ära sulatatud, siis pannakse hoolsaste ümbersegades 7 g. glitseriini ja 3 g. sirupit juurde.

Rustumata stemplemuft.

- 16 g. linaõlifirnist,
- 6 „ kõige peenemat lambitahma ja
- 5 „ rauachloridi saawad kokusegatud.

38. Ilmakindel metalliwärw.

Wäga mõnus wahendik kõiki seltsi metallide kaitsemiseks, nõnda kui ka iseäranis tsingist plekk-katuste jaoks. on nõndanimetatud wulkaniseeritud firnis, s. o. harilik linaõlifirnis, milles 5 kuni 10 protsenti wääwliit on. Seda walmistatakse sellel wiisil, et wääwliilillede (peenikese wääwli) sulatus palawa terpentiniõli jässe pannakse, sellele tarwilit rohkus linaõlifirnist osade lauupa juurde walatakse ning kõit heaste ümber segatakse. Sellel „wulkaniseeritud“ firnisel on see oma-

dus et temaga wõitud pindasid roostetamise eest kaitseada. Derutakse wulkaniseeritud firnisele mitte-metalliseid wärwi-teri hulka ehk lijatakse temale aswalti-sulatust jekka, siis saab temast ilma wastu panew, ilus wärw.

39. Hea põranda wärw.

Restmise tuale tarwitatakse 1½ kilo lina õli, 36 grammi pruuni-punast ja 40 gram. hõbeda läiget. Wärw ja hõbeda läige (Silberglätte), mis enne pulwriks piawad olema tehtud, jaawad linadliga keedetud ning see wedelus palawalt peale määritud. Määrimist wõib pärast weel kaks ehk kolm korda ette wõtta.

40. Siipsi ehk papi asjadele alabastri wõi marmori nägu anda.

Äsi walatakse pakku walge dammarlakiga üle ja riputatakse siis klaasijahu peale; selleläbi saab ta alabastri nägu. Määritakse sinna peale teine lakiford ja riputatakse seda maarjaklaasiga üle, mis mitte peenisejeks, waid sõmera sarnaseks on pulwerdatud, ja lastakse jälle ära kuiwada, siis on asjal marmori nägu.

41. Puud pruuniks wärwida.

Keedetagu osa katechut (Catechu) 20—30 osa weega, natuke soodat juurde lisades, kastetagu wärwitaw puu selle wedeluse sisse ning lastagu pärast, kui ta sellega heaste koos on, õhu sees kuiwada. Peale selle pandagu teda wedeluse sisse, mis 1 osa kromhapust kaalist 30 osa wee sees ära sulatamise läbi on saadud.

Üks teine wahendik walge puu pruuniks beitsimiseks, misläbi näituseks kase- ehk kuusepuu mööblid hõlpsaste sarapuu karmaliseks jaawad, on selles, et beitsitaw puu kaks korda seguga üle määratakse, mis

50 grammist kaalist, 50 grammist wääwlihapu magneesiast ja 2 naelast palawast weest on tehtud.

42. Taimesid kopiirida.

Harilik paberileht liutatakse õliga läbi, pööretakse teda neljakorra kokku ja pannakse kange wajutuse alla, et õli täieliselt sisseimemist kiirustada. Kopiiritaw taimeläht pannakse selle kokkupandud paberilehe kätte woldi wahale ning sellega paraja wajutuse alla. Sellepeale vannakse leht ühe teise paberilehe woltide wahale, litjutakse uueste ning wisatakse siis ära. Kui selle järele paberit, mille wahel taimelähte wiimati pressiti, peenikeseks tõugatud graphitiga üle riputatakse, mis ilmuvad taimekiudude kõige peenemad osad täieste selgeste nähtawalle, ja kui graphitipulwre asemel graphiti- ning kolowoniumipulwri segu pruugitakse, siis wõib lehe nõrga soojendamise läbi taimelähtu täitsa rikkumataks teha. Sell wiisil wõib ruttu hulga ilusaid taimelähtu saada, mis mitme muude wiiside juures enam ehk wähem kunstlikka abiriistu tarwitawad.

43. Hiina musta wedelaks pidada.

Kui Hiina mustaga (Tusch) pikemat aega töötada tuleb, siis sulatatakse temast üks tükk sooja wee sees ära ja lisatakse kummes jagu glitseriini juurde, mis wäheste lofjutamise läbi ennast mustaga segab. Nõnda walmistatud tusch seisab kõrgitud pudelis wäga hea, ja piaks ta külma käes mustaks tarretanud tüki minema, siis sulab see soojendamise läbi ära. See tusch woolab heaste julest ja ei kustu mitte pealt ära.

44. Hõbetamise pulwer.

Niisugune, mis kaupluses kalli hinna eest müiakse, on 10 osa salpeetrihapu hõbedast, 10 osa harilikust

soolast ja 30 osa wiinakoorest (Weinsteinwahn). Bruukimise juures saab peenikeseks pulwreks tehtud segu weega niisutatud ja enne heaste puhastatud metalli peale derutud.

45. Hoiatamine wesiwärwide eest.

Üuenõuunik Dr. Fleck Dreesdenis seletas ühe noore politehnikeri surma, kellel paha harjunud kombe oli olnud, pineselt juuga kofku tõmmata. Surm tulnud arsenikust mida wesiwärwi sees 0,5—3,14 protsenti olewat. Sellepärast on soovitatav, et keegi maaler sellesarnast paha ametit omale ei harjuta.

46. Läbipaistew joonituse paber.

Puuwilla topi abil määratakse poogen peenikesi paberit walge kiwiõliga, pühitakse rätikuga üleliigne rasw ära, lastakse tagasihäew õli sooja kohtas heaste sisse tõmmata ja puhastatakse siis sooja nisukliidega. Paber laskeb ennast pärast, kui joonitus juba peal on, õlist jälle kergeste wabastada, kui teda süetule kohal hoitakse. Kiwiõli asemel võib ka bentsiini tarwitada.

47. Rasuline õliwärwi asemel.

Esitaks wõidakse seina ehk puud liimiweega wedelaks tehtud tsinkoksiidiga; on see kobe tunni pärast ära kuiwanud, siis määratakse liimiweega wedelaks tehtud chlortsinkiga. Tsinkoksiid sünnitab nüüd chlortsinkiga keemialikus ühenduses klaasi kõwaduse ja peeglihiilgawa pinna. Selleläbi, et wärwisid liimiweega nühitakse, võib temale heledamat ehk tumedamat nagu anda. Tsinkiga määrimine on õliga määrimisest selle poolest ette, et ta wäga ruttu ära kuiwab ning hinna poolest enam kui 50 protsenti odavam on.

48. Wastupidaw lubja wärw.

Wõetagu 20 naela lupja ning walatagu seda keewa weega üle. Kolme kuni nelja tunni pärast tehtakse teda külma weega wedelamaks, nagu peale

määrimiseks tarwis on. Siis wõetagu 1 nael walget witrioni ja $1\frac{1}{2}$ naela keedusoola, julatatakse mõlemad ära ja walatakse lubjatee juurde. Walge witrion teeb wärwid wastupidawaks.

49. Wastupidaw wäljas olewa puuasjade wärw.

Lattide, sõnnikulawa kastide jne. wärwimiseks on järgmine wärw wäga hea. Wõetakse wärsket, heaste ummukses hoitud tšementi ja õrutakse piimaga õerumisekiwi peal nagu õliwäri. Wärw piab harilikult õliwäri pakius olema. Puu, mis temaga määritud saab, ei tohi filedaks hõõweldud, waid piab kare — saetud — olema. 2—3 korda määrimine teeb puu õhu mõju wastu täieste kindlaks, niisamate ka põlemise wastu. Määritaw puu piab enne tarwilikult kuivatatud olema.

50. Odaw kopiirimise paber.

Walge kirjutuse- ehk joonituse paber, mis petroleumiga niiskets tehtud, annab wäga läbipaistwat kopiirpaberit. Süetule kohal hoides aurab õli koke ära, paberil on jälle endine karm ja läbipaistmata loomus ning mõib teda ka wärwida.

51. Akna peale pritsitud õliwäri plekid

saawad jelleläbi kautatud, et neid seebiga wõitakse, mõneks tunniks sellega kokku jäetakse ja siis ära pestakse.

52. Hõbetamise pulwer.

Seda müüakse Inglismaal ja saab ta sage- daste wase hõbetamiseks pruugitud. Tema kokkupandus on järgmine: salpeetrihapu hõbedat 30 graani, keedusoola 30 graani ja wiinakiwikoort $3\frac{1}{2}$, drachma saawad üksteisega segatud. Pruukimisel saab see segu weega niisutatud ja hõbetawat asja sellega määritud.

Register eht juhataja.

Esimene raamat.

Piht wärwijatele ja maalijatele.

	Lehekülg
Wärwi materialid	3
Linaõli pleegitamine	4
Webelab ja ühendatavad materialid wesiwärvide jaoks	15
Eesminevad tähendused	19
Wärwid	20
1. Walged wärwid	20
2. Kollased wärwid	26
3. Punased wärwid	30
4. Sinised wärwid	36
5. Kollakaspunased eht pomerantsikarwalised wärwid	39
6. Rohelised wärwid	40
7. Wiolette wärwid	45
8. Pruunid wärwid	46
9. Hallid wärwid	48
10. Mustad wärwid	49
Maaleri wärwid õlis	52
Wärwid puupeitsimiseks ja poleerimiseks	54
Kollased beitsed	54
Punased beitsed	54
Sinised beitsed	54
Kollakaspunased beitsed	55
Wiolette beitsed	55
Hallid beitsed	56
Rohelised beitsed	56
Must beitse	56

	Lehekülg
Tintide eeskirjad	56
1. Must tint	56
2. Punane tint	57
Kuitvatuse materialid	57
Muud materialid	63
Pinsled	73
Harilikud värvimispinsled	73
Peenemad pinsled	76
Puu- ja marmorivärwide pinsled	77
Teisep tööriistad puuvärwide juurde ja muu ots- tarbeks	79
Üleüldised reeglid õlivärwide ja vesivärwide töö üle	83
2. Värvide segadus	84
3. Rittimine	84
4. Värvitub ja värvitava asjade puhastamine	87
5. Värwide õerumine	88
6. Värvide, mis ruttu ehk pikkamööda kuitavad	90
7. Värvide hinnad	90
8. Värwide liipimine	91
9. Lapidamisest ehk spaheldamisest	100
10. Värwide raku tõmbamise, kestendamise, lõhke- mise ja puhkemise eest hoidmine	103
11. Wana, wigalise värvide äratraapimine, ärapõle- tamine ja lehelisega lahti liutamine	108
12. Värwide segamisest, lasiirimisest ja üts-teisega kõrvuti seadmisest	109
1. Reegel	113
2. Reegel	115
3. Reegel	116
Lasiirimisestse puutuv liisa nende kolme reegli juurde	117
Kergituse reegel	118
Vesivärwidega töötamisest	119
Schablonide pruuksimisest ja joontetõmbamisest	123
Lakkfirniste ja nende valmistamisest	126
Lakkfirniste kõrvalised jaud on:	127
Waitude sulamisest	130
Lakkfirnise kestusest ja pruuksimisest	133
Firnise (värnitsa) keetmise juures pannakse järgmisi reegleid tähele:	134
Täheandused eesfeisiva tabeli kohta	135
Tabel lakkfirnise mitmesuguse kokkuseade üle	136
1. Õli-lakkfirnised	136
2. Wiinavaimu-lakkfirnised	137
3. Kulb-lakkfirnised	137

	Lehekülg
Wärwibe pealekandmisest	137
1. Toimetusewiis. Harilik, kestew õliwärviga määri- mine	137
2. Toimetusewiis. Uue puu, papi jne. peale wäga odawat ja ilusat õliwärvit kõige lühema ajaga määrida	142
3. Toimetusewiis. Lääkewõietust õliwärvis anda	146
4. Toimetusewiis. Wääramata peenikest walget ehk heledakarwalist lakiwärvit anda, mis läike ja sile- duse poolest kõige peenema portsellani sarnane on	149
5. Toimetusewiis. Lakiwärv nagu eesmine, aga teisel wiisil	156
6. Toimetusewiis. Nõndasama peenikene lakiwõietus tui mõlemad eesminevad; aga lühema ajaga	157
7. Toimetusewiis. Õliwärvit ehk lakiwärvit wana õliwärvit wõi lakiwärvit peale tõmmata	159
8. Toimetusewiis. Peenikene lakiwõietus tumedais wärvides	160
Lakeerimine metallide, nagu plekk-kauupade jne. peal	163
Puutwärvidest	165
Tammepuutwärv	169
Loomude joonetamine	173
Lasurewärvide pealekandmine ja kammimine	178
Männipuu	179
Waher	180
Kirsi	182
Saarepuu	183
Sitronipuu	184
Seedripuu	185
Mahagonipuu	186
Pähklepuu (sarapuu)	187
Jalakapuu	189
Roosipuu	189
Palijsandrepuu	190
Suurepuu ehk süidmepuu	192
Marmori wärvidest	195
Walge, joonestatud marmor	200
Walge murdmarmor	200
Napoleonimarmor	201
Terfontaine	202
Breche d'Allep	203
Breche-grise ehk breche-Savojarde	204
Jaune-antique ehk Marmo giallo antico	205
Jaune de Sienne	208

Serancolin	210
Breche-violette ehk violette murdmarmor	211
Bleu-fleuri ehk sinine joonestatud marmor	213
Bunanepruun marmor	214
Bert-de-mer	215
Bert-vert	217
St. Annen-marmor	218
Kulbjoonestatud marmor ehk portor	220
Kiivivärvid	224
Kummigakonna järele maalida	225
Kuldamine ja hõbetamine	226
Prongseerimisest	230
Walge-tinaga ületehtud pleki kristalliseerimine	234
Klaasi tuhmis tegemine	235
Wasetrüki-pisti puu, metalli ja klaasi peale äratõmmata	236
Kuld- ehk hõbelitritega külvatud peenikene lakivõietus	237
Tipitud värwitused pörandate, trepiastmete, lauudade ja muu pindade peal, mis kestivad ning ilusad värwimist tarvitavad	238
Wankre lakeerimisest	240
Gipsi maalimisest liimivärwis ja ilumaalimisest üleüldse	244

Teine raamat.

Pildi maalijatele.

I. Maalimise kunstist üleüldsest	252
II. Oliivärwidega maalimine	255
1. Oliivärwi maalimisele ettevalmistused	259
2. Oliivärwimisel pruugitawaisst värwidest	260
3. Pinsletest	263
4. Rauuguste-joonituste seadustest	264
5. Waikjeelusmaalimine	267
6. Maakohtade maalimisest	271
7. Dhumaalimine	273
8. Rajustikludest	275
9. Puude maalimisest	277
10. Eesjagu	279
11. Maakoha lisawärgist	281
12. Ülemaalimisest	283

	Lehekülge
13. Porträt	284
14. Wigurite ja inimeste salkadesse ja kottuseadmisest	286
III. Pisufeseltmaalimine	288
IV. Wärskelt lubjatud seina peale maalimine	291
V. Westvärwibega maalimine	292
1. Maalimisele ettevalmistamine ja jelles tarwis-	
minewad riistad	293
2. Wärwibest	294
3. Ohumaalimine	297
4. Gesjagu	299
5. Puude maalimisest	300
6. Bee maalimine	302
VI. Portsellani-maalimine	305
1. Maakohad portsellanis	308
2. Maalimine ja joonitamine halli sisse	309
3. Pisufeselt maalimine portsellani sisse	310
4. Kraapimisetööd portsellani peale	311
VII. Rajolifa	311
VIII. Inglis maalimine klaasi peale	312
IX. Puu sisse lõigatud- ja kivitrukipiltidele õliwärv- pildi nägu anda	316
X. Puumaalimine	317
1. Puumaalimise juures tarwis olevatest riistadest	318
2. Wärwibest	319
3. Pinsletest	321
4. Kunst-tisleritööd puumaalimises järele fujutada .	321
5. Puumaalimine mitmesuguse asjade waba ilustusena	324
6. Puumaali poleerimine	325
XI. Britsimisetöö puu, naha ja riide peale	326
XII. Hommikumaaline maalimine	327
1. Geskujudest ja nende valmistamisest	328
2. Selle maalimise juures tarwis olevad riistad .	328
3. Maalimisest üleüldse	329
XIII. Hiina maalimine	330
Wärwide valmistamine	330
XIV. Pariisi maalimine westvärwibega	332
XV. Katwa wärwibega maalimine	334
XVI. Smewärwibega maalimine	335
XVII. Maalimine riide peale	336
XVIII. Lähipaistwa piltide maalimine	338
XIX. Wasepilti klaasi peale wiia	338
XX. Wasepildi puu peale tegemine	338
XXI. Bildigaleriidel käimisest	339

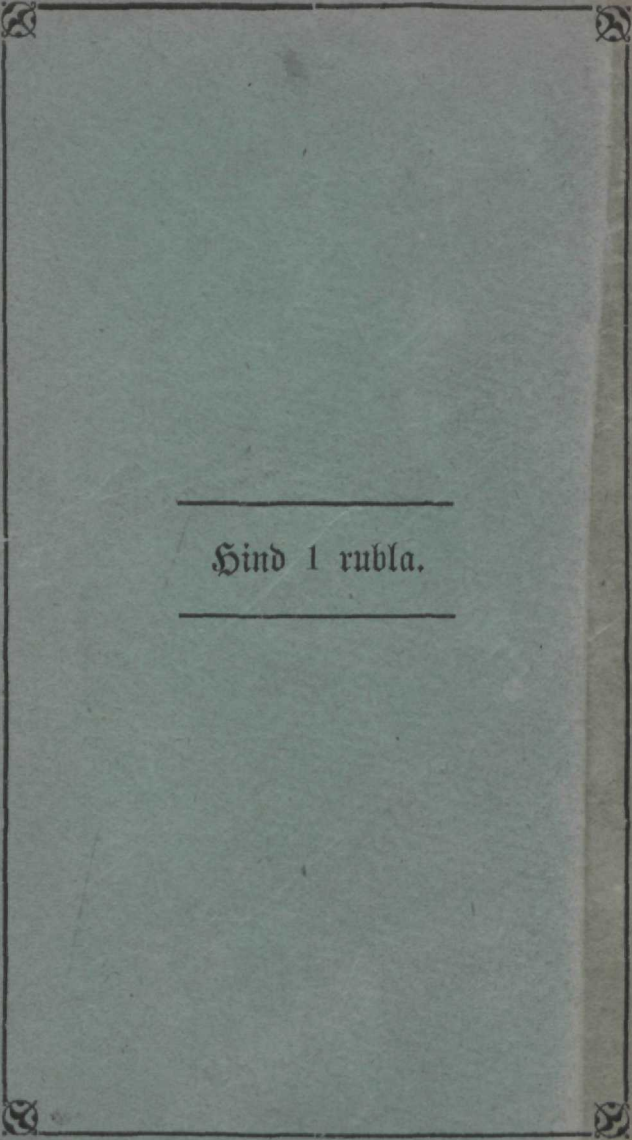
R i f a.

Lehetülg

Juhatused ja retseptid wärwijatele, joonetajatele ning maalijatele	341
1. Pliiatfijoonitust kustumise eest hoida	341
2. Metallwärwipliiatfite tegemine klaasi peale maalimiseks	341
3. Sajakordse-kirjutaja pealt wana kirja ärapesemiseks	342
4. Musta tuschje paberi peale kinnitamine	342
5. Firnis puu ja papi ületõmbamiseks	342
6. Wiini ülemaalimisefirnis	342
7. Kõige parem õliwärvwi piltide ülemaalimisefirnis	343
8. Maalimisewõi	343
9. Itaalia firnis õlipiltide tarwis	344
10. Õliwärvwi pinslete puhastamine	344
11. Wahapaber eeskujude walmistamiseks	344
12. Lähijoonituse paberi walmistamine	345
13. Bildiraamide kuldamine	345
14. Kuldamist puhastada	346
15. Õliwärvwi piltisid puhastada	346
16. Tindiplekksid piltide ja paberi pealt kautada	346
17. Head joonitusefüt walmistada	347
18. Segu katuste ja põrandate määrimiseks	347
19. Klaasi peale kullaga wigureid maalida	347
20. Pergamentpaberit jäedawalt liimida	348
21. Puute Inglise doseni karwa ja läiget anda	348
22. Paraffinimääre müüridele	348
23. Piltide raami sisse panemisest	347
24. Kopallati walmistamine	349
25. Dammarlaff	350
26. Walge firnis gummiwärvwiga maalitud piltide ülemäärimiseks	350
27. Paberi ja lillede määritaw firnis	350
28. Ilus walge firnis	351
29. Walge wiinawainufirnis	351
30. Firnise politurist	351
31. Rootsiwärv	352
32. Määre puu mädanemise vastu	352
33. Liimimääre telliskivi põrandate jaoks	352
34. Aqua wärv rooste eest hoidmiseks	353
35. Harts õliwärv	353
36. Sulatwadwärv	354
Sinised wärv	354

	Lehekülg
Pruunid värvid	355
Kollased värvid	356
Hall värvid	357
Kohelised värvid	358
Punased ja pruunid värvid	359
Must värvid	359
Valge värvid	360
37. Stemplevärvid	360
38. Ilmakindel metallvärvid	360
39. Hea pörandav värvid	361
40. Gipsi- ehk papi asjadele alabastril või marmori nagu anda	361
41. Puud pruuniks värvida	361
42. Taimesid kopiirida	362
43. Hiina musta vedelaks pädada	362
44. Hõbetamise pulver	362
45. Hoiatamine vesivärvide eest	363
46. Lähipaisete joonituse paber	363
47. Rasuline õlivärvi asemil	363
48. Västupidav lubja värvid	363
49. Västupidav väljas oleva puu asjade värvid	364
50. Odav kopeerimise paber	364
51. Akna peale pritsinud õlivärvi plekid	374
52. Hõbetamise pulver	374
Register	365—371

Sind 1 rubla.
